

מגלה

מגלה

אלקים...

דם עבדיו

השפוך.

פזר ענייה

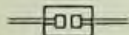

מגלת פורעניות

זכרונות על מאורעות פינסק וחבל פוליסיה
בשנות המלחמה העולמית.

מאת

אברהם אשר פינשטיין.

תל-אביב, תרפ"ט

כל הזכויות, בכללן גם
זכות התרגום, שמורות.

מוקדש לזכר

ואמי מורתי	אבי מורי
פרייל בת ישראל,	אריה דוד בן אברהם חיים,
שנפטרה י"ב בניסן תרמ"ג.	שנפטר ג' בטבת תרס"ד.

מגלה זו תהלתה יומנו, מראשית פרוץ המלחמה העולמית, כאשר נשתנו סדרי החיים בעיר מולדתי פינסק, כמו בכל הערים שהיו קרובות לשדה הקרב, התהלתה וישם את המאורעות החשובים, כלומר, אלה אשר עשו עלי רושם ידוע. או לא היתה לי בזה מפרה מסוימת, פשוט התעורר בי היצון לתאר את רשמי על נבי הניר, למען הפני את השעמים אשר תקפני. החיים הצבוריים, שהיו כל כך חביבים עלי, והעבודה הציונית, שהשקעתי בה את עצמי במשך שנים, קפאו לנמר. בטלו האספות, פסקה התעמולה הלאומית,⁶ איש איש התכנס אל תוך עצמו וישם לבו רק אל ארבע אמותיו, ובלבי התהיתה ריקנות מחניקה. צריך הייתי איפוא למצוא עבודה רוחנית אחרת בסביל למלא את הריקנות הזאת. אחר כך, כאשר אחינו התחילו לטאט את יסורי המלחמה ואת מוראותיה לא כאנשים סתם, אלא בתור יהודים; בשעה שנהשול עלילת השקר, כי היהודים הם בוגדים במלכות, הציף את כל ארץ רוסיה, ובעקבותיה של העלילה הזאת התחילו החרושים האיומים, וזרם של פליטים דוויים וסחופים, אשר נעקרו פתאום ממקומות מושבותיהם וידינו ינטלסלו אל מקומות אחרים, בא גם אל פינסק והתחילו מספרים את אשר עולל לנו, מצאתי את עצמי מחויב לרשום את אשר נודע לי מפהם. וכך הייתי ממשיך את רשימותי עד שימי התשך באו גם לפינסק: היא היתה למסיסה לקווקז, בשעה שחיל רוסיה נסוג מפני הגרמנים, סבלה עול קשה מנשוא מתגרת ידי השלטון הגרמני, התענתה ברעב, בקור ובחוסר כל במשך כמה וכמה שנים, ולאחרונה התחילה טובעת בדם וברמעות: באו ימי השתיטה הנוראה, הריגת 35 נפשות נקיות ממבחד בניה בידי הפולנים, ואחריהם הטבח האיום, שערבו גוסותיו של המרצח הידוע בולק בלובובין בפינסק ובסביבתה. ויד הנורא היתה, כי במאורעות האחרונים הללו אצב במרכז העבודה הבירה לנלות פני הלוח, שהיו נסוכים על שחיטת 35 הקדושים, ולהמציא עורה לשרידי החרב של ניסות בלובובין, שנמלטו מן ההפכה ויתחבאו ביערות ובבצות ויתמו ברעב ובקרה, ולהביא לקבר ישראל עשרות קדושים חללי המרצחים הללו, שנקברו בשדות ועל הדרבים. והחומר הרב של המאורעות האלה נאסף אצלי ואז היתה כבר עבודתי עבודת חובה, הייתי אנוס בפקודת מצפוני לרשום את הכל בספר ולהציב ציונים לקרבנות, למען הקים להם זכר עולם.

במגלה זו הבנסתי רק את המאורעות היותר חשובים, שלפי דעתי ראויים הם להשאיר לזכרון לדורות הבאים. לתת מקום לכל מה שאירע לנו בתקופת הדמים הזאת לא הייתי מספיק. יש ברשימותי מעטות שנושאן הוא צערי הפרטי, שאולי יחשב אותן מי מהקוראים למיותרות, ברם הן יקרות לי מאד ולבי לא נתני

להשמיטן. יש שנים צער היתיד בדאי הוא להרשם לזכרון, כי אין בכלל אלא מה שבפרט. כל המוצאות אותי בתוך איש פרטי אינו איזה ספור המעשה, שהסופר בודה מלבו בשבתו במנוחה בחדר עבודתו ומעביר לפני הקוראים את עניו ותלאותיו של נכדו. שלא היה ולא נברא, מכנים אותי אל תוך תסכולות של פנעים העים ומרעין בישין ואחר הוא מוציא אותו מהם. כאן מסופרים דברים כהייתם ומציאות מדויקה, ואותם האסונות והפנעים שמצאו אותי, והסכנה שהיתה צפויה לי פעמים רבות, ויכלו לשמש בנין אב לכמה וכמה יהודים כמוני, שנפלו לתוך המערכות בשנות המלחמה, עת שלט האדם באדם לרע לו.

במנלה זו ימצא הקורא לא רשימה יבשה של ערים בוזות ושטויות, לא מספרים אלמים של הרגים, טבחים ונחלים, ולא מנין האנושות, שחזי אדם הטילו בהן את זוהמתם וטומאתם, הרשימה היבשה והמספרים האלמים טובים הם אולי לכוחב ההיסטוריה, ברם הם אינם עושים עוד רושם על הקורא, שחי בתקופת הדמים, שחי האדם היו בה הפקר, "בדני היום, כרמש לא מוטל בוי, בתקופה של קהית הרש והקשתת הלב, ולא כל שכן על הקורא היהודי, הודע למפרע, כי גם מהצבתו עתיד המיד לבידור, בני עולים לגדום בכל ארץ וארץ ובנותיו הן למכוסה תחת בשר המורים בכל זמן ועדן, זאת ועוד, אחרת, אין רשימות יבשות ומספרים אלמים מעמידים את הקורא על האטמוספירה של ערי ההרבה, על המצב המדוכא של האיכילוסין היהודים, על הנסיסה הממושכה של חללי הרעב, על יסורי הנפש של המוצאים להרג ועל עניותם של אלה, אשר הרב המרצחים לא פנעה בהם על כדורך היות וסגפי הנק, שבהם נתנסו אחינו מן היום הראשון שהתחילה המלחמה, תאור כל אלה חשוב מאד, ידעו אלה, אשר היו רחוקים בשנות הפורענות משה הקרב, מה ארע לרובא רבבות אנשים, אשר השלכו אל תוך הקלחת היותחת, ויקראו הדורות הבאים וקנו להם מושג, ולו גם קטן ומועט מאד, על הניחוס, אשר בו נצלו אנשים אימללים בדור רעה ותרבות עילאה.

ברשימותי אני מוסר את השתלשלות המאורעות בפיוסס ואת היסורים הנפוניים והנפשיים של הצבור היהודי אשר בה, את הלכטים שהתלכטו אחינו המרודים, את ההרפתקאות דערו עליהם מכל שלטון ושלטון, את תעלוליהם של מתקני עולם מכני ברית ומאנים בני ברית, בשעה שהעיר נפלה בידיהם, וביותר את תאור הציציות וההשחיות לכל פרטיון ופרטיון, כאשר ראיתי בעיני ובאשר נמסרו לי מפי עדי ראיה, ביהוד מפי בני משפחתם של הקדושים, אני נוהגתי למסור הכל כלי צבעים הריפים או הוספות צעקניות מה שקוראים בשם "ספרות", שמיטבה כובה, כאן מתואר הכל בכחב "ושר דברי אמתי כלי הפרות והפלה כל שהוא. אלו הם מעין פרוטוקולים רשמיים, נופי מעשים ומאורעות, שחיתם האמת בבוע עליהם, ובכל זאת הם מועועים את הנפש עד היסוד, וכל אלה צריכים להאסף אל נאד הרמעות והיסורים שלנו למען יעמדו לנצח והיו ציונים למתים הקדושים ולכחם מתפיר ולאות קין על מצחם של עמי התרבות, שלעיתים, ולפעמים גם בהסבתם, נעשו האכזריות הללו, שותפים המת למעשי הרעה ופקודת הדם השפוך יפקד גם עליהם.

פרק ראשון

פינסק היא עיר ואם בישראל. בין תושביה היהודים הוותיקה הדעה, כי היא נבנתה לפני תשס מאות שנה—עכ"פ אין כל ספק שהיא עיר עתיקה. מספר תושביה היהודים עלה לפני המלחמה לעשרים אלף. העיר הצטיינה בעשירות המופלגים, שהיו יודעי תורה ומישרשים ביהדות המסורתית, ובפרוץ תנועת ההשכלה בישראל לא משכו ידם גם הימנה. עקר פרנסת התושבים היהודים היה מסחר העצים. העיר שוכנת בבצית פולשנה, המפורסמת ביעריה המרוכים, ועשירי העיר היהודים היו קונים את היערים מבעלי האחוזה ומן הממשלה, היו כורתים אותם, קושרים לרפסודות ומפליגים היצה לארץ. כל העצים, שנכרתו ביערות פולישיה, היו מוקלים הדרך פינסק, ומשפחות יהודיות רבות היו מתפרנסות מן המסחר הוותיק מהם היו בולשים, בליזמר מונחים לאמר את שוין של היער העומד למכירה, מהם היו משגחים על עבודת בריחת האילנות, מהם היו גם קבלנים להובלת הרפסודות לחו"ל, היו נזכרים, שעל ידם שלמה הממשלה, "לערלים" המשימים את הרפסודות, היו קשקשי מוון לערלים (כלכלתם היתה על חשבון סוחר העצים), היו גם פרסורים לקנית היערות ולמכירת העצים ועוד עוסקים בעבודות שונות, הכרוכות במסחר הזה.

בארבעים שנה לפני המלחמה הוקמו בעיר ע"י יהודים עשירים בתי הרושת שונים: מרשוקה לנפר את הקורות ללוחות ולקרשים, מסמריה לעשית יתדות עץ לנעלים, טחנת קיטור גדולה, בית הבד לשמן, בבריקא לנפחורים ובית חדשת לעשית לוחות הקום ע"י קלוף הקורות העבות. בתי החדשת הללו היו מעסיקים מאות אנשים. ותיק חקקו להם בעלי בתי החדשת להלסיק בהם רק יהודים, וכך קם בעיר פרולטריון יהודי הנון, אשר ברבות הימים התארק ותחל בעיר מלחמת העבודה והרכוש, אשר לא הביאה טובה גם לזה וגם לזה. בכלל אפשר לומר, כי רבים מיהודי העיר התפרנסו זה מזה, והנה באה המלחמה ותעקור את הכל משרש. העשירים וכו' מן העיר לפני כניסתם של הגרמנים אל פלבי קיוב, יקטרינסלב ופולטבה, ובפרוץ המהפכה הבולשביט באו עד בכר להם וימיהו ברעב ובעניים קשים, אלה שהחישו מפלט להם לחו"ל התדלדלו גם המה, כספם, שהיה מושקע ברוסיה, אבר, בתי החדשת העלו כאש בידי הרוסים לפני עובם את העיר והמבוסת, שהאש לא נעה בהן, נפרקו בידי הגרמנים ותובלנה לארצם. הגרמנים קצו גם את אוצרות העצים הרבים שהיו בעיר וכך נתדלדלה העיר ותקרט. ספו תמו העשירים הקודמים ותחתיהם קמו עשירים אחרים. עשירי המלחמה, שמלבד עשרם אין להם כלום מסגולות הנפש, אנשים פחותים, שעלו לנדולה, והעיר קבלה קלשתר פנים אחר גם במצבה התרבותית הצטיינה פינסק מאז. היא היתה עיר השכלה שני בתי

תלמוד תורה היו בעיר, אחד בפּינסק ואחד בקרלין (קרלין היא חלק של פּינסק, אך מסבת, לפלגות ישראל נקראה בשם מיוחד). והנה קם איש אחד, ר' שמיאל נולד בלט (הילקומרי) שמה למשנית בבית תלמוד התורה הקרלינאי, ויטת את הבית מתלדות הוטן שנתקדשה, ויסר את סדר הלמודים, שאבר עליו כלת, וינה בו סדרים עיקריים חדשים, ויהי בית תלמוד התורה הזה למופת בליטא, ומערים רבות, שנתפשו אז במקצת להשכלה, באו שליחים להתחקות על הסדרים החדשים ולהנהיג כמתכנתם בבתי תלמוד התורה שבעריהם. החדרים המתוקנים הראשונים נוסדו בפּינסק * . זה היה בשנים הראשונות של 'הציונות. הציונים בזמן ההוא הבינו את הציונות במונח רחב ועמוק הרבה יותר מן הציונות הרשמית דהאידנא. הם ראו בה תחיה עמוקה וייסודית של העם, לכן שמו לבם לחנך דור של תחיה מלאה. ובפּינסק ישב או המנה ר' יהודה ליב בָּקֶנֶר, איש אשכולות וציוני נלהב (הוא עלה בשנת תרע"ב לארץ-ישראל ובראשית שנת תרע"ז נאלץ לצאת מן הארץ, הטלטולים והתלאות המיטו עליו מחלה קשה וימת ביום השני לחדש תמוז תרע"ז). והוא לקבורה בבירות) ובסיועם של מתי מספר ציונים נאמנים פתח בעיר חדרים מתוקנים. חוקה היתה או המלחמה נגד החדשה הזאת מצד המלומדים, שראו בזה קפוח פרינסתם, ולמסיעים להם קמו בני הלשכה השחורה, שנוסדה בקובנא ומצורתה היתה פרושה על ערים רבות. בראש הסניף הפּינסקאי של הלשכה השחורה עמד השויב המנהיג ש. נ. נוטליב ובהשפעתו מסך הרב הקרלינאי ר' דוד פרידמן ויל ידו את הכנופיה הזאת. הרב פרידמן היה מקודם חובב ציון והשתתף באספת קטוביץ, אפס מן התנועה הציונית פרש ויהי עָקֶה. התחילה פרשה של הפצת ספקיילים והרבקה מודיעת על הבפירה שפרצה בעיר ותהי פּינסק כמקרה. הגיע הדבר לידי כך, שפעם אחת ביום השבת התנפלו בני בריוני על ברנר וידו בו אבנים, ובעטיו של ש. נ. נוטליב החרימו רבנים אחדים את הספר. מבוא המקראי, מעין 'ספורי המקראי של ביאליק ורבינצק, שחבר ברנר, והתרו במדפיסים האלמנה והאחים ראם בוילנא, כי אם ידפיסו את הספר האפיקורסי הזה, יחרימו את השם והמשניות היצאת בית הפוסם. הספר אמנם לא נרפס, אולם החדרים המתוקנים החזיקו מעמד ויתפתחו יפה, ולא עוד אלא ששמשו מופת לערים רבות וגם בהן נפתחו חדרים מתוקנים.

ובזרני, כאשר נשאל נוטליב מדוע הוא מתנגד ככה לחדרים המתוקנים, כלום חטא הוא שהילדים ילמדו את כתבי הקודש בלי אותן העקמומיות והברי ההבאי, שהמלמדים היטנים מכניסים בהם? ענה בהתנלות לב: אם ידעו הנערים את כתבי הקודש מפורט ושום שכל, לא תתקבלנה על דעתם דרשות התלמוד וגופי הלכות הנוסדות על כתבי הקודש.

בפּינסק הכתה חבת ציון ואחריה הציונות שרשים עמוקים. ממנה יצאו אנשים חשובים, שנשאו את הנל התחיה ברמה ויהיו אחר כך לעומדים בראש התנועה. נשיא ההסתדרות הציונית הדיר ווייצמן יוכל להחשב לפינסקאי, אעפ"י שנוולד בעירה מוטל

* בתחלה למדו בחדרים המתוקנים ע"פ שיטת התרגום לאידיש, אבל אחר כך הונהגה בהם שיטת עברית בעברית עפ"י השפעתו של המורה יש"י אדלר, שהיה מן הראשונים שהכניסו את השיטה הסבבית בהוראה.

הסמוכה לפינסק. בימי נעוריו של וויצמן עברה משפחתי לפינסק, בבהים הריאלי אשר בפינסק רכש את ראשית השכלתי הבללית ובחוג הציונים – את רוח התחיה הלאומית. הרב ריינס, מוסד המורה, י. א. נירדין ונורני הלפרין הם פינסקאים עפוי לידתם. המטיף הלאומי יהודה מר צקי מסלינסקי התחיל את עבודתו הלאומית בפינסק. הוא היה שם מורה שפיץ, בה נאם את נאומי הראשונים, שעשו רושם כביר על השומעים ופתחו את הלבבות לתחיה. בהוסד הקולוניאל בנק בלונדון נפוצו מניותיו עיי המטח גרעני לוריא, יליד פינסק, ככל ארץ רוסיה. העבודה הזתה אירלנדית ובחובה בהרבה כמות. הפרוספקטים של הקולוניאל בנק נשלחו מפינסק לכל ערי רוסיה עפוי כתובות, שהומצאו לנו מלונדון ומורשו. בחדר לפניס מחדר הינו כותבים את האדריסאות על הבילות הפרוספקטים. למסוד את החבילות אל הרואר באופן רגיל ידאנו, לבלי משוך על זה את עין הבולשות, ולכן הבאנו אותן בשקים בלילה אל בית הרואר. שם כבר חכה לנו פקיר, שבא על שברו מאתנו, וקבל את החבילות. המניות מלונדון הובאו לפינסק לא עיי הרואר, אלא עיי סליה מויתה, שקבלן על הבול וביאן אלינו. הכל נעשה בסתר ובהחבא. אולם למרות זהירותנו נודע הדבר לראש הנגדרמים שבעיר. התחילו חפזים ועפוי הצעתו של ראש הנגדרמים הטיל הרפרטמנט של הפוליציא בפטרבורג עונש נלות לסיביר על 10 ציונים – גם אני בתיכם – ורק בהשתדלותו של המניה יחיאל עליטב היצא כל התיק של המספט מן הרפרטמנט והגורה לא יצאה לפועל.

גרעני לוריא היה בנו של אהרן לוריא. ואהרן זה היה ממבני בעל אגרוף, עומד על דעתו ופרנס הצבור. הוא ראה בציונים ריבולוציונרים, הרוצים להבנים בעיר חדשות. ואף כי הפשי בדעותיו היה, נתן ידו לאדוקים, שהיו עונים את הציונים – האפיקורסים. בשנת תריס עמדו הציונים בפינסק בפרק, בבוש הקהלתי. עפוי השתדלותם צוה השלטון הפלכי לסדר בחירות לבאי תלמוד התורה, שהאדוקים המאובנים תפשו בו את השלטון מאו. התחילה מלחמת בחירות חמורה. אהרן לוריא התאמן להבניע את המורדים הציונים ויעמוד בראש האדוקים ויסתייע במלחמת מצוה זו בלשכה השחורה. גרעני בנו, שהיה אחד מטובי הציונים, מרד באביו ויעזור לציונים. איזכה וחוקה היתה המלחמה הזו. הצבור היהודי נפל לשתני מתנות. הזדעזעה הירוקה שעל פני מי המדמנה. פעם אחת התגללה השיחה בביתו של אהרן לוריא על דבר המלחמה הזאת. אהרן לוריא שפך את כל חמתו על הציונים המהפכנים, נתנם למחיצים ועוי פנים, וגרעני רב את ריב הציונים, ובהתחמק לבו בקרבן פרץ בבכי (הוא היה כבר או בן ארבעים) ויקרא: אבא, כבר עברו לבלי שוב אותם הימים ש,הבירי היה ראש הצבור, תמהני אם לא ימרטו סוף, סוף את לחייך בהרפה. ונבואתי נתקיימה. באחד הלילות התגפלו עליו בתורים אחרים – חברי "הבוגרי", שנקראו אז בשם "אחים ואחיות" – ויסטורתי יפה, יפה.

המצב הכלכלי בעיר היה ככלל לא רע. המסתר בה היה מפותח למדי. שנות התושבים הנצרים (מספרם היה רק כחמשת אלפים) ליהודים לא היתה עזת. הפרעות שהתחוללו ברוסיה מן שנת תרמ"א ואילך פסחו על פינסק. פעם אחת בתקופת הפרעות הראשונות, בשנת תרמ"ג, נסו ברונים מפועלי בתי החרושת

הממשלתיים של מסלת הברזל לערוך פרעות. נאספו במאה איש והתחילו מקצים ביהודים העוברים והשבים ומנפצים את זוגיות החלונות. קמה בעיר מהומה. והנה באו במרוצה כעשרים קצבים בעלי הוצע והתחילו מלמדים את הפורעים "דרך ארץ" באנדרופיהם. האספסוף נבהל ויתפזר וכן נצללו מרעה. מאז לא נשנו בפיוסס נסיונות לפרעות ואנו היינו שקטים ושלמים עד שבאה המלחמה העולמית ופיוסס יחד עם הסביבה שתי, מצו את קובעת כוס התרעלה עד תימה.

פרק שני

הדש מנהסדב תרעיד. שמועות מבהילות התחילו באות לבעתונים. האויר התעבת. הרגש מהנק קשה. הבינוני, כי מאורעות נוראים מהרגשים ובאים. עניים שהיוס נצברו בקצה האופק והר רעמים נשמע מרחק. אירופא התחילה מתנוסת. היום אוסמריה, מתר רוסיה ומחרתים נרמניה וצרפת. בנושמה עצירה חכו הכל לתוצאות התתרנוות, שתקפה את עמי אירופא. בכקרי, בכקר היו משכימים לרוץ אל החוור לקבל את העתונים, למען דעת מה ילד יום אתמול. העצבים נמתחו עד כדי להפקע והלב רפק באוקה. והנה הרעים הרעם. טלנרמה קצרה, שנתקבלה בעיר כצום החמישי, תודיעה. כי נרמניה הכרונה מלחמה על צרפת ועל רוסיה, אוסמריה מצדה קראה גם היא מלחמה על שתי הממלכות האלה, ורוסיה וצרפת ענו גם הן בקריאת מלחמה. ופתאום והנה גם יפנייה מתערבת בתוך המערבולת. רוח הם והמועות התחיל נודף באויר, המון שדי בלהות הניחו מעמקי תחתית לבלע את כל היקום. לא היו ימים מועטים וגם בריטניה השליכה את עצמה אל תוך הקלחת הרוותחת. ככל רוסיה קברו גיום כללי וגליו הניעו גם אל פיוסס. מכל העירות והכפרים של הסביבה התחילו נוהרים העירה המוני צעירים ותמלא העיר אנשים עד אפס מקום. כמעט שאי אפשר היה לעבור ברחובות, השלטון עבר לקומנדנט הצבאי ואנו התחלנו להרגיש את טעם המלחמה. הסדר, אמנם, לא קטבת. אבל החיים פסקו לזרם בזרמם הרגיל ואוויר סוד במיר עטוף כמעטפת מסתורין נשקף לנו מתוך ערפל כבד. נחמה אתה היתה, כי הסערה לא תמשך, היא תעבר מדרה. כל אלה, שחשבו את עצמם לבקריים בפולישקא, אמרו בבטחה, כי לכל היותר תאריך המלחמה הרשים אחדים, השואה תעבור והאויר ישוב ויוך. מי מלל אז, כי שנים על שנים יאריך מחול השדים, וזרם הדם והרמועות לא יפסק. אירופא לא תוכל מלט משא המלחמה גם חצי שנה, הבטיחה הכל, והנה טעו טעות גדולה. שנים רבות תכלה האנושות כלה במיקדי הניתונם ובמשברי נדר די נור, והכו רבבות בני אדם עלו לקרבן על מוצב טרקה הרעת, שתקף את העולם.

והמון האכרים הבאים העירה הולך ורב, יחד עם הצעירים המניסים באי גם אבותיהם ואמותיהם. אלה האחרונות לא פסקו מלככות ומלהללל, אולם הצעירים המניסים, רובם ככלם, לא הצטערו כלל, על פניהם לא נראו אוחות פחד ורגז, עמא דכהפקורא נחא ליה. לא כן המניסים היהודים, שהוטל עליהם להפרד מאבא

ואמא ולפעמים גם מנשיהם ובניהם, הם הלכו קיודרים ונדכאים, פניהם קבצו פארוור ומעיניהם נשקפו רתת וחרדה.

והעיר בלה נבוכה, יושביה שקועים באיזה סיוט מעיק. שבתו מסחר וקנין, גם בעלי המלאכה נטשו את מלאכתם וירדו נהלים כצל. כמעט שלא היתה גם משפחה אחת שאחד מבניה לא נזים. היום היה כללי, לא נקו גם הבנים היחידים. והיו כל העיר לחרדה, מלאה אהות ויללות, בכי ומספר. עם שקיעת החמה היו נסגרים בבתים ויושבים שקועים בעצב וביוק. אסור היה להראות בחוץ מתחלת הערב עד אור הבקר.

עברו ימים מספר, ימי מתימה ומבוכה, הנה וחרדה והנה התחילו לשלוח את המנוסים מן העיר. אלה נשלחו אל גבילות הארץ, אל החוות, ואלה אל מקום האסף החילום החדשים ללמד ידם למלחמה. בכי משפחות שלמות, יללת נשים, שלקחו מהן בעלותיהן מפרנסתן, יפחת ילדים, שנולדו מהם אבותיהם, וצווחת אבות ואמות, שנפרדו מבניהם, מלא את האויר. כל העיר השתקעה באבל כבד. כטיפות מניפות יהודים היו נאספות ברחובות, יעומרים היו בפנים חורים, כפופים ונדכאים ומתנים איש לפני רעהו את צווחתם ואת מהויהם. אימללו האנשים פתאים ונדכאי לעפר בתגרת יד עריצי ארץ, אשר האחזו את שלהבת המלחמה בחבל למען הנה בצעם.

לאט, לאט נהרסקה העיר. כל המנוסים, בניהם גם נכרים בימי העמידה, היוצא ממנה. נשארו בה רק הנשים האומללות, ילדיהן ובניהן, יתומים חיים, וקנים חלשים. בעיר השתלטו שממה ושעמום, כאלו טבעה באר נהלים.

לא ארכו הימים ושמועות מבחילות התחילו מתקבלות ממערבות המלחמה. הנרמנים התפרצו אל בלגיה, אש ודם לפניהם וחרבן וישיה אחריהם. הנה הגיע כבר עד צרפת. והמלחמה הילכת ומתלקחת, הילכת ומתפשטת בכל מוראותיה. שלהבת אש תפתח נשקה ברב בח והיא אוכלת מכבים ולשונותיה הגיעו גם אל רוסיה, הנרמנים התפרצו גם אליה, והם הולכים ומנצחים, הולכים ונכבשים, העתונים מבשרים חרדות, ידיעותיהם משרה הקרב כל כך נראות. התאכזר האדם, השליך מעליו את צלם האלקים, שבת את תרבותו, ונה את השכלתו, בבש את רחמיו ויהפך לחיות מדבר. איוו מפלצת אנדית קמה לבלע את כל החיים, למגר ולהשחית בלי רחם.

פרק שלישי

מקץ שבועות אחדים אחרי פרוץ המלחמה שקמו הגלים, אשר הכתה בעירנו. עם כל רעה אפשר להסבין ואו ינשל חרדה החיים שבו למסלולם, בתי התרושת עובדים, המסחר על מכונן והאומנים עוסקים במלאכתם. נעצבות רק המשפחות, אשר בניהן נזים, אולם החיים מפנים לאט, לאט את עצבונן. המלחמה התרכזה על החוות הצרפתיות. כל בלגיה כבר נכבשה והנרמנים נלחמים בצרפת. שם מתלקחת מלחמה אימה. את רוסיה נטשו, כבשו איטאלי ערים לא חשובות ויעמרו. ופינסק, דרזוקה

ממערכות המלחמה, שוקטת ושלוח. אין אנו מרגישים כמעט, כי מלחמה בארץ. עבר חידש, חלף עוד חודש וימי החורף קרבו. הגיהנום של הקרב עצר את נשימתו, וקרה צננה מעט את המהות הנלהבים. מחנות האויבים נשארו על מקומם. אוצרים הם כחות לימי האביב. בשעה שהטבע שב לתחיה או היא העת המוכשרה ביותר לשפך דם, וימי החורף עוברים בעצלתיים, משדה המלחמה אין שמועות מבחילות. "המלחמה המברעת תהיה באביב ואחריה ישוב השלום". קויות עוסקות בפוליטיקה. גרמניה ואוסטריה מתאמצות להשפיע על איטליה בעלת בריתן מאז, כי תעמד בברית, וממשלות ההסכם משתדלות מצדן, שהיא תתן ידה להן. וכל זה אינו נוגע לנו.

עבר החורף, נמס השלג, זורב הקרח. הדרכים נעשו טובות לתנועה והתקפות חדשות החלו. מצב הגרמנים על החזית הצרפתית לקוי, מטרתם שהציבו להם להבקיע עד פריז לא הישגה. והרוסים התחילו בהתקפה חזקה ויתפרצו אל מורח פרוסיה. תרועת שמחת נצחון הקיפה את ארץ רוסיה. העתונים מבשרים נצחונות.

אפס עד ארגיעה היתה השמחה. הינדנבורג עמד בראש הצבא הגרמני על החזית הרוסית. במכה חזקה אחת טאטא את הרוסים מארצו, ולא עוד, אלא שהתחיל מתקיף אותם ולחצם הלאה. כובד המלחמה עבר להבא והגרמנים דולכים ומנצחים. עיר אחת אחר השנית נופלת בידיהם. התחילו קרבים אל ורשו וחד רעש המלחמה מתקרב אל פינסק, מהומה רבה. בית חולים גדול של הצלב האדום נפתח בעיר והמונים, המונים של פצועי מלחמה מובאים פעם בפעם העירה. נורא היה מראה האומללים: פנים שהורים כשולי קררה, עינים כבדות, רגלים מקוטעות וידיים נדומות. חיים צעירים ורעננים נתקם ונפסקים. היו גם נוססים, אשר בהנשוא מן תחנת הרבנות נפחו נפשים ויובלו ישר אל בית הקברות.

וסערת המלחמה הילכת הלך וחוק. הרוסים ננפים לפני הגרמנים. ופקודה יצאה מאת המצביא הראשי ניקולי ניקוליביץ לנרש את כל היהודים מן המקומות הסמוכים אל החזית, כלם אין נקי. הפקודה האכזרית הוואת ההרירה אותנו ותועזענו עד לעמקי נשמחנו. אשמה גלויה, כי היהודים בוגדים במלכות ופתחו פה לרוסים, כי שונאי רוסיה כלנו. לחוצפה ולרשעת סדום כזאת לא פללנו. הרגשנו את עצמנו נזופים כלפי האנגלים והצרפתים, בעלי בריחם של הרוסים,

ויהודים אומללים רבים, אשר נסחו ממקומותיהם. באו אל פינסק ותמלא העיר אותם עד אפס מעון וצל ננו. אנשים קודרים, וקנים תשושי כח וילדים ידועי חולי. רובם מעוני דם, ריום כשהיפי עץ, כלם לבושי עדים. עניות מרבאה ומנולה. חבר צוענים מרודים. הנשים מיללות, הפעוטות מתיפחים. מתנוללים על הרצפה באשפה וזחמא, והאבות והאמות נאנחים בסתר, מחבישים המה להביט בפני אדם. עשרות, עשרות אנשים מצטופפים בחדר אחד ויש שלנים בחוץ תחת כפת השמים. ומספרים המה דברים נוראים על אכזריותם של השלטונות. הגרשים היו פתאומיים. במשך שעות אחדות צור את הפציץ וצאה. לא נתנו להשאיר בעיר מושבם גם לחולים אנשים ולנוססים. נשאו את החולים כמטותיהם, ובמותם בדרך, השאירו על פני השדה ונס קבורה לא היתה להם. כמעט כלם הלכו כרגל, אי אפשר היה להשיג עללה גם בבסק. וקנים וילדים שרבו דרכם עד אשר בצקו רגליהם. לא נתנום

להתעכב באיזה כפר או עירה למען החליף כח. מין גרוש ספרד. כל יניעם ועמלם. שרבו במשך שנים בועת אפים. היו למטסה לנוצרים או לחילים. ומספטי מות הוציא על כל אלה, אשר נמתח עליהם צל חשה, כי מרגלים של הגרמנים המה. מספרים האומללים את אסונם ובעיניהם נוצצת המעות, ואנו בזים אתם. שברנו גדול בים. הופקר דמנו. צאן טבחה אני.

או נסד בעיר קומיטט לדא: לאומללים. היותר פעילים בקומיטט הזה היו הציונים. צעירים רבים התנדבו למעשה העזרה. העבודה היתה מרובה. כל בתי התפלה נהפכו לאכסניו בשביל הנודדים. נפתח גם בית תמחוי. הצבור העברי נתבע ונתן להוצאות המרובות. מספר המנושרים, אשר באו לפינסק עלה לכמה וכמה מאות ירובם ככלם היו אביונים מדוכאים, אשר הצילו ממקומות מנווים רק את נפשם, והקומיטט מלא את כל מהסרים.

לרגלי כואם של המוני אדם אלה העירה ולרגלי אי הסדרים, שקמו בתנועת הרכבות מפאת המלחמה וקטה היה להביא מכולת מן התיון, עלה מחיר צרכי אוכל נפש. ואביוני העיר התחילו לאכל להם לא לשבעה. מסכה זו וגם מסכת הדוחק בבתים רבים, שבהם נרו משפחות אחרות יחד, (פליטים רבים שההבישו לנור בבתי התפלה, שכרו להם דירות בבתים פרטיים כמה וכמה משפחות יחד) פרצו בעיר מחלות מדבקות, כיתוד בין הפליטים. ויד הקומיטט קצרה להמציא להם פדות והצלה. ומספר המנושרים שבאו פינסקה הילך ורב. הקומיטט אחז בכל האמצעים שהיו ברשותו לשלח את הפליטים אל עבר דרום רוסיה, אבל ורם הפליטים הבאים לפינסק עלה על מספר הנשלחים ממנה וידי הקומיטט מלאות עבודה ואין עושות תישיה.

ובאותה העת נלכדה ורשה בידי הגרמנים וגם מכצר בריסק נבקע לפניהם. החיות התחילה מתקרבת בצעדים מהירים אל פינסק. או יצאה פקודה מאת השלטונות, כי כל הנודדים יעזבו את העיר. יחד עם הנודדים יצאו את העיר גם הסוחרים העשירים, בעלי המחסנים הגדולים ואדוני בתי החרושת, אורחי העיר מקדם קדמתה. אלה מפני שפתח הגרמנים, העתידים לכבש את העיר, נפל עליהם, ואלה מפני שמורא הקווקים, השולחים בבזה ידיהם לפני המכר עיר בידי האויב, עלה על ראשם. ותתרוקן העיר, נשארו בה רק, בעלי הבתים מחוסרי הפרנסה. החנונים הוערים ודלת העם. הם בחרו לסבל מרוד אל אשר לא ידעו. לא היו ימים מועטים והנה התחילו להוציא מן העיר את מוסדות הממשלה: הגנזך, הראר, בתי המשפט והפקודות. חושבי העיר ציו לעור לאבוקאציה זו. ממגדלי בתי היראה של הנוצרים הורידו את הפעמונים הגדולים עם הקטנים העשויים נחשת, לבלי יפלו בידי הגרמנים, מפני שמן הנחשת היו יוצקים את וני כדורי הרוכים ורמוני הבליסטראות. הוצאו גם הדודים הגדולים מבתי זקוק יי השקף הממשלתיים, שגם הם היו נחשת. את כל אלה טענו באניות או על דוברות ויזבילום במורד הנהר אל עבר קיוב. את רכבות הבקבוקים המלאים יין טרף של המנופולין הממשלתי פוצצו וישפכו את היין על הארמה. לשם זה נתפשו מאות נערים, שהיו אנוסים לעמד כל היום ולפוצץ את הבקבוקים אל אבנים, ושומרים

הפקדו עליהם לכלי ישאירו חלילה בקבוק אחד * ראינו כי לא יארכו הימים ופיננץ תפול בידו הנרמנים.

בזמנים ההם התחילו נסים הרך העיר בעלי האחוזה ויושבי הכפרים והעירות שבין קוברין ופיננץ, וזם הנדרים הללו, שמספרם עלה לכמה וכמה אלפים, שפך הרך העיר שבוע תמים יומם ולילה בלי חשך, שורות ארוכות של ענלות, הילכו רגל, ערדי צאן ובקר נהרו וזרמו הרך הרהובות ופניהם מועדות מורחה אל עבר לונצין. שריקת הענלות, יבעעליהן לא הפסקו בהחפזם לופת את נליליהן, נעית הצאן והבקר, צהלת הסוסים, קרקור התרנגולים והתרנגולות שבתוך הענלות וכבו ילדי הנדרים התערבו יחד והיו לקול איזם מועז ומרעיד. והנדרים משתדלים להקל מעליהם כמה שאפשר. מוכרים הם הכל בחצי חנם: התמה שלמה. — ענלה וסוס כאחד —, פרות ופרים, עגלים ובכשים, תרנגולים ותרנגולות: אין עומדין על המקח, כמה שאתה נוהג, לך זכה במקרק. המוכרים מרוכים והקונים מעטים: אין איש בטוח ביום מחר. את הכסף המוון אפשר עוד להצניע מעין השודדים, אבל סוס וענלה, פר ופרת וכיצא בהם הוכן אפשר להצניע? נפול יפלו ביד הסקריקין והיו להם לשלל.

והנדרים הללו לא מרצנים עובו את משכנותיהם וילכו לגוד אל ארץ, אחרים הם תצו להשאיר במושבותיהם, אלא ישהפקודה יצאה שיטשו את כפריהם ועירותיהם ודוקא פתאום, למען לא יספיקו להתכונן ליציאה, כאילו התכוננו לחושש אותם. היה מין טכסים מיוחד ומזור של ראשי מנות הצבא הרוסי לקשם את המקומות, שיפלו בידו האויב. וראו לא דאנו לנדרים, לא אמרו להם להיבן ללכת ולא נתנו להם כל עזרה, נהג ולך וחשל.

מכל מוסדות הממשלה נשאר בעיר רק בית החולים הצבאי. והנה בא יום הפקודה גם עליו. ביום כיו אלול תרע"ה בצהריום נפלה מהזמה חדשה בעיר. התחילו להוציא בחפזן את בית החולים. בעשרות ענלות פשוטות השכיבו את החולים על מצע תבן וזיבילום אל התהנה. בין החולים היו גם נוספים, אשר נאבקו עם המות. לא נתנם למות במנוחה על משכבם. איזה פחד אלקים נפל על השלטון. ברחוב של בית החולים נקדלו אנשים רבים, החבלני במראה הזה ולבטו נשבר בקרבנו. בין הקהל היה חיט אחד מכירי והוא ספר לי באותה שעה את הספור המתירי, שאני מיסרו כמעט מלה במלה:

לפני ימים אחדים הזמין אצלי קצין רוסי חליפה חדשה. הוא אמר, כי החליפה צריכה להיות מוכנה ליום הראשון הבא. והנה היום בבוקר בא מבוהל ונפחד ויבקש ממני, שאמחר להבין לו את החליפה היום עד הצהריום: נתקבלה פקודה תכופה, כי עליו לצאת מן העיר היום בערב, נשתי למזור את חליפתה. הוא לא מש ממני, שמרני, כי לא אקח עבודה אחרת. נכנסתי אתו בשיחה על המצב במערכות המלחמה והוא אמר לי:

„קללת אלקים רובעת עלינו ואני נשבר במלחמה הזאת לאין מרפא. אבדויותי עברה כבר כל נביל. הלא אתה יודע, כי בקרבני רווחת הדעה, כי היהודים כלם

* הגרמנים אחרי הכנסם העירה, היו חופרים את האדמה הספוגה יין שרף. היו מבשלים אותה ומוציאים ממנה יין שרף מזוקק וטעים מאד.

מרנלי הרמנים המת, ורבים מאחיהם הוצאו כבר להרי בבלל זה, והנה לפני כהרם חנה נודדי באחת מערי פולניה (הקצין רוא לקרא את שמה), העלילו שם על רב העיר שהיא מרנל תפשוהו ואסורוהו. העמידו אותו למשפט הצבא, אני הייתי בין השופטים. לא היה כל יסוד לחיוב אותו. כתב האשמה היה בני על שמיעות פירחות, על פטפוטי נשים זקנות ועל עדותו של פילי אהר פחית ונקלה, שטנאני לישראל בבלל ולרב בפרט בצבצה מכל מלה ומלה. לרב לא נתנו כמעט להוכיח את צדקתו. יו"ר המשפט התאמץ לכלכלו. לא משפט היה זה אלא משפה. רמסו את האמת בדגלים נסות ומסואבות. שאלת העות הוציאו על הנאשם משפט מות. המצביא הראשי ניקולי ניקוליביץ, שאשת הנאשם פנתה אליו בבקשת חנינה, אשר טלגרפית את נור הדין.

בבקר השכם לפני הנן החמה הוציאו את הרב לדרגה. אשתו ובנות הקטנים הלכו ללונדון. עד יומי האחרון לא יסור ממני עיני המראה המחריר ההוא. האשה והילדים נעו בשורים טכונים, בדים וצעקותיהם בקעו רקיעים. הרב הסתיק אחס, אמר: נורה הוא מן השמים. התעסק בטליתו, שם את ידיו הרועדות על ראש ילדיו ויברכם. גם דמעה אחת לא נראה מעיניו. וכן היה הרב כבן ששים. וכן לבן ואחיו עטר את פניו. מראהו היה כמראה מלאך אלקים. איזה קדושה עליונה רחפה עליו. לי נדמה, כי עיר פניו קרן. זה היה, כנראה, מקרני השמים העולה, אשר הציפו אותו. העלוה לנדרום. שפתיו התחילו נעות. התפלל. לפני מותו בקש שיתנו לו סיגרה. היא עשן אותה במתינות. האפר לא נפל מעליה, נשאר רבוק בה. והנה נשבה רוח ותפל את האפר ותפוררה. הרב נשא את עיניו לשמים ויאמר בקול: כמו שתפורר ותפורר האפר הזה, כן תתפורר רוסיה ארץ-הרמים. שתי יריות שמו קץ לחייו ותסמינה את פיו לנצח. המראה המחריר הזה ודברי הרב ועוזו איחי ועוד קצינים אחרים שהיו נוכחים אז, עד היסוד. מתוך שתיקה עובנו את המקום ומתוך שתיקה נפרדנו מן היים ההוא נתקעה בלבנו המחשבה, כי אנו יורדים אל תהום נעלמה, כי קללת הרב תדרפנה ידיו רפה, אימין לבנו סר ואנו יורדים ומרנשים, כי אחרית מרה צפויה לרוסיה.

אחרי שהוצא בית החולים מן העיר לא היה צל ספק, כי קרוב היום, שבו תלכד העיר. ושמיעות מבהילות התחילו באות אלינו על מעשי הרצח. החמס והשוד שהרוסים הנסוגים לפני הרמנים עושים ליהודים. ניות זקנים וצעירות תלויות על העצים, חללים מוטלים על הדרכים וכבוד נערות יהודיות מתולל לעיני השמש. השאה לישראל תילכת ונדלה. לבנו התפלך, חוינו לנו עתידות קשים, וחרדים ונפעמים חכינו לעתיד הטמיר.

החילים הפצועים. שהובאו קודם לכן אל בית החולים שבפינסק, נשלחו כבר הלאה אל עבר לוניץ. או התחילו יהודי פינסק לקדם את הפצועים אצל התחנה, בעבור רכבת של הצלב האדום, בלחם, בתבשיל חם, בחלב, במרגנות ובפירות. חצערירם היו נושאים את הכל אל התחנה והנערות היו מניסות את המובא לחילים. אפס כי האוכלסין הטוערים, שהיו ספוגים שנאה עזה ליהודים, הביטו על זה בעין זעם והיו פוגשים את מביאי המזון בשנאה נלויה. ויש שהיו גם מתעללים בהם. גם השלטון התחיל מביע את אירצונו למעשה הצדקה הנה. והיהנדים נאסו להפסיק את הנשת העורה לפצועים.

פרק רביעי.

אחרי ריה התחילו האוירונים הנרמנים לבקר את העיר. בתחלה לשם רעול ואח"כ לשם השלכת כדורי נפץ, למען הרום את מסלת הברזל, לבלתי יוכלו הרוסים להמלט מן העיר. אז התחילו לרמיש ביותר עז מלחמה זו מה היא ומה משמעה. נפלו הקרבנות הראשונים על מזבחו של אליל המלחמה, והתחרדה בעיר גדלה שבעתים. בהשמע ומומו של מלאך המות במדומי השמים, מהרו הכל למצוא להם מפלט במרתפים. כאשר ראו, כי לא יארכו הימים והצבא הרוסי יצא את העיר, התחילו היהודים להצפין את רכושם לבלתי יהיה לשלל לרוסים וביהוד לקווקזים. כפנות החצרות השמיות מן העין חפרו בורות וישמו בתוכם את ארנוי רכושם וחפציהם וישבו ויסתמום בעפר. כל זה נעשה בחשכת הלילה או באשמורת הבקר, לבלתי תשלוט במעשיהם עין הנוצרים. שמוע שמענו, כי הנוצרים נראים לחילים השודדים את מחבואיהם של היהודים ואח"כ הם מחלקים אתם את השלל. בכל בית קמה אנדרלמוסיה; צררו צרות, חבשו ארנוים ומונדות ויהי המראה כאלו כלם מתכוננים לדרך. הנשים והנערות מצאו להן נוצרים מכרים, שתוכלנה להתחבא בכתייהם בשעת צרה. אותות פחד ודרדה נראו על כל פנים.

והנה תתחילו ניהרים דרך העיר הלניונות דרוסיים, שנמלטו מחרב האויב. לניונות? לא, אלה היו ניסות מפוזרים ומפורדים, שרידי לניונות לשעבר, כלי מושל ומצוה, פקיד וקצין; מין ערב רב של אנשים שחורים וקודרים, יחפים ועטופי כמרטונים, מוזהמים ומסואבים. תערובת של הנלים ורוכבים, שלא ידעו מהיכן הם באים ולחובן הם הולכים. צללי מתים, שיצאו מקברותיהם להפחיד את הבריות. ורעבים היו האנשים הללו, מזון לא בא אל פיהם מתמול שלשום, ובהפזון הם מושיטים ידם לבקש פרוסת לחם. מרוב הבהלה אשר תקפתם לא נועזו להתעכב ולשלות בבזה ידם, מורדפים על צוואר היו. ימלט כל אחד על נפשו; היתה תפקודה, והם נסו מבוהלים ודחופים. סוסי הרוכבים היו עיפים ובכבדות נשאו את הנליות, המטבחים של הצבא חיו שבורים למהצה ואופניהם מרוסקים. ויש שהמטבח נשבר לגמרי וישאר מוטל ברחוב ויחם את הדרך.

ובכללות מסע האבל, כצאת שארית הנמלטים מן העיר, התחיל נשמע במרחקים קול רירות הבליסטרות, בום, בום, קול צרוד המבשר את כואו של מלאך המות, לא אותו מלאך המות, שנברא בערב שבת בין השמשות, המסתפק בקרבנות מספר, אלא אותו מלאך המות, שיצרו האנשים בחכמתם, המניף את חרבו על אלפים ורבבות בבת אחת. וכחליון לפני מלאך המית הנה הלכו הקווקזים, מלאכי החבלה הנוראים, שזאפי דם ורצה, המוני קווקזים רוכבי סוסים באו העירה. לא למען התווק בה מעמד ולהשיב מלחמה, אלא לעשות דרכם הלאה. ופניהם של הבריות הללו פני להבים עיניהם בוערות באש של ניהנום וכל יצורי נוס מביעים רצח ומות. נכונים הם ככל רנע להתנפל על עוברי כסח ולבתקם בחרבותיהם או בכידוניהם הארוכים. חיל הקווקזים היה המאסף של הצבא הנמלט, חפקידם היה לעצור מעט את האויב הרודף עד אשר

ימצאו להם הרגלים מנוח ומסתור, ובתופיע האורחים הללו, חדלו היהודים להראות ברחוב, התחבאי בבתים, במרתפים ובעליות הנג. רק הנערים היו מטילים בלי פחד, והנה הגיע היום הנורא, אשר לא ימחה מזכרנו לצאת. זה היה השביעי בתרגום השני תרגומו. מאז הבוקר עברה השמעה בעיר, כי הרמנים עומדים כבר בשעריה ורק מרחק של וורסטאות אחרות בנינו וביניהם. הר ירדת הבלסטראות נשמע כבר ברור למדי, הן היו תכופות: כדורי התותחים נסרו באויר בלי חשך. הקוקים התחילו גם הם לצאת. חלק אחד אחז דרכו אל עבר נוריה, אשר ממזרח לעיר וחלק אחד עבר את הנהר בֶּקְקָה נגבה לעיר. היהודים עזבו את מעונותיהם אשר ברחובות המרכזיים, ובהחבא, כמתנכסים, נקבצו בבתים שבסמטאות הנרחות אשר בקצה העיר; שם, חשבו, יהיו קצת יותר בטוחים מהתנפלויותיהם של הקוקים.

בשעה החמישית לפנות ערב ואני וכל בני משפחתי יחד עם מכרים אחרים, שבאי להסתגר בבית, עומדים ומסוחחים בלב הדר על הלילה הבא, והנה לפתע פתאים נשמע קול: "בין נורא כרעם איום". הבית התחיל רועד כמו מרעש האדמה. ואחרי הרעש הגיע מן המערב אור אדום חזק מאד, שאי אפשר לתאר במלים. דומה כאלו נחל דם השתפך בכח איתנים ויצק את כל העיר. הבטנו אל השמים והנה הם התלקחו מן האופק עד האופק, דלקה איזמה ונראה נפלה בהם. כמעט שהינינו בעיון. משתיממים ואחוזי בעתה עמדנו תחתיו. — השלכת האדמה ורעם הגבין פרצו מאוצר הנפט הנדול, שהכיל יותר ממאת אלף פוד, אשר הרוסים הציתוהו לבל יפול בידו הנרמנים — כעבור רנני מספר שקעה השלכת האדמה ותחתיה פרצו להבות אש של שרפה במקומות שונים מצפונה וממערבה של העיר: הרוסים הציתו את כל בניי מסלת הברזל, את בית הנתיבות, את בתי התרופה, את בניי המוניפולין של יין הטרף, בתים של אנשים פרטיים, שברחובות הסמוכים לבית הנתיבות, וגם את הפבריקאות הנדולות של האחים לוריא. נודע לנו אחר כך, כי הקוקים התכוננו לשרף את כל העיר מן הקצה עד הקצה, אלא שלא הספיקה להם השעה, הרמנים להצום מאד ולא יכלו להתממה. כל השמים היו אדומים באותו הלילה ונאיר לו כמו בצהרים. בלב דופק שמענו את משק 'שעטות הפרשים ואת קולות התרופות והנרופים של הקוקים, ופעם בפעם עלו באונינו קולות קוראים לעזרה.

כל הלילה לא פסק השאין ולא חדלו ועקות השכר. באשמורת הבקר ראינו, כי הכפר שבמזרח העיר אל עבר נוריה בוער באש, או היקל לנו, הכינונו, כי הקוקים יצאו כבר מן העיר והם משלחים באש את הכפרים שבדרך נסיגתם. כמעט שהאיר הבקר התחמקתי עם בני הנדול מן הבית ונלך לראות מה נעשה בעיר. בדרךנו לא פגשנו איש. באנו אל הרחוב הקובי והנה החנויות והמחסנים פתוחים, הם מביטים בתורי החלונות והרלחות השבורים אל הרחוב הריק. על המרצפת ועל המדרכות פזורים קופסאות קרועות של סחורות, ארנזים שבורים, פקעות חוטים, מבשרי כתיבה, בקבוקים מנופצים וכיוצא בזה; נשם של סחורות שונות, שהשודדים לא הספיקו לשוון בכליהם — באותו הלילה בזזו הקוקים את כל המחסנים והחנויות של היהודים, בקרדומות שברו את הרלחות ואת התריסים וינצלו את כל אשר היה בהם. — הלכנו הלאה והנה קווק אחד רוכב על כוס אותו דרכו אל עבר בית הספר

הריאלי. לקראתו בא רומי אחד. הוא הזהיר את הקווק מלכת לשם, אמר לו, כי הגרמנים כבר בעיר. הקווק קרא: "מי? הגרמנים איש?" דפק את סוכו ויסע הלאה, אפס כי כרנע מצא את מותו גרמני ירה בו וימיתוהו. המשבט את דרבנו. והנה אצל כל פרשת רחובות עומדים שנים, שלשה גרמנים רכובי אפנים ומחזיקים משמר. פניהם נפלים, כאנשים שלא ראו שנה בעיניהם לילות אחדים והם מאובקים מכף הנלם עד קדקדם. "צפרא טבאי", "צפרא טבאי", באנו אל כפר השוק, והנה פלגת גרמנים מזבילים כשלש מאות חילים רוסים שבויים, אשר פגרו מעבור את הנהר. נטינו ימינה. ראינו קצין גרמני רכוב על סוס נוסע לו לאט, לאט ומתבונן אל כל סביבותיו. פתאום קפץ מפנת הרחוב קווק פרש ובקיל קרא: "תפשוהו! זנק אל הגרמני. הלו דפק את סוכו וינס והקווק רודף אחריו ואינו פוסק מלקרא "תפשוהו! תפשוהו!" כרנע זה הופיע גרמני רכוב על אפנים, כאלו צמת מן הארמה, ובירה אתה הפיל את הקווק חלל. היא נפל לארץ וסוכו ברח. מחזות כאלה היו באותו הבקר לעשרות בעיר.

עברה עת קצרה והעיר שקטה. היהודים יצאו ממחבואיהם וישאפו רוח. הם היו בטוחים. כי חיהם אינם עוד בסכנה ורכושם לא יהיה עוד לבז, כלי מורכב ופחד קדמו היהודים את פני הגרמנים. הם לא ידעו עוד מה צפוי להם בעתיד תחת ידו של השלטון החדש.

בצהריים נכנס העירה חיל הגרמנים: רגלים, פרשים, רכובי אפנים ובליסטראים. הם מלא את כל העיר. החנונים פתחו את חנויותיהם, שהיו סגורות בימים האחרונים מפחד נולה, והמסחר התחיל מפעם בכל תוקף. כוואבים רעבים התנפלו הגרמנים, המעונים ברוב הדרך ומתלאות המלחמה, על כל צרכי אוכל נפש ויקנום במיטב כספם. העיר נעורה לחיים חדשים.

פרק חמשי

יום הבפורים וגם הימים הראשונים של חג הסוכות עברו עלינו במנוחה. הגרמנים לא התבצרו עוד בעיר, הם היו עסוקים בבצור החנית ההדשה ולא הראו עוד לנו את ידם הקשה. החיים התחילו מפכים כדרכם בלי ועוועים. השכר בעיר היה רב והמחירים היו רגילים, חשבנו, כי כבר הונח לנו ולא נרע רוגו. והנה בחוה"מ סכות קמה פתאום מהומה בין הגרמנים. ראינו, כי הם נפעמים מאד. ומן החיות, שהיתה כבר רחוקה מן העיר כעשרים וירסטאות, התחילו חוזרים קבוצות, קבוצות חילים גרמניים, גם הרבה בליסטראות החזרו ותובלנה נגבה לעיר אל עבר בריסק. ראינו, כי הגרמנים מתכוננים להסוג אחור. ועוף השמים הביא לנו את הירידה, כי הגרמנים ננפו לפני הרוסים אצל העירה להישין ומפני והירות הם מתעתדים לצאת מן העיר. חלחלה אחזה את כל התושבים היהודים. החג נהפך לנו לחגא והמשוש לאבד. שבו היהודים לחפור להם בורות ושיתין, כדי להצפין בהם את רכושם, שהציאורו לפני ימים אחרים. התחילו גם מתפשטים מחבואים להתחבא בהם מפני

הקווקים. והרוסים אשר בעיר התחילו מתפארים, כי בשוב הקווקים העירה, ינקמו ביהודים על אשר קדמו את פני הנרמנים בפנים יפות. אימה השכה נפלה עליה, חשנה, כי אסין נרא מתרש ובא. כלב חרד ובעינים מלאות יאוש היינו מסתכלים בפלוגות החיל הנרמני ההולכות ונסוגות אחור. ההרדה נמשכה ימים אחדים. איברי עצות היינו, לא ידענו מה לעשות. אולם פחדנו היה פחד שוא. הנרמנים שבו ויתבצרו ויעצרו את הרוסים, אשר התחילו לזחצים אותם, ולט קמה הרוחה.

עבר חג הסוכות, הלך זמן שמחתנו וימים אפורים, קודרים ונונים החלו. הנרמנים התבצרו בעיר וישפכו עליה את שלטונם, שלטון קשה וחמור. התחילו התפרמות. החרמו כל צרכי אוכל נפש וכל מיני חומר נלמי: עורות, צמר, ניר, ארגי, בד ועוד ועוד, כמעט לא היה דבר שהנרמנים לא התרימוהו. ותנדל המהומה בין הסוחרים, עלו מן הפחת ויפלו בפח. הקווקים לקחו את הכל בגול ובחמס והנרמנים נוטלים אותם עפ"י גזרת החוק, הצד הטובה שבהם, כי אלו ואלו מנצלים את התושבים העלובים. העיר התרוששת. ולמרבה הצרה התחיל הזוהר מאמיר מיום ליום. הדגן כלה מן השוק, אין מקום לקנות אותה, ואם הצליח מי שהוא למצא מעט שבר, היה צריך לשלם במחירו פי שלשה. מקח וממכר הדגן היה במהבואים להעלים מעיני השלטונות פן יחרימוהו. לצאת מקיר העיר ותוצה היה אסור באסור חמור. כל יושבי העיר כאלו הישמו פתאום במאכר. חדלו הקשרים עם הסביבה, נסגרו בתוכם צר מבלי כל אפשרות לצאת ממנו מלא צער. נתקנו פתאים מן התבל, פסקה חליפת המכתבים גם עם הערים הסמוכות, עתונים לא התקבלו ולא ידענו כלום מהנשמע מחוץ לבית הסודר שלנו. נסגר עלינו העולם.

ובליסטראות הוקמו בתוך העיר ועל הנבעות מפגיבה ושארן רעמם החריש את האזנים מן הבקר עד צאת הכוכבים: „בום, בום, וכדורי הנפץ מעופפים בקול שריקה ממעל לראשנו ומבשרים מות ואבדון. הרוסים לא ישבו גם הם בחבוק ידיים, כדוריהם ורמוניהם היו נתיים עלינו פעם בפעם. נהרסו בתים, נשמו בנינים ויפלו חללים. לא היו ימים מועטים והאירונים של הרוסים התחילו פוקדים אותנו וממרומי השמים היו ממטירים כדורי נפץ. ובהשמע ומוזם במרום היו מתרוקנים דרזיכות בן רגע כמו במקל קסמים: הכל היו ממירים להתחבא במרתפים ובנקרות האדמה. הנה הולך אתה שקט ושלום עד כמה שאפשר היה להיות במצב רוח כזה בימי המצוקה ההם, והנה קול ירית בליסטראות נשמע מרחוק ובעקבותיו ומוזם כדור נפץ, הבוקע את האויר ברעש, ופתאום בקץ התפוצץ הכדור בקול אדיר, כקול הרעם, ושבריו נחיים ומתפזרים לכל רוח ומפיצים מסביב מות ושכול. עוד לא הספקת להטיב רוחך הנפעמה והנה שאון אוירון במרום, הממסיר עליך את רמוני ועמו. רץ הנך הביתה תחת מטר כדורי המות והנה זרזו ממעל לראשך וטרם תרים את עיניך לראות את המחבל והנה נפל הכדור במרחק צעדים אחדים ממך ועשן כבר עוטף אותך ואת כל סביבותיך ואתה מוסיף לרוץ כאחוז קדחת הלאה אל ביתך ואל משפחתך. אם כך נגזר עליך, כי תפול גם אתה שדור, יהיה זה למצער בחוג משפחתך. בא אתה במרוצה הביתה. בני משפחתך יושבים כבר במרתף ומחכים לך בלב פועם, בצאתך מביתך אין אתה כמות, כי תזכה לשוב אליו חי.

יום אחד, וזכר אני, באשמורת הבקר והנה זמוזם אירון העירני משנתי, שליחו של מלאך המות בא לבקר בעיר. עוד לא הספקתי להקשר והנה נשמע קול נפץ נורא. זגוניות החלון אשר ליד מטתי התפוצצו לרסיסי רסיסים ויפלו על פני. קמה בבית ועקת שבר. נסנו החוצה ערומים, חשכנו, כי הבית יתערער ויקברנו חיים. כדור הנפץ נפל ברחוב מרחק צעדים אחדים מביתי, הוא חרש את האדמה מסביב בשטח של מטרים מרובעים אחדים ויקבר באדמה. חלק אחד מן הבית הסמוך נהרס ורק בדרך נפ לא נהרגו האנשים אשר היו בו.

השלטון הנרמני ראה, כי העם נושא רעב ויתן רשות לתושבים לחפור את הבולבוסים מן השדות בעפורה של העיר, אשר נעזבו מבעלי האחויות הרוסים והפולנים. ויעט העם אל השלל. בבקר, בבקר עם עליות השחר היו יוצאים לחפור. משפחות, משפחות היו פושטות על השדות: אבות ואמות, בנים ובנות, ילדים וילדות. כלם מזוינים באתים ובמערדים, ביעים ובמגרפות. כל אחד היה תופש לו מקום ולא היה נתון לאחר לבוא בנכולו. כל השדה בכל מלוא היץ היה מוצף אנשים, חומה, כאילו ארבה כבד חנה עליו. ושארן החפירה, ומשק כלי העבודה, ופספוט הנשים, וריבות התפרים על כל שעל אדמה, שאחר רצה לתפוש מאת השני, ובכי התנוקות, אשר היבאו בעריסותיהם, מבלי יכולת להשאירם לבדם בבית, התערבו יחד ויהיו לקול גדול. מלחמת הקיום. איש, איש נלחם על חייו, השמש מכה על ראש התפרים, הוצה שוטפת על פניהם, הבגדים רטובים ומלוכלכים באבק ובחול, והעובדים אינם מפסיקים את עבודתם, חופרים במרץ ובזריזות. השקים והילקוטים מתמלאים, מניחים אותם צבור זה על זה ועל ידם מושיבים ילד לשמרה. בשעת הרעב האנשים השוורים על ננבה וסחיבה. ובנטות צללי ערב לוקח כל אחד את שקו על שכמו, והמרביתם לחפור עומסים את שקיהם על מריצה וכל הקהל שב העירה שמת ומדושן עונן, והשוטרים הנרמנים משגיחים על הסדר. שורה ארוכה של צאן אדם נוהרת מן השדה בדמדומי הערבים לנוח אחרי עמל היום ולהחליף כת לעבודה יום המתרה.

חפירת הבולבוסים ארכה כחודש ימים. חפרו גם בשעה שבאו ימי הקור. האדמה כסתה בבקר כפור לבן, יש שהיא התקשתה כבר מלמעלה מן הקרת ותכבד את עבודת החפירה, והתפרים, שירי רבים מהם לא נסו להחזיק את ביד, מאמצי את כחותיהם ותופרים ותפרים. פרוליטרציה.

במשך הזמן הזה אברה שאלת המון את תריפותה. העם התכלכל בבולבוסים, ולקנות סעודה, מעין לפתן, אכלו פרוסת פת קטנה. בבקר, בצהרים ובערב היתה בעלת הבית מבשלת קררה גדולה בולבוסים ומן הקדרה הזאת היתה מנישה לבני המשפחה קערה מלאה ונדרשה לכל אחד. ואכול אכלו את המזון הזה בתאבון גדול, טעמו בו טעם מיוחד. מערני מלכים. והנה שבת המן, אפסו הבולבוסים מן השדות וירעב העם ללחם ויהיו כמתאוננים. השלטון הנרמני מצא את עצמו מחוייב להמציא עזרה, ובתורת הבנה לזה קם וייסד בעיר ועד האזרחים, חברי הועד לא נבחרו עיי התושבים, תופש כזה לא יכלו הנרמנים להרשות. הקומנדרנטורה לבדה בחרה בהם ותשם אותם אלופים לראשנו ואת פינו לא שאלה. החברר אחר כך, כי לא

להגן על האינטרסים של האוכלוסין היה תפקידו של „ועד האזרחים“, אלא שמש כלי שרת ומטה ועם בידי הקומנדנטורה כדי להכביד את עוליה עלינו.

והשלטון הצבאי הרביק מודעות, כי הוא עתיד לנהל את העם בלחם: רבע הפוגט קמח שפון לאיש ליום. כך, רבע פלנט ואתה, בן אדם, התחכם לכלכל את נופך העלוב בקורטוב מזון זה. ראינו, כי ננורה עלינו מיתת רעב. וכך יושבי העיר נפקדו באמתלא, כי השלטון רוצה לדעת את כמות הקמח שהוא צריך להכין בסביל התישבים, אולם כאמת היתה בזה כונה אחרת: רצו לדעת כמה מס בסף ומס עובר אפשר לשים על העיר. ותיכף אחרי כלות המפקד, עוד טרם יתחילו „לנהל את העם בלחם“, יצאה הפקודה על הגברים מבני 15 עד בני 45 לעבד אנדריה; והעבודה רבה היתה וקשה: לסול מסלות חדשות, לתקן את הדרכים הישנות, לפרוק את קרונות הרכבות, שהיו מביאות העירה מבשרי מלחמה, לפקק את מכונות בתי המלאכה של מסלות הברזל והפבריקאות הפרטיות ולטעון איתן בקרונות, למען שלח אותן לגרמניה, וביוצא בזה.

והנשים הגרמנים, המשתתפים על העובדים, אכזרים ועריצים שאין כמותם. הם רדו בעובדים במקל וברצועה, לא נשאו פנים לחלשים ואת פני באים בימים לא הרדו, על כלם נחתה ידם הקשה. גם נערים בני תשע או עשר נתפשו ברחוב ויצאו להביא מים בסביל החילים, לנסר להם עצים להסקה, לכבד את מעוטיהם ולטאטא את הרחוב שלפני הבתים. גם הילדים הקטנים האלה קבו פעם בפעם בלי חמלה.

וגם בסף הוטל על כל משפחה, לשם מה? מי יודע, כלום אפשר לשאיל? שלם את המוטל עליך מדי חדש בחדשו, ואם אחרת יום אחד תשלם קנס או תאסר. וההתעמרות בתושבים עברה חק. על עברה קלה שבקלות היו מורידים אל הכלא: מרתף מלא טחב וסרחון, שדק אור קלוש היה תורד אליו בעד אשנב קטן, ובמרתף אפל זה היו מתענים לפעמים שבועות תמימים, ובבקר היו מעלים את התפוסים מן המרתף ומציים אותם לטאטא את הרחובות, ההתקלכות היתה מתעצפה, נראה היה, כי כל חפצם של השליטים היא לדכא את רוחנו ולהשפילנו עד עפר. אחרי השעה התשיעית בערב אסור היה לא רק להראות בחוק, אלא גם לעמד בפתח הבית, ואם לא נזהרת, סחבך סחוב ושלטל אל הקומנדנטורה ושם שקלת למנתרפק: קנס הנון, שעליך היה לשלם על אתר, ואם אין לך כסף בכיס או אין ירך משנת למרי לשלם, הנחת את עצמך ורדה אל המרתף, כל חוק הנגר אשר מנב לעיר מן הקצה עד הקצה, וגם כל החובות המקבילים אל החוק התרמו לשלטונות, ויושבי הבתים נדרשו מהם פתאום. מפני החפזון לא הספיקו רבים מן המנורשים להוציא מן הבתים את כליהם ואת חפציהם והם נפלו בידי „נושאי התרבות“ ויהיו להם לשלל; ולא עוד אלא שגם הבתים בעצמם, שנעזבו מבעליהם, נדרסו בידי החילים: התנורים נסתרו, הרצפות נעקרו ותהוינה לבער: הסיקו בהם את התנורים, החלונות נשברו וכל הבית היה למעי מפלה. בית תפלה אחד, שנעזב ממפתליו בפקודת הקומנדנטורה, נהפך להם לאורות סוסים: פרצו את הכותל שבין עורת נברים ועורת נשים ויכניסו בכית את סוסיהם ואת עלותיהם. מעשה רב של בני תרבות!

פרק ששי

באו ימי התנחלה, שנת תרע"ז, והחורף קר וקשה מאד ועצים אין בעיר לתחם. או נשלחו התושבים אל היערות אשר בסביבות העיר לכוות עצים, בעקר בשביל הפקידים והחילים ובמקצת בשביל התושבים. התחילו יסורי הניהנום בכל מוראותיהם, יסורים נוראים, אשר לזכרם תאחזני פלצות. גם על בני, שהיה או בן 15, יצאה הנזרה לכרות עצים ביער. בפעם הראשונה, בלכתו לעבודה, נלחיתו אליו, לא יכולתי להשאיר בבית. וזכרתי, באשמורת הבקר יצאנו שנינו. הקור היה נורא, צרב את הפנים, לחץ את הלב כמו בצבת, האזנים אדמו כדם ואצבעות הידים התקשו ותהיינה כמקלות, אי אפשר היה לכפף אותן, השנים נקשו דא לדא והנשימה נעצרה. כל היער עדיין שקועה בשנה, רק פה ושם נראו ברמדומי השחר אנשים עטופי סמרטוטים תולכים בצללים אל כפר השוק, מקום האסף העובדים לפני צאתם לעבודה. הם עמדו פעם בפעם והתחילו מכים כף אל כף או כף אל כף שכם למען התחמם קצת. שנינו התרשנו, לא מצאנו מלים כפינו להביע את רנשי הכעס והחרון שמלאו את לבנו. באנו אל מקום המועדה, שם היו כבר אנשים לא מעט: רוקים, כעלי משפחה ואנשים של שנות העמידה. קהל מזין. כלם מכורבלים ומחזותלים שקום. סחבות וסמרטוטים מכל הצבעים. מראיהם כנלי בלויי סחבות הנעים באיזה אורה פלא. הקור החזק חדר אל בשרם מבעד לסמרטוטים ויצרבהו ויקפאיהו. הם לא עמדו תחתם, רקעו ברגליהם, רצו הנה והנה ויצאו במחולות. כמה צער וכמה יאוש נשקפו מעיניהם, של העלובים הללו. רעבים ואכולי-קור עליהם לצאת ליום תמים לעבודה פרך, ורעבים ועפים עד מות ישובו בערב הביתה אל אבא ואמא או אל נשיהם ופעיטותיהם העטופים ברעב.

הנוגשים לא באו עדיין, הם רתעצלו לעזוב את מטותיהם פנוקיהם. עבר חצי שעה. הבקר אור. בפאתי מורת נראו קוי השמש האדומים מבין קרעי מפלשי עבים ויבשרו קרה חוקה. רוח צפונית דוקרת וצורבת נעורה ותסמר את הבשר ותקפא את הרם. והנה נראו הנוגשים. איש, איש ומגלב עור כפול ארבע בידו. במבט ציני מלא בוז וקלסה סקרו את צבא העובדים. כל אחד בטר לו מספר אנשים הדרוש לו ויצום לעמד בשורה שנים, שנים. מי שטעו לצאת מן השורה הונף כרנע המגלב עליו, ומי שאתר קצת לבוא קבל מכה אחת אפים. הסתדרו השורות. קדימה! נשמע קול הנוגש, והשורה זזה. בעדר רחלים מובלות לטבח הלכו העלובים; ברכיהם פקו, בכבדות נשאו את רגליהם, אזור את כחותיהם וילכו. אוי ואבוי היה למפגרים, המגלב חרש על נבם בלי רחם. ובראש השורה הולך לו בנאון הנוגש השבע ומעיף רנע, רנע עין על ההלכים ונושא את ראשם לראות אם לא נעדר מהם מי.

נוראה ואיומה היתה העבודה ביער מתוך רעב, ועם חשכה היו שבים העובדים רצוצים ומדוכאים, מתנפלים על המטה לבושי בגדיהם ושוקעים בשנה להחליף כח ליום המתיר. וכך היה יום, יום במשך כל החורף.

והיוקר מאמיר. מנת הקמה (הקומנדטורה הבפילה אותה, התחילה נותנת חצי פונט קמה לאיש ליום) לא היה בה כדי להשביע, ולקנות שפון או קמה מן החוץ לא היתה כל אפשרות. אמנם בעלי העגלה, שהיו מובילים מטענים של הרמנים מן הכפרים העירה, היו מערימים ומביאים לפעמים בנכבה מעט שפון, שהיו קונים מן האברים בכסף מלא, אפס כי הוא היה נמכר במחיר יקר מאד. בכלל קשה היה להודיע איפה אפשר לקנות. מאות אנשים התחילו קוטפים מאצל הנדרות עלי סרפד וסלון, מבטלים אותם ואוכלים לשבר את רעבונם. מספר נפוחי הרעב הלך ורב. בעיר פרצו מחלות מדבקות. המצב היה נורא. המלה „נורא“ אינה הילמה את המוטע. פוּנֶט אתה בן אדם ופניו וירדו מלאים ועבים, נראה, היא שמן ובריא—בשר, אפס כי לא שמן הוא, אלא בצק ונפוח רעב, היא הילך למות.

ואת הסובלים והרעבים נמניתי גם אני ומשפחתי, נשאנו רעב. את מנת הקמה, שהקומנדטורה היתה נותנת קודם לכן בעין ואנו היינו איפים ממנו לחם, התחילה כבר נותנת בלחם אפיו, והלחם הזה היה מעורב בקלפות של בולבוסים, בסוכין ועוד בתערובות שונות, פכול מאכילת הכלב. את הלחם הזה היינו מחלקים למנות מנה, מנה לאיש. כל אחד מבני המשפחה היה מחלק את מנתו לטלטה חלקים: לארוחת הבקר, הצהרים והערב, וזהו היה לבלי אכיל יותר מן החלק העולה לכל ארוחה. את פרוכת הלחם היינו אוכלים מתוך שתיקה, כמתכיישים; היינו בעינינו כחוזרים על הפתחים, האוכלים לחם הסר. פעמים רבות הייתי פורט לקרן ווית ואוכל את פרוסתי בדמעות. כמה פעמים היו ברכי כושלות בלכתי ברחוב, כמה פעמים יכולתי להתעלף מאפיסת הכחות. רק האלקים כשמים ידע או ללכבי. בצאתי בבקר אל השעורים, הייתי שם בביסי חתיכת כלק, ובהציק לי הרעב מאד, הייתי נושך ממנה מעט וסועד את לבי. ומשפחתי נחטבה או בין המאוסות, אני השתברתי קצת, תחת אשר משפחות למאות נשארו לנמרי בלי פרנסה ויתמו ברעב.

בימים ההם כמה לחושבים חסועה פורתא מאת החילים הרמנים. הם התחילו מוכרים ככרות לחם מפת בנם, מפני שהם היו משינים לחם בכפרים. המכירה הזאת היתה באיסור. השלטונות לא הרשו אותה. בערב, בחשכה, היו יוצאים החילים אל הרחוב, כבר לחם אחת ולפעמים גם שתיים, תחת כנף בנדם והיו מוכרים אותן בסתר. מפני שמספר הקונים היה פי עשרה ממספר המוכרים, לכן, כדראות חיל גרמני ברחוב, היו מתנפלים עליו מכל צד. כל אחד התאמץ להקדים את השני. איש איש חשב בידו החיל את מחיר הלחם והחיל התבלבל, לא ידע מה לעשות. זה טובה לקבל את כבר הלחם, היה נחפז לנוס עם המציאה, והנותרים התפורו עצובים ונרדמים לבקט מוכר אחר.

בכלל התנהו הרמנים כהונן והקצינים הביטו על המסתר הזה מבעד לאצבעות, אעפ"י שהיה אי-יחוקי. יש שהיה הקצין רואה איוו אשה עומדת בפנת הרחוב ומחכה למוכר לחם והיה מושיט לה כבר לחם מטלע עם הדספה של קופסא מרקחת או חלב הגם. אולם נמצאו גם חילים טכלים, שהיו עוטפים בניר חתיכת עץ מדוקצעה כתבנית כבר לחם והיו מקבלים במחיר „הלחם“ הזה מרקא ומסתלקים. והיה אם דאשה (רק נשים היו עוסקות במסתר הזה) היתה וריוה, היתה נכנסת אל הקסרקט

וקובלת על המרמה לפני הקצין ותיכף נמצא הרמאי, שהיה מוכרה להתחזיר את הבסק ועוד היה מקבל נויפה הנונה.

גם אשתי היתה קונה לחם מן החילים. בערב, בערב עד השעה התשיעית (אחרי השעה הזאת אסור היה להמציא ברחוב) היתה עומדת ומצפה למוכר לחם. אנחנו היינו יושבים בבית עצובים ומחכים לה בעינים כלות, והיה אם עלה הדבר בידה והיתה חוזרת הבית ובידה ככר לחם, היתה שמחתנו רבה; חצי הככר אבלני תיכף ואת החצי השני הטארנו למחר לארוחת הבקר, ואם שבה בידים ריקות, נדל יוגנו מאד. מתוך עצב ורוננו היינו עולים רעבים על משכבנו ומתוך צער ותונה היינו קמים בבקר.

ובני ממשיך את עבודתו אצל הרמנים. בבקר, בבקר היא לוקח את מנת לחמו הנועמה ויוצא לעבודתו הקשה. מתוך רעבון ורונה היא עובדת מושך היא בעיל השעבוד. אלי, עד מתי יארך המצב הזה?!

פרק שביעי

השלטון ראה, שלא יוכל לנהל גם במנת הלחם הקטנה את האוכלוסין, לכן החליט להמעיט את מספר התושבים שבעיר. יצאה פקודה, כי עשרת אלפים איש ישלחו מן העיר אל העירות והכפרים אשר בפולניה, מרחק כמה מאות וירסטאות מן החוץ. הרבר נמסר לועד האורחים. התחילו חובת גלות דלת העם והוקנים חטושי הבח, שהשלטון לא מצא בהם חפץ. כמה בעיר מהומה חרשה, מאית אנשים היו מקבלים יום, יום פקודה לצאת מוצאי נולה. לכל נולה נתנה תמוכת כסף מאת הועד. למען מצוא מוצא לכסף העריך הועד את האמידים וישם עליהם מס, ומי סרוב להבנים את ההערכה חיבו גם אותו לגלות. והמס היה ככר, לא פחות מעשרים וחמשה רובלים למשפחה.

במשך שבועות אחדים נשלחו מן העיר אלפי תושבים. מספר האוכלוסין מעט. אולם מנת המזון, שהשלטון היה נותן לנו, לא נדלה. האמת נתנה להאמר, כי השלטון עשה מה שהיה באפשרותו להקל את מצב התושבים. יש שמכר להם גם גריסין, מליחים, מלח וסוכר. לחנים ובכל עת שמצאה ידו היה מוכר גם בשר, ולח: הפסח—קמח חטים לאפות מצות, אבל הכל נתן במנות קטנות מאד, ומלבד זאת היו כבר בעיר מאות משפחות, שלא יכלו לקבל את מזונן, מפני שלא היה להן במה לשלם, כלתה פרוטה מן הבים.

והמצוקה רבתה. עול המלחמה נשקר. כשל כח הסבל ומוצא אין. המלחמה סוערת וסוערת. סכנת המות לא חלפה. האזירוניים הרוסים מבקרים אותנו פעם בפעם ותותחיהם פוקדים אותנו לבקרים. כדורי הנפץ יורדים עלינו ועושים שמות בעיר. יש כבר גם הרכה קרבנות אנשים, אין אנו בטוחים בחיינו. יושבים אנו על הר פרצים. אחרי חג הפסח תרעין תפרתי את חצרי הגדולה ואורע בה ירקות שונים, התפירה הראשונה נעשתה בידי קבוצת צעירים ציונים, אשר חלמו על העליה לארץ

ישראל וירצו לאמן את ידיהם בעבודת האדמה. חפירה זו היתה קשה ביותר. האדמה היתה קרקע בתולה, כלה מקשה. אולם ההפירה השנייה, תלום התלמים והשדור עשיתי אני בידים, ורעתי, תללתי ונכשתי. עבר זמן מה והחצר נהפכה לן ירקות יפה תאיה לעינים, או ראיתי מה מתוקה היא עבודת האדמה. נעימה היתה לי העבודה בן בבקר השכם בעלות השחר ולפנות ערב אחרי שובי מן השעורים. והי ברך את מעשה ידי. אספתי מן הגן הרבה ירקות ובולבוסים. ונעימים היו לנו הירקות והבולבוסים פרי עבודתי, נעימים ומתוקים מאד.

גם רבים, רבים מן התושבים היהודים התחילו עוסקים בוריעת ירקות ובולבוסים. אלה שהיו להם הצרות משלהם חפרון ויורעון, ואלה אשר נזר בבתי אחרים היו תופרים חלק מן הרחוב אשר מול בית מעונם אצל המדרבה וזורעים בולבוסים, ותחכסה העיר ירק, זה כהו של הרעב.

בימים ההם התודענו אל חיל גרמני אחד, איש ישר וטוב לב. בראותו את עינינו ואת מצוקתנו, התחיל לעזר לנו כמה שמצאה ידנו היה מכיא לנו עצים להשקה, היה קונה כשבילנו לחם מהבריו והיה עוזר לי בעבודת גנתי. לאט לאט נעשה אצלנו לבן בית. כאשר בשלו הבולבוסים בשדה, היה מכיא לנו פעם בפעם ילקוטי-חילים מלא תפוחי אדמה בשלש מרקאות הילקוט. הרבה, הרבה עזר לנו בימים הקשים ההם. זכרה לו אלוה לטובה, קמעה, קמעה נאסף אצלנו כחמשים פוד תפוחי אדמה. באוסף תפוחי האדמה לקחו חלק גם שני בני, הגדול בן 15 והצעיר בן 18. הם נכנסו אצל הגרמנים לעבודה בשדה. העבודה היתה כמעט חנם, פנינים אחדים ליום, אבל בלכתם מן העבודה הביתה, היו מכיאים תפוחי אדמה, פשוט היו נזכים אותם ומחביאים במכנסיהם ובכיסים בגדיהם. במכנסיהם כיצד? את קצות שוקי המכנסים סמוך לבק הרגל היו קושרים בחבל דק ואת תפוחי האדמה היו שופכים אל תוך השוקים מסביב לרגל, והמעיל הארוך, אשר היו לובשים בבונה בלכתם הביתה, היה מסתיר את רגליהם העבות כרגלי הפיל מעין רזאים. כיסיהם כיצד? אשתי הרחיבה והעמיקה את כיסי המכנסים עד שהיו כשני תרמילים גדולים, ואל תוכם היו מורידים את הנכבה. לאחרונה חכמו עוד יותר, הרעב. היא מורה מצוין לכל מיני ערמוניות. את כיסי המעיל קרעו מתחת ואת הבולבוסים היו שופכים אל ביתם לארני העליון ולבטחה וכך היו מכיאים לפעמים הביתה בערב כחצי פוד בולבוסים. ואותו הערב היה לנו לערב של שמחת תורה. אולם יש שנתפשו בנכבתם ואו היתה מנת חלקם מכות ומהלומות.

בני לא היו בענין הנכבה יחידים. כמעט כל נערי העיר ונערותיה, תלמידי בתי הספר, נימוסותים ונימוסותות, גם סטודנטים וסטודנטות היו נכנסים לעבודת השדה אצל הגרמנים, למען נזכ בולבוסים. ואלה, שעלה בידם לעבור בעבודת הדיש של התבואות, נחשבו למאוסים, הם יכלו לננוב בר. האבות והאמות היו מלמדים את בניהם ואת בנותיהם את מלאכת הנכבה. המדות הטובות לקו, על מלאה הקומץ בר פשעו בני הנעורים. בדמדומי השקיעה היו יוצאים האבות והאמות אל שער העיר לפניש את יוצאי חלציהם ולעזר להם להברית את נכבתם. מעורר צחוק, נועל נפש ויוגן מדבא היה המראה. קהל גדול היה נאסף במבוא העיר, כלם גרמנים,

נפחדים ועצובים ועיניהם מפיקות הדדה. בלב פועם הם מצפים לצאצאיהם מכלכליהם ואנחות פורצות בלי משים מפיהם. והנה נראה מחנה העובדים המתנהלים לאטם אחרי החילים הנרמנים. אִיֶּשָׁה טמירה חולפת בין קהל המצפים, אבא ואמא ממחרים אל בניהם ומתאמצים להוציא אותם בכל מיני התחבמויות וערמומיות מתוך המחנה טרם ירניש בהם החיל השומר, וכמורדפים על צואר הם נסים הביתה.

אחרי כלות הקציר התחילו התושבים עוסקים בלקט ושכחה. כנופיות, כנופיות וקנים ונקרים היו יוצאים אל השרה ללקט את שבלי השפון, החטה והשעורים, שנפלו מאחרי הקוצרים. הם היו משתטחים גם על השרות שלא נורעו השנה לקטף את הספית, ולא היה קץ לשמחתם, כאשר שבו הביתה לפנות ערב ועל שבמם שק מלא שבליים. את המלילות היו מזללים בידיהם, טוחנים בריחים של יד והיה להם קמח ללחם.

פרק שמיני

והמשמעת בחזק הנרמנים התחילה מתרופפת. כבר עיפו מתלאות המלחמה. התחילו דואנים איש, איש לנפשו „לעשות כספי“. הם התחילו מוכרים יין שרף, שמורים של פירות, קמח, סכר וגם נעלים ולבנים. את כל אלה היו משיגים קצת בהיתר מן הקוֹטִיצֵא (תנות צבאית) ולרוב באיסור, עיי נכבה וסחיבה מן הארנונים שהתקבלו מן השטב, מוכן, כי על כל הסחורות הללו רבו הקופצים: העיר היתה „רעבה“ לכל. נמצאו יהודים וריוזים, שהיו קונים את כל אלה בכמויות גדולות, בסיטונות, והיו מוכרים אחר כך בכמויות קטנות. פרץ מסחר „מתחת הבקף“. והמסחר הזה, אם כי סכנות רבות היו כרוכות בו, הלך והתפתח.

מפני הרחק והמצוקה, שמשפחתי היתה נתונה בהם, התחילה גם אשתי לשלוח את ידה במסחר הזה. היא היתה קונה מן הסיטונים ומוכרת לסוחרים הזעירים. במסחר הזה היתה מרויחה בעין יפה וגם היתה משאירה מעט לכלכלת הבית ולכסות את מערימינו. גם בני הנדול לא טמן ידו בצלחת. היה קונה ומוכר, נושא ונותן ומרויח, הוא מצא חן בעיני סני הקצינים והיה קינה מהם את כל מה שעלה בידם לקנות „במשיכה“ ממחסני הממשלה. יש שהיה מביא את מקנתו הביתה ואשתי היתה מוכרת אותה ויש שהיה מוכר בעצמו. מכיון שלא היה לנו די כסף לעשות מסחר על חשבוננו, התחילה אחיכ אשתי לעסוק בסרסרות: היתה מוכרת עפוי דוגמאות, שנתנו לה הסיטונים, ואחר כך היתה לוקחת מן המוכר את הסחורה ומביאה אותה לקונה. המוכר והקונה לא היו רואים ולא היו יודעים איש את רעהו, הבל נעשה בסתר ובהחבא, תששו מפני מראית העין.

כי אזכרה את הימים ההם תעבר צמרמורת בכל נפי. בבקר השכם היתה אשתי לוקחת צרור סחורות שונות תחת מטפחתה ויוצאת לחזר אחרי קונים. דרושה היתה והירות מעולה. הבלשים היו שומרים את צעדי העוברים והשבים, מסתכלים

בהם בשבע עינים ובהראות להם אדם חשוד, היו בודקים אותי, ובתפשם סחורה „טרפה“, היו מהרמים אותה ועל הנתפש היו מטילים קנס כסף או גם עונש מאסר. ימי כרסרותה של אשתי לא ארכו. פעם אחת נתפשה בידי הבלשים. הסחורה החרמה. מלבד הנזק הדול, כשמונה מאות מרק, שויה של הסחורה, רצו לאסור אותה. בקושי גדול ובעזרת שוחד עלה בידי לשחררה. כך נסתם מעין הפרנסה הוואת ימי עוני ורעב שבו אלינו.

והגרמנים אינם פוסקים מלרדות בנו כאף ובחימה, מכבירים עלינו את העונ בלי רחמים ותחנון: פעם בפעם מם חדש, מם כסף ומם עיבד. בסוף הקיץ של שנת תרע"ו, כאשר בשל הקציר בשרה, יצאה הפקידה „ועד האורחים“, שימסור לשלטון מאתים נערות, כדי לשלחן לאכף את התבואות בשדות המהוו, ארבעים או חמשים וירסטאות מן העיר. הנערות צריכות תהיינה לגור במטלתותיהם של האכרים בחדש ימים עד תום האסיף. „ועד האורחים“ גיס את מספר הנערות הדרוש, כלומר שלה להן הזמנות. אפס כי הנערות התעקשו ולא רצו בשום אופן לצאת מן העיר ולהמצא תחת פקודם של החילים הגרמנים, והאבות והאמות הקימו רעש גדול, התפרצו אל לשבת „ועד האורחים“ בקולות ובצעקות, דרשו להעביר מעל הנערות את רוע הגזירה. והעיר נבוכה. מהומה ומבוכה. הגרמנים התרנו וימלאו תמה, היחכן? מתגנדים לפקידת השלטון, מרד וקשר! אבל לבס לא מלאם לקחת את הנערות בחזק יד ולהוליכן כשבויות חרב לעבודה. מה עשו? קודם כל שללו ממטפחות הנערות הממרות את לחם חקן, ולא הסתפקו בזה, צריך להנקם בכל יושבי העיר, אשר בה גדלו וחונכו מזרדות כאלו. ותנתן פקודה ששני שבועות אסור יהיה ליושבי העיר לצאת מפתח ביתם אחרי השעה הששית לפנות ערב. מין מאסר משונה ומזור, נקמה חמורה עפ"י נוסח התרבות העילאה. והימים ימי תחלת חדש אב, החום עודנו גדול והשמש באה רק בשמונה וחצי. מחזה מנוחך וברני גם יחד היה לראות כיצד מהרו התושבים לסגור את תריסי חלונות בתיהם בשעה שהיום עוד גדול, להדליק את המנורה ולהבליא כאסירים באויר מתניק ובחום קשה שמים עשרה שעות תמימות מן השעה הששית לפנות ערב עד הששית בבקר. מי שלא סגר את תריסי חלונותיו בשעה המדויקת נענש קשה. היה חייב על היוק ראייה. קשה מאד היה לו העונש הזה. ראינו את עצמנו כשבוים וכאסורים בכלא. שבועים התענינו, ובעבור זמן העונש, היינו בעינינו כיוצאים מבית האסורים.

חמור היה הריוס של הגרמנים, חמור וקשה מאד, רבת סבלנו מהם, אולם מדת האמת דורשת לספר גם בשבחם. וזו עם מצוין ובעל סדר מופתי. הכל צפוי אצלם מראש ולמפרע והם יודעים האיך לשלוט במצב. את מנת הלחם היו שומרים לתת במועד; התאמצו עד כמה שאפשר להמציא לתושבים גם מיני מכולת אחרים; לפעמים היו נותנים גם בשר והכל בחשבון ובסדר. היו עושים וריקות לתושבים נגד הטיפוס והחלירע, והוריקות היו טובה, מי שרצה להשתמט מהן נענש. דאנו גם למקנה: את האפר אשר מתוך לעיר, המצמית הציר לבהמה, חלקו בין אדוני המקנה חלקה, חלקה לאיש לפי מכסת „הגולגולות“ שהיו לו, וכך היה כל אחד מכין חשש לבהמתו לימי החרף. חקנו בעיר גם מאור חשמלי. בעלי הבתים היו מצווים על

הנקיון בחצרותיהם ובשטח הרחוב אשר מול בתיהם. כל חיל היה נוטע לו פרחים על יד מעונו ומסדר נן ירק, אם כי לא היו בטוחים, כי פתאים לא יהיה עליהם לעזוב את מקומם. את התירסה הליטצואית שבקצה העיר שפרו ויקמו בתוכה את האנדרטא של הינדנבורג, עבירה מצוינה מעשה אמן. והתזמורת הצבאית, שהיתה מנגנת בכל יום ראשון בשבת וביומי דפנרא על ככר השוק, מה נעימה ומתוקה היתה. השתפכה המנגינה בהדר ובהי כרונת צפרי רון ערכה ומעננת, ולא מלאה האון משמוע. מנגנים אמנים מן המדרגה היותר רמה. קשים היו הנרמנים, אבל יחד עם זה היתה בלבם מדה גדולה של רחמים והנינה. עם תרבותי חרוץ, וריו ואוהב סדר. עבודתם היתה אטית אבל מסודרת, עבודת נמלים, הבל כעתו ובזמנו. ככל עת שלטונם לא היה בעיר גם מקרה אחד של חמס ושוד וכל שכן של רצח. אם נציג לעומתם את הרוסים או את הפולנים, נראה מה רב ההבדל בין אלו ובין אלו. והו עם כל ימוט, כל הרחוקות לא יזוהו ממקומו וכל הפנעים והאסונות אשר ימצאו לא יוכלו להבחירו ולהשמירו.

פרק תשיעי

עד הרש אדר תרע"ז אסור היה כאסור נמור ומוחלט לצאת מן העיר גם מהלך תחום שבת. מסוגרים היינו כמו בעיר נצורה, שהאויב חונה עליה. אולם מכאן ואילך הוקל ההסגר. השלטון התחיל לתת רשיונות לצאת מן העיר אל הכפרים הסמוכים ולחור העירה בעד תשלום מיוחד מחמשה רובלים ויותר. התשלום היה רק במסבעות ורב. התעוררים העירה היו מביאים מעט מכולת מן הכפרים והעירות שבסביבה; זה היה לעיר למשען לחם. אפשר היה כבר לקנות מעט שבר, מובן במחיר די גבוה; אולם, מכיון שהפרנסה בעיר לקחה לנמרי ומשפחות אין מספר לא השתכרו גם פרוטה אחת, לכן יכלו לקנות בר רק יחירי סגולה, וכל העם נסאו חרפת רעב. על כל צער ושעל אפשר היה לפגוש אנשים צללים, פנים בצקים ורגלים כושלות. יום, יום היו מתים אנשים לעשרות ואין עזרה מוצאת. הקשיהו האנשים את לבם, נהפכו לפריצי חיות, התאכזרו גם לשאריהם בני משפחתם; אפסו החמלה והרחמים, איש, איש שמר את פרוסת לחמו וליסורי אחיו לא שם לב.

בקץ שנת תרע"ז הוקם המסחר בין פינסק ובין ורשו. רשיונות נסיעה לורשווי אמנם לא נתנו. אבל בכל זאת התחילו סוחרים אתה. אין לך דבר העומד בפני התחבמויותיו ותהבולותיו של עם המסחר ובפני המטבע. מתקני המסחר החדשים הוה היו החילים הנרמניים. בתחבולות שונות ובאמצעים חשודים רבים היו החילים מקבלים "פקודות" ולפעמים כתם רשיונות, לנסע לורשווי על מנת לחזור; והחילים האלו היו משמשים שליחים לסוחרים להביא מורשווי סחורות שונות, ביחוד סמי מרפא וגלנטריה. מוכן שהשליחים האלו היו כאים על שכרם בעין יפה. "חילים" שליחים אלה היו יוצאים פעם בפעם לורשווי, איש, איש ובידו צדור כסף גדול, אשר קבל מסוחר אחד או מאחרים, יחד עם רשימת הסחורות אשר עליו לקנות,

וכעבור איזה זמן היה השליח חוזר וילקוטו מלא וגדוש סחירות מסחרות שונות. כל המסחר הזה היה איילנלי והפזר, שהיה נתן את כספו „לשליח“, היה מפקירו למפרע: אי ריות מנה יפה אי יאבד אותו לגמרי. יש שהשליח נתפש עם ילקוט הסחורה והיא התרמה לשלטון, ויש שהשליח מעל בשליחותו ובצאתו עם צרור הכסף, שבת לגמרי לחזור. אבל מבלי שים לב לזה פרץ המסחר המזור הזה מאד, נמצאו גם סוכנים. שהיו משיגים להם „חילים-שליחים“ ומקבלים הומנות מסחרים על סחורה. כסף לא היו נותנים לסוכנים הללו למפרע, הם היו מקבלים את התמורה אחרי מכרם את הסחורה למומנים. אותם הסוכנים היו עושים עסקים טובים. היו מקבלים בשכרם מאה אחוזים ביודעים ועוד אחוזים לא מעט בלא-יודעים. עיי „השליחים“ הללו התחילו גם שולחים מבתים מהבא להחם ומהתם להבא. כל זה היה באסור או בחזית למחצה, מפני שאי אפשר להעלות על הדעת, כי הדבר הזה יעלם מעיני השלטון. אין זאת, כי לא הקפידו יותר מדי והביטו על כל הנעשה בעינים עצמות. והקרב מסביב לעיר כוער וסואן בעוז. הבליכטראות מרעמות והאזירונים ממטירים כדורי נפץ. הרכבת מביאה פעם בפעם פצעי מלחמה. מספר המתים בבתי החולים הצבאיים אינו מעט, אלא שהגרמנים מסתירים את הדבר, הם אינם קוברים את מתיהם בטנס ובפרסום, כאשר היו הרוסים עושים, מוכילים הם אותם לקבורה בלילה, בשעה שהחשבים כלואים בבתיהם.

זה כשנתים שהנו נתקים ונפחים מן העולם הגדול, אין אנו יודעים מה נעשה שמה. וישובים אנו כמו על אי שומם ונדח בלב האוקינוס הגדול. ובמה כמהה הנפש לקבל ידיעה כל שהיא מן התבל. כל הון דעלמא היונו נותנים במחיר איזה עתון. הגרמנים, אמנם, היו מוציאים יום, יום עתון בטרמינית ובתרנום רוס, אפס כי בעתון הזה היו נדפסות רק פקודות השלטון וטלגרמות אחרות קצרות ועמומות מן החיות, וזה לא יכול לרוות את צמאוננו.

בא חירף שנת תרע"ו, חירף נירא מאד. אין לחם לאבל, אין כסות בקרה ואין עצים להסקה. אנו סובלים ומתענים ניראות. מצב רות נדכא, אין קי אור אחד להאיר קצת את האפלה. מי יודע מתי יבוא הקין לשנענו של העולם, מתי יתפכתי האנשים משכרונו ויחדלו לשפוך דם ולצרור אתר את השני.

החורף עבר ויבא האביב, השמש התחילה שופעת אור והים ולדנין לב. מתכוונים אנו לחג החרות ובלב משתרר העצב. מה נאכל? השאלה מה נאכל היתה חמורה כל העת, אבל בחג הפסח היא חמורה ביותר. דרושות מצות והן נאפות מקמח חטים, וקמח זה לא ראינו בעינינו זה עשרות חדשים. אחינו שבטרמיניה דאנו אמנם לנו, שלחו בשביל היהודים שבערי הכבוש הגרמניקמת חטים למצות, אבל הקמת הזה היה ספק קמת, ספק סוכין. המצות שנאפו ממנו היו שחורות והגריסו את השנים. הסבל קשה, אולם בכל זאת היתה משפחתי שמחה, תודה לאל כי נשארנו בחיים, לא נעדר ממשפחתנו איש, תחת אשר במאות משפחות אחרות היו חללי רעב. אחרי חג הפסח חכרתי ברשיון השלטון חלקת אדמה מחוץ לעיר ואזרענה בולבוסים. בכמה עמל וטורח השנתי את הורע, בכמה עלו לי הנבול, החרישה ון-שדוה, ההוצאות עלו למאה וחמשים רובלים ולי לא היתה פרוטה. לוייתי את הכסף מאנשים

שונים. מלא תקוה הייתי. כי אכין לי כמות הנונה של בולבוסים להורף ולא נוסף לרעב. הורע עליה יפה והבטיח יבול טוב. פעם בפעם הייתי הולך לבקר את השרה, הייתי מוכש אותו ותולל את הקלחים. נדמה היה לי, כי אני רואה את צמיחתם. יש שהייתי שוכב פרקדן בין התלמים, מפתכל בתכלת השמים ושואף מלא ריאתי את האויר הצה והריחני. תענוג מיוחד במינו. התקוה שעשעה אותנו: מלא המרתף בולבוסים! כהדס אלול, מדי שובי מן הבקור בשרה, הייתי מביא מלא כיסי בולבוסים רעננים ואשתי היתה מבשלת אוהם, אכלנום וטעמנו טעם נידון. הלמנו על ימי הטובה, כאשר נשב בהורף אל השלחן ונאכל בולבוסים בשפע ולא במסכנות. בחול המועד סכות, חשבתני, נחפור אותם ונביאם הביתה. והנה בליל ערב יוהכ"פ התנפל קהל רעבים על השרה ויחפור את כל היבול, לא השאיר כלום. נורע לי הדבר הזה ביום הכפורים בטעת חפלת נעילה. אותו יוהכ"פ היה לנו יום שמחה. בעתן המקומי, שהוציאו הגרמנים, נרפסה הטלגרמה של מלך אוסטריה-הונגריה, שבה פנה אל נשיא ארצות הברית בבקשה שיקבל עליו לתוך בין המעצמות הנלחמות. קו אור נבקע מתוך הערפל, סוף המלחמה קרוב, ההרב תשוב לנדנה והשלום והמנוחה יחזרו לעולם, ובשורת הנגבה יצקה טפות מרות אל כוס השמחה הגדולה, שוב צפוי לנו רעב ומתלאה, עד שתבא הנחמה תצא הנשמה.

אחר הצום הארוך סעדתי את לבי פת לחם ומהרתי אל השרה ללון שם ולשמור את יתר הפליטה. השרה היה רחוק מן העיר מהלך שלשת רבעי שעה. באתי שמה עיף ומדוכא. הקרה בלילה היתה כבר גדולה. רוח אסיף נשבה בחוקה. כלי רעדתי מצנה. אספתי שבבים ובפיסים, הבערתי מדורה ואשב על ידה, שקט של בית הקברות מסביב, אין נפש חיה. רק הרוח הומה וזועפת. ואו, זכורני, נצבו לנזר עיני מחזות נוראים, תמונותיהם של מכירי ומיודעי, שמתו בשתי השנים האחרונות ברעב ובכפן, אסונות משפחתיות, שארעו עוד לפני המלחמה, ועוד מראות שונים, שהיה בהם כדי לזעזע את רוחי ולהרניז את נשמת. התעטפתי במעילי, התכנסתי והצטמצמתי אצל המדורה, אולם הקיר דקרני ויצבטני נוראות: מדוכא ונפחד ישבתי תחת כל הלילה, הלב חשב להטבר וראשי סחרחר.

עלה השחר, פאתי קדים ארמו, העיפיתי עין על השרה והנה היא בתה, חפור הוא כלו, כאלו עברו עליו במחרשה. שבתי הביתה ואבשר את הכשורה ורעה לאשתי. עמלנו נהפך לזרים. תקותנו נשארה מעל ודרעב לטש עלינו את עיני זעמו. טוב מתחילה פרשת יסורים. היאש תקפנו, אברה תחלחלנו.

ויד הגרמנים הולכת הלך וקשה. התחילו מחרימים את כל כלי הנחשת: המיחמים, הקלחות, המכתשים נכרשות-השבת וכדומה. עשו מפקד גם לכל בעלי החיים שבציר: הפרים והפרות, העזים והבכשים. החזירים והעופות. ואסור היה למכר או לשחט בעל חי בלי רשיון. פרקו בתים חדשים ויקמום בכפרים או בעירות. התרימו את הרהיטים הטובים ויובילו אל אשר דובילום. את כל הבתים הצבוריים, מבלי הוציא מן הכלל את בתי היראה של הרזים והפולנים, תפשו. הוציאו מהם את תמונות הקדושים וישליכו אל הרפתים והארוות, ובתוך הבתים סדרו להם משרדים. הפקרות וציניות נוראה.

פרק עשירי

זכורני, זה היה בתענית אסתר כערב. בית התפלה שלנו היה תפוס בידי הגרמנים ואני התפללתי במניין בבית פרטי. אחרי קריאת המנלה נכנס יהודי אחד וספר, כי שמע שכרוסיה פרץ מרד וניקולי הורד מבסא מלכות. השמועה הוואת הפתיעה אותי, לא האמנתי למשמע אונני. היתכן? ניקולי זה. שרבו רבבות חילים וקוזקים הגנו עליו ויהלו למיצא פיו ושהעם הרוסי העריך אותו כאלקים; זה השליט היחיד, שהיה כל כך איתן וחזק, כלום אפשר שנדעה ודעו והיכרה העטרה מעל ראשו? למרות הפצי החזק, כי השמועה תתאמת, הייתי מסופק מאד אם נכון הדבר. השכמתי בכקר ואצא לחקר ולדרש עד כמה יש אמת בשמועה זו, והנה תחילים כלם כאיש אחד מאשרים איתה. נכון הדבר, נשבר מטה רשע, נדע שבט עריץ. מהולל שם ה' לא יכולתי לשער אז אילו מהפכות ותמורות כבירות יביא הדבר הזה בכל ארץ רוסיה וגם מעבר לנבולה, ועד כמה ישנו פני כל אירופה בעקב המעלל הזה. הרגשתי רק, כי תקופה חדשה מתחילה ברוסיה, תקופה דרת נצורות. וכמה נרסה נפשי לדעת את פרטי המהפכה הוואת ואת הנורמים שהסכו אותה, מי עומד בראש השלטון ברוסיה ומה שלום אחינו שמה. הלא בכל מהפכה יהיו אחינו השה לעולה וראשונים לצרות ופגעים. התעוררה בלבי גם השאלה איזו השפעה תהיה למהפכה על מהלך המלחמה, אם יוסיף דם האדם להגנר כמקודם או התרב תשוב לנרנה. שאלות אלה הנרידוני ופתרון לא מצאתי. עומדים אנו לפני סוד טמיר. ערפל פרוש על פני העתיד ואין אתנו יודע עד מה.

חזיו עתידות אמרו, כי אחרי המהפכה יבוא הקץ למלחמת וסוף, סוף יסור עול השעבוד מעל צוארנו. כחבי משיח חבינו יום, יום לבשורת השלום והנה טעינו. בחיל הגרמנים קמה פתאום תנועה גדולה, התחילו לבצר יותר את החזית אשר בקרבת העיר. הביאו בליסטראות חדשות, באו גם נדורים חדשים: הרוסים שבו לתקף את הגרמנים ביתר עז. פרצה מלחמה חזקה רבת-דמים אצל העירה נובל, הקרובה לפינסק, והרוסים שבו להמטיר עלינו אש ומות. קול רעש התותחים ודרדור מכונות הקלע לא פסקו ביום ובלילה. המות רחף ממעל לראשנו. קיוני לשלום והנה בעתה, לרנה והנה אנחה.

כשבועים ארכו ימי החרדה. והנה נשתתקו הקולות, נסתם לועם של הבליסטראות, שבתה המלחמה. הגרמנים צוהלים, הם נחלו נצחון גדול, הבו את הרוסים מכה נצחת. הם מספרים, כי הופרה המשמעת בחיל הרוסים, החילים נסים מן המערכה ושבים איש איש אל ביתו ואל משפחתו. לשמחת הגרמנים אין קצה, הם יוצאים במתולות לקול מנגינת התזמורת.

לא היו ימים מועטים והצבא הגרמני זו אל עבר קיוב. נפתח לפניו הגבול באפס יד. מספרים, כי האוקרינים רוצים להקדע מעל רוסיה ולבנון להם מלוכה לעצמם והגרמנים מסייעים להם. כעבור איוה זמן בא אל פינסק אוקריני אחד נכה

קומה רחב כתפיים ובריא בשר. הוא הקהיל את העם והתחיל מבשר ישועות ונחמות. מכטיח הוא, כי אנו נהיה מאושרים תחת שלטונם של האוקראינים. ארצם פוריה, מצמיחה חטה, תאנה ופפן, לא נחסר כל בה. בממלכתם תהיינה זכויות שוות לכל אדם, לא נפלו בין יהודי ונוצרי. במלה אחת אנו היהודים נושע בה תשועת עולמים. יהודי פינסק התייחסו לדבריו באי־אמון ובאדישות. מדוע? מי תכן את רוח האדם? אפשר מפני שהיינו מדוכאים מעמית השנים האחרונות ואכזרה אמונתנו באדם, ואולי מפני שלכנו אמר לנו, כי יסוד ממלכה אוקראינית אינו אלא הוון מתעה. ערמוניותם של הגרמנים: הבטיחו את עזרתם לאוקראינים, למען יוכלו לחדר אל פנים הארץ הברוכה הזאת ולהשתמש ביבולת, כדי לשבור רעבונם, ואחרי אשר ימלאו ספקם יעזבוה לפשטה. הנואם חזר כל עומת שבא, לא הצליח להטות את לבנו אחריו. אחרי אשר הירחקה החזית מן העיר הוקל לתושבים בהרבה. שאלת הלחם עוד לא נפתרה, קשה היה למצא אותו, אבל פחד המלחמה סר. אפשר כבר היה לנסע אל עבר פולניה בלי קושיים מרובים, גם מאוקראינא התחילו באים אנשים העירה לעשות מסחר, יצאנו מן המאסר ושאפנו קצת רוח.

פרק אחד עשר

בראשית שנת תרע"ח היה אנוס בני הגדול להפדר מאתנו. וזה הדבר. הוא עבר כל הזמן אצל הגרמנים בתור „מתנדב“ (הגרמנים היו קוראים את העובדים אצלם בשם „מתנדבים“). יום אחד בבקר חש בראשו ולא הלך לעבודה. הקומנדטורה הוציאה עליו בעד זה עונש מאסר לעשרה ימים. הוא קבל את פסק הדין יומים לפני ר"ה. הודעונו. שנתים עבר ל„נושאי גדל הקולטורה“ באמונה, ואם השמיט יום אחד עליו להאסר במרחק 10 ימים. החלטנו, כי יסע לקיוב. אולם לא על נקלה עלה הדבר בידנו. הן אמנם החזית לא היתה עוד סגורה, אבל לצאת מן העיר לא הרשו הגרמנים ועל אחת כמה וכמה לצעירים. הבסקה העונה את הכל ענה גם אותנו. סגן הקצין של המשטרה קבל 50 מרק ויוביל את בני במוצאי יוה"כ אל הרכבת ויכניסנו אל הקרון. מתוך דמעות ואנחות שוכרות לב נפרדנו ממנו. קשה היה לנו עד מות. משען לחמנו נשבר. הרבה היה עוזר לנו לכלכל את הבית, אבל לא זה המר לנו, אלא המחשבה מה יעשה העלוב הזה בארץ נכדיה ומה צפוי לו שם. אני לויתי אותו בחשבת הלילה אל הרכבת. כאלמים הלכנו שנינו אחרי סגן הקצין. אבנר היה להוציא הנה פן ירגישו בנו. על יד בית הניחיות היינו אנוסים להסתתר מעין רואים. בהשמע שריקת הקטר והרכבת וזה פרצתי בככי. אל אלקי אבי מדוע עוללת לנו כך? אחרי נסיעתו של בני גדלו ענויינו שבעים ושבעה. דלות, עוני ולחץ היו מנת חלקנו.

וברורע לקומנדטורה, כי נמלט קרבנה, מלאה חמה ותשלל מאתנו את מנת לחמנו. לקחה מאתנו את „פנסיהלחם“. זה היה לנו מעין משפט מות. אני השבתי, כי „ועד האזרחים“, ישתדל להעביר מעלי את רוע הנורה, לכן פניתי אליו בבקשה דלקמן:

"בני הנדול עבד אצל הגרמנים בתור 'מתנדב', ואת אומרת תחת השוט והרצועה, שנתיים וחצי. שכרו היה 'מרוכה מאד', מרק ועשרים פניני ביום, ועבודתו היתה די קלה: הוא היה נושא על כתפותיו הכתשיות והרזות נרטאות של ברזל בני 4, 5 פוד וטוֹרֶן אותן בקרון. בהמשך הזמן תש נהו, בשרו כחש, בנריו ונעליו נקרעו: הלך כמעט ערום ויחף, אבל הוסיף למשוך בעול לכבודם של 'נשאי התרבות'. עבודת פרך זו לא היתה בודאי נפסקת. והנה 'קרה אסון': באחד הימים לפני ראש השנה בבקר חש בני 'המתנדב' בראשו ולא הלך לעבודה. השלטון 'נכנס במצבו של בני' והחליט לתת לו מנוחה לעשרה ימים 'במרתף' הידוע ונור דינו יצא לדרת אל בור שביו במיצאי יוה'כ'פ, בהיותו מנוקה מעונותיו ופשעיו. בני החלק מטיבה זו, מרד באדוניו וישא את רגליו וימלט אל איקרינא. בנלל עזו של בני הדין־קטיר לקהו ממשפחתי את פנקס הלחם. 'אתה נתת לבנך חנוך רע, לא שנתת לו כהונן את העבודות וההבננה, לכן הואילא נא למות עם משפחתך ברעב'. בודאי זוהי מצוה 'התרבות העילאיה'. מצבי החמרי נורא מאד. כל מה שאגרתי בעבודה קשה במשך עשרות שנים אול בשלש השנים האחרונות; מה שאפשר היה למכור נמכר. אני ומשפחתי מתענים בחוסר כל. אין לחם לאכל ואין בגד ללבוש. זה שנים שאנו נושאים רעב ואם נשולל עכשיו את מנת לחמנו, יהיה עלינו לטע ברעב במלא מובן המלים האלה.

בכל העולם התרבותי אין עונשין את האבות בעון בניהם, וכאן, תחת השלטון החדש, היו חיינו הפקר, אין מתחשבים עם המשפט. הצדק והיושר. ועד האורחים, שתפקידו להגן על האורחים העלובים ולדרש את משפטם, צריך ומחוייב למחות בכל תוקף נגד עוות הדין הזאת. שלא נשמע כמוה. מחאה נמרצה בעיפ ובכתב תביא בלי ספק תועלת. נודע לי, כי עונש שלילת מנת הלחם בעד פליטתם של 'המתנדבים-העבדים' יצא עוד על משפחות רבות אשר בעירנו האומללה, ואם 'ועד האורחים' לא יאמץ את כל כח הטפעתו לבטל את הגזרה הרעה, מי יודע אילו תוצאות רעות תצמחנה מזה.

בבר הולך וקרב יום התרת תסביכת המלחמה רכתי-הרמים, ובבוא היום המקוה הרוא, תפקד על האדם פקודת מעשרו ומעלליו, וגם 'ועד האורחים' אם היריש יחריש לעת כזאת ומצאנו עון לא יוכל כפרו.

ועד האורחים לא שם לב לבקשתי ולא עשה כלום כשביל להעביר מעלי את דועי-הגזרה, טפוס של פקידים-עבדים, היודעים רק להרכין ראשם ולכרוע ברך, אבל לא לדרש משפט.

בראותי, כי אין עוזר לי, פניתי בבקשה אל הקומנדנט. שוה תרעמה המדויק. 'מיום הבכש פינסק עיי הגרמנים נתק אפרים בני מלמודיו ויהי לפועל שחור, בפקודת הקומנדטורה עבד בתחלה בסלילת דרכים ואח"כ אצל מסלת הברזל, קשה עד לבלי נשוא היתה עבודתו, והשכר שקבל בעדה, לא הספיק גם לחלק כלכלתו, ואני הייתי אנוס לספק את כל צרכיו. בהמשך הזמן בלו שמלותיו ונעליו והתחיל הולך ערום ויחף. בלי שים לב לזה הוסיף לעבד לשלטון באמונה ובמרץ.

לפני כחדש וחצי חש בני בראשו ולא הלך יום אחד לעבודה, ובנלל זה נגזר עליו עונש מאסר לעשרה ימים. הדבר הזה הרגיו אותו כל כך, עד שקם ויסע מן

העיר, מבלי אשר גם נפרד מאתנו. קמה הקומנדטורה ושללה בגלל זאת ממשפחתי את מנת לחמנו. אני מעז לחשב את העונש הזה ללא-נכון.

בכל ארצות התרבות אין עונשין את היהודים בעד חטאותיהם של בניהם, ולא כל שכן בעד חטאות בניהם הגדולים, העומדים כבר ברשות עצמם. מלבד זאת אין עונשין על אי-מלוי החוק או הפקודה אלא אם כן פרסמו אותם, ובעיר לא פורסם עדיין חוק או פקודה, כי בעד נסיעתו של אחד מבני המשפחה תשולל כל המשפחה את מנת לחמה. מוכטחני, שאלמלי ידע בני זאת מראש, לא היה יוצא מן העיר מחמלתו על משפחתו.

מצבנו נורא מאד. כל מה שהשפקתי לחשך במשך עשרות בשנים נאכל בשלוש השנים האחרונות. כל מה שאפשר היה למשכן מושכן ומה שאפשר היה ללוות כבר נלוה. כל הדרכים כגורות לפניהן. זמן רב שאנו חיים חיי מחסור ורעב, ואם תשולל מאתנו מנת לחמנו, אנו צפויים למות ברעב. בכלל, לשלול ממשפחה שלמה לחם ולדונה בזה למית, היא עונש לנמרי בלתי תרבותי. שלא נשמע כמורה.

אני מתכבד, איפוא, לבקש את כבוד הקומנדנט לבטל את ענשי ולצוות, שיחזירו לי את פנקס לחמי. פינסק 10 אוקטובר 1918.

מסרתי את הבקשה לקצין של הקומנדטורה. הוא קרא אותה. כנראה חמה על הטון החרדיף שלה. הוא הראה אותה לקצין השני. שניהם התישו. אויל פומקא ואחי חורא. הם הביטו רגעים אחדים איש בפני רעהו. הכניסו את הבקשה לקומנדנט. כעבור רגעים אחדים החזירו לי את פנקס הלחם.

פרק שנים עשר

מן היום שבבשו הגרמנים את העיר נפסקו בה החיים הצבוריים לנמרי. ההתדרדרות הציונית, שלמרות היותה אי-לגלית תחת שלטון הרוסים, היתה נותנת הטון בכל עניני העיר, נחרופפה ונשתתקה. בכלל אי-אפשרית היתה כל עבודה ציונית וצבורית, לא רק מפני שהגרמנים שמו את ידם החזקה על כל החיים, אלא מפני המצוקה הכלכלית. אולם בתחלת שנת הרעיה, כאשר נוכחו הגרמנים, כי הסתככו במלחמה קשה, ורוחות חדשות התחילו נוטבות אצלם, הקלו פורתא את העול, והצבור התעורר קצת, מן האדישות שתקפתו. הציונים, שראו את מעשיו הבלתי רצויים של ועד האורחים, שאינו דואג לטובת התושבים, החליטו לסדר ועד חדש עפ"י בחירות. הקומנדטורה הסכימה לזה. מפני שאי אפשר היה לסדר בחירות כלליות וישרות, לכן בחר כל בית תפלה שני אנשים לאספת הנבחרים, שהם צריכים יהיו לבחר ועד אורחים. והנה באו גם הבונדאים לאספה. כונתם היתה לסכסך את הנאפסים איש ברעהו אך ורק למען הכשיל את פעולות הציונים. בוערת ורותחת היתה אותה האספה. קמו פלפולים ונבוב דברים על יסוד תיאוריות פורחות באויר לפי שיטתם של גדולי פלוני ופוסקי אלמוני, הכל כנודני הבונדאים לא הצליחו. היו אמנם סקנדלים אחדים, אבסורדקציות ונקישה על נבי השלחנות, אבל ועד אורחים חדש נבחר. הכל טוב

ויפה. אפס כי ראש, ועד האחרים הקודם, איש אֶלֶם, שכרוב לעשרו, היתה טחצנותו ועוד יותר טפשותו, לא רצה להוציא את השלטון מידו, ומבלי התחשב עם דעת הקהל פתה את לב הקימננט, שיכטל את הועד החדש והוא נשאר פרנס הצבור בְּכַר העיר.

הגרמנים, שמצבם על החוית הצרפתית התחיל להתמוטט, הרניטו, כי קרוב קצם וכי עליהם יהיה לעזב את העיר, ולכן הפסיקו את נתינת המזון לאוכלוסין; ויכבד הרעב מאד, ולמרבה הרעה התחילו התישבים, שגורשו לפולניה בפקודת הגרמנים, לשוב העירה. חוקה עליהם פקודת הפולנים, אשר שבו או לתחיה לאומית ויכונו להם מלוכה לעצמם. וירב מספר האוכלוסין בעיר ולרגלי כואם נדל הרעב עוד יותר.

ובימים ההם הניעה לי הבשורה הרעה, כי אחותי, שנדרה עם משפחתה לפולניה, גם בתה מתי, ואחותי הבכירה, שעברה מפינסק לורשיו בתחלת פרוץ המלחמה, מתה גם היא. שלש נפשות יקרות ואהיבות נעדרו ממשפחתו ואנחתי נשארנו לא־חות, ליסורים ולעניים קשים. בשרנו כהש, כחנו כשל, בנדיט ועליתי בלו והרעב מוצין ומוצין את שארית לשד חייתי. או התחלנו מתגעגעים על הימים הראשונים, ימי שלטונם של הגרמנים, אמנם או סבלנו וקָצִינו לא מעט, אבל לחמט הדל והמצומצם נָתַן לנו ופתה?

ובאותו הזמן, כאשר רבו מצוקותינו למעלה ראש, בקעה אלינו כמו מבעד לערפל הבשורה על הצהרת בלפור. הבשורה הזאת היתה כל כך עמומה ומעורפלה עד שלא עשתה עלינו כל רושם, חשבנו אותה לשחת וקנות ולדברי הבאי. הגרמנים, שהצהרה היתה להם למורת רוח, התאמצו לטטש אותה, והמצב הכלכלי, שנעשה חמור עד לבלי נשוא, השכיח מלבנו את הכל שמחין לשאלת הלחם; שקועים היינו באפלה ובסבך של צרות ופורעניות, לא היינו בטוחים בחיינו, הנה כי כן עבר עלינו המאורע הבכיר הזה מבלי להכניס בלבט קרני דוד ושמחה כראוי.

והנה הקיץ הקץ על הגרמנים. הם נחלו מפלה מוחלטת על החוית הצרפתית, נדעה ורוע עוֹשׂוֹ; ובהשברם, מהרו לצאת בחרפה גם מלזסיה, לא נשארה מהם פרסה, ובפינסק יש כבר שלטון חדש, שלטון האוקרינים, אנו התיחסנו לחדשה הזאת בשוין נפש נמור, אוקרינים, ידא אוקרינים, מה אכפת לנו? והשלטון החדש רק שם שלטון נקרא עלינו, לא היטיב ולא הרע. ואו התחדשה בעיר העבודה הציונית והצבורית. "צעירי ציון" קבלו רשיון מאת השלטון ויפתחו "בית עמי ציוני" גם ספריה סדרו בו. ויהי הבית הזה בית ועד גם לציונים הכלליים. האידולוגיה של ציצ לא נבדלה או כמעט מן האידולוגיה של הציונים הכלליים, המימנט המרקסיסטי לא תפס עוד אצלם מקום חשוב ביותר ולא הסיג את נבול הציונות, וברית שלום ואחוזה שררה בין שתי ההסתדרויות הציוניות הללו. בערב, בערב היה בית העם והמה ממבקריו, ישבו, שוחחו, קראו ספרים, והתיים הציוניים, ויחד אתם גם הצבוריים, התחילו מפכים בעון.

וציצ נשנו גם לעבודה תרבותית, הצדרת בלפור, אם כי לא היתה ברורה לנו, עודדה את רוח הציונים, תלמו על עליה גדולה לארץ-ישראל. ביותר התכונו לזה הצעירים. וצריך היה להקטת אותם דעת השפה העברית. קמו ציצ ויפתחו

שעורי ערב לשפה העברית לנדולים. מאות צעירים וצעירות בקרו את השעורים האלה, למדו עברית וספרותה בחשק בלתי רניל. המצב הכלכלי היה די חמור, אבל להם לא לשבע, במסכנות, אולם מבלי שים לב לזה התמסרו הצעירים לתרבות העברית, ודוה חדשה מלאה סככים ותקוות טובות בעתיד הקרוב התחילה מחיה אותם. התעוררות לאומית רבה ורחבה.

למען הקל כמה שהוא את המצב הכלכלי החמור החליטו הציונים הכלליים לפתח בעיר קואופרטיב. אמרו ועשו. קראנו אותו בשם „קואופרטיב ציוני“. הוא אשר על ידי השלטון האוקריני. התחלנו בעבודה. נפתח לפנינו שדה עבודה גדול ורחב. החברים הבנינו כספרימיות, גם השגנו כספים בהלוואה מאנשים פרטיים, קנינו כמויות גדולות של מזונות ומכרנום לחברים במחיר לא יקר בערך. בכפרים ובעירות אשר בסביבות העיר אפשר היה עוד להשיג בולבוסים ושפון. נמצאו סוכנים, אשר היו מביאים מכלת ממקומות רחוקים ותהי הרוחה בעיר. קנאו בנו „הכונדאים“ והנוצרים ופחתו גם המה קואופרטיבים, אבל הקואופרטיב הציוני עלה עליהם גם במספר חבריו, גם בפעולותיו.

ומדומות חדשות קמו בארץ. הבולשביקים התחילו להפיץ את תורתם לא בזה אלא בחרב פיפיות; מלחמה בין הבולשביקים והאוקרינים, בין הבולשביקים והפולנים, וגם נגד „הצבא הלבן“. הר המהומות הגיע אלינו, אפס כי אנו כמעט שלא שמנו לב להן, היינו שקועים בעבודתנו אנו.

פרק שלשה עשר

זה היה בחדש טבת תרע"ט. במקומות הסמוכים לעיר לא היתה עוד כל אפשרות לטבור שבר. מפני האנדרלמוסא החדשה נמנעו האכרים למכר את תבואתם. מוכרים היו לקנותה במקומות רחוקים והנסיעה להם היתה מסוכנה מאד. בהתרוף השלטון, מצאו להם אנשי ודון ובני בריוני מן הנוצרים תושבי הכפרים והעירות שעת הכושר לארוב על הדרכים, לגזל ולחמם וגם לרצות. הותרה הרצועה. לית דין ולית דין, והיוצא לדרך מעמיד את עצמו בסכנה. וחברי הקואופרטיב צועקים ללחם. מה לעשות?

או נשאני לבי להיות החליץ בדבר הזה. בלויית עוזר יהודי וחיל אוקריני יצאתי לדרך. הקור היה חזק מאד. צריך היה לנסע על פני הקרח מרחק די גדול והדרך קשה. קפואים ועיפים כאנו אל העירה סרניק. זה היה ביום הששי בבקר. בסרניק היה בר למכביר, אפס כי הבריונים היהודים לא הרשו, שימכרו לנו מה שרוא. כמה שהסתדלתי להטפיע עליהם, כי יעזרו לעירנו בשעת דחקה, כמה שהפצתי בהם, הם התעקשו ויטיבו את פני. ביום השבת בשעת התפלה בבית הכנסת נאמתי לפני הצבור, נליתי לפניהם את פרשת ענויני ותלאותינו ואתחנן, שימכרו לנו מעט תבואה להחיות את נפש רעבנו, גם רב העיר הטיף להם מוסר. אולם לא העלנו כלום. החלטתי לעזוב בערב את העירה ולנסע הלאה. אולי יעלה

בידי רקנות שבר במקום אחר. אחרי תפלת מעריב יצאנו לדרך. כמעט שיצאנו מן העירה, עוד לא התרקנו, והנה בתאום נתך עלינו מטר כדורי מות, כפסע היה בינינו ובין האסון. עצרנו את הסוס והנה בריזנים נוצרים אחרים מתקרבים אלינו מתוך יריות: הם חשדו בנו, כי הוצאנו שבר מן העירה. בדקו בענלתנו בדוקה מעולה ולא מצאו כלום. עזבונו לנפשנו.

מרוכאים ונרעשים נסענו הלאה. אחרי תלאות והרפתקאות רבות באנו אל העירה היבשוסיסק, שם התורענו אל יהודי אחר, והוא קבל על עצמו לחזור אתנו על הבפרים שבסביבה לקנות בשבילנו לחם. שמחתי לקראת ההצעה הזאת. יצאנו אתו לדרך. עברנו בכפרים רבים ולא הצלחנו כלום. לאחרונה הנענו אל כפר אחד סמוך ללוצק, שם עלה בידנו לקנות הרבה מכולת: קמח חצים ושפון, דחקן, מיני נדחים שונים, גם מלח וסוכר. שברנו עשר ענלות, טענו את מקנתנו והתכוננו לצאת לדרך. והנה המון אברות נסבו על הענלות ולא נתנונו לנסע. פנינו לעזרה אל זקן הבפר והוא שלח אותנו אל הכומר, רק הוא, אמר, יוכל להשפיע על האברות שתרפינה מבם. התחיל משא ומתן עם הכומר. הוא אמר, כי בית היראה אשר בכפר וקוק לתקין, ואם נתן לו כסף לברק הבית יתן לנו רדשיון להוציא את מקנתנו. הוא קבל ממני חמש מאות רובלים ואפשר לנו את היציאה. יצאנו לדרך בצהרים. זה היה בששי בשבת. נסענו לא בדרך המלך, כי אם סהור, סהור, במשעולים נעלמים ומפותלים, לבלי עכור על יד כפרים, מפני שהגד לנו, כי האברים, וביחוד הצעירים שבהם, שומרים את צעדי העוברים והשבים, מתנפלים עליהם וטולים וחומסים.

אנו נוסעים. הדרך חלקה וטובה. ענלות החורף מתחלקות על פני השלג המתנוצץ במהירות. מהלל שם ה: אנחנו נביא העירה כמות גדולה של מזון. עברה שעה, חלפה עוד שעה, השמש נטתה לערב, קויה האחרונים הציפו את הארמה באור לבן וקלוש. היא הולכת לנח. הקור גבר, נשבה רוח צפונית, התחילו דמדומי הערב. אור וחשך משתמשים בערבוביה, הנה נראו כבר כוכבים בשמים. מועקה קשה בלב. שבת, יהודים מקבלים פני שבת מלכתא, מתפללים מעריב, שבים הביתה, חם ואור, הטכינה שורה במענותיהם ואני יושב בענלה עטוף באדרתי, כלי תלין שבחולין. „מנין אברים הם בני לוי? מי יודע מה יקרני בליל חושך ואפלה בשעת סבנה זו בדרך שלא עברתי בה מימי? ואיה עכשיו אשתי ובני האהובים, אשר נפרדתי מהם זה 10 ימים? מה שלומם? דמעות נחלו בעיני ונפשי השתפכה עלי. אנו נוסעים. עולים נבעות ויורדים עמקים. השלג מלבין ושורק תחת ענלות החורף. הנה באנו אל חורשה וממנה אל יער עבות. דומיה עמוקה ומחרידה מסביב. האברים שוחקים וגם אני שותק, קשה לי להכנס אתם בשיחה. מי יודע מה הם וזממים עלי, אפשר הם מתנכלים להתנפל עלי ולקחת את נפשי, ומי ידרוש את דמי מידם?

והשעות עוברות ועוברות. כבר השעה העשירית, עברה עוד שעה, עוד מעט יהיה חצי הלילה. והקור מתגבר ומתגבר, הערר מבער לאדרתי ומקפא את הרם. מתי נבוא פינסקה? לפי דברי האברים לפני צאתנו לדרך צריכים אנו להיות בפינסק אחרי חצות. הדרך טובה, עוברים עשרים וחמש וירסטאות בשעה. אני מונה את

השעות. פתאום: „עמוד! האבר העובר הראשונה עמד ואחריו כל שורת הענלות. מה זאת? העינו מזו הדרך, כך מודיע האבר הראשון. לצרה כזאת לא פללתי. נקהלו כל האברים בתבורה. נועצים מה לעשות. מחליטים לפון לחפש את הדרך. ארבעה אברים יוצאים בשליחות זו. הנותרים מחדרים את הענלות ברבוע, אוכפים קוצים ועיפים יבשים ומבעירים מדורה. האש מתלקחת. הקוצים מתיווים שביכים, וחום מתוק ונעים משתפך מסביב. מחמם אני את עצמותי הקפואות ומרניע קצת. מרניש אני רעב. האברים מכבדים אותי בפרוסת לחם וברג מלוח. אוכל אני לתאבון. „סעודת שבת. האברים יושבים כמעט מסביב למדורה ומשוחחים על רא ועל הא. אני שומע את שיחם ושוכח את עניי ותלאיתי.

כשלט אחרי חצות שבו השליחים. מצאו את הדרך. זוונו. באשמורת הבקר באנו אל הבקר דוקובין. שאפנו רוח. יצאנו מן הסכנה. מן דוקובין עד פינבק דרך סלולה ויטרה, נשר עץ, שבנו הרמנים. מהלל שם הו.

בבקר השכם, העיר היתה עוד שקועה בשנה, באנו פינסקה. מצאתי את בני משפחתי בשלום. בתדע בעיר דבר בואי, רבתה השמחה. היו כאלה אשר ניאשו כבר ממני, השבו, כי אינני עוד בחיים, והנה שבתי בשלום, ולא עוד אלא שהבאתי כמות הגונה של מזון ובמחירים זולים ביחם למחירים שהיו אז בעיר. ביום הראשון חלקו את המזון בין חברי הקואופרטיב הציוני ולשמחתם לא היה קץ. בעיר היו אז כבר הבולשביקים. הם נרשו את האוקרינים. והו כבר השלטון הרביעי. מילא, בולשביקים יהיו בולשביקים. אין לנו עסק בפוליטיקה. דאגת הלחם משכיחה את הכל. שלטון הבולשביקים היה רופף. נראה שבעצמם הרנישו, כי שבתם בפינסק ארעי. הם לא הציקו לקואופרטיב הציוני, התייחסו אליו כמעט כירידות ונס אשרו אותו.

פרק ארבעה עשר

חברי הקואופרטיב התחילו מפצירים בי, כי אסע שוב לשבך. הם רעבים וחג הפסח עומד אחר כתלט, צריך להבין קמח חטים למצות. זה היה כשבועים לפני הפורים. נעתרתי להם. נלווה אלי אותו העוור, אשר לוני בנסיעתי הראשונה. בקשנו מאת השלטון הבולשבי, שיתן לנו חיל לשלחנו בדרך, כאשר עשו האוקרינים, אבל הוא השיב את פנינו. בעיר ספרו, כי הפולנים מתקרבים אלינו לנרש את הבולשביקים, מלחמה כבדה נפוסה ביניהם לא רחוק מן העיר. היתה סכנה גדולה לצאת לדרך בשעה זו, אבל החפץ לעור לרעבים הסית את רעתי מן הסכנה. יצאתי לדרך. אם נסיעתי הראשונה היתה קשה ומרובת תלאות, היא נחשבה לנסיעת טיול לעומת נסיעתי השנית. תחלתה היתה כיסורים. הומנתי ענלה. צריכים היינו לצאת לדרך בבקר והנה טרם אספיק להתכונן נסעה הענלה. הומנתי ענלה שנית, אבל הענלון התתרט. רק לפנות ערב יצאתי לדרך עם ענלון טירון, שלא ידע את הדרך, וסוסו היה „פגרי, בכבדות נשא את רגליו. דרכנו היתה על נבי הקרח שעל הנדר

והנה הענינו. מביט הענלון הנה והנה ואינו מוצא את המסלול, השל: כסה אותו. עמדנו. הענלון הולך למצא את המסלול ואנו אחריו, צריך להמם קצת את האברים הקפואים. אחרי נסיעה ועמידה באנו סוף סוף באשמורת הבקר אל הכפר פרה, מרחק 10 וירסטאות מפניסק. התחלה לנמרי לא טובה. דימה, כי משמים רמזו לי שאהור.

בפרה נחנו קצת, התהממנו ונסע הלאה. מעונים ורצוצים באנו אל סרניק. הסוס כבר התכוון „לפשוט את רגליו“, שכרנו עגלה אחרת. רק בערב באנו אל דוברויסק. סרנו אל אותו היהודי הסרסר, שקנה בשבילנו את המזון בפעם הראשונה. בדוברויסק הספקתי לקנות מעט קמח שפון, שעורים, מלח וגם 5 שקים קמח סוכר. את מקנתנו שמנו באמברו של הסרסר. צריך היה לקנות עוד מכולת וביחוד קמח חטים למצות. בדוברויסק אי אפשר היה לקנות עוד. החלטנו לנסע הלאה אל עבר סרני, אולי יעלה בידנו לקנות שם מה שהוא.

ביום כי ד' אדר שני בבקר, לפני שיצאנו מדוברויסק, באו אלי נערים ונערות אחדים. פינסקאים, בני 13-15 שנה, מדוכאים ותשושי כח, פניהם נופלים ורכיבים כושלות. בתודע להם שהנני כאן, סרו אלי. מפיחם נודעו לי דברים נוראים ואיומים: הפעוטות הללו יצאו ברנל לפני ימים אחדים אל הסביבה הזאת לקנות מעט מזון בשביל משפחותיהם הנמקות ברעב, והנה נפלו בידי ניסוחיו של פטליורה, המטוטטים במקומות האלה, והנבלים הללו עשו אתם מעשים אכזריים שלא נשמע כמותם. הפשיטות ערומים כיום הורדם, את הנערים, ואת הנערות וידושו את בשרם בשבטים ובמגלבים עד זוב דם. אחדים מן המוכים התעלפו, אולם העריצים לא פסקו מלהרש במגלביהם על בשרם הערום. אחר כך צוּם להשתטח על האדמה ולנשק את כפות רגליהם, ולאחרונה כפתים כטלאים וישיבובם ערומים על האדמה הקרה בחרד בלתי מוסק וינעלום שם לכל היום. בערב יסרום שוב בשבטים וישלחום. הצעתי לפנייהם שיטארו בדוברויסק ויחכו עד אשר אקנה את הדרוש לי ואו ישובו אתי לפינסק. הם לא נאותו, רצו למתר להמלט מן המקומות האלה. הם נפרדו ממני וילכו ברנל לשוב אל אבותיהם.

ספיריהם של הילדים ודאונני ויועזעוני, לא יכולתי לתאר, כי אנשים יהפכו לפריצי היות ויכלאו רהמיהם מילדים. לא ידעתי אז, כי תועבות ואכזריות נורולות מאלו אראה בימים הקרובים.

באותו היום בצהריים יצאתי עם הסרסר לדרך אל העירות הסמוכות. בין השמשות באנו אל העירה ברוניצא אשר בפלך ווהלין, לא רחוק מסרני. סרנו אל בית יהודי זקן בקצה העירה. כמעט שראנו בעל הבית, ספק את כפיו ויקרא: אויח! למה באתם הנה? הוא ספר לנו, כי לפני שעה קלה נכנסו הפטליורבצים אל העירה והם בוזים ושוסים את היהודים. אימה ותרדה נפלו עלי. בידי היו בשלשים אלף רובלים כסף הקאופרטיב. עטפתי את הכסף בסמרטוט ואשימנו תחת המטה בחדר השני. מן הרחוב עלו באוני ענות השודדים וצוחות השודדים, מה לעשות? נליתי את פחדי לבעל הבית. הוא הילכיני דרך סמטאות אפלות אל בית אחר, העלני שם על עלית קיר קטנה ויאמר: כאן תהיה מעט יותר בטוח. הוא יצא. נשארתי לבד, מה

זה עשה לי אלקים? כיצר אמלט מבאן? מלא חלחלה ובעתה ישבתי על מקומי. עד חצות הלילה לא פסקו צעקות השורדים ורעם של השורדים. גם כאשר נדמו הקולות לא יכולתי לעלות על המטה. ישבתי משמים ושמרתי לבקר. כאשר האיר היום, חורתי אל בית הוקן, רציתי לראות אם בספי עורנו שלם. לקחתי את הצרור ואהביאנו במקום אחר, נדמה לי, כי המקום הראשון אינו בטוח. שתי עצות בנפשי מה לעשות. החלטתי לבלי לשבת בחבוק ידיים, צריך לנסות. אולי יעלה בירי דבר מה, ישבתי וכתבתי בקשה אל הלניונר של הפטלורובצים. תארתי לו את מצב עירנו האומללה ובקשתי, שיתן לי רשות לקנות כאן מזון בשביל הרעבים. בתשע בבקר נכנסתי אל הלניונר ומסרתי לו את הבקשה. הוא קרא אותה ויענני קשות: הלא הבולשביקים עכשיו השליטים בפינסק והאיך מלאך לבך לבקש, כי ארשה להציא מכאן מכולת בשבילם? אבל, אדוני, אמרתי, הרי לא בשביל הבולשביקים אני קונה מזון, אלא בשביל האוכלוסין הרעבים, ומה פשעם וחטאתם שיגעו ברעב? היה לא תהיה! קרא בחמה, ואש וזה התלקחה בעיניו. אם כן, אמרתי, דרשני, אדוני, לצאת מכאן ולהזור אל עירי. לא ולא, הרעים בקול, עליך להשאר כאן שבוע ימים ואתר כך אראה מה לעשות כך, ואם תנסה לצאת מכאן בלי רשות, דע לך, כי כדור המות הראשון ינחת בגלגלתך. נסיתי לעורר את רחמי וזהה חיל אחד כונן אלי את רובהו ויקרא: צא כרנע, ולא – תומת תחתך.

בפיק ברכים ובראש סתרהר יצאתי מן החדר של האבורים האלה ואשוב אל בית הוקן.

העירה נבוכה. השור והבזה הם בכל תקפם. הומסים ומלסמטים מקצה העירה ועד קצה. עוברות כנופיות, כנופיות של חילים מווינים מבית לבית ומבוקקים אותם. בענלות הם קרבים אל החנויות, מוציאים את כל אשר בהן, טוענים על הענלות ונוסעים. גם אל הבית של הוקן נכנסו להקות לסטים זו אחר זו ויונלו את כל אשר מצאו, אפס כי בי לא ננעו, אמרתי להם, כי הנשתי בקשה אל הלניונר שלהם ואני מהכה לתשובה, הערמה הזאת הצליחה, נהנו בי מנהג דרך ארץ וכך נצלתי מידם.

אחרי הצהרים התחילו חללים חוזרים על הבתים ומצויים ליהודים, שכלם יאספו על כבר השוק, אצל בית היראה, ומי שלא יבוא יענש קשה. נאסף קהל גדול. הלניונר עלה על טלחן והתחיל ממסיר נפרית ואש: כל היהודים הם בולשביקים, הם המיטו אסון על ירוסיה הקדושה, הם המיתו את הַצֵּר, הם אשמים בכל הבשלות של הצבא הרוסי, ורק בדמם של היהודים אפשר יהיה לכבות את שלהבת הריבולוציה הבולשבית. דבריו היו מלאים ארס ורעל. סמרו שערות לשמעם. הקהל עמרו ובהלים וחדרים, יראו לפצות פה ולהצטרק. שעה ארוכה של הבוט הקבר. התפורז! קרא לאחרונה וירר מעל השלחן. חפוי ראש וכפופי קומה, כאלו ספגו מלקות, התפורז הנאספים.

כיצר אמלט מן הניהום הזה?

לפנות ערב נפוצה הטמעה, כי נדור הפטלורובצים עזב את העירה. שמעתי ותי רוחי. צריך להשהמש בשעת הכושר ולהמלט מכאן. צייתי לענלוני, אבר רוסי,

לָרַחֵם, וכאשר חשך היום, הִתְכַּוְּנוּ לַצֵּאתָ, כְּלוּמָר לָנוּס. פְּתָאוּס נִכְנס אֶל הַבַּיִת נוֹטֵר נוֹצְרֵי וְיוֹתִירֵנוּ, כִּי לֹא נָעַן לַצֵּאתָ פֶּן מָרָה תִּהְיֶה אַחֲרֵינוּ. הַפְּטִלֹרֹבְצִים, אָמַר הָאָ, הַקִּימוּ שׁוֹמְרִים אֲצֵל מוֹצָאֵי הָעִירָה לְבִלְתִּי תֵּת לָאִישׁ לַצֵּאתָ מִמֶּנָּה. בַּעַל הַבַּיִת הִתְעַרֵב בְּדַבָּר וְאֶתְרִי מִשָּׂא וּמִתֵּן קֶצֶר נָאוֹת, הַנוֹטֵר לְהוֹצִיאֵנוּ מִן הָעִירָה בְּשָׁלוֹם, אִם נִשְׁלֵם לוֹ מֵאָה רֹבְלִים. מִלֵּאֲתִי אֶת דְּרִישָׁתוֹ. הַנוֹטֵר צוּנֵה, כְּלוּמָר אוֹתִי וְאֵת הַסֶּרֶסֶר, לְלַבֵּת בְּרֹגֶל עַד קֶצֶה הָעִירָה מֵאֲתֵרִי שְׂכֻמַּת הַנוֹצְרִים, וְלֹא שֵׁנִי יִהְיֶה אֲלֵא אִישׁ, אִישׁ לְבָדּוֹ, וְלֹא בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ, כִּי אִם אֲרָחוֹת עֵקֶלְקֻלוֹת, לְבִלְתִּי יִרְנִישׁוּ בָנוּ; בִּקְצֵה הָעִירָה הַחֲבֵה לָנוּ עֲנֻלָּתוֹ, שֶׁם נַעֲלָה עָלֶיהָ וְהוּא יוֹצִיאֵנוּ עַד אַחֲרֵי מָקוֹם עֲמַדְתָּם טַל הַשׁוֹמְרִים. יוֹם סָנְדִיר הָיָה אֹז, הַנֶּשֶׁם לֹא חָרַל מִטַּפְטַף מֵאוֹ הַבֶּקֶר בְּהַפְסֻקוֹת קִצְרוֹת, וּלְפָנָיו עָרֵב נָבֵר וְיֵהִי לְמִטֵּר נֶשֶׁם. הַדֶּרֶךְ הִיתָה מִלֵּאָה עֲבֻטִּט וְרִנְלִי טִכְעוּ בּוֹ עַד לְבִלִּי הַיּוֹצִיאֵן, הַאֲפֵלָה עֲטָפָה אֶת הַבֶּל, לֹא רִאֲתִי נֶם אֶת הַבַּתִּים, אֲשֶׁר עֲבַרְתִּי עַל יָדָם, כְּאִשְׁמִינִים אַחֲוִי דְרָכִי, נִשְׁשֵׁתִי בְּמִקְלִי. רִטְכָּתִי עַד לְכַתְנָתִי. אִי אִפְסֵר הָיָה לְלַכֵּת וְהַפְחֵד עוֹד הַגִּדֵּל אֶת יִסּוּרִי. עֵיף וִינַע בֵּאתִי עַד קֶצֶה הָעִירָה וְאִשְׁבַּע בְּעֻנְלָה. הַסֶּרֶסֶר כָּבֵד הָיָה שֶׁם, הוּא הַקְדִּימָנִי, וְהַנוֹטֵר כָּבֵד הָכָה לָנוּ. וּזְנוּ. הַנוֹטֵר הִילֵךְ לְפָנֵינוּ וְהַעֲנִלָה אַחֲרֵינוּ. כְּמֵאָה צַעֲדִים בִּינָה וּבִינָיו. הַלֵּב דּוֹפֵק, הַעֲצָבִים מְתוּחִים וְכָל הַנֶּפֶשׁ רוֹעֵד כְּמוֹ בְּקִדְחָתָהּ. עֲבַרְנוּ רֶק כְּחֻמְשִׁים מִטֵּר, וְהִנֵּה פְתָאוּס טִכְ הַנוֹטֵר, אַחֲוֹ בְּרִסָּן הַסּוֹס, הַחֲוִיר אֶת הָעֻנְלָה וְיָצְאוּ לְשׁוּב עַל עֲקֻבוֹתֵינוּ. שׁוֹמְרִים רַבִּים, אָמַר הָאִישׁ, מַחְזִיקִים מִשְׁמֵר עַל הַדֶּרֶךְ וְהַנִּסְעָה מִסּוֹכְנָה מֵאֲדוֹ

אֲנִי חוֹרוּרִים, טִבִּים אֶל בֵּית הוֹקֵן, וְהִנֵּה נִמְלֵךְ הַנוֹטֵר וְאָמַר, כִּי אִם נִסְיָף לוֹ עוֹד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת רֹבְלִים יוֹצִיאֵנוּ בְּשָׁלוֹם. אֵין עֲצָה. הָאִישׁ קִבֵּל אֶת הַתְּנֻסָּה. אֲנִי נוֹסְעִים שׁוֹב. הַנוֹטֵר הִלֵךְ לְפָנֵינוּ רֶק מִרְחָק קָטָן וּפְתָאוּס קָרָא: «סֵעוּ, אֶל תִּירְאוּ וְיִתְחַמֵּק וְיַעֲלֵם. בְּלֵב רוֹעֵד וְהִרְדַּר הַמִּשְׁכָּנוֹ אֶת דְּרַכְנוֹ, יִרְאֵנוּ לְהוֹצִיא הִנֵּה מִפִּינוּ, אֶת אוֹזְנֵינוּ עֲשִׂינוּ כְּאִפְרַכְסַת לְתַפּוּשׁ כָּל שְׁאוֹן אִי אוֹשָׁה כָּל שְׁהִיא מִכְּבִּיב. לֹא רִאֲנוּ בְּדֶרֶךְ כָּל שׁוֹמֵר. אִיּוֹמִי שֶׁל הַנוֹטֵר הַנִּבֵּל לֹא הָיוּ אֲלֵא אִמְתִּלָּא לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ כִּסְפָּה. אוֹלָם, מִבְּלִי שִׁים לֵב לֹוֶה, לֹא סָר פֶּהֲדֵנוּ. רִנַּע, רִנַּע הַפְּנִיתִי אֶת רִאשִׁי וְלִטְשֵׁתִי אֶת עֵינִי אֶל תּוֹךְ הַחֲשֵׁבָה לְרִאוֹתָ, אִם אֵין רוֹדְפִים אַחֲרֵינוּ. לְכָל אוֹשָׁה קִלָּה רַעֲדָתִי תַּחֲתִי, לְהִקְנִית הָרוּחַ רַחֲפוֹ עֲצָמוֹתִי וְלִצְרִיחַת עוֹרֵב אַחֲוֹתִי פְלִצוֹת. לֵיל זְעֵה. רִאֲתִי אֶת עֲצָמִי כְּאֵלֵי חֶרֶב חֲדָה מוֹנַחַת עַל צִאֲרִי.

וּבְאוֹתוֹ הַלֵּילָה הַנּוֹרָא מֵת בְּפִינֶסֶק בֶּן אַחֲוִי הַיּוֹסֵם הָאוֹמֵלֵל, אֲשֶׁר אֶתְרִי מוֹת אֲמִי וְאַחֲוֹתוֹ בְּפוֹלְנִיָּה בָּא אֶל פִּינֶסֶק, הוּא נִפְצַע קֶשֶׁה בִּידֵי חִילִים פּוֹלְנִים, אֲשֶׁר נִכְנָסוּ בְּיוֹם הָהוּא פִּינֶסֶקָה, הֵם פָּנְשׁוּ אֶת הָאוֹמֵלֵל וְיִוְרוּ בּוֹ וְאַחֲרָיו דִּקְרוּהוּ. אֲשֶׁתִּי הִבִּיאָה אוֹתוֹ תַּחַת מִטֵּר כְּדוּרֵי הַמּוֹת שֶׁל הַפּוֹלְנִים אֶל בֵּית הַחֲזִילִים. כָּל הַלֵּילָה נֶסֶם וּלְפָנָיו בִּקֵּר הַשִּׁיב אֶת רוּחוֹ אֶל אֱלֻקִּים.

עָלָה הַשֶּׁחַר, הַנֶּשֶׁם, שֶׁלֹּא פֶּסֶק כָּל הַלֵּילָה, נִכְלָא. הַשָּׁמַיִם הִתְחִילוּ מִסִּירִים מֵעָלֵיהֶם אֶת מַעֲטָה הָעֲנָנִים. בִּקְצֵה הָאוֹפֵק טָהָרוּ הַשָּׁמַיִם וְרִצְעוֹת תְּכֵלֶם נִרְאוּ, הָעֵבִים כְּאֵלֵי אֲסָרוּ עוֹד מִלְחָמָה עַל הַשֶּׁמֶשׁ, הִתְלַקְטוּ סָבִיבָה וְיָאֲמְרוּ לַחֲסֵם אֶת הַדֶּרֶךְ לְקָנִי אֹוֶרָה, אֲבָל הָיָה נִצְחָה אוֹתָם. הָרוּחַ כָּאֵל עֲזֹרָתָה וְיִשָּׂא אֶת הָעֵבִים וּיְפֹרֵם. הַשָּׁמַיִם דָּרוּ כֻּלָּה. יָצָא הַשֶּׁמֶשׁ וּמִרְפָּא וְנִוָּחַם בְּכַנְפֵּיהָ, רוּחַ שֶׁשׁוֹן לְבִשְׁתָּנִי, נִצְלָתִי מִן הַסְּכָנָה.

פרק חמשה עשר

הננו כבר בדובריוסק, נחנו קצת מרגזנו ונגש שוב לעבודה. קנינו עוד שבר ככל אשר מצאה ידנו. צריך לשוב לפינסק. לקנות עוד מכלת אין כל אפשרות. והנה צרה חדשה. התחילו יודים נשמים שוטפים. ביום ובלילה הם נתבים. נפתחו ארוכות השמים. הדרך התקלקלה לנמרי, כל הארץ כסתה רפש וטיט עד כדי לטבוע. גם הקרח אשר על הנהר התחיל נמס ואין כל אפשרות לנסע עליו. הבושים הננו בבית אפודים, סגר עלינו הרפש. בעלי העגלה, גם מבני ברית גם משאינם בני ברית, אינם רוצים לצאת לדרך בעד כל הין. אין עצה ואין מוצא. אנו אנוסים לחכות.

והנה עברה השמועה בעירה, כי הפולנים כבשו את פינסק. השמועה הוואת שמהתנין הפולנים הם בני תרבות, בעלי בריתן של ממלכות ההסכס, שלטונם יהיה בודאי שלטון צדק. אפס כי שמחתי לא ארכה. התחילו מספרים, כי גם הפולנים חומסים ומלכטים את יהודי פינסק וכבר שפכו גם דמי נקיים. התחלתי דוא: לאסתי ולבני, מי יודע מה שלומם. כיצד אמלט מכאן? יום עובר ויום בא וישועה אין. ארדתי את יום צאתי מפינסק. ביום הלכתי שולל ובלילה לא שכב לבי.

ביום נ' ט' אדר ב' נודע מפי עוברים ושבים, כי בסרניק התנפל חבר לשטים מזוינים מצעירי האכרים המקומיים על משפחה יהודית ויגורו אותה לטבח. לא חסו גם על ילדים קטנים. אימת מות נפלה על יהודי דובריוסק. רעדו בעלה נדף. קודרין ושוחזים הלכו ביום וכמעט שטניו צללי ערב היו נסגרים בבתים, נועלים את הדלתות ומניפים את התריסים. גם האכרים היו שרוים בפחד, ואני השברתי בלי. לבי חזה לי אסון. צריך להמלט מכאן ויהי מה. אם אי אפשר להוציא את המכולת, נצלב למצער אנו, ויא אני ועוזרי. מצאנו אבר אחד, אשר נפתה להביאנו בעגלתו לפינסק, ונצא לדרך. זה היה ביום ד' י' אדר ב'.

בהיותנו בדרך נבר הנשם מאד, מכול נחך מן השמים. הרכים הוצפו מי ברכים. עברנו רק וירסטאות אחדות. סרנו אל כפר קטן. נכנסנו אל בית היהודי היתירי שגר שמה לנו. עד אשר ישקט הנשם מעט. שם מצאנו אכרים אחדים. הם ספרו, כי בדרך אל פינסק נטושה עכשיו מלחמת דמים בין הפולנים והבולשביקים, ואם נמשיך את דרכנו נחתיב בנפשנו. שמע זאת עגלוננו ויודיע בהחלט, כי לא יסע הלאה. כמה שהפצרנו בו, כמה שהתחננו לפניו, הוא עמד על דעתו. לא יסע וחשל. אנו שבים על עקבותינו. סרנו בדרך אל הכפר וולציה. שם החלטנו להפחד: אני אשוב אל דובריוסק ועוזרי יסע לסרניק; שם היו לו אחים ספנים, הוא ישבר אותם, שיבאו ביום הששי בבקר בספינתם לוולציה ובמשך היום נעביר בעגלות את המכלת מדובריוסק אל וולציה, נטען אותה בספינה ונפליג אל תוך הנהר, למען נהיה בטוחים משור הלסטים. וכאשר ימס הקרח, נשיט את הספינה אל פינסק. כך עשינו. עוזרי נסע לסרניק ואני חורתי אל דובריוסק.

כל הלילה אור ליום ה' י"א אדר ב' לא נתתי שנת לעיני, ישבתי אצל אמבר

המכלת לשמרו. הייתי מלא תקווה, כי הדבר יסודר, והנה ביום ששי בבקר חור עזורי ויודיע, כי לא הספיק כלום, הוא בא רק עד סרניק ולא נכנס לנמרי אליה, פחד מפני הלסטים, שהתחילו כבר מלסטים ושודדים גם ביום. כך בטלה כל הכניתו. והתחרה בדובריוסק נוראה. היהודים יראים מפני צלם. הם נהלכים עצובים ומשמימים. יאוש ובעתה נשקפים מעיניהם, מספרים על מעשיהם של הלסטים: הם מתפרצים אל הכפרים הסמוכים וגוזלים ובוזזים, גם על הנוצרים נחתה ידם.

ל"קבלת שבת" הלכתי אל "המנין". מעולם לא ראיתי צבור מדוכא ורעש כזה. זו לא היתה תפלת "קבלת שבת", אלא קריאת "איכה" כליל תסעה כאב. עונת תונה שורה על כל פנים, כלם נפעמים וחרדים. בחפזון התפללו ובחרדה נפרדו וירוצו איש, איש אל ביתו. חשבת אימה עטפה את כל העירה. סעדתי את לבי מתוך יראה ופחד ואשב אצל אמבר המכלת על המשמר. קר היה, בשרי סמר, התעטפתי באדרתו. וישבתי בלי טעם. כל נפש חיה לא טראתה בהיין. מחשבות מהירות חלפו במח, נזכרתי מה שעבר עלי בעשרת הימים מן היום שנפרדתי ממספחתי והלחלה תקפתני. בחצות הלילה נכנסתי אל חדרי לטח מעט ולישון שנה קלה. כמעט שהתחלתי לזנום: והנה קול רעש גדול העירני. פקחתי את עיני. אנשים אחדים מווינים עומדים מסביבי. לא הבינותי פשר הדבר. מה חפצכם? שאלתי. להחרים את המכלת שלך כאנו, ענינו. אבל המכלת אינה שלי, עניתי. של הקואופרטיב היא, יש לי תעודה, כי שליח הקואופרטיב הגני, מה לנו ולתעודתך, קראו בקול, תן את המפתח של האמבר. אחד מהם הוציא מתחת למראשותי את ארנקי, שבו היו 4000 רובלים, ואת שעוני. אז נקשר לי מי המה האורחים הללו. והשוד והבוזה החלו. בחדרי היו ארנו של בעה"ב וארנו גדול שלו, שניהם היו נעולים, השודדים שברום, הציאו מהם כל מה שהיה בהם וישימו בשקים. מחרר המטות של בעה"ב הגיע אלי שאון נפץ רהיטים וכבי בעלת הבית, כבי מר קורע לב. אני עמדתי נבוך ונכה. והנה נש אלי שודר ויקרא "הבה כסף!", אבל, עניתי, הלא את כספי הוצאתי על המכלת, ואת הכסף שנשאר אצלי לקחו כבר, לא נשאר בידי כלום. "הבה כסף, אם חפץ חיים אתה!" הרעים שנית. הקריבני אל הקיר ויכונו את רובהו מול לבי. ראיתי את מר המות לנגד עיני, אבל לא נבוכתי, אמרתי: יש לי אשה חלשה וילדים קטנים, אם תמיתני, ימותו כלם מרעב ומה בצע לך במותי? הרוצח חשב רנעים אחרים ויסר ממני. לא עברו רנעים אחרים ואל החדר נכנס רוצח חדש, גם הוא דרש ממני כסף ושוב אני עומד אצל הקיר ופי הרובה מכוון אל לבי. שוב בקשות ותחנונים. גם הוא הרפה ממני.

השודדים בוקקו את כל החדר, לא השאירו כלום. צו אותי, כי לא אעיו לזון ממקומי, ויצאו. נפלתי על המטה. חושי אברו. נרמה לי, כי כל זה אינו אלא חלום רע. פתאום נשמעו יריות תכופות. הורעועתי, אולם לצאת מן החדר יראתי. עבר חצי שעה, והנה שמעתי קול אנשים רבים מדברים בחדר השני. יצאתי לשם. מצאתי בחדר היא אחדים מתושבי העירה, יהודים ונוצרים. שנקללו לקול המהומה. מפייהם נודע לי, כי אברים אחדים ובראשם זקן הכפר רדפו אתרי השודדים ויורו עליהם, אבל החציאו את המטרה. אלה הם קולות היריה אשר שמעתי. נכנסתי אל האמבר והנה הוא ריק, לא נשאר בו כלום. משמים צנחתי על כסא. מצב של שתוק אברים.

אימת המות, שתקפתי בעמדי לפני זמן קצר מול הרוכים, לא סרה ממני. להמלט מכאן, זו היתה המחשבה היחידה שנצנצה במח. מתי יבא הבקר?

קוי השחר הראשונים היו לי לנוח מעט, הפינו קצת את פחרי. כאשר האיר היום יצאתי מן הבית. זקן הכפר נתן לי תעודה על מה שאירע לי, למען תשמש לי תעודת מסע, אחרי שנס אותה נולו השודדים ממני. בצהרים נסתי ברגל יחד עם עוזרי מן המקום העכור הזה. הייתי כל כך נבעת ונפחד, עד שפעם בפעם הפניתי את ראשי לראות אם אין רודפים אחרי, באנו אל הכפר וולציה. היום כבר פנה. סרנו אל בית היהודי היחיד אשר בכפר, איש זקן וטוב לב. אחרי תפלת מעריב קרא הזקן את המגלה ואז נפתח מקור דמעותי. כמה שהתאמצתי להבליג על יעוני לא עלה הדבר בירי. בכיתי הרבה בכה, בהעלותי על לבבי מה שארע לי בזמן הקצר מן היום שנפרדתי ממשפחתי. יראתי ללון בבית הזקן, נדמה לי, כי הרוצחים יבאו גם הנה. הזקן הביאני אל בית אבר ללון בו. כל הלילה לא עצמתי את עיני, שכחתי על הספסל הקשה והבטתי אל תוך החשכה. ומחשבותי? מי יזכר אותן? הייתי כאדם שדעתו נטרפה. רק רעיון אחד פעם במוחי, לנוס מכאן.

בבקר אחרי קריאת המגלה שכרנו עגלה ונסע אל הכפר פרה, חצי הדרך בין דובריסק ופינסק. באנו שם לפנות ערב. משם אפשר היה כבר לנסע לפינסק בסירה, מפני שהנהר נפתח כבר כמעט. בפרה מצאתי עוד יהודים פינסקאים אחדים. גם הם נסעו לקנות מכולת, אפס כי לפני שהפיקו לקנות מה שהיה נודע להם על חבר הלסטים הטרניקאים, והם נסים פינסקה. דעתי היתה לשכר סירה ולנסע הביתה, אולם הם לא נאותו לנסע בלילה על פני הנהר, שלא נקא עריין כלה מן הקרח. מחר בבקר, אמרו, נוכל לנסע בלי פחד. לנו בפרה. והנה בלילה נבר הקור, נלידי קרח רבים נצברו ויחסמו את הנהר ולא היתה כל אפשרות לנסע בסירה. טוב הנו במאסר. כטראה, עוד לא מלאה סאת ענויי. בצהרים החמה השמש קצת ורנבי הקרח נמסו ויוורבו. קיינו, כי מחר בבקר נוכל כבר לנסע, אפס כי בלילה נבר שוב הקור והדרך נתסמה.

פרק ששה עשר

בכפר היה רק צל שלטון של הבולשביקים. איוה סנ קצין ושנים שלשה אחרים תפסו את השלטון, והאנשים רעים וחטאים. צריך לברות מהם והדרך סוורה. ולהגדיל את סבלנו אול הלחם מכלינו, גם לשאר היהודים הפינסקאים לא היה לחם. לבעה"ב היהודי, אשר אצלו התאכסנו, היה מעט לחם רק בשביל משפחתו, ואצל האחרים לא היה מה לקנות, וגם לא רצו למכור כלום, פחדו מפני הרעב. רחם עלינו בעה"ב ונלה לנו סוד, כי במוזה שלו טמון חצי שק קמח שפון, שאשה אחת נתנה לו למשמרת לפני נסעה מכאן לפינסק, ואם נקח את הקמח בתזוקה, לא יתנוד לנו. שמחתנו על ההצעה הזאת. לקחנו את הקמח ואפינו לנו לחם. טעם הלחם הזה

היה כריר חלמות, פסול מאכילת הבלב, אבל, יצאנו בו ידי חובת מזון. אולם כיצד יוצאים מן המאסר? בבקר, בבקר בהתחיל השמש להמם, אנו נאפפים כלנו על שפת הנהר ומסתכלים ברנבי הקרח התלכים ונמסים לאט, לאט ובנדר המתפנה והמשתחרר מאזוריו, והתקוה מתחילה לשחק לפנינו, כי מהר בבקר נוכל כבר להפליג מבאן, אולם בלילה מתנבזר שוב הקור, רוח צפונית נושבת בכה, ובקומנו בבקר, אנו מוצאים את הנהר מכוסה קרח ותקותנו נכזבת. כך נמשך 4 ימים. שהוק השטן. הטבע מתקומם לנו, מתקלם בנו ומרבה את יסורינו. ארבעת הימים האלה מררו את חיינו. נבדלים ופרישים אנו מעולם הישוב. עומדים אנו בטערי ציר מולדתנו אכולי תשוקה עזה לשוב אל משפחותינו, ואין לאל ידנו. ושמועות רעות באות מן הכפרים הסמוכים, כי הלסטים הצרניקאים מבקרים בהם ומלסטמים את יושביהם. מה יהיה אם יפקדו גם אותנו?

ביום החמישי 18 אדר ב' בבקר קפא הנהר כמעט לגמרי. נלידי הקרח נערמו יחד ויסתמו את שטף המים. חורף חדש בסוף אדר שני. נשתנו עלינו סדרי בראשית. אנו החלטנו ללכת לפינסק ברנל על נבי הקרח. שכרנו שני אכרים הבקאים בדרכים היותר בטוחות שעל הנהר. האכרים הנבינו במקלות מסומרים לנשש בהם את הקרח ונצא לדרך. זה היה בחטש בבקר. בתחלה הלכנו על פני בצות קפואות, שהמים שם אינם עמוקים. הקרח על נבי הבצות הללו היה די חזק והדרך לא היתה מסוכנה, אולם אחר כך עלינו על נהר שוטף עמוק ורחב ידים, אשר רק קרח דק נגלד עליו. היינו שמונה אנשים, ששה משלנו ושני האכרים מורי הדרך. הסתדרנו בשורה ארוכה, רחוקים זה מזה כעשרה מטר במרה. האכרים הלכים בראש, מקישים במקלותיהם על נבי הקרח, הלוך והקיש, למען הוכח החוק הוא אם רפה, ואנו אחריהם. צועדים אנו בלב מרתה. הלך הנך ומרגיש, כי הקרח מתנועע ומתערדר תחת רגליך, הוא נאנח, קול פרצים עולה ממנו. עוד מעט יבקע ואתה תרד מצולה. צריך למדוד ולעבר את מקום הסכנה, אבל מי לידך יתקע, כי הקרח הלאה אינו דק עוד יותר? כלנו החרשנו, כאלו יראנו פן יכבירו דברינו על הקרח והוא לא יוכל מלט משא. בזהירות רבה ולאט, לאט תירדנו את רגלינו על הקרח. צעדנו צעדים קטנים, עקב בצד אטרל, איש, איש רצה להמעים את משקל טפו העלוב, כל אחד קרא בהסאי וריו. היינו תלואים לנו ממנו. עברו שתי שעות, כבר אין לנו כח לשאת את רגלינו. והנה נראה לנו מרחוק כפר. שאפנו רוח. עוד מעט נצא מן הסכנה. אבל כאשר קרבנו אל הכפר ורק מרחק של מאתים מטר היה בינינו וביניו, והנה צרה חדשה. פלג מים פתוח, בלי קרח, מבויל בינינו ובין הכפר. רחבו של הפלג רק כחמשה מטר ומעברו השני יבשה. כיצד עוברים את הפלג? עומדים אנו על סף הצלתנו ואין עצה להניע אליה. בראש מורד לארץ, מתוך יאוש קשה וממאיר, עמדנו תחתינו והסתכלנו ביבשה. מה לעשות?

מורי הדרך שלנו הלכו לבקש דרך חדשה אל היבשה ואנחנו אחריהם. תלכוכו אותנו סחור, סחור והסכנה שוב גדולה, הקרח מתערדר ומחשב להבקע. האכרים מקישים במקלותיהם וקוראים. הוורו, ימינה, שמאלה, התפורו, אל תקרבו זה לזה! הם מלמדים אותנו תכסיכי מלחמה. בעותי אלוה אופפים אותנו. שוב קרבנו אל

הכפר, והנה גם כאן מבדיל פלג שוטף בינינו ובין מחנו חפצנו. שוב דאגה ומפח נפש, תיחלת שוא ותקוה נכונה.

כבר השעה השנית אחר הצהרים. זה המש שעות הננו הולכים מבלי לטח רנע. הרעב מציק, הרגלים כושלות, הקיר הדרד עד לעצמות והמצב איום. התקצפו מורי הדרך והתחילו מקללים „באמאי, אמרו, כי עלינו לחזור אל פרה, ואם אין אני רוצים לחזור, יחזרו לבדם ואותנו יעזבו כאן. התחילה פרשה של בקשות, הפצרות ותחנונים. היספנו להם על שכרם ואו נאותו לנסות עוד פעם, אולי יעלה בידם להעלות אותנו על היבשה. שכנו על עקבותינו. הולכים אנו מלאים הלחלה. היואש הטקף אותנו, הוא צובט וצובט. אפסה כל תקוה. או נמצא לנו קבר במצולות הנדר או נקפא בקיר ההולך הלך וחוק. דומה שאנו עומדים בחדש שבט, הרוח משיב עלינו קרה חזקה. היא צורב את הפנים, שורק ומילל. לוטשים אנו את עינינו, מסתכלים במרחק השומם. והנה נראה לנו כעין אי קטן בלב הנדר ועליו סוכת נצרים. קרן תקוה. אחנו דרכנו אל האי, הולכים אנו בלב דופק והנה גם כן אדם על האי. לשמחתנו לא היה נבול. התחלנו קוראים אליו בקולי קולות ולנופה בכובעינו. היא הפנה את ראשו ויראנו. נכנסנו אתו בדברים מרחוק. שאלנוה כיצד אפשר לעלות אליו. היא הראה לנו משעול צר. הלכנו באותו המשעול ועלינו על האי. מהלל שם ה, יושב האי ספר לנו, כי הוא השתקע כאן לפני הרבה, הרבה שנים, גם בית בנה לו ויחיה את נפשו בציד דגים ובנדול עופות. אולם לפני חדשים אחרים נשרף ביתו והוא עם משפחתו נר במערה אשר חפר לו. חפצנו לדרת אל מערתו לטוח קצת ולחמם את אבריו הקפואים. הוא מנענו. במערה, הוא אומר, מוטלים שני בניו על ערש דוי, חולים הם בטיפוס. ישבנו על האדמה וסעדנו את לבנו. שאלנוה כיצד נוכל להגיע אל פינסק. הוא אמר, כי לא רחוק מן האי הזה יש נהר שוטף בחזקה שמימיו אינם קפואים כבר, ובנהר הזה אפשר להגיע בסירה אל הכפר דוקוביץ, ומשם אפשר ללכת ברנל עד פינסק על פני הנשר אשר בנו הנרמנים. יש לו גם סירה גדולה, אומר הוא אפס כי היא עומדת מעבר האי מזה והנהר השוטף הוא מהעבר השני והנחל שבין הסירה ובין הנדר קפוא ואי אפשר להביא את הסירה אל מקום המים השוטפים. מתעוררת אצלנו השאלה כיצד מביאים את הסירה אל המקום ההוא. ללון כאן תחת כפת הטמים אין כל אפשרות. יש גם סכנה שהטיפוס ידבק בנו. אין לך דבר העומד בפני הרצון ועל אחת כמה וכמה בפני תשוקתו של האדם להנצל ממות. השגנו חבלים וקשרנום אל הסירה, תחתיה שמנו נזרי עץ ענולים, הבנסנו את צוארינו בעול ונסחב את הסירה על פני רוחב האי על גבי הגלילים. היתה עבודת פרך ממש. עברנו בשארית כחנו שעה תמימה, מבלנו כלנו בועה, ובנסות היום לערוב הצלחנו להביא את הסירה אל הנדר השוטף. ירדנו בה ונסע.

הקור מתנבר. קרח נורא. בנרנו דבקו אל בשרינו, הועה שספנו קפאה. אצבעותינו היו כמקלות. הרוח טלטל את הסירה כטלטל כפים עץ. עוד רנע, והיא ההפך. הסכנה גדולה. כשעה מאוחרת באנו אל דוקוביץ, זה היה אור ליום ו' ייש אדר ב'. נכנסנו אל בנין רעוע ודרום, ממש מאורת כלבים או רפת תוירים. זה היה הבנין היחיד שנשאר מכל הכפר. את כלו שרפו הנרמנים. בחורבה זו ישבו שלש

משפחות, אחת של יהודים ושתים של נוצרים. רהיטים לא היו, ישבו על הקרקע או על בולי עץ. בפתח החורבה היתה כעין כירה: ערמת שברי לבנים ועליהם בערו כפוסים ושרשים יבשים, ובשתי קדרות של חרס רתחו מים: הכינו תה בשביל יושבי החורבה. בפתח אחרת על ערמת תבן רקוב ומסריח מוטלת אשה וקנה, טעירת, בת תשעים. חולה האשה מחלה מסוכנה ומחכה למותה, פעם בפעם היא מוציאה אנהה חרישית, כהאבקה עם מותה. אפס כי אין איש פונה אליה. אל "הארמון" הזה נכנסו להנפש אחרי עמל היום. והחורבה הזאת היתה או בעיני כהיכל מלך, יצאנו מן הסכנה והתקוה שעשעה אותנו, כי נזכה לשוב אל ביתנו. היהודי הביא כפסי עץ ויבער מדורה באמצע "הבית". התחממו קצת. הוא הגיש לנו גם תה, כלומר מים רחוחים. בחצי האפל אשר בחורבה שתינו תה, גם אכלנו פת לחם נקשה שנשארה לנו. היהודי הציע לנו משכב על גבי הקרקע: הבנים אלומות תבן ושם למראשותינו וששתנו השתחנו על האדמה הקשה ותיכף שקענו בשנה עמוקה. לא הרגשנו האיד עבר הלילה.

כמעט שעלה השחר הקיצוני. הקור החזק העירונו. יצאנו לדרך. שוב אנו עוברים על פני נהר שהקרח הנגלד עליו מחשב רנע, רנע להשבר תחת רגלינו. באנו אל הנשר. נצלנו ממות. מבלי שים לב לעיפותנו נשאנו רגלינו בקלות. כדולכים לקיל תוף, אנו שמחים, מפטפטים ומרבים להג. אולם בעברנו כחצי הדרך ערבה שמחתנו. פגע בנו יהודי, שהלך מפינסק, וספר לנו, כי אתמול המיתו הפולנים כירה ארבעה בחורים יהודים מעבר לנהר על לא דבר: סכנה גדולה, הוא אומר, לפגל בידי הפולנים, הם מנירים לטבח בלי משפט ובלי חקירה ודרישה. שוב תקפתנו חדרה, מי יודע אם אין אנו הולכים לקראת תמות? הריקונו את כיסיו, קרענו את כל היריות שהיו אצלנו, לבלתי תת עילה לפולנים למצא עלינו תנאות. נמונים מפורד המשכנו את דרכנו.

הנה כבר נראתה העיר. רואים כבר את ראשי מגדלי בתי היראה של הנוצרים. הנה מנוצץ לנגד עינינו גם נג בית הכנסת הגדול. איוה חום מתוק חולף ככל אכרינו. עיר המולדת! נדמה לנו, כי שנים עברו מן היום שנפרדנו ממנה. הנה רואים כבר מרחוק אנשים הולכים הנה והנה על חוף הנהר. מי הם הללו, יהודים, אחים בני ברית, או פולנים? שמחה מהולה בפרח. קרבנו אל העֶבְרָה ועלינו עליה. העברה הפליגה ולבי דופק ומרתח.

כמעט שקרבה העברה אל החוף עלה אלינו חיל פולני ויצונו ללכת אחריו, ומי אשר יעו להתחמק יִקָּרַה. הוא הביא אותנו אל המשטרה. חפשו בכל כיסיו, מששו בחיקו, ולא הסתפקו בזה, הפשיטונו ערומים וימששו ויבדקו. כולשביק אהה קורא אלי חיל אחר, כל היהודים כולשביקים הם ומרגלים, את כולם צריך לירות, כירות את הכלבים. פגישה טובה. דמי קפאו. התחלתי לדוכית, כי אינני כולשביק. "בעל בית אני, הנני אומר, הכל יודעים אותי בעיר, יויר הקואופרטיב הציוני אני, במלאכות אותו הקואופרטיב יצאתי לקטת שבר בשביל הרעבים ועוד ועוד. הקצין הפולי הסתכל בי, מדר אותי מכף רגל עד קרקרי וירף ממני. כמורדק על צואר נסתי הביתה.

פרק שבעה עשר

ביום השבת יצאתי העירה. נפגשתי במכרי והנה כלם מזוכאים. יראים מפני צלם. נמנעים מלכת ברחוב גם ביום ולא כל שכן בלילה. ספרו לי על הדם הנקי ששפכו הפולנים בעיר ביום שכבשו אותה ועל כל תועבותיהם ומעשי זדונם (הם יפורטו הלאה, בהעתקת התזכיר שהוגש למורגנטאו ציר ארצות הברית). שמעתי את ספוריהם ושערותי ספרו.

עוד באותו השבוע נוכחתי, כי לא הנימו האנשים. השוד והבזה נוראים. נזולים והומסים לעיני השמש. שלטון האנרוף. הרחובות שוממים, אין עובר בהם כמעט יתורני. לפנות ערב סיגרים את הרלתות. מניפים את התריסים ומתחבאים בבתי. הנזולים והשודדים נושאים בשרם בשניהם ומהרישים יראים להתאונן פן יעירו עליהם את חמת החמסנים. הפקרות נוראה. החילים חולצים את הנעלים והמנפים הטובים מרגלי היהודים הנפגשים ברחוב ומשלחים אותם יהפים. אינם מפלים בין נער וזקן. מתעמרים ביהודים ומתקלסים בהם בחוצפה ויהורא, מורמים את זקניהם ויוזקים בפניהם. קשה לקנות גם מושג קל שבקלים מהתועבות שנעשו או בעיר. מין אינקביוציה. האווירה התעבתה. עניים כבדים נתלו ממעל לראשנו. ראינו את עצמנו כנחונים בין זאבים מורפים. אי אפשר היה לשאת את הלול כבודנו הנרמס ברגלים מסואבות. חדלו מחטוב אותנו לאנשים. כיצד אפשר לשאת זאת?

ואני כלי הרדה. בעלותי בלילה על משכבי, לא הייתי פושט את בגדי. צריך להיות מוכן לכל צרה שלא תבא. לקול שאון קל הקיצוני, שעטת רגלי אנשים עוברים על יד ביתי הוליכה עלי אימים ולקול חיל שכור מתרונן מיין חרדתי חרדה גדולה. הקללה, בערב תאמר מי יתן בקרי התחילה להיות מוכנה לי. בלכתי ביום ברחוב הייתי נועל נעלים קרועות ומטולאות. בראותי מרחוק חיל פולני, הייתי מממהר לשוב אחר או לעבר על המדרכה השנית למען התחמק ממנו. "עבדים משלו בנו פורק אין מידם".

והמצב החמרי הקשה בעיר עדיין בתקפו עומד. מחסור במוון אמנם לא היה אבל כסף לקנות אותו אין. מקורות הפרנסה דללו לנמרי. משפחות אמידות למאות, ירדו מנכסיהן, לא היה להן כמה לקנות לחם צר. הן רעבו בסתר, בושו לגלות את דחקן. ודלת העם, שאמנם לא בושו להכריז על עניותם, לא נענו. מוסדות החסד, שהיו קימות לפני המלחמה, נסגרו מאפס אמצעים. נורא ואיום.

בימים ההם התחילו מהקבלים כספים בשביל משפחות רבות שבעיר ובסביבה מאת קרוביהן שבאמריקא, תחת אשר בכל שנות המלחמה וגם כהיות הבולשביקים בפיוס נתק כל קשר בינינו ובין העולם הגדול. הכספים האלה היו מתקבלים ע"י הסקציה האמריקאית שעל יד המרכז הציוני בורשו על שם ההסתדרות הציונית בפיוס. אנו היינו מדביקים את רשימת האנשים, שבשבילים התקבל כסף, בכית העם, ובשכת הקאופרטיב הציוני. וכך היינו ממציאים את הכסף לתועלתו.

בסוף חרש אדר ב' (תרע"ט) בא אלינו מר ברוך צוקרמן מאמריקה והביא את התמיכה הראשונה מאת אחינו שמעבר לאוקינוס. במעונו של המו"צ הפינסקאי נקראו לאספה באי כחן של ההסתדרויות הפוליטיות: „הציונים הכלליים“, „צ״צ ו„הבונד“ להיעין כיצד לחלק את כסף התמיכה. אחרי אספות אחדות החלט להשתמש בתמיכה לצרכי חג הפסח הקרוב. למען רעת מי ומי וזקק לתמיכה, החליטו לבקר בכל בתי היהודים אשר בעיר ולחקר את מצבה של כל משפחה. את כל העיר חלקו לעשרים אזורים. איש, איש מחברי ועדת התמיכה לקה אזור אחד לבקר בו. מפני קוצר הזמן הנילו על חברי היעדה לעבר איש, איש את אזורו ביום השבת ה' ניסן ולמחרתו ביום הראשון ו' ניסן.

ביום השבת בבקר השכם נאספו חברי היעדה יחד לפני צאתם לעבודה. פניהם הפיקו שמחת מעשה הצדקה, היו מאושרים, שיוכלו להמציא עזרה לאחים אומללים. הלשבה של ועדת התמיכה נקבעה בבית העם הציוני, בית גדול בן 2 קומות, בקומה התחתונה ישבו שכנים ובעליונה היה „בית העם“. גם אני לקחתי אזור אחד. יומים קודם לכן, בני בניסן, בא אל פינסק מר ריקברט מאמריקה והביא סכום כסף הנזק, שנשלח מאמריקה בשביל משפחות רבות מאת קרוביהן. כדרכנו הדבקנו את רשימת האנשים, שבשבילם התקבל כסף, בבית העם, וביום השבת מאז הבקר המה הבית מאנשים, אשר באו לראות אם אין שמותיהם נמצאים ברשימה. מן השעה השביעית בבקר עד שלש אחר הצהריים הייתי עסוק בבקור הבתים אשר באזורי. אחר כך שבת הביתה ואכלתי סעודת הצהריים אכילה חפופה. מפני שבארבע צריך הייתי להיות באספת חברי „הקואופרטיב הציוני“. וזה דבר האספה.

כאשר נוכח הצבור בפינסק כמה רבה התועלת ש„הקואופרטיב הציוני“ מביא לחבריו, קמו וייסדו עוד 3 קואופרטיבים: „הבונדאים“, „קואופרטיב הפועלים“, „הנצרים“, „קואופרטיב נוצרי“ והאדוקים קואופרטיב „עדת ישורון“. ארבעת הקואופרטיבים האלה התחילו מתחרים זה בזה בקניית מכלת. והיה, כהביא סוחר מכלת העירה והתאמץ כל קואופרטיב לקנות אותה והיה מוסיף על השער. הדבר הזה נרם לכל הקואופרטיבים הפסד מרובה. נוצרי אחד, עמד על הקלקלה הזו ובלבו נולד רעיון לאחר את כל הקואופרטיבים בקניית מכלת. הוא פנה אל הקומנרנט הפולני, לנדרסרנ שמו, בהצעה זו. הקומנרנט הסכים לזה. בריח ניסן קבל „הקואופרטיב הציוני“ בתמימתו של לנדרסרנ הצעה לכנס את חבריו ולדון בדבר האחוד. ובהערה היה כתוב, כי היא נתן למפרע רישיון לאספה עלינו יהיה רק להודיע לקומנרנטורה את זמן האספה ומקומה. הצעות כאלו קבלו כל הקואופרטיבים. אנו קבענו את האספה ליום השבת ה' ניסן בארבע אחר הצהריים בבית העם. הודענו זאת לקומנרנט. אני בתור יו"ר הקואופרטיב צריך הייתי לפתח את האספה. בבית העם מצאתי כבר אנשים רבים מאד. אלה באו לקרא ספרים ועיתונים. אלה לראות את רשימת האנשים, שבשבילם התקבל כסף מאמריקה, ואלה אל האספה. פתחתי את האספה והסברתי לנאספים את ענין יסוד המרכו. התחילה שקלא ומריא אלה היו בעד ואלה כנגד. כאשר נמרה האספה, נכנסתי אל חדר צדדי לעזת קצת. באותו החדר היו עוד חברים ציונים אחרים. פתאום נשמע שאון באלם הגדול ובחורים

אחדים התפרצו אל חדרנו, הם אמרו, בי חילים פולנים תופשים אנשים לעבודה (היה כבר לפנות ערב, לא זמן עבודה, והתפיסה שמשה רק אמתלא לקבל שוחד). אני לא סמנו לב לזה. כעבור רגע נשנה השאון ביתר עז. היושבים בחדר יצאו אל האולם הגדול. נותרתי אני לבדי. פתאום התפרץ אל החדר חיל פולני נוץ ויתן עלי בקולו: „למה אתה יושב כאן? מה לך כי נועקת? עניתי בתקיפות. היא הרים את רובהו ורצה להכותני בנצבו. קמתי ואצא אל האולם הגדול. בעברי דרך חדר המזנון, משכו את תשומת לבי 2 חילים, שעמדו על יד ארון המזון הפתוח ויאכלו במנוחה את העוגות והגלוסקאות שהיו בו. גם שמו בכיסיהם. כאשר נכנסתי אל האולם, הודעו עתי. כהמסים יהודים, רובם צעירים וצעירות, עומדים חורים בסדר סמוך לקירות האולם וחילים אחדים מתרוצצים במטורפים הנה והנה. ואבי טרף כעדר צאן. לא הבינתי מה החילים הללו רוצים.

הלא יש לנו רשיון לאספה הוואתי. פניתי אל החילים. תשובה לא קבלתי. ונק אלי חיל רינף עלי את רובהו. נסכותי מפניו ואצא מן האולם. נכנסתי אל המטבח. והנה הרגשתי מדרגות יורדות משם אל החצר. עד עכשיו לא ידעתי לנמרי על מציאותן של המדרגות הללו. אני היינו עולים אל הבית במדרגות העולות מן הרחוב. איזה כח נעלם העירני לדרת. ירדתי. נמצאתי בחצר. שם היה שער פתוח אל הרחוב. מכיון שלא עלה על דעתי, כי סבנה צפויה לי כאן, לכן לא יצאתי מן החצר. נכנסתי אל מעונו של מכירי, שישב בדיוטא התחתונה של „בית העם“. לא עברו רגעים מועטים והנה פלוגת חילים רוכבי אפנים נסכו על הבית. לא הבינתי פשר הדבר הזה. פתאום נשמע מלמעלה „בית העם“, קול בבי נערות נורא. פחד אהוני. איזה דבר איום מחרש ובא, אעפיי שלא פללתי, כי יהיה כך נורא, כמו שהיה אחד כך. רציתי כבר ללכת הביתה, אפס כי לא היתה לי כל אפשרות: החילים הקיפו את הבית מכל רוחותיו. נצנצה במוחי מחשבה פן ירדו החילים אל הדיוטא התחתונה, ואם יהיו ביניהם אותם שני החילים, שרצו להכותני „בבית העם“, יכלו בי את חמתם. הנדתי את פהי לבעל המעון. הוא יעצני להתחבא בחנותי, שאליה אפשר היה להכנס מן המעון. עשיתי כעצתו. דלת החנות אל עבר הרחוב היתה סגורה מפני קדושת השבת. עמדתי שם בחשכה, לא יכולתי לתת חשבון לעצמי מה קרה, למה נדלה המהומה ולשם מה באו לכאן כל כך הרבה חילים?

וכבי הנערות מלמעלה הולך ומתגבר, צועקות הן ומילולות. לבי התפלץ. והנה נשמע קולות חילים במעון שבדיוטא התחתונה, וכרגע נפתחה הדלת של החנות וחיל נכנס. הוא הרליק נפרור, אבל לא ראני, מפני שעמדתי בפנה מאחוריו. אחרי החיל הראשון נכנס שני ויפתח את הדלת הפונה אל הרחוב. החנות מלאה אור. החילים, בפנותם לצאת, ראוני. „הידים למעלה!“ קרא אלי חיל אחד ויכוני אלי את רובהו. נבוכתי ולא הרימותי את ידי. כפשע היה ביני ובין המות. בעל הבית מהר אלי ויקרא: „הרימה את ידיך!“ מלאתי את מצותי. נצלתי בזה ממות וראי. החיל הבני מכה חזקה בעץ רובהו על חזי השמאלי והתחיל בודק בכיסי. ברנע הזה נשמעה ירית רובה. „יורים אלינו“, קרא אחד החילים בחדרה. החילים יצאו כמרוצה אל הרחוב, התחילו הנה והנה ואחר שבו אל החנות. התחילו בודקים בה. שברו

את מערת שלהן הקופה ויוציאי ממנה את הכסף, גם פתחו את הארונות והארנונים; את כל אשר מצאו שמו בכיסיהם. כָּלֹחֶם לַגּוֹל, הַיְצִיאֹנִי מִן הַחֲנוּת אֶל הַמַּעְוֶן. שֶׁ הָיוּ חִילִים אַחֲרֵיהֶם, שֶׁעָסְקוּ בְכוּהַ. כַּעֲבַר רַגְעִים מִסֵּפֶר הַלְכוּ הַחִילִים, רַק שְׁנַיִם נִשְׁאָרוּ לִשְׁמֹר אוֹתָנוּ, כְּלוּמֹר אוֹתִי וְאֵת שְׂאֵר הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם. הֵם הָיוּ שְׁבַעֵה: בַּעַל הַמַּעְוֶן וְאַשְׁתּוֹ, שְׁדוּתָהּ הָיְלָה מוֹטֶלֶת בַּמַּטָּה, חֲתָנוֹ טַל בַּעַל הַמַּעְוֶן וְעוֹד שְׁנֵי בְּתוּרִים וְשְׁתֵּי נַעֲרוֹת, אֲרוֹסוֹתֵיהֶם שֶׁל הַבְּחוּרִים.

וְהַצַּעֲקוֹת, הַבְּכִי וְהַיִּלְלָה מִלְּמַעֲלָה אֵינֶם פּוֹסְקִים. בּוֹכוֹת נַעֲרוֹת, צוֹעֲקִים נְכָרִים, רוֹעֲשִׁים הַחִילִים וּמִקְלָלִים „בְּאַמְאִי. כַּמְדַּקְרוֹת הָרַב הָיָה לִי בְכִי הַנַּעֲרוֹת, רַנֵּעַ קָפָה וְרַנֵּעַ מִשְׁנֵרוֹ פֶּרֶץ בִּיתֵר עֹז. וּמִתּוֹךְ הַבְּכִי נִשְׁמָעוּ צַעֲקוֹת: מַדּוּעַ אוּיָהּ! וּפְתָאוֹם נִקְיֶשֶׁת נוֹף אֶרֶץ נוֹפֵל עַל הַרְצָפָה. מִי יוֹכַל לִבְאֹר לִי מָה נַעֲשֶׂה סָמָה?

נִכְסֵם סָגֵן קָצִין וַיֵּצֵא לְאַחֵר מִשְׁנֵי הַחִילִים שֶׁשְׁמָרוּ אוֹתָנוּ לִלְבֵּת אַחֲרֵיהֶם. נִשְׁאָר אִתָּנוּ רַק חִיל אֶחָד. וְהִנֵּה נִשְׁתַּחֲקוּ הַבְּכִי וְהַצַּעֲקוֹת מִלְּמַעֲלָה וְקוֹל צַעֲרֵי אֲנָשִׁים רַבִּים, הַיּוֹרְדִים בַּמְדַּרְנוֹת מִ„בֵּית הָעַם, עֲלֵה בְּאוֹנִי. הַצַּעֲצִי מִן הַחֲלוֹן: קָהֵל אֲנָשִׁים וְנָשִׁים, כֻּלָּם מִבִּירֵי הַטּוֹבִים, מִסְתַּדְרִים בְּרֹחֹב, וְחִילִים עִם חֲרָבוֹת שְׁלוֹפוֹת בִּידֵיהֶם, מְקִיפִים אוֹתָם. זֶזוּ, הִלְכוּ אֶל עֶבֶר הַרְחֹב, שֶׁשֶׁם הָיָה מַעְוֶן הַקּוֹמַנְדַנְטוּרָה. כִּמוֹ אֲבָן מַעֲמָסָה נִטְלָה מֵעַל לִבִּי. הָיִיתִי בְטוֹחַ, כִּי כַּמַּעַט שִׁיבְאוּ אֶל הַקּוֹמַנְדַנְטוּרָה יִשְׁתַּחֲרָרוּ. פָּנִיתִי אֶל הַחִיל־הַשּׁוֹמֵר וּבִקְשָׁתִי מִמֶּנּוּ. שִׁיתֵּנִי לְהַסְפֵּחַ אֶל הַקָּהֵל וּלְלַכֵּת אִתָּם אֶל הַקּוֹמַנְדַנְטוּרָה. הָיָה לֹא הִרְשָׁה. „אֲנִי צִוִּיתִי לִשְׁמֹר אֶת כֻּלְכֶם כְּאֵין.

הַיּוֹם נִטָּה. בֵּין הַשְּׁמִשּׁוֹת. הַבִּטְטִי עַל שְׁעוֹנִי וְהִנֵּה כִבֵּר שֶׁשׁ וַחֲצִי. יֵשׁ לִי עוֹד שְׁעָה וַחֲצִי. אִם עַד שְׁמוֹנֶה לֹא יִקְרָא לִי דְרוֹר, אֲהִיֶּה אֲנִים לֵלּוֹן כְּאֵין, וְכִמָּה יִבְהֹל אֲשֵׁנִי וּבְנִי, אִם לֹא אֲבֹא לֵלּוֹן. אוֹכֵד עֲצוֹת הָיִיתִי.

פְּתָאוֹם דְּרָדוֹר תְּכוּף, כְּאֵלּוּ עֲשֻׁרוֹת רוֹבִים יָרוּ בְּבֵת אֶחָד, אוֹ מְבוֹנֵת יִרְיָה הַתְּחִילָה קוֹלַעַת כְּדוּרֵי מוֹת. תִּרְדַּת אֲלָקִים נִפְלָה עָלֵינוּ. הַחִיל נִבְהַל גַּם הוּא. „הַבּוֹלְשֵׁבִיקִים תּוֹקְפִים אוֹתָנוּ, קָרָא בַּחֲרָדָה וַיִּקְרַב אֶל הַחֲלוֹן וְאֵת רֹכְבוֹ כּוֹנֵן אֶל הַרְחֹב מוֹכֵן לִירוֹת. הַבִּטְטִי בַּחֲלוֹן. הַרְחֹב רִיק, אֵין בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה. חָצַר מוֹת. בִּפְאֵתִי מֵעֶרֶב נִרְאָתָה שְׁלֹחַבַּת הַטְּשִׁיקֶעָה. קִרְעֵי עֲנָנִים אֲדוּמִים כְּרֵם מְשׁוֹטְטִים בְּמָרוֹם. „עוֹנֵשׁ הַרְשָׁעִים בְּנִיהוּסִי. יוֹנֵן קוֹדֵר, מְעַנֶּה וּמַחְנִיק הַצִּיף אֶת הַרְחֹב מִן הַקֶּצֶה עַד הַקֶּצֶה. הַמּוֹן שָׁרֵי אֵימָתָהּ וּמִלֵּאכֵי חֲבֵלָה חוֹנְנִים אֶת חֲנָם. בַּחֲלָל הָאוֹיֵר כְּאֵלּוּ נִשְׁמָע קוֹל מִשְׁק כְּנָפֵי מֵלָאךְ הַמּוֹת. צִלָּלִים שְׁחוּרִים הַתְּחִילוּ מִטְפְּסִים עַל הַקִּירוֹת. הַשְׁתַּחֲחוּ בְּכָל רוֹחַב הַחֲדָר, עֲטָפוּ לֹא רַק אֶת כָּל אֲשֶׁר מַסְבִּיב לָנוּ. חֲדָרוֹ גַּם אֶל תּוֹךְ הַנִּשְׁמָה. אִיזוֹ סוֹד מִתְרִיד. כְּאֵבֶן דּוּמָם יִשְׁבְּנוּ כֻלָּנוּ. לֹא הוֹצֵאנוּ הֵנָּה מִפִּינוּ. אֲבִרִית כְּאֵלּוּ נִשְׁתַּחֲקוּ. הַעִיפוּתִי עֵין בְּיוֹשְׁבִים וְהִנֵּה פְנֵיהֶם חוֹרִים כְּפָנֵי מָתִים, כּוֹדָאִי הָיוּ גַם פָּנֵי כָךְ. כְּאֲשֶׁר נִכְר הַחוֹשֶׁךְ בַּחֲדָר, הַדְּלִיק בַּעַל הַמַּעְוֶן עֲשִׂשִׁית קִטְנָה, שִׁצְלָתָהּ הָיְתָה מְרֻבָּה מְאֹדָה. הַצִּטּוּפָנוּ כֻּלּוֹ מִסְבִּיב לִשְׁלַחַן וְגִרְוֹם, הָיִינוּ כְּאֲנָשִׁים הַמִּתְאַבְּלִים עַל מַתָּה. שְׁעָמוֹם וְשִׁמְמוֹן תִּקְפוּ אוֹתָנוּ, לֹא יִרְעֵנוּ נִפְשָׁנוּ. אֲנִי תַמְכִּיתִי אֶת רֹאשִׁי עַל אֲנָרוֹסִי וְאִנְמָם קָצַת. פְּתָאוֹם הַקִּיצוֹתִי כְּנִשּׁוֹךְ נַחֲשׁ, פָּקַחְתִּי אֶת עֵינִי וְלֹאֹר הַעֲשִׂשִׁית הִכָּהָה רֹאשִׁיתִי אֶת הַחִיל יוֹשֵׁב וּמִבִּיא בְּסֹדֵר אֶת רֹכְבוֹ. הָאֵין הוּא מִתְכוּנֵן לְהַמִּית אֶת כֻּלָּנוּ יַחַד? וּמִי יִדְרֹשׁ דְּמִנוּ מִיָּדוֹ? וְהַרְנֵעִים נִמְשָׁכִים כְּשַׁעֲת; הַשְׁעָן כְּאֵלּוּ נַעֲצָר

בהליכתו. מחוגיו עומדים במקום אחד. דומה, כי אני אסור כאן זה זמן רב, עשר שעות בודאי, והשעון מראה רק את השעה התשיעית.

אשתי החולה של בעל המעון התחילה מבקשת, שישימו לה תחבשת קרה על ראשה. בבית לא היו מים קרים. הלך בעלה בדרשיון החיל אל הדירה השנית שבדיוטסה והתחננה של „בית העם“ לקחת מים. כרגע שב נבהל ולחש על אזני בעברית: „שם נמצא הרוני“. כרגע ממרום פיצצתי הידיעה הזאת, הרוני! מאין? מי הוא? נזכרתי, כי בני הצעיר היה בצהרים בבית העם ומי יודע מה היה לו. כלי רועד כמו בהתקפת קרחת התהלתי ציער אחת הנה ואחת הנה. צר היה לי הבית. מחשבותי התבלבלו. „שם נמצא הרוני“, דם אדם נשפך, דם נקיים. ומי הוא הקרוב ובידי מי נרדף?

בשעה העשירית נשמע קול דופק בדלת. החיל קם ויפתח. נכנס סנן קצין בלוית חילים אחדים. „איה ההרונזי? שאל סנן הקצין. בדירה הטנית, ענה בעל המעון. אני פניתי אל סנן הקצין ואשאל: מדוע זה נאסרתי ומתי יקרא לי ררור? הוא הצטחק בצחוק השטן ויען: „על כבר השוק מוטלים כבר 45 משלכם, שהומתו ביריה, ועד אור הבקר תהיה גם אחת כאחד מהם“. אעפ"י שחדדתי לא עברה עוד, בכיו הייתי בטוח, כי רק ליראני הוא מתבונן. הם יצאו. כעבר עת קצרה היע לאוני קול צעדי אנשים עולים במדרגות אל „בית העם“ ותיכף נשמע משם רעש שבירת ארונות, עקירת הרצפה וקרקור הקירות. כהתמסם את מעשירם ירדו, שמעתי את קול פעמיהם בדרתם. התחלנו רועדים ומרתתים, מי יודע אם לא יכנסו אלינו?

עברה שעה, עברו שעות ויטועה אין. והנה קם החיל והודיע, כי הוא עוזב אותנו והולך לו. „עף אני“, הוא אומר, „גם רעב, אין לי כח לשבת כאן. דבריו הבהילוני, יראתי פן צפונה בזה איוו פרובוקציה. מי יודע להיכן יעלם ואחר כך יעלילו עלינו, כי אנחנו הרגנוהו. הגדתי את פחדי לבחורים ולבחורות; כלנו עמרנו על יד הדלת ולא נתנו להצאת. בעל המעון הניח לי אוכל ותה. הוא אכל ושתה ואחר השתרע על הספה. ואת הרובה העמיד למראשותיו, ולי אמר, כי כמעט שיתחילו לרפק בדלת, אמרה להעירו, מפני שעליו להיות ער, בשעה שהוא שומר נאכרים.

עבר חצי הלילה. כבר השעה הראשונה אחר חצות. מתי יבא הקן לענונינו? בשעה השניה נשמעה פתאום דפיקה חזקה בתרים החלון. מהרתי להעיר את החיל. הוא קם ויפתח את הדלת. נכנס סנן קצין בלוית חיל. סנן הקצין ציה לשומרנו ללכת. הוא יצא. או פנה אלי ויודיע, כי הוא צריך לבדק אותי. „הלא כבר בדקוני בשעה שנאסרתי, אמרתי. אין בכך כלום, ענני. הוא משש את כל כיסי בגדי, צוני גם לחלץ את נעלי, חפש ובדק. לא מצא כלום. אחר כך בדק את שני הבתורים. בכיס אחד מהם מצא ארנק כסף. הניח את הארנק אצלו על השלחן ויציה לכל הנאסרים לצאת אל החדר השני. נשארתי אני לבדי. או פנה אלי ויאמר: „לבש את אדרתך ולך אתי אל כבר השוק, שמה תורה גם אתה, כמו שנודע 35 מאלה, אשר נאכרו כאן לפנות ערב. מוראך לא יפול עלי, עניתי, אין בי כל חטא, וגם אלה אשר נאכרו כאן חפים מפשע. בולשביקים הנם כלם, קרא בקול, וגם אתה הנך כמותם. זה אני יודע אל נכון, הבה אספר לך מאין נודע לי על דבר אשפתכם. אני

יודע לדבר יהודית, והנה אתמול לפנות ערב נכנסתי אל בית הכנסת שלכם, שמעתי בחורים מספרים זה עם זה ואומרים: „צריך לצאת בכח מזוין נגד הפולנים ולטרט אותם מכאן, הבולשביקים קרובים אל העיר וגם הם יעזרו לנו, צדקתה, אמרתי להם, צריך לבא ברברים עם הבולשביקים ובכחות מאוחדים נוכל לפולנים, והבחורים הניסו: „מחר נאסף ונועין מה לעשות, טוב מאד, אמרתי, ואיפה תהיה האספה? „בבית העם, אשר ברחוב „הסוחרים, לפנות ערב, היתה התשובה, והנה בבתי ואתפוש את כל המורדים, נמר בשמחה כמנצח, שא נא לי, אמרתי, אשאלך שתי שאלות: קודם כל הראית אותי בבית הכנסת או ב„בית העם? לא, עניי, אם כן, איפוא, מדוע אתה מאשים אותי, כי בולשביק אני? ושנית, האפשר להעלות על הדעת, כי אנשים החפצים לשוחח בענין מסוכן כזה ידברו עליו בפרהסיה בבית הכנסת, ולא עוד, אלא שיגלו את סודם לאיש, אשר לא ידעוהו מתמול שלשום אך ורק מפני שהוא מדבר יהודית? היא שתק רנע ואחר אמר אלי „הבה נלכה: „נלכה! עייתי, כאשר קמתי ללכת, קרב החיל ויקרץ אלי בעיניו ובירו הימנית עשה תנועות, כאלו הוא מונה כסף אל תוך כפו השמאלית. הבינותי לרמוזי, פניתי אל כנן הקצין ושאלתי כמה הוא רוצה, ששה אנשים הנכם, אמר, יתן כל אחד חמשים רובלים, יחד שלש מאות רובלים, מה אתה סה? אמרתי, איפה נקח לך סכום גדול כזה? אני יכול לתת לך חמשים רובלים כופר כלנו, חמשים רובלים? תמה, אם כן הבה נלך, אני הילך, אמרתי, גם שר השוטרים, גם הקומננדט יודעים אותי, איני מפחד כלום, תן מאתיים, מאה וחמשים, מאה, אמר, יותר מהמשים אין לי אפשרות לתת, עייתי בתקיפות ובהחלט, היא חשב רנע ואחר אמר: הבה כסף, נכנסתי אל החדר השני ובקשתי שיתנו לי חמשים רובלים, בעל המעון אמר לי, הנה בארנק של הבחור יש כסף, יוציא ממנו חמשים רובלים, וחשל, שבתי ואמרתי זאת לסנן הקצין, היא פתח את הארנק, מצא בו 48 רובלים צריים ושני רובלים אב אוסף (סטרוות כסף שהוציאו הרמנים ברוסיה), בארנק נשאר עוד שכר כסף אוסטריה של 20 קרונים, גם זה לי, אמר, וישם את הכל בכיסו, ופנה ללכת יחד עם החיל, פניתי אליו ואמרתי: הנה אשתי ובני שרויים בפתח, הם אינם יודעים איפה אני, וללכת יחידי הביתה הגני ירא, לכן אבקשכם, כי תלווני אל ביתי, נחא, אמרו, יצאתי אתם, הם הלכו אתי רק מרחק קטן מאד ויעובוני וישובו, מה אתם עושים? קראתי בקול פחדים, „לך ואל תעמוד, קראו, ויהרחקו ממני בצעדים מהירים, נרעש ונבהל נשארתי עומד במקומי, מה אעשה? כיצד אמשיך את דרכי? הלא אם אתפוש בידי איזה חיל כליל חרדות זה ימיתני בלי כל ספק, התכנסתי בפנת אחד הבתים והסתכלתי מסביבותי, אין איש, אמצתי את לבי ואלך, כשאני קשובות לכל אושה קלה, הר צערי הפחידני, צל העצים החשופים הולך עלי אימים, עברתי צעדים אחרים ותתעבבתי על יד אחד הבתים בקרן וזית ואת עיני לטשתי לכל צד, אחותי דרכי הלאה, נדמה לי פתאום, כי איש הילך לקראתי, השתטתתי מלוא קומתי על הארמה ליד המדרכה ואת רוחי אספתי אלי, לבלתי ירנישו בי, מהלל שם ה, אין איש, קמתי ואלך הלאה, את פרשת התיבות עברתי כותילה על ידי ועל רגלי, יותר משעה תמימה ארכה דרכי הקצרה, מהלך רנעים אחרים, מצאתי את בני

משפחתי ישנים. עליתי על יצועי רוער ומרתת. לא יכולתי לתת דין וחשבון לעצמי מה שעבר עלי בשעות מספר אלה. את עיני לא עצמתי, נעצתי אותן אל תוך ההשכה ומראות איומים נצבו לפני: דם אדם, אנשים מוכים, נערות מתעלפות ויחד עם זה התהלתי מרגיש באב חוק בחזי מן המכה שהייתי בידי החיל בחנות. כמעט טעלה השחר, ירדתי מעל מטתי ואשב ליד השלחן משמים ונדבא. והנה התפרץ אל ביתי שלמה בנקוקסקי וישאלני, אם ראיתי את בנו יחידו. אמרתי לו, כי ראיתי אותו מובל מ"בית העם" אל הקומנדנטורה, ובודאי שחררו אותו, אלא מפני שראו ללכת הביתה בשעה מאוחרת בלילה, נשאר ללון בבית אחד מחבריו. עוד אני מדבר והנה נכנסו במרדצה משה ברנמן ואשתו נדהמים ורגזים וישאלוני אם ראיתי את ישראל בנם. עניתי להם מה שעניתי לבנקובסקי: ראיתי מובל אל הקומנדנטורה וכלי ספק ישוב תיכף. באותו הרגע התפרצה בתו של המורה ניטילמן באותה השאלה אם ראיתי את אביה. כן, ראיתי, אמרתי, הוא היבל עם כל הנאסרים אל הקומנדנטורה ועוד מעט ישובו כלם: מה אתה סת? קראה בקול יללה. זה עתה הייתי על כבר השוק, והנה שם ערמת חללים מתכוססים בדם. כל היושבים נסו מנוסת הרב ואני צנחתי על מקומי כאיש שאחזו עיני. עיני חשכו ועשתותי נכזבו. אימת מות נפלה עלי. יראתי לטבת בביתי. נכנסתי אל בית "מושב הזקנים" הסמוך לביתי והתחבאתי שם. לפנות ערב נקראתי אל בית חבר ציוני. שם היו שלשה חברים. התיעצנו מה לעשות. את פרטי האסון לא ידענו. הרגשנו רק, כי אסון נורא קרה. בקיום פוללים כתבנו מה שאירע והחלטנו לשלח את המכתב לחברים הציונים שבורשה ע"י איש עתי. לשלחו ע"י הפוסטא יראנו. אבל המכתב לא נשלח: השלטון אבד את היציאה מן העיר לימים אחרים.

ובעיר "הושך ואפלה" אנשים ונשים רצים במטורפים ומחפשים את בני משפחתם, אשר נעלמו פתאום. מתוך כבי ויללה הם שואלים את כל הבא לקראתם אפשר ראה, או שמע לאן נשלחו הנאסרים ומה נעשה להם. העיר היתה ל"חרדת אלקים", כאלו דליקה נפלה בה או רעשה האדמה תחתיה. מהימה ומבוכה, יללה ומספר. אייבטר לתאר במלים את אשר היה אז.

ביום השני י' בנסן החיל הדבר להתברר קצת. נודע אל נכון, כי רבים מן הנאסרים נדרנו במוציא שבת והובאו לקבורה בבית העלמין הישן, אשר בטבור העיר, ויתרם נאסרו בבית האסורים. אני מצאתי חובה לעצמי לבקר את קבר הקדושים. הלכתי אל בית העלמין. השומר אמר לי, כי צוה מאת השלטון לבלתי תת לאיש להבנס אל בית העלמין, ונעל בפני את הדלת הצוה מביתו אל בית העלמין. מהרתי ואפתח את החלון ובקפצה עברתי בעדו ואנש אל הקבר. הכרתי אותו על פי האדמה התחוזה והקיה מן הקוצים והחרולים, אשר כסו את כל בית העלמין. בארבע פנותיו של הקבר תקועות יתדות לסמן. לבי היה לאבן. בלכתי אל בית הקברות חשבתי, כי על הקבר הרענן של החברים היקרים יפתח מקור דמעותי ואמסה את עפרם הקדוש, אולם טעיתי. נטלה ממני אפשרות הבכיה, נסתי הרמעות ותחרבנה. רק כאב חזק צבת את הלב, פתאום נמוטו רגלי ואפול מלא קומתי על האדמה ורכה והלחנה. נדרתי על הקבר כבול עץ, לא יכולתי להניע אבר. ואז נדרתי נור להתמכר לעבודה הקשה

והמסוכנה, לאסוף את פרטי המאורע הנורא ולהפיץ אור עליה. מי יודע, אמרתי בלבי, אולי הצילני ה' ממות, למען אסיר את הלוט והתעלומה הנסוכים על הרצח הזה. יָרַע לַכָּל הַפְּחוּת בְּעוֹלָם אֵת אֲשֶׁר עוֹלָל לָנוּ.

מעורר ומרונע יצאתי מבית העלמין. ידעתי מה היא חובתי. והמחשבה על חובתי זו לא הרפתה ממני רגע, היא נשנה אותי בעלותי על משכבי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי אוֹתִי בַּהֲקוֹצִי בְּבֶקֶר. "לעבודה!" קרא אלי קול חבוי מעמקי נשמתו: "אפשר, כי בזה תעמיד את עצמך בסכנה, אולם אין אתה בן חורין להפטר ממנה; קבץ לאחד אחד את החוטאים הבורדים, אסוף קו אל קו ופרט אחד אל משנהו, למען תצא לך תמונה ברורה ומלאה של השחיתות. נשמות חבריך הקדושים דורשות זאת ממך."

וממחרת נשתי לעבודה. והעבודה קשה לאין שעור. בעיר נפוצו שמועות שונות ומוזרות, הן היו סותרות זו את זו, צריך היה לבור את הבר מן התבן, וגם לעשות את הכל בזהירות, לבלתי יָרַע הדבר לשלטין. היהודים פחדו לגלות לי מה שידעו. למען הציל מפיהם דבר, דרשתי היתה התחבמות מיוחדת. רשימה בלתי מלאה של האנשים שנעלמו היתה לי כבר צריך היה למלא אותה, והעקר להָרְדֵּעַ על פרטי האסון. בשעת חקירתי נודעו לי שמות היהודים העגלונים, שאספו במצות המשטרה את ההרגלים על כבר השוק ביום הראשון 6 ניסן בבקר ויביאום אל בית העלמין, ושמות אלה אשר חפרו את הקבר ויביאו את הקדושים לקבורה. אחרי התאמצות יתרה עלה בידי להבנות את לבם, שיספרו לי את הידוע להם. חקרתי עוד אנשים, שהיו אצל "בית העם", בשעה שהחילים התחילו לחפש אנשים לעבודה. לקחתי דברים עם היהודים הנרים אצל כבר השוק ויראו בעיניהם את אשר היה בשעת ההריגה וממחרת בבקר. ואחרי שהשתחררו הנאסרים מבית האסורים, חקרתי גם אותם, וכך יצאה לי תמונה מלאה ושלמה של השחיתות. תמונה אשר תועזע כל לב ותקפא את הדם בעורקים. ובכל תאור התמונה הזאת אין גם משהו שבמשהו מן ההנומה וההפלה, כל הפרטים נפו בעשר נפות. וכל פרט שלא הייתי בטוח באמתו בכל מאה האחוזים, לא הבנסתי אותו ברשימה. הכל אֲשֶׁר עֵי עֵדִים רַבִּים, שהתיצבו לפני הקמיסיה הסיומאית, שבאה לפינסק לשם חקירת הדבר, גם לפני מרגנטוי, ציר ארצות הברית, טנם הוא בא לשם חקירה זו. (אדותיהם יִדְבֵּר להלן).

פרק שמונה עשר

וזה תאור כל המקרה מתחלתי ועד סופו *

בשעת אספת הקואופרטיב ב"בית העם" סובבו חילים ברחובות הסמוכים ויתפסו יהודים לעבודה. זו לא היתה אלא אמתלא. רצונם היה לקבל שוחר מאת הנתפשים. כך היתה דרכם תמיד. בין החילים הללו היה חיל יתודי, קוֹנֵק שמו, נכל רוע מעללים, שהיה ידוע בעיר מולדתו לנבם מפידסם, ואשר נספח אל הצבא

* בפנקסי רשומים שמוטיהם של היהודים אשר העידו לפני, ועדותו של כל אחד, אכל מטעמים ידועים אינני מפרסם שמוטיהם.

הפולני בכונה תחלה לגול ולחמם. בקרן הרחובות ה"צפונית" ו"המזרחית" אצל "בית העם" עצרו החילים יהודים אחדים ויסחבום לעבודה ואחרי קבלם מהם שוחר שחררום. צעירים אחדים, שרצו לתפסם, נסו אל "בית העם". קווק וחבריו רדפו אחריהם ויעלו במעלות הבית ויכנסו פנימה. במצאם בבית אנשים רבים, נצנץ רעיון במוחם להשתמש במקרה הזה לשם שוד ובז. הם מהרו אל השטב ויודיעו, כי גלו אספה של בולשביקים. נשלחה פלוגת חילים רוכבי אפנים לתפש את "הבולשביקים". החילים התפרצו אל "בית העם" ובלי תקירה ודרישה ומבלי תת למצאים שם לרבר רבר, התחילו מכים אותם מכות רצח ויחד עם זה חפשו ויבדקו בביסיהם ויבזו את כל אשר מצאו. יותר מחמשים אלף רובלים נגזלו באיתו מעמד מאת הנתפשים, אלה אשר נסו להתאיין על השוד, רבו באכזריות נוראה ויהיו אנוסים להשתתק. למען הצדיק את מעשה החמם, ירה אחד החילים אל התקרה והתחיל צועק: "היודים יורים אלינו" (וזהו היריה אשר שמעתי, בעמדי בחטתי של נוטליב).

בחצר "בית העם" נמצאו בחורים אחדים, אשר נמלטו להתם מן הרחוב, לבלתי התפש בידי החילים. מהם: אהרן גלויברמן, ישעיהו נוטליב, משה קרמן, ישראל גלמן ויוסף שבין, התחבאו בקיטון שתחת המדרגות, העולות אל הריוטא השנית של הבית, ששם היה "בית העם", וינעלו אחריהם את הדלת. חיל אחד הרגיש כזה ויור פנימה. הכדור חלף את הקיר ויפגע בראשו של גלויברמן וימיתו תחתיו והוא היבא אחר כך אל המעון הסמוך למעונו של נוטליב (וזהו ההרג, אשר עליו תודיע לי נוטליב בלילה, בשובו עם המים הקרים בשביל אשתו).

אחרי אשר נצלו החילים את הנתפשים ב"בית העם", הורידום למטה. ובאותו הזמן תפסו חילים ברחוב צעירים יהודים, אשר נודדו בקרבת "בית העם" ויכניסום אל תוך קהל הנתפשים, ולא עוד, אלא שהתפרצו אל בתי ברחובות הסמוכים ויאסרו צעירים ויסחבום ויכניסום אל תוך הנתפשים וגם הם העמתו באותו ערב יחד עם שאר המומתים, אעפ"י שלא היו לגמרי "בבית העם".

פלוגת חילים רגלים ורוכבי אפנים סבו את הנאסרים בשרשרת מהודקה ויצוים ללכת. בדרך הכום מכות אכזריות בנצבי הרובים. רבים מן המוכים נפלו לארץ מעצמת הכאב ויהיו למרמם להילכים אחריהם, מפני שהחילים לא נתנום לעמוד רגע קל עד אשר יקומו הנופלים. מרתתים וחרדים כשיות נדחות, אשר ערת זאבים הקיפון, היו האומללים. ההולכים מן הצד ומאחור התאמצו להכנס אל תוך הקבוצה, למען המלט ממכותיהם של מוליכיהם האכזרים.

ברחוב פֶּלֶבֶקֶץ עמד הרופא הצבאי בוקרבא על יד ביתו ובעבור הנאסרים על פניו, שאל את החילים מי המה אלה? "בולשביקים", ענו החילים. אם יודים המה, קרא בוקרבא, כלם למיתה, ובדברו בעט ברגלו בכטנה של העלמה אינוברג והוא נפלה לארץ. החילים הרימוה במכות מנלבים והוא נגדרה בשארית כחותיה עם כל הנאסרים.

אחרי השחיטה התפארו לפני חילים יהודים, כי הם ארכו לקווק ויהרגוהו. אינני אחראי בעד אמתתם של דבריהם.

שנהרגו ה' ניסן תרע"ט.

קדושי

פינסק

הנה עגלי הטכחה. הנה הם כלם, ואם יש שלומים למותם. - ממי ישלם?

מרחוב פלבסקי הובילו את הנאסרים אל הרחוב הפטרבורני עד לפני הקומנדנטורה. נוראה ואיומה היתה הדרך. מטר מכות ומהלומות נתך על הנאסרים. הבו במגלבים, במקלות, בכידונים ובנצבי הרבובים. על יד הקומנדנטורה עמדו. מן הבית יצאו חילים חדשים והתחילו שוב לחפש ולברק בכיסי הנאסרים, עוללו אחרי החילים הראשונים. באותה שעה עבר שם במקרה צעיר אחד פיגחם קרסילשציק עם בחירתו בוגל פולק, תפסו אותו והכניסוהו אל תוך הנאסרים וכעבר שעה קלה, הימת גם הוא בין שאר המומתים.

אחד החילים נכנס אל הקומנדנטורה והודיע, כי תפסו אספה של בולשביקים, ובלי חקירה ודרישה כל שהיא, ומבלי שאל גם לשמיותיהם של הנאסרים, הוציאה במשך רגעים אחדים פקודה להמיתם בירה. בעת ההוא נמצא בקומנדנטורה מר ריקברט, זה שהביא את הכסף, שנשלח מאמריקה בשביל משפחות רבות, ובשמיני את נור הדין, מהר לנוס מן העיר במסע הראשון הוצא לורשו ועל ידו נודע הרבר בורשו עוד ביום הראשון בבקר.

הנאסרים צוו ללכת אל עבר השוק. כשבאו עד פנת הרחוב הפטרבורני והרחוב הסובורני, שמשם עולה דרך אחת אל בית האסורים ודרך שנית אל ככר השוק, עצרו החילים את הנאסרים, ויעמדו להועין מה לעשות, אם להיכילם אל בית האסורים או אל ככר השוק. כנראה, לא התקבלה בקומנדנטורה החלטה להמית את הנאסרים תיכף, אפשר היה לדחות את מלוי נור הדין למחר ולהוביל עבשיו את הנאסרים אל בית האסורים. הפקפוק ארך רגעים אחדים. הובילו את הנאסרים אל ככר השוק. עמדו על יד המנורה. ככר היה ערב. האומללים לא ידעו למה ולהיכן מובילים אותם. והנה קרב אוטומוביל צבאי וממנו ירדו שני קצינים. עפ"י פקודתם סדרו את הנאסרים אצל קיר המנורה. ואחר כך הודיעו, כי הנבירים, הוקנים והנשים יצאו מן השורה. יצאו כל הנשים ורק 15 נבירים. זקנים אחדים נשארו בשורה: החילים טעמדו על ידם לא נתנום לצאת. כך נשארו אצל הקיר המנורה דוד מושקובסקי בן 50, המורה שמתה שולמן בן 48 ומשה ליב פרידמן בן 49. נתנה פקודה לחילים להסדר ולמלא את רוביהם. האוטומוביל האיר בפרוויקטור את העומדים על יד הקיר. או הבינו האומללים, כי קרוב קצם. אחדים התחילו צועקים, כי הגם נקיים מעון, בקשו רחמים, אולם החילים השתיקו אותם במכות מגלבים על פניהם. נערה אחת, פרומה איזנברג, בחירתו של צבי ליבמן, התפרצה כמטורפת ממקומה ותרץ במרוצה פראית אל בחירה ותפול על צוואריו ותחבקו בורועותיה ותקרא בקול קורע שמים: "מות אמות אתך". בשום אופן לא רצתה לסור ממנו. שני חילים אחווה, התיקו מורועות בחירה ובמהלומות השיבה למקומה. איומה היתה הפרידה הזאת. ילל הנערה יכול להמם גם לב אבן. היא נפלה לארץ ותתעלה, החיל שעמד אצלה אמר: "אלמלא חסתי על הכדור, הייתי ממית את הוידובקה הזאת קהמית כלבה".

הודיעו לעומדים אצל הקיר, כי יכונן למות. קמו צעקות טראומה, בכי ויללה. ושני הקצינים ורבים מן החילים הביטו אל המראה המחריר הזה בלעז מר. או נשמע קולו של המורה דוד מושקובסקי: "אחים. נמות מות קדושים, אמרו אחרי את הדווי. הוא התחיל: אשמנו, בנרנו, גולנו עד נמירא ואחריו קראו כלם את הדווי מלה

במלת. הצעקות, תיללה והצוהות יחד עם קריאת הורוי נשמעו גם ברחובות הסמוכים. "קרו!" נשמעה הפקודה ועשרות רובים ירו בבת אחת. כעמיר מאחרי הקוצר נפלו בחירי בני פינסק ורמיהם התערבו יחד.

בין המומתים היו אהים מלדה ומבטן; משה ליב פרידמן ואהיו חיים, דניאל קוטק ואהיו משה. השנים האחרונים היו יתומים מאב ומאם. הגדול, דניאל, היה בן 16 והקטן, משה, בן 14. בין הנאסרים היה איש זקן אברהם הירש עלשטיין בן 60 ובנו ליב. האב היצא מן השורה והבן נשאר אצל הקיר בויקה לעיני אביו.

השתלטה דממת בית הקברות מסביב. רק אנחות בודדות של הנוססים הפריעו לפעמים את הדומיה. עפ"י פקודת הקצין ירו החילים בחללים ובנוססים. שהיו מוטלים על האדמה. אח"כ סדרו את המוצאים מן השורה ויצוום ללכת. החילים התקלבו ויתעמרו בהם, אמרו, כי גם אותם ימיתו עד אור הבקר. הביאו אותם אל הצר בית האסורים. שוב בדקו בכיסיהם ויקחו מהם את שארית הפליטה. ואחר הכניסום אל בית האסורים פנימה. ועל ככר השוק אצל החללים נשאר חילים אחדים. זמן רב נשמעו על יד קיר המנזר אנחותיהם ואנקותיהם של הנוססים. יושבי הבתים מול המנזר ספרו לי, כי לא יכלו לעצם את עיניהם כל הלילה, האנחות נקרו במיוחד כמרצעים חדים. מראה ערמת החללים הבה אותם בשנעון. כעלוח השחר באו פולנים אחדים מתושבי העיר ויחלצו את הנעלים הטובות מעל רגלי המומתים ויחלקון ביניהם. גם החילים השומרים השתתפו במעשה הזה.

העגלונים והקברנים ספרו לי, כי לפני עלות השחר העירו אותם שוטרים ויביאום אל המשטרה, משם נסעו בעגלות בליות שוטר אל ככר השוק, מקום ההרגה. נורא היה המחזה. ערמה גדולה של גופות בני אדם, רבים מהם יחפים, נערמה אצל קיר המנזר. הם מוטלים זה על זה כגורי עצים. בגדיהם חמוצים מדם, ופניהם מפוקים וזעה. תרדת המות אשר בא עליהם פתאום נקפאה על הפנים המעוותים והפיצו בלהית ואימה. החריון אשר בשפולי המדרכה מלא דם שנקרש מלמעלה. בית מטבחים. השוטר צוה אותם לעמים את החללים על העגלות. נשאו לעבודה. בין ההרוגים היו מוטלים העלם אברהם בנקובסקי, שנפצע רק ברגלו, נחום יצחק פירילמן. שנפצע קשה בבטנו, וויסקינד פלצני, שהיה לנמרי שלם בנופו, הוא גם לא נפצע. פירילמן ובנקובסקי, בראותם את היהודים מטפלים בחללים, התחילו מתחננים לפניהם כי יצילו, בנקובסקי, שהיה בן יחיד לאבותיו, אמר להם: "אבא יתן לכם אלה רובלים". החיל עמד מרחוק ולא ראה ולא שמע [כלום].—העגלונים התחילו לבקש עצות להצילם. החליטו לשים את החיים ממעל לנופות המתים, אולי יעלה בידם להורידם בדרך מן העגלות ולהסתירם. כך עשו. על העגלה הראשונה שמו 8 מתים ומלמעלה הניחו את פירילמן. נשאו לעמום את העגלה השנית. פתאום בא מעבר הרחוב הבריסקאי קצין פולני עם כלבו ויקרא בקצה "מי הרשה לכם לקחת מכאן את המתים? בלי תעורה רשמית אסור לקחת אותם". צוה להוריד את החללים מעל העגלה ולשוב אל המשטרה להביא תעורה. פקודתו נמלאה. אז כבר האיר הבקר. והנה התנשא פלצני מבין המומתים, עמד על רגליו, פרש את כפיו אל הקצין ויקרא "רחם עלי, אדוני. ותנני ללכת לביתי, חף אני מפשעי. המיתונו! קרא הקצין אל החיל. הוא ירה אליו

פעמים, אבל החטיא את המטרה. פלצני נשא את רגליו וינס והחיל רודף אחריו. בקצה ככר השוק ופנת רחוב שקולני בא לקראת הבורח חיל, תפסו וינישטו אל קיר אחד הבתים, והחיל, שדרך אחריו, ירה בו וימיתוהו. פלצני נפל מתבוסס בדמו על המדרכה. שני נערים יהודים כבני 13 נזרמו או במקום ההוא. הקצין צוה אותם לסחוב את ההרוג אל גל החללים. הם אחזו בידיו ויסחבוהו כסחוב פגז ויביאוהו אל שאר החללים. רצועת דם ארוכה נמשכה מפנת הרחוב עד הגל. הקצין קרא: "ראה, הזיידים עושים חיים". נש אל החללים, הסתכל בפניהם וימצא את בנקובסקי. ירה בו באקדחו וימיתוהו. נשאר רק פידילמן, שלא הרגיש בו. הקצין שמח מאוד על המעשה הרב שעשה. הוא צוה את כלבו לעבר אחת הנה ואחת הנה לאורך סלולית הדם אשר בחרוץ על יד המדרכה, ואחר ישב לו מנגד ויחכה.

הביאו מן המשטרה תעודה. אז הרשה הקצין לקחת את המתים וילך לו מרושן עוננו. היהודים עמסו את הקדושים על 6 עגלות ויסעו. את פידילמן הפציע שמו למעלה על גבי המתים. הביאו את החללים אל בית העלמין הישן אשר בתוך העיר. זה כשמונים שנה שפסקו לקבור בו מתים. הוא קלו שדה יטר עולה קמשונים וחרולים. פה ושם מתנשאים עצים זקנים רמים ועבותים; במקום הוה החליט השלטון לקבר את החללים.

היה כבר 7 בבוקר, ורחובות היו ריקים מאדם. אחרי ליל הוועות יראו היהודים לבצת מפתח בתים. נגשו לחפור את הקבר. את המתים פרקו מעל העגלות ואת פידילמן הניחו מן הצד. האומלל הרים פעם בפעם את ראשו ויסתכל בעבודתם של הופרי הקבר. לעיניו חפרו אותו ולעיניו הירידו אל תוכו את המתים; סדרו אותם זה אצל זה, וכאשר מלא כל שטח הקבר, שמו את הנשארים שכבה שניה על הנופות התחתונים. פידילמן נאנה בלאט ואת עיניו עצם פעם בפעם, אם מעצמת כאבו או לבלתי יראה את הנעשה. לאחרונה הרים קצת את ראשו ויאמר תרש, מעט מיס. שמע זאת פקיד המשטרה, אשר השגיח על עבודת הקברנים, ויגש אל האומלל, ובראותו, כי הוא עורנו חי, צוה לעגלונים ולקברנים להכנס אל בית הטהרה הישן ותרעוע שבהצר בית העלמין. כמעט שנכנסו בו, נשמעו שתי יריות תכופות. ובצאתם מבית הטהרה, מצאו כבר את פידילמן מושלך מת בקבר האחים: הקברנים אספו שברי לוחות וענפים יבשים ויכסו בהם את הנופות הקדושים ועליהם שפכו עפר, בארבע פנות הקבר תקעו מקלות לסמן ואחזו חרדה עזבו את בית העלמין.

פרק תשעה עשר

והנאכרים הובאו אל בית האסורים. הם השתטחו על הרצפה הקשה וישכבו דומם כמוכי תמהון. היו כל כך מדוכאים עד כי מלים נעתקו מפייהם. מראה הוועות זעזע אותם עד היסוד. דעתם כאלו נטרפה עליהם. לא יכלו לתת חשבון לעצמם ממה שעבר עליהם. הם היו בטיחים, כי עד אור הבקר תעבר גם עליהם כוס חבריהם. לא היתה להם גם תקווה קלה שינצלו ממות; עבר ומן קצר והנה נכנסו אל חדרם חילים ויחלצו מהם את נעליהם ויתנו להם נעלים קרועות ומטולאות.

בשעה השנית אחרי הצות הלילה הובאו אל החדר עוד שלשה אסורים ולמן, שבזיו וקרמן, פניהם צפועים וזבי דם, ולמן היה לנמרי יחף.

שלשה אלה יחד עם ישעיה נוטלים ואהרן גלויברמן התחבאו בשעת התנפלות החילים על „בית העם“ בקיטון אשר תחת המדרגות, כמסופר למעלה. הכדור שירה חיל אל תוך הקיטון פגע בראשו של גלויברמן ומיתתו תחתיו. המתחבאים לא ידעו מה אירע לגלויברמן. מפני שבקיטון היה חשך, הוא היה קטן וצר, הנחבאים בו עמדו צפיפים, וגלויברמן המת לא נפל, הוא נשאר עומד נשען על חבריו העומדים אצלו. והנה הרגיש נוטלים ודם נוזלים חמים על ידו, זה היה דם גלויברמן, אשר שטף מראשו. מהר ויפתח את הדלת. ראו, כי ראש גלויברמן שותת דם. החילים שהתרוצצו בחצר, ראו את ארבעת הצעירים, אסורים והכניסם אל המעון הסמוך למעון, אשר בו התחבאתי אני. לשם הביאו גם את גלויברמן המת. הצעירים לא ידעו עוד, כי הוא כבר מת, חשבו, כי אפשר להציל אותו. הצעיר נוטלים בקש את החילים. שיתנו לו ריזן להביא רופא לגלויברמן, הרשו לו. נוטלים רץ. זה היה באותו היגע שהורידו את הנאסרים מ„בית העם“, למען הובילם אל הקומנדנטורה. כמעט שיצא נוטלים מן החצר, תפשוהו החילים ויכניסוהו אל תוך הנאסרים, והוא נפל חלל באותו הערב בין כל המומתים אצל קיר המנזר. שלשת הצעירים האחרים: ולמן, קרמן ושבזיו, נשארו אצל המת וחיל אחד שומר עליהם.

בשעה התשיעית בלילה נכנסו ארבעה חילים וכלי כל שאלה וחקירה התחילו להכותם מכות מות. אחר כך היציאים אל הרחוב ויצוים לכרע על ברכיהם על המדרכה, כשידיהם מורמות למעלה. כך עמדו זמן רב, עד כי עיפה נפשם להתעלק ויורידו את ידיהם. או התחילו החילים להכותם בנצבי הרובים. כאגרופים ובמלכים. המכות היו אכזריות וארכו שעה ארוכה. מעצמת הכאב נפלו המוכים על המדרכה כמתים. נתנום לטות מעט ואחרי כן צוים לעמד באמצע הרחוב. שני חילים עמדו מעבר מזה וטנים מעבר מזה ושלשת האומללים אנוסים היו לרוץ אחד, אחד, בין החילים, אשר הצליפו ברצועות עור על ראשם ועל פניהם. זמן רב נמשכו העניינים הללו. כאשר ינעה ידם של המכים, ננשו לבדק בכיסיהם של הצעירים. לקחו את כל אשר מצאו בהם. הלצו את נעליהם ויחפשו גם בהן, ומפני שנעלי ולמן היו חדשות, לקחן ממנו. „עכשיו תוכלו להריגה“, אמרו להם החילים. הביאום אל כזר השוק. חשבו בודאי למצא שם קצין ולקבל ממנו רשיון להרגם, ומפני שלא מצאורו שם, לא נעו להרג אתם על אחריותם הם, לכן הביאום אל בית האסורים. שלשת הצעירים חלו מן המכות ויהיו מוטלים חולים זמן רב. שבזיו חלה מחלה אנושה, ובהיות מורגנטוי בפינסק (4 חדשים אחרי השחיטה) הבאתי אותו אל שבזיו לבקר.

ובך נוספו עוד שלשה אסורים אל הקודמים.

ממתרת בתשע שעות בבקר באו גנדרמים אל בית האסורים ויבחרו מן הנאסרים 14 אנשים ויובילום. אמרו להם, כי הם מובלים להקרות „שקצים“ פולנים רדפו אתריהם, סבבום, ייקו בפניהם וימרטו את שערותיהם לקול צחוקם של הגנדרמים. הביאו את הנאסרים אל בית העלמין הישן, הקריבום אל קבר האחים

ויאמרו להם: כאן, במקום הזה, נקברו חבריכם, אשר נורו אמש; אתם תפתחו את הקבר עד הנוול ואז תירו גם אתם ותקברו יחד אחרם, הם למטה ואתם מלמעלה. בקריאת תהלים וכדר הדודי התחילו לעבר, תופרים ועומדים, חופרים ומפסיקים, רצו להאריך את רצעי חייהם. אלה בוכים בקול ואלה בולעים את דמעותיהם. והנעדרים עומדים ממולם, לועגים להם ומאיצים בהם לחפור: "הפרו ויזרעו, חפרו בולשביקים! הניעו עד הנוול, העמידו את הנאסרים בשורה על פי הקבר והניעדרים הסתדרו כנגדם נכונים לירות. קם רנע נורא. האומללים ראו את המות לנר עיניהם. אפסה כל תקות. עמדו כמשותקים, חושיהם אבדו. לא ידעו את אשר אתם. והנה בא קצין, נש אל הנעדרים וילחש דבר מה באזניהם. הם הורידו את רוביהם. הקצין צוה לנאסרים לסתום את הקבר. הנאסרים היכלו ויושבו אל בית האסורים.

ואז התחילו להם ולא לה שמשארו בבית האסורים ענויי מות נוראים ואיומים אחרים. את כלם, בלי יוצא מן הכלל, גם הנכרים, גם הנשים, העלו אל הדיוטה השנית והבניסים אל חדר מיוחד. הדרך המסדרון הארוך הביאו אותם אחד, אחד אל חדר רחוק. שם עמד ספסל. המוכא אל החדר צוה להתפשט ערום כיום הולדו ולהתמתח על הספסל. נעדרם אחד ישב על ראשו של העומד ללקות וניגדרם שני על רגליו, וארבעה נעדרים עמדו משני צדי הלוקה, שנים מזה ושנים מזה, והצליפו ב"מדוכים" * על בשרו הערום של האימלל. כל מלקה היתה כפולה ארבע, הלוקים צוּו להתירש, שמו אקדח בפיהם ויאמרו, כי אם ינסו לדרים קול, יירדו. התפתחו והתכווצו ניות המעונים תחת מטר המלקות הנוראות, ראו את דמם שותת, חשו את הכאבים האיומים, רנישו את עלבונם הנדול, אולם יראו לפצות פה. המלקות היו בלי חשבון. הרפו מן הקרבן רק אחרי שבשרו מלא פצעים, צלקות וכתמים כהילים ודמו שחת כמו מעוף שחוט.

אחרי שספג הלוקה את מנת מלקותיו, צוה למהר לצאת ולשוב אל החדר שהיבא ממנו. מי שהתעכב קצת למען אסוף את בנדריו, ספג מלקות נוספות. במסדרון עמדו חילים ובריון האימלל על פניהם, הבורז במגלבים וברצועות עור. רבים מן הלוקים נבו מן החופת ערומים, לא הספיקו לקחת את בנדיהם, והנעדרים השליכו אותריהם. כלם שבו אל החדר הכללי ערומים, כאנשים העולים מן דהצצה. נשכחה הבושה, אפסה הכלמה. שם הלבשושם חבריהם, שלא לקו עדיין ויחבו לתורם.

בשעתים נמשכה האינקביוציה הזאת. הלכו את הנכרים ואת הנעדרות, לא נשא פנים גם לוקנים מופלנים בני 60, 65, לא נוהדו בכבודן של נערות תמימות. אלה אשר שבו מחפירת הקבר בבית העלמין הלכו באכזריות יותר נוראה. הלוקים ספרו לי, כי על פניהם של המלקים נראה איזה תענוג מיוחד. נדמו לחיות יער, הנהנות הנאה מיוחדת למראה ענויו ויסוריו של הטורף אשר נפל בצפרניהם. רבים מן הלוקים היו מוטלים חולים ימים רבים ולא יכלו לוון ממקומם, עקבות פצעים וכתמים כהולים היו על בשר כל הלוקים כמה וכמה חדשים. כעגלים שחוטס המפרפרים פרפורי נסיסה היו מוטלים על רצפת החדר נכרים ונערות איש איש

בפנתו, מתיחד עם יסוריו ועלבונו, נאנח וביכה בחשאי. החביש להשיח את יסוריו ועלבונו לחבריו.

ובאותו יום העברות מאז הבקר קמה בעיר מהימה ומביכה נוראה. היא היתה ל„חרדת אלקים“. המשפחות, אשר אחר מבניהן נעלם, מתרוצצות כמטורפות ברחובות בקול ילל ושואלות ודורשות על אשר ארע. רצו כמשונעים נשים, שבקשו את בעליהן ובנים, שבקשו את אביהם; אחים, שחפשו את אחיותיהם, ואחיות, שחפשו את אחיהן. היללה והצווחה הקיפו את כל העיר. ערפל כבד עטה אותה. הכל היו נבהלים ונרעשים. לא ידעו בפרוטרוט מה קרה. הרנישו רק, כי אסון קשה ונורא מאד ארע. שמועות מבהילות נפוצו. ספרו על מאות הרוגים. אמרו, כי רבים טבעו בנהר. נמצאו נערים אשר ספרו, כי ראו בעיניהם חילים משליכים המימה שקים מלאים אנשים. יש שאמרו, כי הנאסרים נמלטו ויעברו בשחיה את הנהר אל מעבר לנבול. אי אפשר היה להציל דבר אמת. כל רנע הביא ידיעה חדשה. האנשים נבוכו. היו כמבולבלים. האמינו, כי הפולנים מתכוננים להמית את כל היהודים אשר בעיר. הכל ישבו בבתים מסמימים וקודרים. התרוצצו ברחובות רק בני המשפחות האומללות ובנים קרע לב. והפולנים הונגים את חנם. הם שמחים וצוהלים. את היהודים האומללים, המשוטטים ברחוב בכבי ויללה, הם פוגשים בקיל צחוק מעליב, כשמפיהם נורקת הגרופה הלאומית „ונתה אמך“. השקצים שולחים לשון ומעפרים בעפר על הנשים הבוכיות. והחילים שולחים בבוה ידיהם. הם הולכים לחפש בולשביקים בארונות כמגרות השלחנות ובכיסוי הבגדים ולוקחים כסף מזומן, חבשיטים, כלי כסף וזהב, נעלים, לבנים וכל מה שייטר בעיניהם.

כאשר ראו את 14 הנאסרים מובלים אל בית העלמין ומוחרים אחד כך משם, התחילו הישבים, כי כל אלה שנאסרו ב„בית העם“ כלואים במאסר ועוד מעט ישחררו. זהנה בצדדים נודע בעיר על העניינים שענו את הנאסרים בבית האסורים, ואז גדלה החרדה עוד יותר. התחילו מחפשים עצות להצילם. נמצאו שני יהודים, מכיריו של ראש הנעררמים. שבפקודתו ובנוכחותו הלקו את הנאסרים. הם נכנסו אתו בדברים, עשו לו משתה האכילות והשכירות, גם הבטיחו לתפור חליפה חדשה לו ושמלת משי לאדמתה. עיי יהודי אחר קבל שותף אלפים רובלים והוא הבטיח, כי לא יוסיפו לענות את הנאסרים. זה היה אור ליום ג' ח' בניסן.

ובאותו הלילה, בשעה שראש הנעררמים ולל ושתה לשכרה על המשתה שעשו לו, התפרצו עשרה חילים אל חדר הנערות, שהתגלגלו כואבות ומבושות על מצע חבק, האירו את החשכה בפנסים חשמל, הסתכלו בחוצפה בפני כל נערה ונערה ויקראו להן: „הבנה למוות! נניחות וצווחות בוקעות רקיעים מלאו את החדר. זו מרטה את שעירותיה, זו המיתה את ראשה אל הרצפה וזו התעלפה. שמעו הגברים, שהיו כלואים בחדר הסמוך, את צעקות הנערות ויתחללו, לא ידעו איזה אסון חדש קרה. הם התחילו דופקים בשארית כחם בדלת הנעולה וצועקים, כי ישברו אותה. השומרים נבהלו נחפזו וכל בית האסורים היה לחרדה. נפחדו החילים הנבלים ואמרו: „כמה מפונקות הן הוויובקות הללו, אי אפשר להתלוצץ קצת אתן. שהי בחדר עת קצרה ואחר כך יצאו, בהבטיחם, כי ישובו עוד הלילה לבלות אהן את הזמן. הנערות לא

פסקו מלהליל, בשום אופן לא יכלו להרניע. רחם עליהן שומר בית האסורים ויבטיח להן, כי יציע לו משכב מאחורי דלת חדרן, לבלתי יוכל איש זר להבנם אל החדר. את הבטחתו קים. בשעה מאוחרת בלילה שבו הנבלים, אפס כי השומר לא נתנם להבנם. ממהרת בבקר בא ראש הנגדרמים אל בית האסורים, אסף את כל הנאסרים ויפן אליהם בדברים האלה: „אמנם הביתם קצת, אבל הלא תבינו, כי נורלכם טוב מנורלם של חבריכם, שנחרנו, כעבור יום או יומים יקרא לכם דרור. תבוא הנה הנה ועדת חקירה, השמרו והזהרו מספר מה שנעשה לכם, פן תרע אתריתכם.“

באותו היום שוחררו 2 נערות, אשר הרופאים שהומנו אליהן, מצאו כי מכותיהן אנושות והן צריכות להתרפא בביתן. שאר הנאסרים שוחררו כעבר עוד שני ימים. ז. א. בעשירי בניסן, והניגול ליסטובסקי, מפקד הצבא הפולני שבפולסיה, הגיל על יהודי פינסק כסף ענושים מאת אלף רובלים, והבסף הזה נקבה בבל חומר הדין. דמי שהיטה לשרדיונים.

ובעיר נודע כבר, כי כל אלה שנעלמו לא נמלטו ולא נשלחו אל החוץ לעבודה, אלא נהרנו ויקברו בבית העלמין הישן. ויגדל המספר בעיר. ספרו משפחות, משפחות על אבותיהן, על בניהן ועל אחיהן, אשר נקטפו בלא עתם ביד מרצחים. והמונים המונים התחילו נוהרים אל בית העלמין לבקר את קבר האחים, אבל המשטרה הקימה שוטרים על יד פתח בית העלמין וגם מסביב לגדר. לא נתנו לא רק להבנם אל בית העלמין, אלא גם להציץ מן הסדקים פנימה.

וכל העיר שקעה באבלות, שבת מסחר וקנין, פסקה התנועה ברחובות. בתי הספר נסגרו ובעלי המלאכה חדלו מעבודתם. נמס כל לב ורפו כל ידיים. פה ושם נראו יהודים בודדים עוברים בחפזן, פניהם קודרים ועיניהם מביעות תרדה. מסתכלים הם מסביבותם אם אין רודפים אחריהם. והשלטון המקומי, אעפ"י שהתחיל כבר להבין, כי דם נקי נשפך, הוסיף להבטיח לשלטון העליון, כי המומתים היו בולשביקים. למען התעמר עוד יותר ביהודים, סגר את כל בתי התפלה בעיר וישם עליהם חותם צר, השאיר רק את בית הכנסת הנדול, והפולנים התושבים מתקלסים בנ, „בולשביקי, טרופקי“ הם קוראים מלא אתרי כל יהודי עובר ברחוב, והמהדרין מוסיפים עוד את הגדופה „ונתה אמך“ והשקצים הקטנים מחזיקים בוקנם של היהודים, תולשים את השערות, יורקים בפניהם ובורחים כצחוק פרוץ. והחילים מאימים על כל יהודי במלקות.

„זכור ה' מה היה לנו, הביטה וראה את תרפתנו.“

יוזם עובר ויום בא. הפצע עודנו שותת דם, עוד לא עלה עליו קרום דק, השבר עודנו בעצם תימו והכאב בעצם תקפו. מוקפים אנו אנשי חנם ושואפי דם. אין אנו בטוחים בחיינו. שמנו לתרפה וכבודנו לשמצה. שומעים אנו את תרפתנו ושותקים. שיות נאלמים. טוב המות מחיים כאלה.

והקצינים הפולנים ממש משתנעים משמחה. נתנו לזיידים לקח טוב. השפילו אותם עד לעפר. אחד מהם הראה את שמחתו לאירנו בתוצפה יתרה. הוא תפס ברחוב שני יהודים, בעזרת 3 חילים הכניסם אל צלמוניה, צום לעמד בידים מורמות למעלה, והחילים נצבו למולם, בוננו אליהם את רוביהם, כנכונים לירות בהם, והוא, הקציין,

עמד מן הצד בתור מפקד וכך הצטלמו. הצלומים האלה, אמר, הרושים לי לשלחם מתנה לאשתי ולמיוצג, יראו כיצד ממיתים אנו את הוידים בפינסק. וחג הפסח, חג החרות ממשמש ובא. השמים בהירים והאוויר נעים. פעמי האביב היפה. ועל נשמתנו מעיקים ענני עופרת. האוויר ספוג ראש פתנים. חגנו נהפך לחג ושמתנו לאכל. החג הראשון, שחגנו היהודים בפינסק תחת שלטונם של העברים שקמו למלוך.

פרק עשרים

ביום הראשון של חוה"מ פסח בבקר הבהילוני אל בית המו"צ הפינסקאי. הוא הכניסני חדר לפנים מחדר וירא לי פתקא קטנה, שרביאו לו זה עתה מבית המלון "בסביץ". בפתקא היה כתוב כדברים האלה:

אדוני רב!

שני האופיצירים המכיו הם אנשים ישרים מאד. אפשר לבטוח בהם. הם רוצים לדעת מה ארע אצלכם. נלו להם את הכל, הביאו לפניהם את ננוצי האסין.

כבוד רב

ברוך צוקרמן.

המו"צ הוסיף, כי האופיצירים הודיעו, שיהיו מהר בבקר בקומנדנטורה, והערים צריכים לבא לשם. מה לעשות? הדבר הזה כרוך בסכנה. השלטון המקומי כבר הרגיש, כי אני מטפל לפנה את תעלומות השחיטה, הם שומרים את צעדי. הגדתי את פחדי למו"צ. הוא ענה: "אל מי אפנה אם לא אליך? אסור לך להסתלק מזה. חיי מאות נפשות מסורים בידך. בטח בה' וקרב לעבדיה". בנפש בכף קבלתי על עצמי את התפקיד הזה. התחלתי תיכף לחזור על המעונים. הפצתי בהם שיתיצבו מחר לפני הקצינים. הם סרבו. פחדו מפני חוצאות רעות, וגם ההליכה היתה קשה להם, עוד לא נרפאו פצעי המלקות אשר ספגו. בקושי רב הצלחתי להטות את לבם של ארבעה מהם, שיבאו להעיד.

ממחרת ביום ו' 18 ניסן בבקר באתי עם 4 העדים אל הקומנדנטורה. יטבט בחדר ההמתנה. אחר, אחר נכנסנו אל החדר, שבו ישבו הקצינים. אני נכנסתי השלישי. הקצינים דברו צרפתית וצעיר אחד היה המתורגמן. ספרתי כל מה שהספקתי כבר עד אז להעלות בחקירתי. תארתי לפניהם כיצד אסרו את הנאספים, כיצד ירו את הקדושים, כיצד הלכו את הנאסרים בבית האסורים ומה שהיה בבית העלמין. לבבי חם בקרבי והדמעות חנקו אותי. המתרגמן התקשה לתרגם את כל דברי צרפתית. אז אמר לי קצין אחר, שאספר לו ברוסית. הוא שמע בתשומת לב רבה וחרג את דברי לחברו.

הקומנדנט לנדסברג היה פותח פעם בפעם את דלת חדרו הנשען אל חדר הקצינים ויחבון בי. בסוף עדותי אמרתי, כי את כל הפרטים איני יודע עוד ואם יש את נפשם של הקצינים, אשלח להם עוד אחרים מאלה שהיו אסורים, והם ימלאו

את דברי העדים שהבאתי עכשיו. הם הסכימו, ויאמרו, כי ישרו כאן עד השעה השנית. בצאתי מן החדר ההמתנה, ננט אלי שוטר בעל זקן שהור ועינים של רוצח וירדש לשמי ולמקום מגורי ומפיו נזרק: „תראה מה שיהיה“. ותכרתתי למלא את דרושתו. כאשר בר ממני השוטר, התנפלו עלי העדים בצעקות: רוצח, מה עשית לנו? מדוע פתיתנו לבא הנה? השוטר רשם את שמותינו ואת מקום מגורינו, ויאמר, כי ינקמו בנו. פלצות אחותי. הבינותי, כי אסון צפוי לנו. מה אעשה? האריך אקדים את הרעה? קידם כל צריך לשלוח לקצינים עוד עדים אחרים מאלה שהתעני בבית האסירים, למען יתברר להם יותר מה שאדע.

שוב אני הוזר על המעונים, מתחנן ומפציר בהם שילכו להעיד, מסביר להם את נחיצות הדבר. כלם הסתלקו. לא רצו בשום אופן ללכת, וראים הם. אחרי הפצרות רבות נאותה הנכרת קופמן־סליבקה ללכת להעיד. לויתי אותה עד הקומנדנטורה. והנה השוטר, שומר הפתח, אמר לה, כי הקצינים כבר הלכו. היא הלכה לביתה ואני עמרתי תחתי ואשקע במחשבות. היותי בטוח, כי הלילה יארע אסון לי ולארכעת העדים, נקוטותי בפני על אשר קבלתי על עצמי את התפקיד המסוכן להביא עדים לפני הקצינים.

נשאתי עיני והנה שני הקצינים יוצאים מן הקומנדנטורה. הבינותי, כי שומר הפתח כחש לנכרת קופמן־סליבקה. בודאי בפקודת הקומנדנט, לבלתי תוכל להעיד לפני הקצינים. צריך להודיע הכל לקצינים, נצנעה מחשבה במוחי. ישבתי וכתבתי להם את הפתקא דלקמן:

לכבוד הקצינים החשובים.

כאשר יצאו היום העדים מאת פניכם, רשם שוטר את שמותיהם ואת מקום מגוריהם ויאמר, כי ינקמו בהם. את העדה קופמן, אשר שלחתי לכם עפ"י הסכמתכם לא נתנו להכנס אל הקומנדנטורה. אנו מרגישים בקרבתו של אסון חדש. כלנו נמצאים בסכנה גדולה. עינינו נשואות אליכם. חיינו בידכם, רחמו והצילו.

בשם הצבור היהודי בפנסק

א. א. פינשטין.

צריך להמציא את הפתקא לקצינים. רצתי אל המלון, ספרתי את הכל לנכרת בֶּסֶבִּין, בעלת המלון, ובקשתי ממנה, שתמסור את הפתקא לקצינים. היא הסתלקה בהחלט. אמרה, כי הפולנים מבקשים תואנה מבניה, מאשימים אותם באהדה לבולשביקים, והיא מפקדת להתנרות בדעה: פניתי בבקשה אל משרת המלון וגם הוא מאן. הסברתי לו עד כמה הרבר נחון, כי בזה יציל אנשים מאסון. אולם לשוא, גם הוא פחד. או אמרתי לו, כי יבון רגע, שהקצינים לא יהיו בחדרם, ואז יניח את הפתקא על שלחנם ויצא. הוא נאות לזה. שמתי את הפתקא במעטפה וכתבתי עליה „לכבוד הקצינים“. מסרתי אותה למשרת והשבעתי, כי ימלא את הבטחתי. כבר היתה השמש לבא. רצתי הביתה.

ליל נדורים היה לי הלילה ההוא, לכל אושה קלה התפלצתי: הנה באים לאסרני, בבקר השכם רצתי אל המלון, הנכרת בסביב יצאה לקראתי בפנים מאירות ובכרכות מאלופות; ספרה לי: המשרת שם את הפתקא בחדר הקצינים. וכאשר

מצאו את הפתקא ויקראו על המעטפה את הכתבת „לכבוד הקצינים“, לא ידעו למי היא שלוחה, מפני שבמלון היו אז קצינים רבים, פולניים וצרפתיים. הומינו אל הדרם את כלם והפתקא נקראה באזניהם. שלחו לקרא לקומנדנט ויבקשו ממנו, שיומין אל בית המלון אחרים מאלה שהיו אסורים במאסר; ולבלתי יבזבזו המזמנים ישלח לקרא להם לא עיי שוטרים אלא עיי יהודים. כך עשה. נשלחו 2 יהודים, שמיאל וואהל ויצחק הרבנו, והם הביאו את שיינה קופמן, את המורה זאב בושם ואת אברהם הירש עלשטיין, זה שבנו ליב נהרג לעיניו אצל הקיר. שעתים הקרו ודרשו אותם. דבריהם ועזו את לב שני הקצינים. אחרי השלח העדים לבתיהם, פרץ ריב הזק בין 2 הקצינים (אחד מהם היה צרפתי והשני אמריקאי) ובין הקצינים הפילנים. התדר מלא צעקות, כמעט שלא קראו למהלומות. לאחרונה התקצפו 2 הקצינים מאד, תפסו את מזודותיהם ויסעו ברכבת הראשונה לורטוי.

פרק עשרים ואחד

אחרי נסיעתם של שני הקצינים הבינו השלטונות, כי עליהם להתכונן לחקירה שתבוא מן ההויץ. ומכיון שלפני שהמיתו את האומללים לא רשמו את שמותיהם, והעובדה הזאת יכלה לשמש הוכחה חותכת, כי נור הרין הוצא עליהם בלי כל חקירה ודרישה, לכן הערימו וידביקו מודעות בעיר, כי כל משפחה, שנעלם אחד מבניה, תודיע זאת למשטרה. קו, כי באופן הוה, יקדעו להם שמותיהם של הנחרנים. אני הבינתי את כונת השלטונות, לכן מהרתי לבקר את משפחות הקדושים (בבר היתה אצלי רשימה מלאה ומרויקת), הסברתי להן את מנמת המעשה הוה ואטיפע עליהן, כי לא תודענה כלום למשטרה. וכך היה. השלטונות לא הצליחו לסדר רשימה מלאה ונכונה של הקדושים, ועצתם סבלה.

ואני הילך וממטיך את עבודתי ואוסף את כל החמר של השחיטה. והעבודה קשה ומסובכה. קודם כל צריך היה להקדע מי יוכל לספר איזה פרט או מאורע, אחר כך למצא את האיש הנורא, להכנס אתו בדברים, למצא מסלות ללבבו ולהשפיע עליו. שינלה לי מה שהוא יודע. צריך היה גם לברר, אם כל מה שספר לי נכון. מפני שרבות מן הידיעות היו מוגזמות. היו גם בלבולי שמות ותאריכים. הייתי נודר מאד בתקירתי. רק אחרי שבררתי את אשר ספר לי ועמדתי על אמתו בלי צל של ספק ספיקא, הכנסתיו אל פנקסי. וכך יצאה לי תמונת כל המאורע הנורא מתחלתו ועד סופו, כמו שהוא מפורט לעיל.

בשביעי של פסח, בשוכי מבית הכנסת, נכנסתי אל אחד ממכירי, שממנו צריך הייתי להודע איזה פרט של השחיטה. והנה בא בני במרוצה ויודיע לי, כי שני ניגדרמים באו לקרא לי. בכיסי היו רשימות שונות על המאורע הנורא. בקסתי את מכירי, שיצפין אצלו את הרשימות. הוא מאן. תקעתי אותן בתור שבגדר החצר ואלך הביתה. הניגדרמים האיצו בי ללכת, לא נתנוני גם לשחות כוס תה. קשה לתאר מה שנעשה או בביתי. אשתי כמעט שהתעלפה מפחד והילדים פרצו

בבב. הנעדרמים הוליכוני, אחד מימיני ואחד משמאלי, וחרבות שלופות בידיהם. היהודים, שעברו ברחוב, עמדו ויתבוננו בי. כאשר נודע לי אחר כך היו בטוהוס, כי מובילים אותי להריגה. באנו אל הקימנדטורה. הנעדרמים לא נתנו לשבת. אני עמדתי בתוך דם מזה ומזה. החילים והקצינים שהשתכסו בבית, הביטו אלי בעיני זעם. והנה נכנס קצין אחד. "הוד כבודך, אמרו הנעדרמים. הנה הבאנו את פינסטיין. למה אתם עימדים עליו בחרבות שלופות? תמה הלו, הלא הוא אינו אלא עד. לכו לכם! דם כרו ממני. כמו אבן מעמכה נוולה מעל לבי. ישבתי על הספסל. בעד החלון ראיתי חברים ציונים אחדים עימדים על המדרבה השנית מגד: באו לראות מה שיעשה אתי. כחצי שעה עבר. נכנס שוב אותו הקצין ואמר לי: אני הנני חוקר דין, שלוח מאת מיניסטר המלחמה, ומפני שהיום יבא הנה הניירל ליסטובסקי ואני רוצה לחקרך בנכחתך, לכן לך עכשיו הביתה ובארבע אחרצ תחזור הנה, אז יהיה כאן גם הניירל.

"צאתי מן הקימנדטורה מורגע וטמח. בבית מצאתי רבים ממכירי. באו לנחם את אטתי. הם טמחו מאד לקראתי. לא האמינו, כי אחזור בשלום.

בארבע שעות הייתי כבר בקימנדטורה. ליסטובסקי לא היה. חוקר הדין פתח בשאלות צדדיות שלא מן הענין. בקש, כי אסביר לו מה הוא התלמוד, מה הוא השקפתי על לאיהודים, כיצד מתיחסת האמונה היהודית למאמיני אמונות אחרות ועוד שאלות כיוצא באלו. שורה ארוכה של חקירות תיאולוגיות. אחיב עבר לשאל על הציונות, מה היא, למה היא שואפת, מה הם אמצעיה וכיצד תוכל להתנשם. עבר אל הבולשביזם, הרש, כי אבאר לו מה היא הפרוגרמה שלה. עניתי, כי בזה איני בקי. מפני שבחור ציוני אין לי כל מע ומשא עם הבולשביקים. ומדוע זה הרשו הציונים לבולשביקים להתאפק בבית העם שלהם? שאל. אמרתי לו, כי זה לא נכון, כי זו היא עליגה. לא היתה בבית העם כל אספה של בולשביקים. היא התחיל לדבר קשות, נסה לאיים עלי. אמר, כי הנני משקר ומכחך. אמצתי את לבי ואמרתי, כי אין לו כל זכות לתת אותי לשקרן ולמכחך את האמת, ואני נכון לחייב את ראשי, אם יוכח, כי הנני משקר: אני מדבר אמת ואני מסתיר כלום, ולאיים עלי אין לו כל רשות.

החברים האלה, אשר יצאו מפי ברנש ובהתעוררות רבה, השפיעו קצת עלי, הוא הרך את קולי ובקש, כי אספר לו בפרוטרוט את אשר ארע. כל מה שהספתי לספר, הלכה התענינותו הלך ונכבד. נלוויתי לפניו את התמונה האוימה של תפיסת האומללים, היבלחם אל הקימנדטורה ואת מותם הטרני. ראיתי, כי ספורי פעל עליו פעולה עצומה. או לבשתי אומץ רוח והתחלתי לדבר לא בתור עד, אלא בתור מיכח ומשמיע מוסר. שפכתי לפניו את לבי הכואב. הוא ישב דומם. לא כסופט וחוקר דין היה באותה שעה. אלא כנאשם. גם המתורנמן (חוקר הדין) נרגר שמה. היה פולני פוזנני, שאת השפה הרוסית ידע רק מעט, ולכן הומין מתורנמן נדהם ונרעט. גם עליו השפיעו דברי.

כחמש שעות ארכה ערותי. הגיעה כבר השעה התשיעית. ורנר אמר לי: הנה כבר עיפת, נדחה את סוף ערוחק למחר. אני עניתי: נכון אני להשאר כאן כל

הלילה ולנמר את עדותי, למען חוכל לקנות לך מושג ברור מכל מה שנעשה". אבל גם אני עיפתי כבר, אמר, וצריך אני לנוח. לך לביתך ומחר בעשר בבקר תבא שוב. הוא נפרד ממני בכבוד, גם נתן לי שוטר לשלחני הביתה.

מלא ספוק נפשי יצאתי מאת פניו. מצב רוחי היה מרומם. יש אונים קשובות לקול האמת. בבקר השכם באו אלי החברים להודיע מה ארע לי. הם היו בטוחים, כי נאכרתי, אחרי שלא שבתי הביתה עד שמונה בערב. ספרתי להם בקצרה את תוכן עדותי. גם הם לקחי חלק בספוק נפשי. ממחרת בשעה העשירית התייצבתי שוב לפני חוקר הדין. אני המשכתי את תאור המאורעות, שהיו בבית האסורים, את עונש המלקות, את ההתעמרות בנאסרים ואת התפרצות החילים בלילה אל חדר הנערות. את מותם של פלצני, בנקובסקי ופירלמן. הוא נעוה משמוע. כאשר תארתי לפניו את הרעשים הנוראים, כאשר חפרו הנאסרים בבית הקברות את הקבר בשביל עצמם, התרנו כל כך, עד אשר נחר ממקומו, קרא לסגן הקומנדנט ובדפקו באנרופיו על השלחן, קרא: "למה היה עוד זה?". זו היתה אינקביויציה, אדוני, קראתי בהתרגנות, דברי ימי עמנו יודעים לספר הרבה מאד על עניינינו ויסורינו, אבל אכזריות כזאת הרשה היא לנו. עדותי ארכה כארבע שעות. שלחתי רסן מעל פי, אמרתי כל אשר בלבי. היו מומנטים מרוממים. נרגי יושב מבוויש. פרטים אחדים מעדותי רשם לפניו בפנקסו. הקומנדנט היה פותח פעם בפעם את דלת הדרו, היה עומד בפתח ושומע.

הפעם היתה המתרגמנית נערה פולנית. היא רצתה להחליש את רושם עדותי, לכן פנתה אלי ותאמרו: "הנדה נא לי, מדוע זה ירו היהודים בחילים שלנו ביום שנכנסו לפינסק?" (בדוהה זו התהלכה בין ההמון הפולני). זהו שקר מוחלט! קראתי, אדרבא, אמרי נא לי. מי מהחילים נהרג, איפה נקבר, מי היו היורים, מאיזה בית ירו ומדוע לא עשו את היורים? את, נבירתי, יושבת-פינסק הנך, ובודאי את יודעת את כל הפרטים, ספרי, בבקשה, את כל הידוע לך. הנערה התבישה. פנית אדמו וחשתתק. ובכן אחה בטוחה. כי המומטים לא היו בולשביקים, אמר חוקר הדין, אבל צריך אתה לדעת, כי שני חילים העידו בפני, כי בהיותם בליל שבת בבית תפלה שלכם, שמעו יהודים מדברים איש אל רעהו אדות אספת בולשביקים, שתהיה ביום השבת אחרי הצהריים ב"בית העם". ועדותם נאמנה עלי.

בליחה, אדוני, אמרתי, השאלת את החילים כאיזה בית תפלה היה הרבר הוה? כן, ענני, שאלתי אותם, אפס כי הם התקשו לתת לי תשובה ברורה על זה. טוב, אמרתי, תסלח לי, אדוני. חוקר-דין הנך ולמדת את תורת-המשפטים, ואני הנני איש פשוט. אבל למדתי בתלמוד כיצד חוקרים את העדים: מפרירים איתם ושואלים שאלות שונות את האחד ואחר כך את השני, ואם תשובותיהם מתאימות, אז בידוע שעדותם נכונה. ואם אין, אז עדותם ערות שקר. כנודן דָּקָן אפשר היה לשאל אותם למשל, מה היה מראה פניהם של המדברים, מה היו לבושים, כמה היה מספרם ועיר שורה של שאלות כאלה. ועל ידי זה אפשר היה להוכיח עד כמה עדותם נכונה. חוקר הדין לא ענני רבר. קם, נגש אל הארון הוציא ממנו תיק ויאמר לי: בתיק הזה שמורות כל ההוכחות לאשמתם של המומטים. אעפ"י שהן מסודרות בית-המשפט, בכל זאת אראה לך אחדות מהן. הוא הוציא מן התיק צרור פסות ניר וירא

לוי, אלה היו כרוזים של תעמולה בולשביט בשפה הרוסית. את הכרוזים האלה השליכו המומחים מכיסיהם, בעמדם לפני הקימנדרטורה. אמר חוקר הדין, ומה את, כי בולשביקים היו. קראתי כרוזים אחרים. הם היו כתובים בשפה נמרצה ובחוצפה נסה, כדרכם של הבולשביקים. נבוכתי. במקרה הפכתי כרוז אחד, והנה מן הצד השני מודעה של איזה מוסד בולשבי. הפכתי עוד אחדים והנה עליהם מודעות שונות או כתם ידיעות ואינפורמציות. נתחור לי הדבר. ראה נא, אדוני, אמרתי, הלא אלה הם „קטעים“ מעיתונים בולשביים, וכאלה תוכל למצא הרבה בעיר וגם אצלי: הבולשביקים, בהיותם כאן, הציפו בהם את הרחובות. חוקר הדין הפך את פסות הניר, הסתכל בהם ושחק.

הוא שלה ידו אל התיק, היציא ממנו תמונה פוטוגרפית ויראה לוי. הנה לך צלום פלוטת בולשביקים יהודים. הם מתלמדים לירות. מתכוננים המה להתקומם ולהתנפל על הצבא הפולני אשר בעיר. הסתכלתי בתמונה. עליה היו כעשרים וחמשה בחורים יהודים מהחוקים בידיהם אקדחים שלוחים, כמתכוננים לירות. זה היה מין קרקטורא. אחדים מן הבחורים החזיקו את האקדחים, כאיזה חסיד שוטה מחזיק בידו את האתרוג והלולב בשעת הנענועים. פני אחדים מן „הבחורים“ הללו הפיקו פחד, בוראי החזיקו בידיהם אקדח בפעם הראשונה. פני המצולמים היו מוזרים לוי. הכרתי ביניהם רק איש אחד כבן 30. אשר ראיתי בימי הריבולוציה הראשונה בשנת 1905. הוא נשא אז נאום על ככר השוק בקרלין. האיש הזה בא אז אל פינסק ממיטוי לשם תעמולה מהפכנית, עשה אצלו ימים אחדים ואחר כך נאסר בידו „פלוטת עונשין“, שבאה לעירנו לרכא את הריבולוציה, ומאז לא ראיתיו. הספתי להסתכל בתמונה והנה ראיתי, כי היא צלמה בחורשה „קלישצואית“, אשר בקצה העיר: הכרתי את הבחים אשר ברחובות הסמוכים לחורשה, שנראו בשולי התמונה. בפנה אחת של הצלים מתנוסס דגל ועליו כתוב באידיש „פועלי כל הארצות התאחדו“. מרחוק נראה הגדר, אשר הקיפה את החורשה ואשר הנרמנים הרסוה בשעה שתקנו את התיקם בחורשה. מכל זה נובחתי, כי זהו צלום של קבוצת בונדאים משנת 1905 (אחר כך נודע לי מפי בונדאים, כי אמנם כן הוא. את התמונה הזאת תלו במועדון שלהם בשעה שהשלטון היה בידי הבולשביקים, ובנום הבולשביקים מפני הפולנים, שבה, להוציא את התמונה מן המועדון והיא נפלה בידי הפולנים, ובה רצו הפולנים להוכיח, כי בעיר קימת פלוטת בולשביקים). הסברתי לחוקר הדין את כל אשר מצאתי על התמונה והיספתי, כי אני מוכן ללכת איתו אל אותו המקום, שם צלמה התמונה ויוכח, כי דברי נכונים, וקעדרה של הגדר מסביב לחורשה תהיה לראיה נצחת, כי התמונה הזאת שיכת לפרק הזמן של הריבולוציה הראשונה.

בנראה נוכח חוקר הדין, כי הובחתי נכונות. ומפיו נורקו המלים: „היתה שגיאת המשפט“, שבע רצון ומורנו יצאתי מאת פניו. ראיתי, כי יש אנשי יושר גם בין הפולנים ולא כלם נהפכו לחיות טרף.

אחרי נבית העדות הזאת מלאתי מרץ משנה לאסף את כל הפרטים ופרטי הפרטים של המאורעות, שחשתי לי עוד, למען תהיה התמונה מלאה ושלמה. ובשביל לעלם את זכרם של הקדושים, אפפתי את תמונותיהם, סדרתי בקבוצה אחת וצלמתי.

רשימת הקדושים שנהרגו בפניסק בה' ניסן תרע"ט

הערות	את איזו מפלגה נמנה	מעשהו	המצב המספח.	גיל	השם	המספרים
	צעיר ציון	מתלמד	רוק	23	ברגמן ישראל	1
הומת 6 ניסן בכקר בידי הקצין.	כלתי מפלג.	תלמיד	"	17	בנקובסקי אברהם	2
	בונדאי	לבלר	"	27	גלויברמן משה	3
נהרג ב-בית העם ולא נקבר בקבר האחים.	צעיר ציון	תלמיד	"	19	אהרן	4
	" "	סטודנט	"	23	גוטליב צבי	5
הוא נתפש ברצו להביא רופא לגלויברמן.	" "	תלמיד	"	22	ישעיה	6
	בונדאי	תלמיד רוקח	"	26	הוצמן אברהם	7
	ציוני כללי	תלמיד	"	20	הקילמן יוסף	8
	צעיר ציון	לבלר	"	24	היטלמן פנחס	9
	" "	סטודנט	"	21	זילברמן משה	10
	" "	לבלר	"	21	יודביץ משה	11
	" "	לבלר	"	24	ליבמן צבי	12
	כלתי מפלג.	לבלר	נשוי	35	ליברמן מנחם	13
	ציוני כללי	מורה	"	50	מוסקובסקי דוד	14
	צעיר ציון	סטודנט	רוק	30	מדניק משה	15
	ציוני כללי	רוסח	נשוי	37	נטנזון משה	16
נהרג לעיני אביו.	צעיר ציון	לבלר	רוק	22	עלשטיין ליב	17
הוצא מביתו והוכנס אל קבוצת הנאסרים. שני אחים.	כלתי מפלג.	גנן	"	28	פלדמן פישל	18
	ציוני כללי	רוקח	נשוי	47	פרידמן משה ליב	19
	צעיר ציון	שען	רוק	29	חיים	20
הוצא מביתו: נהרג 6 ניסן בפקורת הקצין.	כלתי מפלג!	שואב מים	רוק	17	פלצני זיסקינד	21
	כלתי מפלג.	לבלר	רוק	20	פרידמן אשר זאב	22
	" "	סוחר	נשוי	35	פישמן יוסף	23
	צעיר ציון	לבלר	רוק	28	פוריצקי שמחה	24
נהרג בבית העלמין.	צעיר ציון	מנהל ספר.	"	23	פידילמן נחום יצחק	25
	" "	" "	"	23	קוזנץ גרשון דוד	26
נתפש אצל הקומנדרטורה	פוע"צ	פחח	"	25	קרסילשציק פנחס	27
	כלתי מפלג.	תלמיד	"	18	קליינמן שלמה	28
	" "	"	"	16	קוטוק דניאל	29
שני אחים יתומים מאב ומאם.	" "	"	"	14	משה	30
	צעיר ציון	מורה	"	28	ריקלין צדוק	31
	כלתי מפלג.	פחח	"	20	רולניק דוד	32
	ציוני כללי	מורה	נשוי	48	שולמן שמחה	33
	צעיר ציון	סנדלר	רוק	23	שטינברג יצחק	34
	כלתי מפלג.	חנוני	נשוי	52	שיפמנוביץ זליג	35

והמצב בעיר לא הוטב גם אחרי שהאמת התחילה כבר בוקעת מתוך עב הענן, שהשלטון המקומי התאמץ להעטות עליה. המיזר לשניסקי, ראש האשמים בשחיטה, שהיא הוציא על הנאסרים את גור הדין של מיתה, לא רצה להודות על אשמתו. הוא השתדל להסתייע בכל מיני שקרים ובדותות, למען הוכיח, כי בולשביקים־מורדים היו המזומנים. החילים לא פסקו מהתעמר ביהודים ומשלח בבוה יריהם ו"ההמון" הפולני, וביחוד "השקצים" הפרחהים, הוסיפו להתקלם בנו בתוצפה נסה העוברת כל נבול. הם מרדו פשוט את חיינו. האנטישמיים הרוסים בשעתו של ניקולי הצורר לא הרשו לעצמם להשפיל את כבודו ולרמס אותו ברגלים מסואבות, כמו שעשו העבדים השחצנים, שהורמו פתאום מאשפות ויעלו לגדולה.

בכלל עבר אז בכל פולניה ורם אנטישמיות כבירה, וזרע השנאה לישראל, אשר זרע הניגורל הפולני הללר, הצמיח ראש ולענה וימזט על ראש היהודים צרות ואכזות אין מספר. השם "הללרציקים" (החילים של הניגורל הללר) היה שם נרדף לפונרומשציקים, ובתעבותיהם היו למופת לכל בני הבליעל, אשר שנאת ישראל שמשה להם כסות עינים לחפות על מעשי תבליתם.

פרק עשרים ושנים

והשמועה על השחיטה והאכזריות של השלטונות כלפי הנאסרים, נפוצה בארצות רבות, והאנשים, אשר בנשמתם לא כבה עוד זיק הצדק והרחמים, הודעו. דעת הקהל התעוררה.^(*) והמועצה הלאומית שעיי צירי הסיים היהודים בורשוי הבניסה אל הסיים אינטרפלציה ודרשה הקדחת הרבר. ולמרות התנגדותם של הצירים האנטישמיים, קבל הסיים ההלטה לשלוח לפינסק ועדת בקורת לחקור את הדבר. הממשלה הפולנית התחשבה אז עם דעת הקהל שבאירופא ובאמריקא. הפולנים היו אז וקוקים לתמיכתן ולסיוען של הממשלות. שיכירו בתופשתם המדינית, לכן רצו להתחטא לפניהן. הגיע הרבר לידי כך, שהממשלה הפולנית בקשה מאת ממשלת ארצות הברית, שתשלח את בא כחה לחקך את אשר נעשה ליהודים בפולניה, ובתוצאות הרבר הזה בא אחר כך מורגנטוי לפולניה.

אחרי הנ הפכת באה הועדה העירה. ביום בואה נקראתי בבקר השכם אל מלון "בסיביץ". בפרוורור נפגשתי עם צירי הסיים נרינבוים ופרילוצקי, שגם הם היו חברים בוועדה. מפייהם נודע לי, כי העדים צריכים לבוא בעצמם, הועדה לא תזמין אותם. הוטלה עלי עבודה קשה. צריך היה להשפיע על העדים שיבואו. גם לעודדם ולאמן את לבם שלא יפחדו לספר את הכל. כלם היו כל כך נבהלים ומדוכאים,

^(*) ידוע כי מר הרברס הובר, שנבחר בסוף שנת 1928 לנשיא ארצות הברית, התפלץ. בהודע לו מה שנעשה ליהודים בפינסק הוא היה אז כפריו בוועידת השלום. שם היה בעת ההיא גם יאן פודרובסקי, ראש המיניסטרים בפולניה. הובר הזמין אליו תיכף את פודרובסקי וידבר אתו קשות. אמר לו, כי פולניה תשא את האחריות בעד הדם הנקי שנשפך בפינסק.

עד אשר יראו גם לדבר אתי אדות המאורעות ולא כל שכן להתיצב לפני פולנים, שרובם שונאי ישראל.

והעיר נכבדה. היהודים שרויים בפתח, הם רואים את עצמם בעומדים לדין, הפצעים נשתרו, הרשות מביטה עלינו בקצף גלוי. כל הענין הזה היה בקוץ מכאיב בעיניהם. וההפקרות לא פסקה גם בשעה שהועדה הסיימאת היתה בפונסק; החילים היו תופשים יהודים ברחוב, חולצים את נעליהם והילכים להם במטחה, והיהודים היו אנוסים ללכת לביתם יחפים ומבוזשים. צעיר אחד, אשר בן בריוני פולני מול ממנו את נעליו, בא יחד אל מלון „בסיביק“ להתאונן לפני היעדה. השוטר לא נקט להכנס. אני הייתי אז בפרוודור. כונתי את הרגע שהשוטר יצא והכנסתי את הצעיר אל היעדה, אבל שם אמרו לי, כי הדבר אינו נוגע להם ועליו לפנות אל המשטרה. ראתה היעדה אן ולא התבוננה.

סורה ארוכה של עדים התיצבה לפני היעדה. לאט, לאט נטלה לפניו פרשת התועבה. עדותם של המעונים בבית האסורים, בכי האלמנות והיתומים ויללת האמות השבולות לא יכלו לבלי לעשות רושם גם על האנטישמיים היותר נלהבים שבין חברי היעדה. שלשה ימים עשתה היעדה בעיר. והנה קרבנו ימי אידיהם ותפסק היעדה את הקירתה ותשב לזרשוי.

שוב התחילו אצלנו ימי רגז וחרדה. השנאה אלינו לא רק שלא מעטה, אלא גדלה עוד יותר. הפולנים, אשר ינקו עם חלב אמם את הדעה, כי היהודי הוא שפל ועליו להיות למדמם להנליהם, לא יכלו להשלים עם הרעיון, כי היהודים ידרשו משפט וצדק, כי יוקפו את קומתם ויקראו חמם על התועבה שנעשתה להם.

באחד הימים נקראתי אל המשטרה. שר השוטרים קבלני בפנים מאירות ויפן אלי בבקשה, שאתן לו רשימה מלאה של המומתים. „אני יודע“, אמר לי, „כי לך ידועים כל פרטי המאורע, ובודאי יש לך רשימה מדויקת. הבינתי למה דרושה לו הרשימה, צריך יהיה להמציאה לוועדה. לכן הערמתי ואמרתי לו: רשימה מלאה אין אצלי, אם התן לי את הרשימה שישנה אצלך, אמלא אותה בשמותיהם של איתם המומתים הידועים לי ושאני ברשימתך. היא לא הבין את ערמתי וצוה לתת לי העתקה מן הרשימה שלו. עפ"י בקשתי כתב למעלה: „רשימת האנשים שנזרו בחמשי באפריל. הבטחתי לו למלא את הרשימה ולהביא לו מחר. עברתי על הרשימה והנה היא לקויה מאד, יש בה רק שמות 28 אנשים. ביניהם אחדים שמתו זה כבר אז אשר נסעו לאמריקה. במלה אחת רשימה „בלי ידים ובלי רגלים“. ספרתי את הדבר לחברים אחדים. הם שמתי מאד על ערמתי. ממחרת באתי אל המשטרה והודעתי, כי לפי ידיעותי חסרים 2 שמות: היטלמן פנחס וגטנון משה. את הרשימה נתת לי ראש השוטרים לא החזרתי לו.

בעבור 10 ימים שבה היעדה לפונסק. התחילה שוב חקירת העדים. גם השלטון המקומי הומין עדים. העדים הללו לא העידו על עצם השחיטה. אלא על מעשיהם של הבולשביקים בשעה ששלטו בעיר, כי חללו את בתי הוראה של הנוצרים, החרימו את רכוש האמידים וכדומה. הסיפא, כי יר הבולשביקים היהודים היתה בכל אלה. כל זה היה נכון. חלול קרטי הנוצרים היה נורא. באופן גם התעללו הבולשביקים

בתמונת הקדושים של הנוצרים. זה היה מין ציניזם וסדרים טפשי ואיילי, הדיוכנות מטולה. לא רק חללו את בתי הוראה, אלא גם טנפו וישקצו אותם. אבל רק בתורים יתורים אחדים השתתפו בתועבה. רוב בני הבריוני היו דוקא נוצרים קתולים ופרובלכנים.

לאחרונה הגיע תורי להתייבב לפני היערה. עדותי ארכה זמן רב. ספרתי את כל אשדארע בבית העם ובדירה שהתחבאתי בה. גם כל מה שטדע לי על מיתתם של הקדושים. על פתיחת קבר האחים עיי האסרים, על המלקות בבית האסורים ועוד ועוד. כלם הקשיבו בתשומת לב. גם האנטישמיים המובהקים שבין חברי היערה שמעו ותהרישו, לא העיזו להפסיקני. רבים רטמו אצלם רשימה של שאלות. בא הערב. אמרו לי, כי עלי לבוא מחר לענות על שאלות שיצייע לפני.

ממחרת התייבבתי שוב לפני היערה. הקיפוני שאלות רבות, התאמצו לבלבלני ולהביאני בין המצרים. אבל, כל מה שהרבו לשאול הרביתי לשלל לפנייהם את המידאים והאכזריות. לאחרונה אמרתי, כי היציאו להתנ אנשים חפים מפשע ומבלי שידעו גם מי המה, ובדברני, מסרתי לוורובלבסקי ויור היערה את רשימת המומתים, שנתן לי שר השוטרים. הבוטו וראו, אמרתי, אלה הם המומתים לפי ידיעת השלטון, רשימה למרני לא נכונה. ואם יש את נפשכם אביא לכם את הרשימה הנכונה עם כתבתי של כל אחד ואחד, וראיתם ונכתתם, כי לא ידעו גם את מי מוציאים להריגה. כלם השתוממו. ווורובלבסקי אמר לי, אדרבה, הביאה לנו את הרשימה. הפסיקו את השאלות ואני רצתי הביתה. כתבתי את הרשימה והבאתי לוורובלבסקי. הוא עץ בה, השות אותה לרשימה של שר השוטרים. הראה את שתי הרשימות ליתר חברי היערה ולא אמר לי כלום. התחילה שוב פרשת השאלות. חבר אחד של היערה, כנראה אנטישמי מובהק, עמר על דעתי, כי היהודים כלם בולשביקים הם, לא תיעילו כל הניכחתי והסברותי. אחינו, אמרתי, רקם סוחרים והבולשביקים רוצים לעקר את המסחר משורש ובוה יביאו בליה על רובו של העם העברי, וביצר אפשר להעלות על הדעת, כי היהודים כלם בולשביקים הם? העם העברי הוא אסיר תודה לאנגליה על אשר נחנה לנו את הצהרת בלפור, והבולשביקים הנם הסונאים היותר גדולים לאנגליה, שהיא ממלכה רבשונית ומתנגדת בכל תיקה לבולשביקים, וביצר אפשר להאמין, כי היהודים הם בולשביקים? אולם הוא בשלו: היהודים כלם בולשביקים. פבלותי פקעה ואמרתי בקול תרעומות: כנראה רוצה אתה, אדוני, לפתות אותי, כי גם אני הנני בולשביק. הוא התביש, ועל פני חברי היערה נראתה בת צחוק. האנטישמי הזה עוד לא הרפה ממני. אמר, כי כל הקומיפרים אצל הבולשביקים יהודים המה. מלבד זה מצא בצבור היהודי שבפניסק אשמה מיוחדת, כי בשעה שהגרמנים היציאו את נורת הגזש על חצי חושבי פינסק. נרש, ועד האורחים, שכל חבריו היו יהודים, את כל הפולנים שבעיר. — זה היה שקר מוחלט, באמת נרדשו כשמונת אלפים יהודים ורק מאות אחדות נוצרים: רוסים ופולנים. — הבטחתי ליערה ביושר לבי, כי רבם המכריע של הקומיפרים אצל הבולשביקים היו נוצרים וכי 90 אחוזים מהמנושרים מן העיר היו יהודים, אולם ראיתי, כי המה אינם מאמינים לי.

כאשר תמו כל השאלות, אמר לי וורובלבסקי, חבה נא כאן שנה קלה, אני

רוצה להראות לך איזה דבר. הוא קרא לאחר השופרים, נתן לו פתקא ויצוהו למהר לשוב. כעבור זמן קצר שב השופר וימסר לוורובלסקי צרור קטן. וורובלסקי הציא מן הצרור נלויה פוטוגרפית ויתנה לי באמרו: המכיר אתה את המצולמים הללו? הבטתי בנלויה והנה היא העתקה פוטוגרפית של איתה התמונה, שהראה לי חוקר הדין גרנה. הייך נראה על שפתי ואמרתי: אהה, אדוני, מראה לי רק העתקה ואני ראיתי את המקור, היא יותר גדול מן ההעתקה. וורובלסקי תמה. אז הגדתי, כי את המקור הראה לי חוקר הדין הצבאי גרנה, בשעה שחקר אותי, וכי התמונה צלמה בשנת 1903 ואין לה כל שייכות אל הזמן הזה. הראיתי לו בשולי התמונה את הדגל עם הכתבת „פועלי כל הארצות התאחדו“, שהוא הסמא של „הבונדאים“, ואת הנדר המקיפה את התירטה „הלישציאית“, שבה צלמה התמונה, והצעתי לפניו ולפני כל חברי הועדה, שילכו אתי ואני אראה להם את המקום ההוא וראו, כי עכשו אין שם נדר. וורובלסקי משך בכתפיו ומפיו נזרקו המלים; „הער הזה כותר את כל היבנותיני“. יצאתי מאת פני הועדה שבע רצון.

הייתי כבר עייף, אולם לבי לא נתני לנוח. מדרתי אל בית הדפוס של ווילקוביץ, שבו היו הבולשביקים מדפיסים את מודעותיהם, ובקשתי, שיתנו לי כופס אחד מכל מודעה ומודעה, שהדפיסו הבולשביקים אצלם. הם מאנו. הסברתי להם, כי המודעות הללו דרושות לי למען הסיר מעל היהודים אשמה גדולה. אבל הם באחת: לא יתנו, מה להם ולצרה הזאת? פניתי אל המסדר בבית הדפוס הזה ואצלו מצאתי את המודעות של הבולשביקים. מספרן היה 67*, מכל המספר הזה היו רק אחדות חתומות בשמות משפחה יהודים. רובן המכריע היו חתומות בשמות משפחה רוסיים, נרווייזים, פולניים וכדומה. בביתי מצאתי דין וחשבון נדפס של „ועד האזרחים“ אדות הנדוש מן העיר. ממנו אפשר היה לראות קודם כל, כי הנוצרים כמעט שלא נדבו כלום לטובת המנודרשים. ושנית, שמספר המנודרשים הנוצרים בכלל עלה רק לחלק שנים עשר מן המספר הכלל של המנודרשים. באותו הלילה כתבתי אדות כל ואת תזכיר מפורט ובו הוכחתי עד כמה לא נכונות שתי ההאשמות של האנטשימי ההוא, וממחרת הבאתי את התזכיר יחד עם המודעות והדין והחשבון לועדה. מר פרילוצקי, שהיה מוזכר הועדה, קבל ממני את הכל והביע לי את תודתו בשם כל הועדה. יום אחד לפני צאת הועדה מן העיר פתחו עפיי פקודתה את קבר האחים.

(*) אע"פ שהבולשביקים היו בפינסק פחות משני חדשים, בכ"ז הספיקו לתדבק בעיר מספר מודעות מרובה מאד. פורנים מופרזים היו בעינין הזה. בולמוס של הדבקת מודעות תקף אותם: שמים, שלש מודעות ביום. יוצא הנך בבקר מבייתך והנה על הקירות מתנוססת מודעה: על יסוד פקודה זו וזו הגני מצוה כך כך. חתום קומנדנדט פלוני בן פלוני. בחזרתך מן העיר כזהרים והנה כבר מודעה חדשה: על פי צו זה וזה מגיית אני הח"מ לקומנדנט בעיר והגני גזור כך וכך. חתום אלמוני בן אלמוני. ולפנות ערב מופיעה לגנד עיניך מודעה שלישית: מעתה ומעכשו הפקדתי אני לקומיסר עליון בעיר והכל מחוייבים לציות לפקודתי. וחתום פלמוני בן פלמוני. ואחה בן אדם עלוב מתבלבל, אינך יכול בשום אופן לדעת מי הוא הספסר, שגורלך בידו והנך מצוה להשמע לו.

רצו למנות את המומתים, מפני שלא היו בטוחים במספרם, ושוטרים העמדו מסביב לבית הקברות לבלי תת למי שהוא לנשת גם אל הגדר. יתר על כן גם ברתובות הנובלים עם בית הקברות לא הרשו לעבור, ואכל כבד היה באותו היום בכל העיר. כפי המשפחות האומללות, אשר אחד מבניהן נהרג, מלא את האויר. נשתר טוב הפצע העמוק, וכל התושבים היהודים נשאו בלבם את הצער הגדול והצורב. אבל אסור היה להביע אותו בקול. יושב בדר וידום, כי נטל עליו.

פרק עשרים ושלשה

לועדה כבר היה ברור למדי, כי דם נקי נשפך. כל חבריה הודו בזה פה אחד, אבל היא לא פרסמה את החלטתה. רק אחרי מלחמה ארוכה הצליחו צירי הסיום היהודים להשפיע על הועדה, שתפרסם את החלטתה. וביום 24 למאי שנת 1921, זאת אומרת אחרי עבר יותר משנתיים מיום השחיטה, הודיע הציר וורובלובסקי בישיבת הסיום בשם הועדה את החלטתה כדלקמן:

ביום 5 באפריל שנת 1919 היה שלטון הצבא, שהנה או בפנסק, מרונו לרגלי הידיעה שהתקבלה מן החות, כי פלוגת הצבא תחת פקידת הפורוצניק מַשְׁקָא ננפה לפני האויב. מפני מעוט כחות הצבא הפולני, שהיה או בפנסק, ומפני קרבת החות, תקף פחד את מפקדי הצבא. ובקבלם ידיעה בלתי ברורה ובלתי נחקרה בֶּקֶ אודות הפיסת אספה בולטבית, כביכול, הנה במקום הקורה נכונה, למען ברר את הדבר, אחנו באמצעי היותר חמור להמית ביריה 34 (*) יהודים.

לחלק מן הנורים היו תעודות כשרות פוליטיות מן השלטון הפולני. אחד צריך היה לנסע לירשוי בקשר עם עזרה חמרית בשביל האוכלוסין. הרוב המכריע של הנורים השתתף באספה ליגלית של ה"קואופרטיב הציוני", שהיתה באותו יום, נאסרו אחרי סגירת האספה יהוד עם האחרים, שבאו אל "בית העם" לסדר ענינים שונים. בין הנורים היו 2 יהודים, שהיכנסו אל תוך האסירים על הרחבה שלפני הקומנדרנטורה. הפקודה עיר החפוש ואח"כ אדות המאסר נתנה מאת קפרל אחר על יסוד מלשינות בלתי נחקרה של שני יהודים, מבלי להודיע זאת לשלטון הנבחר. פקודת המיתת לא היתה עפ"י החלטה של בית דין, מפני שלא נשמרו החוקים הדרושים לזה. היצאת עונש המיתת לפועל היתה גם לפני אשר ידעו את נילם של המוצאים להרג, שביניהם היו שני נערים. שלא מלאו להם עוד 17 שנה. היריה היתה לא עפ"י החוקים והמנהגים הקבועים. מקורם נתנה פקודה להמית כל שני בשורה, אולם, כאשר ראו, כי באופן הוה ישארו בחיים הצעירים וַיִּרְדוּ הוֹקְנִים והנשים, הציאו פקודה אחרת להחיות את הוֹקְנִים והנשים, ונידרם רגיל היה המחליט מי יקרה ומי ישאר בחיים.

(*) הערת המחבר: גור הדין של מיתת הוצא רק על 34 יהודים והם נורו על יד קיר המגור. השלשים וחמשה גלויכרמן אהרן, גהרג בקיסון ב"בית העם" כמסופר למעלה.

שאר הנאכרים ב"בית העם" היבאו אל בית האסורים, ובשעת החקירה השתמשו הנעדרמים במכות גם כלפי הנשים. כעבור ימים הוצאו הנאסורים לחפשי ע"י ועדת החקירה של הלניזר וימינסקי. הניירל ליסטובסקי, שבא לפינסק בעבור ימים אחרי הוצאת המיתה לפועל, לא חקר את כל הדבר, הלל את פקודתו של המיזר לטצינסקי והטיל בלי צדק על יושבי העיר כסף ענושים בסכום מאת אלף רובלים. הועדה של הלניזר וימינסקי, שנשלחה מאת ראש משרת הצבא לחקור את הדבר, עשתה חקירה שטחית ולא מפורטת, ולכן הצדיקה את הפקודה של 5 באפריל שנת 1919. הועדה הסיימאית מצאה אחר כך, כי בשעת החפושים הרבים אצל הנאסורים אבדו מהם חפצים יקרי ערך וכסף מזומן, וכי הנעדרמים שחררו נאסורים בשוחד. על יסוד האמור מציעה הועדה הסיימאית, שנשלחה לחקור את המאורעות בפינסק ביום 5 באפריל שנת 1919, לקבל את ההחלטות דלקמן:

(1) הסיים דורש מאת הממשלה להעביר את ענין המיתה של 34 היהודים בפינסק ביום 5 באפריל שנת 1919 וכל עוות הדין הקשור בזה לבית הדין הצבאי.
(2) הסיים דורש מאת הממשלה להחזיר לענושים את כסף הענושים בסכום מאת אלף רובלים, שהטיל עליהם הניירל ליסטובסקי.

(3) הסיים דורש מאת הממשלה לשלם פצויים למשפחות המומתים *.

וזאת היא תשובת ראש המיניסטרוס פיקובסקי לנשיא הסיים מיום 31 בספטמבר שנת 1921 מספר 16859:

בתשובה על מכתבו של נשיא הסיים מיום 28 מאי שנה זו מס' 491/20 י"ט לי הכבוד להודיע כדברים האלה:
לסעיף 1.

אדות מיתתם של 34 יהודים בפינסק ביום 5 אפריל שנת 1919, כן בדבר המעשים הרעים הקשורים בזה, נגש השלטון הצבאי לחקירת הדבר. תוצאות החקירה תמכרנה לנשיא הסיים במועדן **.

(*) בשנת 1922 נתנה פקודה לשלטון המקומי בפינסק להחזיר את כסף הענושים ולפצות את משפחות המומתים. אפס כי משלמי כסף הענושים לא רצו לדרש את כספם. מפני שלרובלים לא היה כבר אז כל ערך, ובנוגע לפצויים אסף הועד הציוני את ראשי משפחות הקדושים ויסביר להם, כי אם יקבלו פצויים, יחטאו לזכרם של הקדושים וגם יהיו לקלסה ולדראון: יאמרו, כי היהודים מכרו את נשמות קדושיהם בכסף נמאס. באותו מעמד נכתב פרטיכלי, שבו הטעם, כי בכסף לא ימכרו את הרום הנקי ששפר, ורק אם יענשו הרוצחים כדי רשעתם, אז יכפר העון. על פרטיכלי הזה חתמו ראשי המשפחות והוא נשלח למיניסטרוס הצבאי וכך נשתק הדבר.

(**) בשנת 1923 בא לפינסק קצין פולני, שליח המיניסטרוס הצבאי, הזמין עדים רבים וחקר אותם שוב על פרטי השחיטה. אני התענינתי לדעת לשם מה חוקרים שוב את הדבר. אחרי שהכל כבר נחקר ע"י הועדה הסיימאית. הקצין השחמט מתת לי תשובה ברורה. כנראה, היה זה בקשר עם הסעיף 1, שכתשובתו של ראש המיניסטרוס, מובן מאליו שכל החקירה הייתה רק למראית עין. הרוצחים לא נענשו ותוצאות החקירה, דומה, שלא נמסרו לנשיא הסיים.

לסעיף 2.

לפי המכתב D. K. C. 1260/21 צותה המחלקה הרביעית של ראש מנות הצבא לקיפה של D. A. K. בלובלין, שתהן מאת אלף רובלים, למען ההזר לתושבי פינסק את כסף הענושים, שהטיל עליהם הניירל ליטובסקי בשנת 1919. זה הוא בהסכם עם האינסטרוקציות, שנתנו למחלקת הבקורת של המשק בלובלין.

לסעיף 3

יחד עם זה דורש מיניסטרוים הצבא מאת משפחות המומתים, שתנסנה בבית את התביעות הכספיות שהן דורשות בצרוף התעודות הנחוצות לזה. אני מוסיף, כי יחם המיניסטרוים המעונינים לסעיף 3 זה עוד לא אשר.

פרק עשרים וארבעה

עברו כשלושה חדשים אחרי השחיטה והנה התבכתי בעבודה צבורית מרובת אחריות ורבת סכנה, וזה הרבר.

בתחלת חדש תמוז קדבקי מודעות בעיר, כי מפני שבשנה זו מלאו 350 שנה מן האניא הלובלינית, וזאת אימרת מן היום שהתאחדו הפולנים עם הליטאים למדינה אחת, לכן מוזמנים תושבי פינסק לבתר מקרבם צירים למלאכות אל הסיים, שתציע לפניו את הצעם ורציונם של האוכלוסין, היהודים לא שמו לב למודעה זו. לא היו ימים מועטים והנה בא העירה קצין פולני ויומן אליו את המוצ הפינסקאי ועוד יהודים וקנים אחרים ויודיעם, כי עליהם לקרא אספת עם בבית הכנסת הנדול לשם בחירת צירים למלאכות זו. המוצ הרביק מודעות בכתי התפלה אדות אספת העם. אנו, הציונים, הבנו, כי איוו ערמה צפונה בזה. נאספנו ודנו בדבר וקבלנו החלטה למנוע את היהודים מבחור צירים. למטרה זו הלכתי אני עם עוד חבר ציוני אחד אל האספה להשפיע על הנקהלים, שיתפזרו ולא יבחרו צירים. אנו התחלנו להסביר לנאספים, כי אחרי התועבות הנוראות שעשו לנו הפולנים, אסור לנו לטלוח צירים אל הסיים, וכי כפי הנראה, יש בזה מומה רעה. הקהל התחיל להתפור. אולם שני יהודים וקנים מטפוס, מה יפתי, אשר קוו, שיבחרו בהם לצירים, התחילו לאיים, כי אם נמנע מבחור צירים, יחשבו אותנו לשונאי פולניה ותרפדסיות עלינו תרבינה, אני יחד עם חברי עזבונו את האספה ונלך. זה היה בבקר, בצהרים, בשוכי הביתה, מצאתי הומנה מאת הקצין, מסדר המלאכות, לבא אליו, ואצלו נדע לי, כי בתרו בי לציר באיתה המלאכות. אצל הקצין מצאתי פולנים אחרים, שנבחרו לצירים מאת הצבור הפולני-הרוסים שבעיר נמנעו מבחור צירים.—נכנסתי אתם בדברים. גם הם, גם הקצין הבטיחו לי, כי תפקיד המלאכות הוא לבקש מאת הסיים על שפור העיר ועל הטגרת המצב הכלכלי בה. אני החלטתי בלבי לבלו להשתתף במלאכות, אולם החברים הציונים חזו את דעתם, כי מאחר שנבחרתי באספת העם יבלע לי, אם אשתמט מנסע.

כלב דוי ובנפש נעכרת יצאתי לדרך; לבי נבא לי, כי פרשה הדשה של תלאות מתחילה לי. לנו נתנו שני קרונות מיוחדים ועליהם פרטים גדולים עם הבתוכות: „המלאכות של הסיים ממחזו פינסקי“. בקרונות מצאתי בעשרים איש, כלם פולנים, וביניהם רק 2 רוסים, שנבחרו מן העירות אשר בסביבה. אני הייתי היהודי היחיד בתוך הצבור המקנן הזה. מצב רוחי היה מדוכא, לא ידעתי נפשי. פרשתי לקרן ווית ואשב שקוע במחשבות. והנה ננשו אלי שנים, שלשה צירים פולנים ויכנסו אתי בשיחה. בשפת חלקות התחילו מסבירים לי, כי היהודים צריכים להיות פטרונים פולניים, כי ההיסטוריה אחרת אותנו אתם לפני מאות בשנים, כי הפולנים מבקשים תמיד את טובתם של היהודים ועוד דברי חנף כאלה. אני הזכרתי להם את השחיטה ואת התעללותם של הגנדרמים הפולנים בנאפרים ואמר: לא על מעשרו של לשצינסקי, שהוציא להרג אנשים נקיים, אני קובל; אפשר להיות, כי חשב, שהתפוסים הם באמת בולשביקים. אבל במה אפשר להצדיק את אירעוני של השלטון להידות על האמת, ואת התאמצותי לחפות על הפשע? בתורתנו כתוב: „ואהבתם את הור, כי נרים הריהם בארץ מצרים“ ואתם, הפולנים, שזה לא כבד סבלתם והתעניתם תחת ידי הרוסים, כיצד הנכם מרשים לעצמכם לענות אותי, החלשים, אדרי שיצאתם מעבדות לחרות? אבל מבאן ולהבא, אמרו, נשב שבת אחים, ואת כל מה שארע עליכם לעקר מזכרונכם.

הם התאמצו למשכני בשיחה ארוכה, ובראותם, כי אני משתמט מהם, הסתלקו ממני.

ככל תחנה ותחנה נוסף אלינו ציר אחר או שנים. אני צפיתי, כי יבוא עוד ציר יהודי, למען נוכל להועץ יחד מה לעשות, אבל כלם היו פולנים, ומעוטי דמעוטי רוסים.

כאשר באנו אל תחנת קוברין, 2 תחנות לפני בריסק, הומיטני אל הקרון השני. בתא מיוחד מצאתי שם את הכומר בוקרבא, אחיו של הדייר בוקרבא, זה שבעט בחפזים, בשעה שהוליוס מ„בית העם“ ואמר „אם ויידים הם כלם למיתה“. הוא אמר לי: הנה עבדנו תוכיר בשביל להנישו אל הסיים. כלנו חתמנו עליו, תואיל גם אתה לחתום עליו. הוא קרא אותו לפני. והנה אחרי הבקשות עיד נקוי התר פניא העובר על יד העיר, למען הקל בו את תנועת אניות הקיטור, עיד בנין הגרסות ועוד בקשות כלכליות אחרות, יש עוד בקשה אחת והיא, שאנו באי בה האוכלוסין של מחוז פינסקי, רוצים שהמחוז יספת לפולניה. הנה בצד המרצע מתוך השק. עכשיו אני מבין למה טרחו את כל הטרחה הזו: או לא נקבעו עוד גבולות פולניה עי המעצמות של ההסכם, והיו דעות, שבמקומות המסופקים, כלומר כאלה שלא נכנסו בפולניה הקונטרסאית, יערך. משאל עם אם הם רוצים להספח אל פולניה או לא, ולכן רצו לקדם את פני הדבר ולהחתים את „ביתירי הצבור“, כביכול, בערי הספר, שהאוכלוסין רוצים, שיספחו אותם לפולניה. נדהמתי, לא פללתי, כי אנשים לא ידעו בושת עד כדי להציע לפני דבר כזה, אחרי שפיכת הדמים והתועבות שעשו לנו. אמרתי לבוקרבא: הקצין, שדרש בפנסק שיבחרו צירים למלאכות, אמר מפורש, כי המלאכות תבקש רק על ענינים כלכליים ולא על מדיניים.

ולכן לא היו היהודים באספתם בשאלת ספית פינסק לפילניה ולא קבלו אדוותיה כל ההלכות, ואני לא קבלתי מהם דירקטיבים ועל העת עצמי לא אוכל לעשות כלום. אם כן, אמר בוקרבא, תחתום על התזכיר בתור איש פרטי. אבל, הרי עכשיו אינני עוד איש פרטי, עניתי, עכשיו הנני שליחו של הצביר היהודי שבפינסק ואין לי כל רשות לעשות משהו בלי הסכמתו. בוקרבא נסה לפתותני טאחתיים, ובראותי, כי לא יוכל להשפיע עלי, הרפה ממני, כשפניו מביעים זעם וחרון.

והנה נטפלי אלי פילנים אחדים והתחילו לדבר אתי קשות, גם לאיים עלי בכל מיני איזמים. אני מדותי להם כמדתם, והשיבותי חרפתם אל היקם. או הרבו את לשונם והתחילו מדברים חלקות וחניפה, ובראותם, כי לשוא ישחתו את דבריהם, סרו ממני.

בתשע בבקר באנו אל בריסק. כעבר שעה אפשר היה לנוע הלאה אל ורשו, אולם הצירים אמרו לי, כי נלין בבריסק, מפני שעלינו לחכות לצירים, שנבחרו בסביבות בריסק. נכנסנו אל בית הנתיבות, והנה נעדרם הרף בכח יתדו אחר בלי כל כבה ויקרא: "הלאה, ויד מצורע". היהודי מעד ויפול. "את ברית אהבה", אמרתי לבוקרבא, אשר עמד אצלי. הוא התביש. בני לזיתי בקשו ממני, כי אלך ללון אתם בפונדק כללי, שהבינו לחברי המלאכות. עניתי, כי עלי לשור אל בית אחד משארי הר בבריסק.

כל הלילה הייתי כאיש נדהם. נקטותי בפני על אשר נפתיתי להלוות אל המלאכות. בבקר הטבס רצתי אל הדיר עפשטין, וידר הכתדרות ציצ בבריסק, ושאלתי בעצתי, מה לעשות. היא לא יכול לתקן אותי בעצה. "צאתי מאת פניה. פניתי אל מר ירוחם שץ, ראש הקהלה הברסקאית. הוא אמר לי, כי גם בבריסק דרשו מן היהודים, כי יבחרו צירים אל המלאכות הוות, אולם הם נמנעו מזה. שאלתי, אפשר עלי לשוב לפינסק, ותא ענני, כי עלי להמשיך את דרכי, פן יבלע לי. בצהרים הומיטוני לסעודה חגיגית בקלוב הפולני. שם, אמרו לי, יאספו כל צירי המלאכות, ינאמו נאומים, גם תזמורת תהיה. הבטחתי לבוא, אולם הוקרתי רגלי מלכת. בעשר בלילה באתי אל בית הנתיבות. בהנכסי אל הקרון, נתקלתי בבוקרבא. הוא הביט עלי בשנאה. בקרון היו כבר כארבעים איש. כל הדרך נתנו לי מנוחה. בבקר, כאשר הקריבה הרבכת אל ורשו, פנה אלי בוקרבא ויאמר: החלפנו, כי באי כח כל האמונות אשר במלאכות יתיצבו לפני נשיא הסיים, ומכיון שאתה הנך היהודי היחיד במלאכות, לכן עליך לקחת על עצמך את התפקיד הזה. לא אוכל למלא את בקשתך, אמרתי, אחרי שאינני מיטיב לדבר פולנית. אין דבר, אמר בוקרבא, תוכל לדבר רוסית. אני עמדתי על דעתי. התאנק כי בוקרבא ויקרא: "אם כן למה זה נסעת אתנו?" אני נכון לשוב תיכף, עניתי. היא התרחק. ושאר הצירים התחילו מפצירים בי, כי לא אשוב לפינסק.

בשמונה בבקר באנו לורשו, זה היה בששי בשבת. כלנו הלכנו העירה ברגל בצוואת חדא, בודאי כדי לעשות פרסום לדבר. הפולנים העוברים והשבים התכבדו בנו כסקרנות. עלינו במדרגות של בית בן שלש קומות ברחוב רלונא. הכניסו אותנו אל אולם גדול מאד, שם היו שלחות ערוכים לסעודה. הבטתי מסביב ועיני חשבו.

זה היה אולם ההכתרות הפולנית „קובוי“, הסתדרות אנטישמית, שהציבה לה למזכרה לעקר את המסחר מידי היהודים. הסמא שלה היא „איש אל בן עמו“, כלומר. הפולנים מחוייבים לקנות כל הדרוש להם רק מן הפולנים אחיהם. צריך להמלט מכאן! לקחתי את מוודתי ואחכונן לצאת. הצירים עצרוני. אמרו, כי עוד מעט נשכ לסעודה ואחר נלך לתור את העיר. אמרתי, כי אלך אל קרובתי, אתרחץ, אחלף את בגדי ואשוב. כנס מבית האסורים נסתי מן הבית. סרתי אל בית קרובתי. התרחצתי ותיכף הלכתי אל אחד מחשובי היהודים, מכירי מכבר. ספרתי לו את כל הדבר. הוא נבוכ. כיצד עשית דבר כזה, קרא, כלום צריך הצבור היהודי בפּינסק להשתתף במלאכות כזאת? בארתי לו, כי אני נבחרתי למרות רצוני ושאלתי בעצתי מה לי לעשות עכשיו, אוכל עצות אני, ענני, בערב אומין אנשים אחרים למועצה, תבוא גם אתה ונועין מה לעשות. יצאתי מאת פניו נכלם ונרנן. כל אותו היום הלכתי שולל. כיצד אוכל להחליץ מן הצרה הזאת?

בערב באתי אל המועצה. שם היו אנשים אחרים מחשובי היהודים. התחילו לטבב עצה מה לעשות. חשבו והסבו ולא קבלו כל החלטה. מצב קשה לכלי מיצא. הציעו לפני, כי אֶתְחַל ועוד הערב יכניסוני אל בית החולים היהודי, וכך אֶפְטֵר מלהשתתף מחר במלאכות. אני לא רציתי להסכים לזה.

בשעה מאוחרת בלילה נפרדתי מן הנאספים. ליל נרדדים היה לי הלילה ההוא. בבקר השכם הייתי כבר אצל מכירי, שאליו פניתי אתמול. היתה לי כבר החלטה מסוימה: לפנות אל נשיא הסיום, לפרט לו כיצד היו הבחירות אצלנו ומה שהניד לי הקצין, שסדר את המלאכות. את החלטתי זו הגדתי למכירי. היא ישרה בעיניו. ויחד עם זה הראה לי את העתון האנטישמי „קווא נְרוּשִׁי“ מאתמול, ובו קראתי, כי בא ציר יהודי נבחר מאת הצבור היהודי בפּינסק לבקש את הסיום שיספתי את פּינסק לפולניה; עכשיו אתה רואה כבר, אמר לי מכירי זה, כמה לא היתם זהירים במעשיכם?

ישבתי וכתבתי את המכתב. הרגשתי, כי הקצין אמר לנו, כי המלאכות חבוקס רק על שפור העיר ועל הטבת מצבה הכלכלי ולא תעסק לנמרי בפוליטיקא. בכלל. הוספתי, אחרי המאורעות היהודים שארעו בפּינסק, בא שתוק בעבודה הצבורית והיהודים אינם רוצים להחערב בשאלות מדיניות. רק זה אוכל לֵאמֹר, כי הכרזו, שתוציא פילסטרסקי בוילנא עיר חיי אחיה ושלום בין כל העמים והלשונות היושבים בפולניה, מצא הד בלכות יהודי פּינסק וישמחו עליו.

בלכתי למכור את המכתב לתעודתו, סרתי אל בית מכיר שני. היא קרא את המכתב וייטב בעיניו. נמלכתי וכתבתי את המכתב גם בעברית (המקורי היה כתוב רוסי) ובסופו של המכתב הרוסי הוספתי כדברים האלה: אני אינני יודע פולנית וכבוד נשיא הסיום אינו יודע עברית, לכן אני מצרף לזה תרגום רוסי. שמתי את שני המכתבים במעטפה, כתבתי עליה את הכתובת של נשיא הסיום ומכרתי למזכיר המלאכות.

כאבן מעמבה ננולה מעל לבי. הרגשתי, כי ההשגחה נהלה אותי בדרך טובה. לפנות ערב ישבתי בבית מכירי, והנה מזכיר המועצה הלאומית, שעל יד צירי

הסיים היהודים, מודיע בטלפון, כי נשיא הסיים אמר לחברי המלאכות, שאין להם כל זכות ויפיו בה לבקש בקשות מדיניות.

אלה הן חיצאות מכתבך, אמר לי מכירי מתוך נחת רוח. (*)

ממהרה, בראשון בשבת, באתי אל מנכ"ל המלאכות ושאלתני מתי יחזרו הצירים הפינסקאים לביתם (בלעדיהם לא יכולתי לשוב לפינסק, אחרי שלא היתה לי כל תעודה אישית. ומלבד זה הרוש היה אז רשיון מיוחד לבא מערי הספר לורשוי ומורשוי לערי הספר). הוא הביט עלי בקצף ורענו: "מחרי, האמנתי לה ממהרה נודע לי, כי המלאכות, שלא יכלה נשוא את חרפת בשלונה, נסעה עוד ביום הראשון.

ביצע אחוזר לפינסק? התחילו התלבטויות השתדליות שונות וכלן לא הצליחו. שבוע המים עשיתי בורשוי, הפשתי עצות שונות, פיתתי אל אנשים שונים ומוצא אין. לאחרונה פניתי אל משרדו של אבמולובסקי, שלו נמסרה אז הנהלת ערי הספר. אבמולובסקי זה היה יליד פינסק והביר אותו: בהרש סיון בערך הזמין אליו יהודים אחדים פינסקאים, גם אני הייתי בתוכם, להועץ אתנו, אם כדאי לקבוע בחירות בעיר לשם סדור עזריה מבאי בה הצבור, וגם האריך אפשר להשלים בין היהודים והפולנים הוא היה אדם ליברלי באמת ובכל לב. מטעם פילסבורסקי מנה באותה העת לראש הנהלת ערי הספר, נגר רצונם של הפולנים האנטישמיים, שעמדו אז בראש השלטון. כפרתי לאבמולובסקי האריך נשארתי בורשוי בלי תעודה אישית, והוא נתן לי גם תעודה אישית, גם רשיון לשוב אל פינסק.

בבית התיכיות בורשוי נקרה לפני יהודי פינסקאי אחד מן הטפוס של ה"מהר פית" איש גם מעשירי המלחמה, שורצמן שמו, והוא התנפל עלי בחרפות ובקללות על אשר נמנעתי מבקש מאת הסיים כזם יהודי פינסק, כי יספחו את העיר לפולניה, ולא עוד אלא שסבלתי את כל עצתה של המלאכות, בוקרבא אמר לי, הויסוף שורצמן, כי בשווקך לפינסק תמכר למשפט צבאי בתור בוגד בפולניה. מובן, שדבריו לא שמהני ביותר, אפס כי כל רעה לא אנתה לי.

באותה העת העבר הנייטרל ליכטובסקי, שהיה מצביא הצבא הפולני בפוליסיה, למקום אחר. הוא פנה אל המייצג הפינסקאי ויביע לפניו את רצונו להפרד הנינית מאת יהודי פינסק בבית הבנסת. רצונו מלא. היהודים השתמשו במקרה הזה ונישנו לו את התוביר דלהלן.

לכבוד רום מעלתו מצביא הצבא שבפוליסיה

הנייטרל ליכטובסקי.

מאת יהודי פינסק.

תזכיר.

עפ"י רצונו של הוד מעלתו הזמין אותנו רבנו אל בית הבנסת להפרד מכבודו. אנו משתמשים בשעת כושר זו ומברכים את רום מעלתו בדרך צלחה ומבורכת. יחד עם זה אנו מתכבדים לבקש את רום מעלתו, שיפנה את תשומת לבו אל הרברים דלהלן.

(*) כל המאורע הזה נדפס בקצרה בעתון "דאס יורישע פאלק", שהופיע אז בורשוי.

הצבור היהודי שבפינסק חכה בכליון עינים ומלא תקוות רבות לכניסתו של הצבא הפולני לעירו. הוא ראה בו הצלה ופדות מן האלמות, התודי ובורי ועוות הצדק, ששרדו בעת ההוא בעיר. אבל לדאבונו הנדול לא התקיימו תקוותיו. מן היום הראשון לכניסתו של הצבא לעירו עד היום הזה אינם פוסקים מעשי האלמות והרשע כלפי התישבים היהודים, ויש שהם כל כך איזמים, עד שהם עולים באכזריותו, על ענויי האינקביוציה בימי הבינים.

היהודים התייחסו בכל עת ובכל מקום בכבוד ובאמונה לשלטון הקיים. אם רק הביירו אותם לאורחים בעלי זכויות שוות עם כל בני הארץ ולא הפילו אותם לרעה. האשמה בבגידה, שהטילו על אחינו, אשר בגללה הוצאו להרג 35 יהודים נקיים מעון, אין לה כל יסוד; והאכזריות, האלמות וההמס, הנמשכים כל הזמן נגדנו מקשים חרפה על כל העם הפולני, הנחשב לעם תרבותי.

הנו פונים אפוא בבקשה אל הור מעלתו, שיהיה עליו סתרה ויאמץ את כל כח השפעתו, שיפסיק להתעלל בנו ולרתתנו; אתנו באכזריות ורשע.

פרק עשרים וחמשה

בחדש מניא בשנה ההיא קמה התעוררות בעיר. מורגנטוי ציר ממשלת ארצות הברית, שעבר בפולניה לחקר את אשר עוללו הפולנים ליהודים, סר אל פינסק, אתו בא מזכירו, קראוזה שמן, לניזיר אמריקאי אחר וקצרו, שכתב את ערוותם של אלה, שהתייצבו לפני מורגנטוי. נלוח אל הועדה הזאת גם הדיר נוטליב בתור מתורגמן. בואו של מורגנטוי הטיל סערה בעיר ובכל הסביבה. יהודים מעונים, שוודים ואומללים, שהפולנים עשקים ויבוסם, התחילו נוהדים העירה מן הסביבה לתנות לפני המלאך המושיע את מרי שיחם. כלם היו בטוחים, כי מורגנטוי ימציא להם עזרה וישע. אטו מלתא וזרתתא היא? יהודי, ציר הממשלה האמריקאית, שבא להנקם את נקמת אחיו הדוויים והסחופים!

אני קומנתי אליו תיכף אחרי בואו העירה. הוא אמר לי: "שמעתי עליך הרבה טובות, תעורני בעבודתי".

והעיר הימיה. בבתים ובבתוכות מדברים במורגנטוי: מספרים עליו נסים ונפלאות. נדול וחשוב הוא מאד אצל נשיא ארצות הברית, עשיר הוא וחכם, והוא יריב את ריבנו. האשמים ברם הנקי שנשפך יעשו בכל חומר הרין והממשלה הפולנית תשלם לנוזקים ולשדודים את אשר שדרו מהם. כמלה אחת העואל בא. והפולנים דורידו ראשם. כן רגע פסקו ההתקלסות בנו. אין שור ואין מכלים דבר. השלטון כאילו איננו. מורגנטוי הוא השליט. עושה הוא מה שלבו רוצה. הקומננט והמטרה נשמעים לו. עומדים לפניו כעבדא קמי מריה, ממלאים את פקודותיו. והיהודים רואים ונהנים. אינם מאמינים למראה עיניהם.

ממחרת בואו של מורגנטוי העירה הלך לבקר את קבר האחים. בחצר הקברות נאסף קהל עצום. השלטון לא הפריע. נתנה האפשרות למשפחות הקדושים לבקר בפעם הראשונה את קבר בניהן, אבותיהן ובעליהן. הבכי והמספר היו נוראים.

השתטחו על הקבר, יללו וימרטו את טערותיהם. היה מראה מחרד ומפליג, כל הנאספים נעו בבכי. מבית הקברות הלך מורגנטוי אל קיר המנזר וכל דקה אחריה, מקום ההרנה הפיל פחד וזועה. מן הקיר נשקפו חורי כדורי המית בעינים כבות של הדרונים – בעיר נוצרה אנדרה, כי הפולנים טחו את החורים פעמים אחדות, למען מחוק את עקבות הנאצים. אולם החורים שבו ונשתרו – שררה דמיה מעיקה. עצב עמוק אפק את אלפיו האנשים, שנאספו על הכפר אשר לפני המנזר. משם נסע מורגנטוי אל בית האסירים. אני נלויתי אליו. שימר בית האסירים הראה לנו את החדר, שבו לקו הנאצים. לספר את פרטי העניינים לא רצה.

ממחרת בערב היתה אספת עם בבית הכנסת הגדול. הבית נמלא מפה לפה עד אפס מקום. כאן נפתח מקור הדמעות. בכו וקנים ונערים, אבות שכולים, בנים שנתינתו נשים שנאדמלו. בית הכנסת נהפך לבית הקברות בתשעה כאב. היוללה היתה נוראה. הלב התפליק. צמרמורת עברה בכל הגוף. נרמה היה, כי נשמות הקדושים מרחפות באויר הבית ממעל לראשנו והורשות שלמים למוות. מחזה מועז כזה יכול היה להיות רק בימי מסעי הצלב, בשעה שהיו היהודים מחאספים בבית הכנסת לפני שהובלו להריגה.

מורגנטוי נאם לפני הנאספים בשפה נרמנית מעוממת. הוא כפר על עשרה של אמריקה, כי תשע עשירות של כל הזהב שבעולם נמצא בידה, וכי היהודים באמריקה רואים חיים טובים ומאושרים, ויסיים, כי על היהודים להשלים עם הפולנים. לא נשמעה גם מלת תנחומים אחת. לא היתה מירגשה כל השתתפות בצער. דבריו היו כמים צוננים על ראשנו.

הועד הציוני החליט להגיש למורגנטוי תוכיר מפורט על כל מה שעשו הפולנים ליהודים מיום בואם העירה. כל התוכיר של השחיטה עם כל הפרטים ופרטי הפרטים היה כבר אצלי. אולם מה שקדם לשחיטה היה עריון חומר לא מלא ובלתי מעובד. העבודה הזאת הטלה עלי, לעזורים לי קתו 2 חברים מצ"צ. מלבד זה היתה לי עבודה קשה אחרת: להביא לפני מורגנטוי את עשרות העדים הפינסקאים. לזה דרושה היתה התאמצות רבה. העדים המקומיים יראו פן יעזורו עליהם את קצפם של הפולנים, וצריך היה להשפיע עליהם שיבואו להעיר. לא כן נטעו האסונות. שבאו מן השכיבה, מספרם עלה למאות, הם נדחקו להתייצב לפני. המלאך המוסיעי למען ספר לו את נעני לבבם, ואותם צריך היה לסדר ולהכניס כל אחד בתור. גם העבודה הזאת הטלה עלי. לכן אנוס הייתי לסדר את התוכיר כלילה אתרי עובדת היום. ויש שאדתי לשבת על עבודתי זו עד אשמורה הבקר.

בבקר יום השלישי לבואו של מורגנטוי העירה התחילה עדותם של העדים. מורגנטוי היה יושב ושומע ושוחק, כמעט שלא שאל כלום. יותר ממה התענין בהקירת העדים מוכירו קראוזה. הוא רצה, כנראה, לבוא עד חקר כל תועבותיהם של הפולנים הרבה יותר ממורגנטוי. חמשה ימים ארכה עדותם של הנענים והמעונים. שורה ארוכה של עדים עברה לפני מורגנטוי ולאט לאט נעלה תמונה מחרירה של כל המאורעות.

הפולנים הראו קשה גם את הרוסים והאוקריינים אשר פינסק, התנהו אתם

כעם אורחים ממדרגה שניה. הללו התאונו בסתר אהלים על העול הנעשה להם, אבל יראו להשמיע את מחאתם בגלוי. למען השלים את תמונת תועבותיהם של הפולנים ולהניח אור על יחסם לאוכלוסין שאינם בני עמם, צריך היה להשפיע על נכבדי הרוסים והאוקריינים, שיתיצבו לפני מורגנטאו ויספרו לו מה שעשו הפולנים להם. נכנסתי אתם בדברים. הם נאותו לזה. מורגנטאו שמע בתשומת לב את דברי המלאכות והבטיח להם את עזרתו.

והתזכיר היכן. הוא נכתב עברית ויתורגם לגרמנית. הגשנו אותו בכריכה שהורדה. וזה הוא התזכיר*)

לכבוד

הועדה האמריקאית אשר תחת ראשותו של מר מורגנטאו.

ההסתדרות הציונית בפיינסק מתכבדת לכתוב באמצעותה של הועדה הנכבדה את כל העם האמריקאי, אשר עור הרבה להעביר את ממשלת העריצות והזרז מאירופא, ואשר נשיאם היה אחד מן הראשונים, שהסכים להתחייב לעם היהודי את זכותו המדינית על ארץ מולדתו הישנה.

ועדה נכבדה!

בתור שליחי העם האמריקאי באתם אלינו לחקור את יחסיהם של הפולנים לעברים במקומות שנכנסו זה מקרוב תחת שלטונם, ולהגיד על דבר כל המאורעות שארעו לאחינו מן היום שהפולנים התחילו להשתחרר עלינו. ההסתדרות הציונית הפיינסקאית, שעניי אחינו קרובים תמיד ללבה, ואשר סבלה ביותר מן הקטסטרופה שהיתה בעירנו, מפני שבה נהרגו מבהר חברים באופן כל כך טרגי, מצאה חובה לעצמה להניט לועדה את החומר של המאורעות, עד כמה שהיה באפשרותה לאסוף, כדי להקל לה את ברור האמת הנכונה והמדויקת. אנו מעירים, כי בכל החומר המוגש בזה אין גם עשירות מכל מה שעבר עלינו, וכי אין בו הנומה והפרזה כל שהיא.

במשך חמש שנות המלהמה סבלה עירנו הרבה יותר מערים אחרות, מפני שהיא הייתה כל העת על החזית. הרוסים שללו ויבזו אותנו בקהונם אחר מפני האויב. הגרמנים, אשר שלטו בנו כשלט שנים, הכבירו את עולם עלינו, העבירו אותנו בפרך וגורותיהם הקשות התחדשו לבקרים. גם האוקריינים לא הרוונו נחת. בשעה שעברנו תחת שלטונם של הבולשביקים דללו מקורות הפרנסה, הרעב גדל ותחלואי המגפה פרצו מאד; ברם כל הצרות והתלאות הללו הן כקלפת השום לעומת אותן הצרות, הענויים והיסורים, שסבלנו, ומוסיפים לסבל, מן היום הראשון לבואם של הפולנים לעירנו. לפני הכנסת קיינו, כי בתור בעלי בריחם של מעצמות ההבסם יביאו לנו נזם ורוחה, אבל טעות גדולה טעינו. מצבנו לא הוטב, אלא הורע שבעים ושבעה. מן הרגע הראשון לבואם העירה התחילו הנזלות והשוד, ההמס והעושק.

בעלילת שקר מוכנה למפרע, כי מן החלונות יורים בצבא שלהם. חפצו להצדיק את מעשי המסם, כדי טיובלו לנצל את היהודים ולגזל מהם את יתר הפליטה, אשר השאירו להם השלטונות הקודמים.

הנה עובדות אחרות..

*) מסבות ידועות גרפס התזכיר בהשמטת ובקצורים.

בשעה הראשונה לכניסת הלגיונות הפולניים העירה התפרצו שני חילים ובראשם קצין אל מענה של הנכרת פינקל, ירו באקדוחים אל זוגיות החלונות ובקריאות "מבאן ירו עלינו, אספו את כל בני הבית לחדר אחד, ויודיעו, כי יעלו בסערה את הבית על יושביו. מלבד בני הבית, האשה ובניה, נמצא שם בעת ההיא המורה אוטלניק, גם הוא נכלא בחדר יחד עם כל בני הבית. כל הכלואים התנפלו לרגלי איבריהם ובצעקות בקשו רחמים, אולם לבם של הנבלים לא רך. והנה נכנס קצין שני ויודיע, כי אם יתנו לו חמשת אלפים רובלים ישתחרר אותם. המשפחה התרדה עתה, שאין לה כלום, והמורה אוטלניק הריק את כיסו וירא, כי ריקים הם. אחרי בכיות ויללות, בקשות ותחנונים, נשיקת רגליהם וידיהם של הבריונים שוחררו הכלואים. מקרה דומה לזה ארע לרבים אחרים. (בתזכיר הם מפורטים).

באותו היום, כמעט בשעה הראשונה לבואם של הפולנים העירה, נפלו גם שני קרבנות בידיהם של החילים. הראשון הוא איש זקן כבן 70, יצחק פריזנס, והשני הוא בחור יתום כבן 18, אהרן קרלינסקי. על הראשון התנפלו 3 חילים בתוך ביתו וידרשו כסף. הוא יצא התוצה ויקרא לעזרה. החילים אחזו בו החזירו הביתה וימיתוהו לעיני משפחתו. והשני הימת בלי כל סבה בצאתו ממעונו. חיל אחד ירה בו שני כדורים, וכשנפל פצוע, דקרתי בכוחו וישפך את בני מעו.

זו הייתה רק הקדמה. אחר כך התחילה שורה ארוכה של מעשי אלמות וגולה, שלא פסקו גם יום אחד. פלוגות חילים עברו עוד בלילה הראשון מבית לבית ויכוו כל מה שמצאו מסכף מזומן עד כלים, מתכשיטים עד בגדים וחפצים. עבר הלילה והבקר אתא. אולם השורדים המשיכו את מעשי החמס גם לאור היום. היו לא רק גולות, אלא גם התנשטיות בחיי אנשים נקיים.

ביום 6 למרץ קרב חיל פולני רוכב סוס אל ביתו של דוב פינסקר וידפק בחלון. פינסקר נגש וישאל את החיל לחפצו. הלו צוהו, כי יצא אליו התוצה. כמעט שיצא פינסקר, אחז החיל בידו והדין את סוסו ופינסקר אטם היה לרין אתריו, כשהחיל מצליף עליו במגלבו בלי הפסק.

ברחוב הקיובי בא לקראתו פרש שני. מי הוא הזייד הזה? שאל השני את הראשון. בולשביק, היה המענה. הלו הבה את פינסקר בצד הקתה של תרבו מכת, רבת, מגדל הבאב התבופף פינסקר, אי אפשר היה לו להורקה, ובקומה כפופה הוכרת לרין אחרי שובו. במקרה ראתה זאת הנכרת הלפרן, קרובתו של פינסקר והתחילה רצה אחרי פינסקר מתוך קריאות לעזרה, והנה נדמם לפניה הבומר הפולני בוקרבא. היא פנתה אליו בבקשת רחמים. היא כתב פתקא, כי הוא מעיד, שפינסקר איננו בולשביק. הנכרת הלפרן רצה עם הפתקא. כבואה אל בכר השוק, מצאה את פינסקר עומד אצל קור אחד הבתים וחיל מכונן אליו. רובתה צעקת האשה עצרי לרנע אחד את החיל מירדת. אחרי אשר קראו את הפתקא, נתנה הרשות לפינסקר לרבר. הוא הראה פקודה, שקבל מן הבולשביקים בזמן היותם השליטים בעיר, שיכניס להם סכום גדול כסף עושים. בזה הביח, כי איננו בולשביק וישחררוהו. באותו היום נכנסו שני חילים אל מעון אפרים ליפשיץ לחפש נשק. הפכו את הבית משורש, חפשו הפש מהיפש, מוכן שלא מצאו כלום. צו לליפשיץ ללכת

אחריהם, הביאורו אל שפת הנהר, שם אמרו לו, כי יוכל להשתחרר בעשרת אלפים רובלים. ליפשיץ ענה, כי אין לו כסף. הנישוהו אל קיר אחד הבתים ויכוננו אליו רובה. ליפשיץ התחיל בוכה ויאמר, כי יש לו רק שלשת אלפים רובלים והם נמצאים בביתו. אין דבר, אמרו החילים, נלך אחר אל ביתך ונקח את הכסף. כך היה. השיבוהו הביתה. קבלו את הכסף וילכו להם.

אל אהרן מינקוביץ נכנסו חילים והתחילו לשוד ולבז. מעל אצבעו רצו להסיר את טבעת הזהב שלו. קשה היה להסירה. התכוננו לקצץ את אצבעו. אשת מינקוביץ התחילה צועקת. חיל אחד הכה אותה בבטנה. וזרה אנכיי, נאנחה האשה. זונה פרוצה, קרא החיל, כלום ללדת בנים את צריכה עוד? ויוסף להבותה. הסירו מעל אצבעו של מינקוביץ את טבעתו. בזזו את כל מה שהיה בבית, אחר כך נכנסו אל חנותו של מינקוביץ וישדו גם אותה. את הסחורה הכולה מכרו לפולנים מתישבי העיר, שבאו יחד עם החילים לחלק אתם את השלל.

ביום 20 למרץ, שבועים אחרי הכנס הפולנים העירה, תפשו החילים 4 בחורים יהודים בבית המלון „שיצריה“, מפני שחיל אחד העיר, כי הם רצו לעבר את הנהר. ומבלי כל הקירה והרישה רצחום. את נזיותיהם השליכו על הקרת ורק ממחרת קברום על החוף מעבר לנהר.

כל המוראים האלה אינם אלא חלק קטן מכל מה שעשו הפולנים לחושבים היהודים בפינסק בימים ההם. (באן בא תאור פרטי השחיטה, ענויי הנאסרים, חפירת הקבר והמלקות כפי סמפורט לעיל).

אלה הם בקיים כוללים המאורעות הנוראים של ההרג הרב, שכמותו לא נשמע. הוצאו להרג אנשים בלי חקירה, בלי ערוך פרטיכל עיר משפט המות וכלי דעת גם את שמותיהם של המומתים. רק אחר כך, כאשר נוכחה הרשות בחטאה הנדול, התחילה מבקשת תחבולות כדי לדעת את שמות הנהרגים, אולם הדבר לא עלה בידה. הגנו מצרפים לזה העתקה מרשימת הנהרגים שערבה המשטרה. מספרם לפי רשימה הזאת רק 28, ומהם נכונים רק שמותיהם של 20. רק ההסתדרות הציונית ערכה רשימה מדויקה של הקדושים והיא הוגשה אל העדה הסיימאית, שבאה לפינסק לחקור את הדבר. וגם את הרשימה הזו אט מצרפים לזה.

ובשעה שכל העיר היתה שקועה בתהים של יגון, בשעה שמשפחות לעשרות בכו את חלליהן, בשעה שכל העיר דמתה לחצר מות, פשטו החילים על בתי היהודים ויוסיפו לפלס את חמם ידם; נולו, בזזו, הבז, התעללו ויענו את היהודים עד מות. גם התושבים הפולנים, אשר ידעו את כל האמת, כי אנשים נקיים הומתו, לא חרלו מהתקלס בנו.

ואחרי אשר האמת כבר התחילה להתבלט, אחרי אשר חוקר הדין ג'נרל הורה בפני הער פינסקי, כי היתה כזה שניאה משפטית, שם הציג לליכטובסקי כסף עשויים על היהודים בסכום מאת אלף רובלים, רמי שחיטה בעד מבחר בנינו אשר נפלו חללים בידו מרצחיהם. והקומנדנו המקומי סר את כל בתי התפלה היהודיים לימים רבים. ורמעשים הנוראים של החילים והשלטון לא פסקו גם אחרי ההרג הרב. נתנה רשות למשחית לעשות בנו כרצונו.

הנה עובדות מעטות מהרבה כמותן:

לפני 7 שבועות אפרו את חיים לדרמן, מפני שקלסחר פניו דומה לקלסתר פני אחד האנשים, אשר הצטלמו עם אקדוחים בידיהם. התמונה הזאת שייכת לשנת 1905, כאשר הוכיח העד פינשטין בראיות חותכות לחוקר הדין הצבאי נקנר ולועדה הסימאית ואעפ"י שזה ידוע היטב לנידנמים, בכיו לא נמנעו מאסרו בשביל זה. הוא נשלח מבאן אל מקום בלתי ידוע ועד הנה לא חזר. אשתי של לדרמן ובניו מתענים תוועים ברכב. כאשר פנתה האשה אל הנידנמיה וסאלה איפה בעלה, אכרו: גם אותה יחד עם בניה ויענום יום תמים.

מאורע דומה לזה ארע גם לדייר בוקשיצקי, וכמעט שנחרץ עליו מספט מות רק בשביל שפניו דומים קצת לפניו של אחד המצולמים על התמונה. יהודי פינסקאי ולרבסקי החאונק, בנסעו בקרון של תרכבת, על היצת שארע בפונק. בבוא התרכבת אל פינסק, אכרוהו והביאוהו אל הנידנמיה. סם הכותו מכות טראות. רק אתרי אשר קבלו הנידנמים שוחר שחרורו.

אל בית אליעזר גיללר באו כלילה הלילה, חפשו בכל החדרים ואחר כך צה לפני בניו של גיללר ולחתנו כהן שיתלבטו וילכו אתם. בלב חדר הלכו שלשת הצעירים אחרי מוליכיהם. זה היה בשעה השנית אחרי חצות הלילה. בדרך אמר אחד החילים אל כהן: אפשר תחשוב, כי תשתחררו בעשרה מרקץ אני אתן לכם 25 מרק, השיב כהן. התחיל משא ומתן. נתנו לחילים מאה מרק ושלשת הצעירים נפטרו לבתיהם.

ביום הרביעי 23 ליולי אסרו חילים צעיר אחד ברוך קפלן, והביאוהו אל הנידנמיה. שם דרשו ממנו, שיאמר להם איפה אפשר להשיג יין. הוא ענה, כי איננו יודע. צוהו לחלץ את נעליו והתחילו מכים אותו במדוכים על כפות רגליו. אחר כך הוליכוהו אל בית אביו לעשות חפוש. קפלן האב אמר להם, כי בחנותו יש יין. נכנסו אל החנות והתחילו שודדים. לקחו 28 בקבוקי יין, ארזי, בדי, צבע ואפנים. כשבקש קפלן, כי ירשמו מה שהם לוקחים ממנו, הכותו מכה רבה. אחר כך אסרו את קפלן האב ואת שני בניו ויובילום אל בית האסורים. למחרת בצדדים הביאו את קפלן האב אל הנידנמיה. הכניסוהו אל חדר מיוחד, חלצו את נעליו והכותו על כפות רגליו עד אשר צבו. אחר כך קרעו את בגדיו והלקוהו בשבטים, דרשו ממנו, שיאמר להם אם יש לו כסף, וזה ועוד יין. הוא ענה, כי יש לו עוד 43 בקבוקי יין, אבל כסף וזהב יש רק אצל בנו וחתנו. הנידנמים לא הרפו ממנו והוסיפו להכותו עד אשר נפל באין אוגים לארץ. החורוהו אל בית האסורים והביאו את אחד מבניו. התחילו מכים אותו באכזריות חמה. דרשו ממנו כסף וזהב. נסעו אתו אל החנות ולקחו את 43 בקבוקי היין ובתור הוספה עוד סחירות שונות על סכום שלשים אלף רובלים. אחר כך החורוהו אל בית האסורים. עוד פעמים אהדות הביאוהו לחקירה והוסיפו להכותו מכות שיש בהן כדי להמית. אימו עליו שיתלוהו. קפלן בקש שיהרנוהו ויתרלו מענותו: אי אפשר היה לי לסבל את היסורים.

בבית האסורים יחד עם הקפלנים היה אסור יהודי אחד, שמו נולדמן. פעם אחת אמר נולדמן להם, כי מפקח בית האסורים רוצה מהם מתנת כסף ואז ישתדלם.

הם הודיעו את הדבר למשפחתם. המשפחה התדלדלה לנמרי, הציגה כלי ריק. בקושי רב השינו שלשת אלפים רובלים ומסרו לנערמרית, ואז שחררו את הנאסרים.

על יד תחנת סניטובה ישב יהודי אחד שלמה חיים גולדמן, וקן בן 68 שנים. פולני אחד סולקובסקי, ארון האחוזה הקרובה, הלשין שבני של גולדמן הוא בולשביק. באמת היה חבר הקומוניסט העירוני בעירה נזקא בשעתם של הבולשביקים. תושבי העירה בחרו בו מפני שידעוהו לאיש ישר. ובהסוג הבולשביקים מפני הפולנים יצא אתם. הנערמרית אסרה את גולדמן הוקן, דרשו ממנו, שיאמר איפה נמצא בנו. הוא השיב טאיוני וידע. תושבי העירה העידו על גולדמן, שהוא איש ישר, אז שחררו אותו. בשמנה סולקובסקי לראש העירה יונבא, הלשין על הוקן, שגם הוא בולשביק. אסרו שוב את הוקן והביאוהו לפינסק. זה היה ביום 18 ליולי. ממחרת בא מפסק הנערמרית המהווית, הציג את גולדמן מבית האסורים והילכו אל הנערמרית. בדרך אמר לו, כי ישחררהו אם יתן לו חמשת אלפים מרק. הוקן השיב, שאין לו סכום כזה. הביא את גולדמן אל הנערמרית. שם הטילוהו על הארץ. חיל אחד ישב על ראשו והטני על רגליו והלקוהו במגלבים עד שנשאר באין אונים. כאשר שב אליו מעט כח, התחורוהו לבית האסורים.

ממחרת הביאוהו שוב אל הנערמרית. הלקוהו 23 מלקות ברצועת עור ונזרו בכבין קהה את חצי וקנו. נזדרס אחד שלף את תרבו ואמר לו, אם לא תזיר איה בך אתיו את ראשך. הניתוהו על ספה, בסורו בטמיכה עד שהיה קרוב להתנק והלקוהו שוב ברצועה. המפסק של הנערמרית הכהו במרדך. הוקן התעלף. כאשר השיבו לו את רותו, התחיל מתהנן לפני מעניו שימיתוהו. הם לענו לו ובמספרים גונו את החצי השני של וקנו והחורוהו לבית האסורים.

ביום הרכיני 23 ליולי הביאו בקשה חתימה בידי תושבי יונבא ומכתבים מבכלי אהוזה פולנים, שגולדמן הוא איש ישר, וביום 24 ליולי באה אשת סולקובסקי אל הנערמרית ובקשה שישחררו את גולדמן. נוסף לזה נתנו למפסק הנערמרית 200 מרק ואז שחררו את האומלל.

כל מעשי הנבלה הללו היו ידועים לקומנדנטורה, אולם היא ראתה אין והחרישה. כל הזמן כרובה ההליכה ברחוב בסבנה: החילים תופשים לעבירה. רק באמתלא לקבל שוחד. הם אינם חכים גם על הוקנים והחלשים. למשל תפשו את צירניכוב יהודי וקן ורפה כח ויסתובוהו לעבירה, וכאשר סרב ללכת, מרעו את לחיו. בן עשו גם למויצ הקרלינאי.

ומעשי החמם והשוזר אינם פוסקים. ההתקלחות בנו עיברת כל נבול. כבודנו מחולל ונשמחנו מוספלה. כל האויר מרעל בשנאה ובאיבה לאחינו המדוכאים. כל יום קללתו כרובה משל חברה מתעמרים בנו גם החילים, גם הנערמרים, גם השקצים הקטנים, חיל המלואים של הצבא הפולני. כבר באו לעירו קציני הממשלה הפולנית וגם ועדה סימאית, הם תקרו ודרשו את פרטי התיעבות וכל האמת נודעה להם, אולם מצבנו לא הישב, ואין אנו יכולים לקוות, כי היערה הנכבדה הנוכחית תביא לנו ישע.

העם הפולני, כאשר אנו למדים מן ההיסטוריה שלנו, רגיל לחשב את העם

היהודי לשפל, לנחית דרגא, שעליו להיות למרמס לפולנים, בני האדם המעלה את נשמתו, את כבודו, את הנשי האנושיות שלנו רמסו תמיד השחצנים האלו ברנל נאור. כל זמן שקצרה ידם לא הצוו להראות את העצמות ויטטו מאונס את הרגלם זה, שנעשה להם לטבע שני, אבל עכשיו, אחרי שהאנושיות, הלוחמת את מלחמת הצדק והשוויון, שחררה אותם וכחם שב אליהם, אחוז טוב את מעשי אבותיהם בידיהם. השלום, שהעדה הנכבדה רוצה לברת בינינו ובין הפולנים לא יקום. כמעט שתגרענה הממלכות הנאורות שבאירופא ובאמריקא את עיניהן מן הממלכה החסאה הזאת, תשוב למעטי הרשעה וענייני ידבי שבעתים. רבת סבלנו מן הרוסים, הרבה נשאנו מן הגרמנים, לא מעט עניני תחת שלטונם של האוקרינים והבולשביקים, אולם צריכים אנו להעיד, כי בכל משך המלחמה, כאשר עברנו ארבע פעמים משלטון לשלטון, לא הימנענו נם יהודי אחד בידי תרשנות, ובמעט שנכנסו הפולנים לעירו התחילו ההריונות וספך הדם. בתחלה, כעין הקרמה, הימנעו שני יהודים, אהריהם עוד ארבעה ואחרי הארבעה נפלו חללים 33 ממבחר בנינו, צבי תפארת עירנו. ואלמלא הרעש הנדול, שהקימו העמים התרבותיים על מעשי הרצח, מי יודע כמה קברים חדשים היו כבר נוספים בבית הקברות היהודי שבעירנו לאנשים נקיים מען אנו יושבים על הר געש. חיינו תלואים לנו ממנו. אין אנו בנחותים ביום המחרת. ענייני גדלו למעלה ראש. אל מי טבל לטום לעזרה? מי יריב את ריבנו ומי יאמר למלאך המשחית, הרף?

אנו רוצים לקוות, כי העדה הנכבדה לא תעזב את העיר לפני שתבטיח את חיינו מהרג, את רכושנו מבו ואת כבודנו מחרפה ומקלסה.
בכל הכבוד

ההסתדרות הציונית בפיוסק.

פרק עשרים וששה

כל אותם הימים, שעשה מורגנטוי בפיוסק היתה העיר במצב של התעוררות בלתי רגילה. היא היה מרכז החיים הצבוריים. היהודים שכתי את עניניהם הם ישיהו רק בו: כיצד מתחם מורגנטוי אל היהודים הבאים לשפוך לפניו את מרי שיהם? לשם מה בא לפולניה? היוכל להשפיע על השלטון, כי יחדלו מענות אותנו? תעור שאלות כיוצא בהן. על הבית שבו קדרה חקירת העדים, צבאי אנשים למאות מאז הבקר. ובאותה העת סר מעלינו פחד החילים וה"שקצים", פסקו הכוח והעלבונות, חדלו ההתקלכות וההתעמרות, נעשינו לבני חורין, יצאנו משעבוד לנאולה. מצב רוחנו היה מרומם. נמצא אה גדול, שלפניו אפשר לשפך את נפשנו, תחת אשר קודם לכו היינו אנשים לשאת את יד המציק מתוך שתיקה והכנעה, בחינת "תן בעפר פיהי" והנה נמרה החקירה. מורגנטוי הודיע, כי הוא מתכוון לצאת את העיר. תיכפן נפל עלינו לבנו. הרגשנו, כי אנו מתיתמים. מנגנוי עזוב אותנו וסדרה חדשה של עניים ויסורים מתרשט ובאה עלינו. פנינו קדרו והמועקה בלב גדלה. מי יעמד לנו בעת צרה ומי יריב את ריבנו? מצב רוחנו נדבא. עב ענן הרת רעמים כסתה את

שמינו, שהתבררו לימים אהדים; יראנו פן ירצו הפולנים להתנקם בנו אחרי סור צלנו מעלינו, ויראונו את נחת זרועם עוד ביתר עז.

פניתי אל קראוזה מזכירו של מורנגטוי והשיחותי לפניו את דאגתנו ואת פחדנו. הוא התאמץ להרניע אותי ויבטיח לקחת דברים אדות זאת עם מורנגטוי. באותו היום בערב נקראתי אל מורנגטוי. הוא התאכסן בביתו של הדייר פלדמן. שם מצאתי מלבד מורנגטוי וקראוזה עוד קצין פולני. מורנגטוי אמר לי: שמעתי, כי היהודים בכאן שריונים בפתח פן ישובו להציק להם אחרי צאתי מן העיר. והנה אעפ"י שהנינו בטוח, כי פחדכם הוא פחד שוא, בכיו בקשתי את הקצין הזה, כי יגן עליכם. אתה והדייר פלדמן תוכלו לפנות אליו בכל מקרה של קפוח וכות היהודים בעיר. היו בטוחים, כי הוא יריב את ריב העשוקים.

ממחרת נסע מורנגטוי עם בני לויתו, ובעיר השתלטה פתאום עצבת מחניקה. באו ימי אוכל אפורים וקודרים. הפחד אפף אותנו כמקודם. נתיחמט. מורשיו קבלתי מכתב ממורנגטוי כתוב נרמית, שבו הביע לי את תורתו על עזרי לו בהנהלת החקירה, ויחד עם זה חוה את דעתו, כי היהודים צריכים לשכח את אשר עשו להם הפולנים ולהשלים אתם. הוא בקש ממני טאשפיע בבון זה על יהודי פינסק. בסוף מכתבו הסיף, כי הוא בטוח, שהפולנים לא יוסיפו להרע לנו. והחיים בעיר כאלו נכנסו אל מסלולם. נטל העוקץ החד של הפורעניות שמצאנו, הפצעים והצללות של הלוקים נרפאו. האלמנות והיתומים, האבות והאמות הסבולים כבר התרגלו עם קסי נורלם. מרי רוחם ויגונם התחילו פנים לאט, לאט ובעיר הורגשה הקלה.

ומן קצר אחרי נסיעתו של מורנגטוי בא אל פינסק מר סטוארט סמואל, שנשלח מסעם ממשלת אנגליה לחקר את מעשיהם של הפולנים ליהודים. סמואל בא כמעט בהפתר ובהחבא. ענותת מופרזה וקיצונית. הוא בא לפולניה יהודי ובצאתו אל פינסק לקח אתו איזה צעיר יהודי מירשוי, ששמש אצלו מזכיר ומתורגמן. סמואל היה הפך נמור ממורנגטוי. הלז אהב את הפרסום, את השאון, את הברק ואת עשית הרשם, נוסח אמריקאי. וסמואל התנהג בשקט ובצנעה. מין נמוסיות יוצאת מן הכלל הנובלת עם ... אני מתקשה למצא מלה מתאימה למסגרת זו. הוא לא חקר ולא דרש, לא נכנס בדברים עם המעונים ולא הומין אליו איש. כיצר יכול היה לדעת, ולוא גם מקצת מן המקצת, ממה שארע לנו? ולשם מה בא אל פינסק? רק לאלקים פתרונים.

הוא בא לעירנו ביום החמשי בבקר. דבר בואו נודע לנו עיי העתונים הורשויים, שהתקבלו באותו היום. הציונים שלחו אליו מלאכות. שאלנו אותו, אם יש לו צורך באנשים מקומיים. טיעורו לו בחקירתו, למען יתברר לו הכל. הוא ענה שאין לו צורך בזה. אחרי שווא אינו רוצה להומין אליו את המעונים ולשמע את ספוריהם. הביע רק את חפצו לשמוע את פרטי הריגת 35 היהודים. אני ספרתי לו את הכל. לאתרונה אמרתי לו, כי לפי דעתי צריך הוא לחקר את המיור לשצינסקי, האשם הראשי בשפיכת הדמים (לשצינסקי השתמש מלהתיצב גם לפני הועדה הסימאית גם לפני מורנגטוי; השלטון הצבאי היה תמיד עונה, כי אי אפשר למצא אותו) בארתי לו,

כמה חשוב לשמוע מה יענה הוא. סמואל הסכים לי ובקש את מזכירו לשאל מה.
ו. א. ביום הששי, בקומנדנטורה, אם לשצינסקי נמצא בפּינסק. נפרדתי ממנו בלב
נרנו. ראיתי, כי הוא אינו מעונין לגמרי לדעת כמה סבלנו וקנינו ולא יכלתי להבין
מה מטרת בואו אלינו.

ביום הששי בצהרים באתי אל סמואל לשמע את אשר נודע למזכירו אדות
לשצינסקי. קבלתי מענה, כי בקומנדנטורה אמרו, שלשצינסקי אינו בפּינסק.
בואו של סמואל לא עשה כל רושם בעיר. לגמרי לא התענינו בו. ביום השבת
בא להתפלל בבית הכנסת הגדול ועלה לתורה למפטיר. הוא קרא את ההפטרה
בנון ובהטעמה במבטא הצרפרי ואז התחילו מסיחים בו. ספרו, כי הוא קרוב למלכות
ועשיר גדול ועוד גוזמאות שונות, כאורד נכבדן יהודאין.

ביום השבת בצהרים בא אלי סגן קצין יהודי, שעבד בקומנדנטורה, ויאמר לי:
הנה אתמול בא צעיר אחד בשמו של סמואל אל הקומנדנטורה ושאל אם לשצינסקי
נמצא בעיר. שם עמדו, כי אינו גם שאין הם יודעים איהו. חנה היום נודע לי, כי
לשצינסקי נמצא בלויניץ (2 תהנות במכלת הברזל מפּינסק), הוא יושב שם זה כחדש.
והנה, אם סמואל רוצה לראות את לשצינסקי, אוכל להידע לו באפן רשמי את מקום
המצוא, אם רק יפנו אלי, מפני שהיום הגני התורן בקומנדנטורה.

הלכתי חיקף אל האכסניה של סמואל. היה כבר לפנות ערב. מצאתי את
סמואל אוכל את הסעודה השלישית. ככלותו לאכול, הנדתי לו את דברי סגן הקצין
ובקשתי ממנו, שישתמש במקרה הזה ויסע אל לויניץ לחקר את לשצינסקי. הספתי,
כי אם יש את נפשו אני מוכן לנסע אתו לשם, למען הַיּוֹם את דברי לשצינסקי אם
יצה לשקר. סמואל עניני: אני מוזמן הערב למסחה אל ליוור פולני, עלי ללכת
לשם חיקף. אשוב בתשע ואז נראה מה לעשות. הרגשתי, כי הרברים האלו נאמרו
מן השפה ולחוק. וכי הוא רוצה להשתמש ממני. מבלי שים לב לזה באתי בחצי
תשע אל האכסניה. בתשע שכ סמואל, אולם נסגר בחדרו. חכיתי וחכיתי והוא לא
יצא. ישבתי וכתבתי לו את הפתקא דלקמן (באידיש).

לכבוד

מר סמואל, ציר הממשלה האנגלית.

מכיון שהמיוזר לשצינסקי הוא החייב במוסר הצרני של 35 יתידים הפים מפשע
והוא השתמש מלהתיצב לחקירה גם לפני הועדה הסימאית, גם לפני הועדה של
מורננטוי, ועכשיו יש האפשרות לכבדו לחקר אותו, לכן אני מתכבד לבקשו בשם
הצבור היהודי בפּינסק, כי לא ימנע מהשתמש בשעת הכושר ויחקר אותו. באופן
אחר ישמש זה אמתלא טובה ללשצינסקי לרחק בנקיון כפיו גם להבא.

בכבוד נמור

א. א. פינטזין.

את הפתקא המצאתי לו עיי מזכירו. הביתי לחשובה עד אחת עשרה. אז יצא
סמואל ואמר לי: אני נוסע עכשיו לירשוי, בחזירתי אסור אל בריסק, שם יהיה אז
לשצינסקי ואחקור אותו.

יצאתי מאת פניו נוזף ונרנו. אב תרנו ואולי עוד נרוע מזה.

עבר איזה זמן ובעיר לא קרה איזה מקרה מסוים של מעשי עול כלפי היהודים. היו התעללויות מועטות וננישות בודדות מצד השלטון כלפי היהודים, אפס אני לא שמנו לב להן. אחרי האכזריות והתועבות הקודמות נחשבו התעלולים האלה לדבר גילי, שאין להתריע עליהם.

פרק עשרים ושבעה

בשלהי שנת תרע"ט השתקע בעיר משרד הגנדרמריה הפולנית. זה היה מין בולשית אכזרית, ששמה את ידה הקשה על כל החיים בעיר. התחילה סדרה של חפזים, חתרנות, לקיחת שוחד, מאסרים ואלמות נוראה. בקשו כל מיני תואנות מן היהודים למען נצל אותם ולהפשיט את עורם. שבו לנו ימי צרה. לא היינו בטוחים בזמן המחרת. הקצין הפולני, שאותו מנה מורגנטאו להגן עלינו, יצא מן העיר ולא היה לנו אל מי לפנות לעזרה. הנעשקים ידאו לנלות את צרותיהם בקהל. צו על ככה מאת עושיקיהם. ואם העיו מי שהוא לקרא תנר על מעשי הורן, לקה בכפלים. האלמות הרימה ראש והאגרוף היה לשופט רמים.

לפני חג הסוכות תר"פ קרה המקרה הזה.

הגנדרמריה באה אל יהודי אחד, פרדימן שמו, להחרים אצלו צטורות נחשת. בנו של פרדימן, צעיר בן 20, התרגו ואמר: "זהו שוד". אחד הגנדרמים ירה אליו וימדתו תחתיו. קמה מהנמה, הבחילו את הקומנדנט, והוא הכטיח לאסור את הרוצח ולמסרו למשפט. אולם עברו ימים ואין מאכר ואין משפט. הרוצח משיל לו במנוחה ברחובות, כאילו הרג איזה כלב שוטה. דמינו שוב הפקר.

לא היו ימים מועטים והנה נדע לי במקרה מעשה נבלה אחר.

איש אחד יצחק ליב גיללר, שגר בלודז, שלח לאחיו בפינסק מנופקטורה למכירה. יחד עם זה שלח לו תעודה מאת השלטון בלודז, כי יש לו הרשות למכור את הסחורה בפינסק. והנה בא באחד הימים נעדרם והחרים את הסחורה. הדאו לו את התעודה, אבל הוא לא שם לב לה. על החדר, שבו היתה הסחורה, שם חותם צר. ממחרת בא שוב אותו הגנדרם ויאמר, כי אם יתנו לו אלפים מרק, ישתחרר את הסחורה. גיללר האב מאן להסכים לזה, אבל אחד משני בניו נתן לנעדרם את השוחד והלז הכיר את החותם מעל החדר. עברו שעות אחדות והנה נקרא גיללר הצעיר אל הגנדרמריה. שם התנפלו עליו ויחלקו לו מכות ומהלומות. האשימו אותו במתן שוחד (זה היה טכסיס מיוחד של הגנדרמריה, פתו תחלה, שיתנו שוחד ואחר כך היו מאשימים בעד זה, למען יוכלו לקחת שוחד משנה). מן הגנדרמריה הוליכו את הצעיר אל בית הסהר. יממה ישב הצעיר אסור. שם הכוהו ויענתו בלי חמלה. שחררו אותו אחרי שנתנו לגנדרמריה עוד שלשת אלפים מרק.

הודעתי את שני המאורעות האלה במכתב למועצה הלאומית אשר על יד הקלוב של צירי הסיים היהודים בורשוי, ויחד עם זה תארתי את המצב הרע, שאנו נמצאים בו, מפני התיאנות והתעללות שהגנדרמריה שמה לנו, מה שנעשה במכתבי לא ידעתי.

באחד מימי החטבה תרפ"ב, בששי בשבת לפנות ערב, בשיכור הביתה, נקראתי באופן תביק אל המשטרה. הלכתי להתבשר שר השיטרים פנה אלי בדרישה: "האיך מלאך לבך להלשין על השלטון שלנו? לא הבינותי מה אדם זה סתם ענית, כי מעולם לא הלשנתי על מי שהוא". ומה לך להתערב בדרישתו של פרידמן ובעניני של ניללר? או נוכחתי במכתבי, ששלחתי למועצה הלאומית, לא הלשנתי על השלטון, ענית, אני רק הודעתי למועצה הלאומית שלנו מה שאירע בפניסק. שר השיטרים אמר: "היום בא הנה חוקר-דין שלוח מאת מיניסטרים הצבא לחקור אדות זאת, ואני נותן לך עצה נאמנה, כי תאמר לחוקר-הדין, שאיך יודע כלום. הביטתי. כי דברים בנו: השלטון המקומי והנעדרמריה רוצים לשטטס את הדבר, ולכן הם רוצים לפתותני, כי אכחש בכתיבת המכתב. ענית לו: אני כתבתי את המכתב ולא איכל, וגם אני רוצה, למשך את ידי הימנו. ואני אומר לך, אמר שר השיטרים, כי לטובתך צריך אתה להסתלק מכל הענין הזה ולומר, כי איך יודע כלום. אני עמדת על רעתי. או התחיל לאיים עלי ולהבכיר במלין, התאמץ להשפיע עלי. ובראותו, כי אינני שומע לו, אמר, "אם כן תבוא מחר בבקר הנה ואני אלק אתך אל חוקר-הדין. נפרדתי ממנו ואצא. הוא נטפל אלי בדרך והתאמץ שוב לפתותני לדבר על לבי, כי אכחש את כל הדבר. סוף, סוף נפטרתי ממנו.

לא הלכתי הביתה אלא אל בית ניללר. הוא עדיין לא שב מבית התפלה. ספרתי לשני בניו את כל הדבר ואמרתי, כי מחר אספר לחוקר-הדין את כל אשר היה בענין התרמית הסחורה של דודם, לא אסתיר כלום, ובודאי יזמינו גם אותם ואת אביהם, לכן גם עליהם לספר את כל האמת, לבלתי יתנוני למעליל עליהם סקר. היספתי, כי בהגלות כל האמת, יהיה זה ללקח לנעדרמריה ולא תעזו עוד למוץ את דם היהודים. הם הבטיחו לי, כי לא יעלימו כלום.

בשיכור לביתי, מצאתי שם את מר מ. ח. טיונר. בדודע לו למה נקראתי אל המשטרה, ספר לי, כי הוא יודע שטרטגלס תרגם את מכתבי לפולנית ומסעם המועצה הלאומית לשלח מכתבי עם תרגומו אל מיניסטרים הצבא. נתחור לי כל הענין. ממחרת, ביום השבת בבקר, התייצבתי לפני חוקר-הדין. הוא פתח בכעס: "אם הסדרים שלנו אינם טובים בעיניך, אצוה לנרשך מגבולות פולניה. הבטתי אל עיני והנה הן בוערות באש חמה. אם אתה רוצה לנרשני מפולניה, אמרתי, תוכל לעשות כרצונך, אולם אם אתה רוצה לדעת את האמת כלה, הנני מוכן לספרה לך. אבל מי ומה אתה. כי הן מתערב בענינים של אחרים?" קרא. מפני טבחות כאן צירי הסיים היהודים, חברי העדה הסימאית, טבאה לחקר את מאורעות הדמים בעירנו בקסוטו, שאידיע למועצה הלאומית שלנו כל שיארע ליהודים כאן. ענית, ולא עוד, אלא שגם מורנגטוי שליח ממשלת ארצות הברית הסתייע כי בטעה שהיה בפניסק, הוא הכיר את פעלי וגם שלח לי מכתב תודה. ובדבריי הראיתי לו את המכתב שהוא. הדברים האלה, וביחוד מכתבו של מורנגטוי, שככו קצת את קצפו. הוא עזב את חמתו ואני ספרתי לו בפרוטרוט את דבר הריגתו של פרידמן ואת עניני של ניללר, הוספתי, כי מפי ניללר האב ושני בניו יודע לו, אם נכון הדבר או לא. הוא צוה את ש. השיטרים, שהיה נוכח כל הזמן בחדר, להביא את הניללרים, ולי אמר שאחבה במסדרון.

בעד הלון המסדרון ראיתי את אשתי ובני עומדים ברחוב נבהלים וחרדים. המצב בעיר היה כך, כי כל מי שנקרא לשלטון היה דומה לזה שעלה לגדרום. כשעתים עברו והגיללרים עוד אינם. הסתובבתי אילך ואילך במסדרון. והנה נכנס יצחק לייב גיללר, שאת סחורתו החרימו בבית אחיו. שאלתי אותו מדוע בוששים ככה אחיו ודובני לבוא. עוד מעט יבואו, ענני, אבל דע לך, כי את דבר השוחר הסני, שנתני לנדרמריה, למען תשחרר את הצעיר, לא יספרו, מפני שאת השחר הזה שלחו לנדרמריה עיי נערה אחת, ואסור לסבך אותה בענין הבלתי נעים הזה. סוף, סוף באו הגיללרים. נכנסו אל חוקרהדין. אותי לא נתנו להכנס לשמע את עדותם. כאשר יצאו נקראתי אני. חוקרהדין אמר לי: כן, הם ספרו, כי נתנו אלפים מרק שוחר, ספרו גם כי הצעיר רבה בנדרמריה ואחזיק נאכר, אבל הלא אתה כתבת במכתבך, כי נתנו לנדרמרים שוחר פעם שנית וזה לא נכון. זוהי עלילת שקר, ואתה תמכר למשפט צבאי כדון מוציא דבה על השלטון.

סליחה, אדוני, אמרתי. הנה נובחת מעדותם של הגיללרים, כי הנדרם קבל שוחר למען הסיר את התרם מן הסחורה, כי הצעיר נאסר בעון נתינת השוחר וגם רבה בנדרמריה, והנה מתעוררת השאלה מדוע זה שחררוהו אחר כך ולא מסרוהו לדיון? הלא חטא השוחר הוא חטא חמור וכיצד זה טשטש הדבר? כלום אין אתה, אדוני, רואה, כי הלך אחר של כל הענין הזה, ודוקא החלק החשוב ביותר, חסר כאן? אתה, אדוני, קורא את פרשת הענין הזה עד אחרי המכות טקבל גיללר בנדרמריה ומעמיד נקודה, זה אצלך כבר הסוף. אולם אני קורא את ההמשך. הדעת נותנת, כי אלמלא קבלו שוחר שנית לא היו משחררים את הנאכר, אלא היו מוכרים אותו לדיון. למען ברר את כל הענין עליך לפנות אל הנדרמריה ולדרש ממנה את הפרטיכל על האכרו של הצעיר, ואז תנכת, כי כל אשר כתבתי אל המועצה הלאומית נכון.

אבל משרד הנדרמריה איננו עוד בעיר, ענני, הוא עבר ללונניץ. ומה בכך, עניתי, תוכל לפנות אליו עיי התליפון ולדרש באזרים. הלא חובתו של השלטון העליון לבער את קבלת השוחר מן הארץ, והחת להכיר לי טובה על עזרי לנלות את הפושעים, הנך מתנפל עלי. ברם, אני ידעתי מראש. כי הגיללרים לא יספרו על השוחר הסני, מפני שבוה מעורב צד שלישי, כך אמר לי מפורש לפני שעה קלה אחיו של גיללר האב.

נסתתמו טענותיו של חוקרהדין. כנראה ראה, כי הצדק אתי, ויאמר לי: לך לביתך ובארבע תבוא שוב הנה, לשעה ההיא אומין את העד הזה ואשמע מה בפיו. בצאתי מן החדר, נתקלתי ביצחק לייב גיללר. בקשתי ממנו, כי יכנס אתי אל חוקר הדין. הוא סרב. אחותי בו ואמשכהו בחוקה. קמה מהימה. לקול השאון יצא שר הסוטרים. אמרתי לו: הנה העד, שצריך להזמין אותו אחר הצהריים, אפשר לחקרו תיכף. הוא צוהו להכנס אתי אל חוקרהדין. פיתתי אל יצחק לייב ואמרתי: מה הגדת לי לפני שעה קלה במסדרון? הוא התחיל לנמנם. אבל אני נתתי עליו בקול: את האמת הניר, אל תכחד כלום, אני אררוש, שישביעו אותך בבית הכנסת לפני ארון הקרס! שוב נמנום ומלים מקושעות. די, התערב חוקרהדין, הפטרו לבתיכם.

כל הענין הזה יתברר בבית המשפט. אדרבה, אמרתי, אני הפך מאד, שתמסר את כל הענין לבית המשפט ושם תגלה כל האמת. בקשתי מחוקריהדין, שיחזיר לי את מכתבי של מורננטוי, אבל הוא מאן. מובן מאליו, שהדבר לא נמסר למשפט וכל הענין נשתקע. אבל מן היום הוצא הענין מן העליון של הנידאמריה מעלינו, היא לא הסיפה לעולל את עלילותיה ברשע ומעו יצא מתקן.

פרק עשרים ושמונה

השלטון העליון, רצה, כנראה, לפים את יהודי העיר על הרם הנקי שנטפך בה ולכן הוציא פקודה, כי הנהלת העיר תמכר בידו נבחרו התישבים, בלי הברל דת וגזע, זו היתה הפתעה לנו, אני היינו רגילים, כי את חברי המועצה של העיריה, אשר על פיהם נחשבים כל עניני העיר, יבחרו רק התישבים הנוצרים, שהיו המעט בעיר. כך היה נהוג מעולם. גם אחרי שממשלת הודון של ניקולי נתנה הזכות ליהודים להשתתף בבחירות לרומה הממלכתית, עסקה מהם את הזכות להשתתף בבחירות אל העיריה. לידו אבסורד טפשי ואכזרי כזה הניעה ממשלת הרשעה. מן היהודים היה שר הפלך קמנה לחבר במועצת העיריה יהודי אחד מן הזקנים, שהיה רגיל, וגם במובן ידוע גם מחויב, לעטת אמן על כל החלטותיהם של הנוצרים. וכך היו הנוצרים היהודים נטולים מן הנהלת העיר ועשוקי זכויות.

התחילו מתכווננים לבחירות. נותני הטון בין היהודים היו הציונים. ההמון נסה אחריהם. צעירי ציון הלכו אז יד ביד עם הציונים הכלליים. ציצ של הימים ההם לא היו עוד להטים אתרי הסוציאליזם עד כדי שרפת נשמת הציונות והלאומיות היהודית, לא התאמצו למצא חן בעיני הבונדי ולהתרצות אליו, למען יואיל ברוב חסרו להידות בסוציאליזם שלהם. הם התנהו עפ"י האיריאולוגיה של הציוניות הנקיה, בלי הערובת-לואי של איריאליזם אחרים; לא הציצו אל עיניהם של הבונדיזם לראות מה יאמרו, באי הכח היחידים של הפרולטרית היהודי. השם ציון היה כתוב עדיין על דגלם באותיות מזהירות, הוא לא טוטטש ווהרו לא העם. השפה העברית והתרבות העברית היו קדושות להם, חשבו את העברית לשפה הלאומית היחידה של עמנו. במלה אחת: היו ציונים בכל מאת האתוים. וכך היתה החיות הציונית-הלאומית בבחירות אל העיריה מאוחדת ותוקה.

הפולנים נפלטו לשתי מחנות, המשמרים לחוד והמתקדמים לחוד. אלה האחרונים פנו אל הציונים והציעו לפניהם להכנס אתם בבלוק. מענין מאד היה לראות כיצד הגמיכו השחצנים האלה את נאותם: כלום שונאי ישראל אנו? הפולנים דורשים תמיד את שלומם וטובתם של שומרי האמונה הישנה. גם הרוסים פנו אל הציונים בבקשה, שיכניסו גם אותם אל הבלוק. התחיל משא ומתן. הציונים עברו מצע, שעל פיו יסכימו להכנס בבלוק עם הפולנים והרוסים. זמן רב ארך המשא והמתן. הרוסים, שירדו מגדולתם, שהיתה להם לפני המהפכה, נהפכו פתאום לליברלים נמורים. הסכימו תיכף למצע של הציונים, לא כן הפולנים, הם התעקשו

ורצו להפחית כמה שאפשר מדרישתם של הציונים, אבל ללא תיעול, הציונים היו אז אדוני המצב, והפולנים נכנעו. ביום 14 אבנוסט שנת 1919 נכתב ונחתם החוזה. אני מביא ממנו סעיפים אחדים:

(1) בכל מוסדות העיר, בכל עבודותיה ובכל המשרות העירוניות מתקבלים עובדים מן הלאומים השונים בעיר בהתאם למספר האוכלוסין של כל לאום ולאום. (2) מקופת העיריה נתמכים כל המוסדות הדתיים והתרבותיים מכלי הפלה בין לאום ולאום. בהתאם למספר האוכלוסין של אותו הלאום. אין כל רשות למועצת העיר להתערב ולחזות דעה בשאלות דתיות או תרבותיות של אותם המוסדות. (3) המנהגים הדתיים של כל האמונות יש להם זכות של פומביות. ליהודים יש רשות לעסק במסחר ביום הראשון וגם לעבוד במוסדות העיריה ביום הראשון במקום יום השבת.

(4) השפה העברית הלאומית בן השפה המדוברת של היהודים יש להן זכות מלאה כמו השפה הרשמית גם בדבור וגם בכתב בכל מוסדות העיר, באספות ובכל מקומות פומביים.

התחילה מלחמת הבחירות. מלבד הבלוק של הציונים, הפולנים המתקדמים והרוסים, ומלבד „הבונדי יצאו אל המערכה גם הפולנים המשמרים, שכרתו ברית עם יהודים אחדים מן „המהפכניים“. המשמרים היו כלם בעלי אחוזות עשירים, ולהם היו יהודוניהם חוברי אדמתם וקוני תבואות שדותיהם, הציונים התחילו לעורר את הצבור המנומנם ולהסביר לו עד כמה נחוץ הדבר להכניס אל המועצה יהודים נאמנים לעמם, שיעמדו על המשמר, כי לא תקופחנה זכויותיהם. נאמו בכל כתי התפלה, הפיצו כרוזים, ואחוזו בכל מבשרי ההסברה והתעמולה כנהוג.

ימים אחרים לפני הבחירות סדר ה„בלוק“ אספת תעמולה באולם הראינע. נאסף קהל גדול, נאמו ציונים, פולנים ורוסים. כאשר קרבה האספה לקצה, קם פתאום שאן בחיץ. „הבונדיאים“, שהיו נוכחים באספה, התחילו ציעקים: „אתם, הציונים, נכנסתם בבלוק עם הפולנים, צאו וראו, שם מכים הפולנים את היהודים. מהרנו לצאת. והנה פולני אחד (זה היה בלש לבוש בגדי אורח) אוחז בצעיר יהודי מושך אותו אחריו. הצעיר סרב ללכת. הבלש הרים את ידו והכה את הצעיר לחי. התרונתי ואמרתי למכה: אפשר יש לך רשות לאסר את הצעיר, אבל אין לך כל רשות להכות אותו. מי אתה? קרא הבלש בקצף, הנני אוסר אותך. אחד מן הציונים, פרידמן שמו, התערב בדבר והבלש צוה לאסר גם אותו. שני נעדרמים לקחו אותנו ויוליכונו אל הנעדרמריה. הכניסונו אל חדר מיוחד ויסגרו בעדנו. פחד אחוזנו, מי יודע מה שיעשו לנו במערת פריצים זו.

החברים הציונים, שידעו מה הוא מאכזר בנינדרמריה, הדרו ממש לחיינו. הם מתרו והודיעו את הדבר לקומנדנט. כעבר שעה אחרי האסרנו באו אל חדרנו הקומנדנט ושני קצינים. הקומנדנט אמר: „למה היה לכם להתערב במעשהו של הבלש? עניתי לו: אנחנו לא התערבנו במעשיו, אמרנו לו רק, כי אין לו רשות להכות את הנאסר, וזו היא לא רק זכותנו, אלא תובתנו. בממשלה ריפובליקאית תובתו של כל אורח לריב את ריבו של האורח השני, בראותו, כי עושים לו עול

ומשתמשים כנגדו באגרוף. אלמנת ומבות כלפי האוהבים היו נהנות בחושיה הצרית, שכל ישרי הלב ובני התרבות התנגדו להן בכל תוקף. הקומנדנט עם מלויו יצאו. אנו נשארו כלואים. היינו נדכאים מאד. בא הערב. בחדר השחרר אופל. הינון התחיל צובט את נשמתו. מה חורשים האכזרים עלינו? מה הם רוצים לעשות לנו? בראש אינו ערוביה, והלב מחשב להטבר. החיל, שיטב אתנו בחדר לשמרנו, לא נתנו: גם להציץ מן החלון, כאלו הידני נפשות אנו.

בשעה האחת עשרה נקראט למעלה, אל הריזטה השנית. שם ישב לבלר. הוא פתח אתנו כאשר האדם, ממש לא בניגודם. שאלנו לשמותינו ולמקום מושבנו. רשם הבל בבפר ואמר: עכשיו לנו לבתיכם ומחר בשמנה בבקר תבאו הנה. לא האמנו למשמע אזינו. מאין באה לנו דרוחה? במה זכינו להשתחרר מכאן בלי מכות ופצעים? ממחרת בשמנה בבקר באנו אל הגנדרמריה. ישבנו בחדר ההמתנה. אני נקראתי ראשון לחקירה. ישב איזה נגידים בתור חוקרדין. הבלש התחיל מספר מה שארע אחמיל, והנה היא אומר, כי תפש צעיר יהודי הידוע למהפכן ולכולשביק מסוכן. ואני התנפלותי עליו והוצאתי מידו את הנחפש והלו גם וימלט. לא יכולתי להחאפק לשמע שקר כזה ואקרא: שקרן מהוצף אתה, האיך מלאך לבך להעליל עלי. עלילה כזו? וכי בשביל זה הומינו אותנו להשתתף בבחירות אל העיריה, למען חת אפשרות להתנולל עלינו בהאשמות כוזבות כאלה? אני אוכיח במאה עדים, כי אין גם מלת אמת אחת בדברך.

הבלש נתמרא חמה. הוא הרים את ידו עלי, אבל אני קראתי: אל תעין לנגע בי, אני אמצא את משפטי ואתה לא תנקד, הפקרות כזו כבר עבר וזמנה! הבלש אסף את ידו והנגידים אמר אלי: שוב יחד עם חברך לבתיכם ומחר תבואו הנה. באנו למהר, אמרו לנו לבוא מתדטים. באנו למתרחים ודחו אותנו טוב. וכך נשתקע הדבר. בחדש אלול תרע"ט היו הבחירות לעיריה. הפולמוס היה קשה. מלבד שצריך היה להלהם בארשיות הצבור היהודי וכדכאן הנפש, שתקף אחיו אחרי השחיטה, והיתה לו טנדנציה לבלי השתתף כלל בבחירות, יצא גם ה"בונדי" אל מערכות הבחירות ברשימה מיוחדת. כדרכו תמיד אהו ה"בונדי" באמצעים לא כשרים. הוא פשט את טלפיו. ראו, מה טהיר אני! פתאום הפך את עורו ויהי "לכלל ישראלי" וגם "לארץ-ישראלי", גם את כל הנשרים והם היו תופשים בכנף וקניהם וקנותיהם ומושבים אותם אל הקלפי להצביע בעד הבונד, הרוצה להכניס את כל היהודים לארץ-ישראל. לסותרים הועזרים, שתמיד רצה לעקר אותם מן השורש, הבטיח, כי יקל מעליהם את עול המסים. ברשימת המועמדים שלו תפשו את המקומות הראשונים אנשים שלא נמנו לנמרי את ה"בונדי", אלא רק מפני שהיו קצת מפורסמים בעיר, למען ישמשו כת המושך לבוחרים. סוף הדבר היה, כי הציונים נחלו נצחון. רוב הנבחרים היו ציונים. הפולנים המשמרים, שנכשלו בבחירות, חגרו את כל כהם להשפיע על הממשלה, שלא תאשר את הבחירות, ויותר מחצי שנה עבר עד שהן אושרו. ואז ננשו לבחירות הנשיאות. ליור העיריה נבחר עפ"י הצעת הציונים פולני וקן וישר מאד, ולחבריו (ל"בניקים) נבחרו 2 יהודים, אני ועוד אחד, ושני נוצרים, אחד פולני ואחד רוס. ואחרי חג הפסח תרי"פ הוקמתי על משרתי.

פרק עשרים ותשעה

שאלת הספקת המזון לתישבי העיר היתה די קשה. השדות בכל המחוז היו עויבים ושיממים. האבדים אשר שבו ממקומות גלותם, שהגלו לשם עיי הנרמנים, לא יכלו לעבד את אדמתם מחשש אינבסטר. חי ומת, ובעיר הרעש חוסר מזון. העיריה החליטה לבוא לעזרת האוכלוסין. צריך היה להביא מזון מפנים פולניה, בעקר מפלך קליש, ששם היה שבר גדול באותה השנה. התעוררה שאלת הכסף. דרוש היה סכום רב מאד, וקופת העיריה ריקה. מועצת העיריה בחרה כי למנהל עבודת הספקת המזון, אני הרבקותי מודעות, כי כל הרוצה שהעיריה תביא בשבילו מזון, יבנים לקופת העיריה סכום כסף, ומן המזון שיובא יקבל מנה בהתאם לכסף שהבנים. אני התמתי בתור אהראי לכסף. הצבור נענה. התחילו מבנים סכומים די גדולים. לא היו ימים מועטים ובקופת העיריה נאסף יותר ממיליון מרק. כלות עזור נסעתי לקליש והבאתי משם 4 קרונות מזון. קשה לתאר את השמחה, טקמה או בעיר. באה רוחה. מסביבות העיר קייתי קרונות אחרים בולבוסים בשביל האוכלוסין. העבודה לא רק בקיית המזון (צריך היה להתגבר על כמה וכמה מכשולים), אלא גם בחלוקת המזון לכל אחד כפי מכסת הכסף שהבנים, היתה קשה מאד, עבודת פרך ממש. אולם אני מצאתי בה ספוק נפשי.

היתה עבודה לא קלה גם לעמוד על המשמר בתוך העיריה לבלי תקיפתה ובויותיהם של היהודים, בין בקבלת בקורים בעיריה ובין בענינים אחרים. הנוצרים, שהיו הילולים בימי שלטון מצר לחשוב את היהודים לפחותי ערך ולנחותי דרגא, רצו גם עכשיו לעשוק את ובויותיהם, ועלי היה לדיב את ריבם. פלנקס היהודי הסני התאמן רק למצא חן בעיני השלטון (הוא נבחר מרשימת הפולנים המשמרים והיהודים המהפכניים) וכל העבודה היטלה עלי. ראש העיריה היה ממלא תמיד את דרישתו, לא כן הלבניקים הנוצרים, הם התאמצו לקפח את זכותם של היהודים. היועצים הפולנים, גם אלה אשר רק בזכות "הבלוק" עם הציונים נבחרו לחברי המועצה, שברו את התחייבותם, והתחילו מבוסים עלי בעון ועם. ולא עוד אלא שנהבנו לאויבים לראש העיריה והתאמצו להבשילו. אולם היועצים הציונים, שהם היו הרוב במועצה, לא נתנם להפיק את וממם.

גם השלטון לא היה שבע רצון מן המועצה בגלל מספר היהודים הרב שבתוכה. היא התאמץ להגות מבשולים על דרכה: לא רצה לאשר את המסים, שהבילה העיריה על המסחר, כדי שלא יהיו לעיריה אמצעים להתקיים, והענינים של העיריה היו ינעים. ביהודי התאסף השלטון כי בגלל הקני על האנטרסים של היהודים, חשב אתי לשוב פולניה. אפס כי לא היינו לעשות לי רעה.

בהרש יוני החליטה העיריה, כי צריך לנסע שנית למזון. הרבקותי שוב מודעות. נאסף יותר ממיליון מרק ובסוף יוני שנת 1920 יצאתי שוב לרחבי קלישה. מצב הצבא הפולני, שהיה עד הזמן ההוא איתן, ובדרפו אחרי הבולשביקים,

שנחלו מפלה אחרי מפלה, הגיע עד קיוב, הגרע פתאים. הבולשביקים נברו חילים והתחילו לזחצים את הפולנים. הידיעות, שהיו מתקבלות מן החזית, לא היו מטמחות, אולם לא שמו לב להן. היו בטוחים, כי הבולשביקים לא יוכלו לפולנים והתקרמותם תעצר. לפני צאתי את העיר שררו בה שקט ושלוה. גם בורשוי אי אפשר היה להרגיש כל פחד. באתי לקליש, סדרתי שם קניה גדולה של מכולת, שלמתי את הבקף וביום 9 ליולי בבקר טענו את הקרונות. צריך היה רק לסדר את תעודות המשלוח. והנה פתאום התקבלה טלגרמה ממינסטר המלחמה לשלוח תיכף את כל הקרונות אל החזית: הבולשביקים פרצו או את החזית הפולנית אצל קיוב והתחילו לזחצים את הצבא הפולני בחוקה. ובאותה שעה שקרונות המכולת צריכים היו להשלח פינסק, היצאה מהם המכולת והם נשלחו ריקים אל החזית. לצרה כזו לא פללתי. פניתי אל מוכרי המכולת, שני יהודים עשירים, שיחזירו לי את הבקף, אולם הם עניו, כי אין להם. התחילה סדרה של טענות ומענות, ריב ומרינו; הזמנתי אותם לדית, ועפוי פסק הדיון תחזירו לי חלק מן הבקף ועל המותר כך 329,000 מרק נתנו לי התחייבות לשלם כעבר חדש.

ביום 13 ליולי חזרתי מקליש לורשוי. בדרך לא היה מרגש איזה שני דמנבר לרגלי המצב הקשה, שנתהווה על החזית. אפשר היה רק לראות רכבות של חילים, שניכו זה מקרוב בפיון, ואלפי פולנים מתנדבים. האוהזים את הדכם כדל מן הערים והכפרים אל תחנות מסלות הברזל בזמירות ובכלי שיר. גם בורשוי ניפה היו החיים כסדרם, שקט ושלוה. רק מזה לאון פפרו, כי הפולנים נסו מנוסת כהלה ממערבות המלחמה. נפוצה גם שמועה, כי הבולשביקים כבשו את פינסק.

מה לעשות? כיצד אחזור אל משפחתי? בורשוי מצאתי פינסקאים אחדים ממכירי. הם יעצו להשאיר בורשוי עד אשר יתברר המצב. יש שתיו את דעתם, כי אסים את הבקף, כשבוע מאות אלף מרק, למשמרת באיזה בנק ואחזור לפינסק בגפוי. הם נמקו את דעתם בזה, כי שמעו שהפולנים פקדו מסלת הברזל והגזעדרמים מסתמשים בשעת הרוס וזו ומלטמנים את העוברים והשבים, והבקף יהיה בסכנה אם אקחנו אתי. אני החלטתי לחזור תיכף לפינסק ויהי מה. רציתי להיות בין בני משפחתי בשעת מבוכה והפרעת הסדרים, ולחזור הביתה בלי הבקף לא הצפתי. הבקף הוא של האוכלוסין, כיהודים כנוצרים, אשר רק כהאמים כי הכניסו את כספם לקופת העיריה וכיצד אוכל להשאיר את כספם כאן?

והנה מצאתי לי עצה. עפוי החיק הפולני יש רשות לפקדו העיריה לחבוש לראשם כובע שרה, ובמתי נעוצה מחשבה, כי כובע כזה יהיה לי תרום: זמן מפני הלשטים. החלטתי ועשיתי. והכובע יפה להפליא, תאנה לעינים. ור זהב מסכים לו, וממול פניו, ממעל למצחיה, הנשר הפולני עשוי זהב, ושני כפתוריו זהב משני קצות המצחיה מזה ומזה. "כובע מארץ הכובעים", חבשתי אותו והבטתי במראה וצחק פרץ מפיו. "מראה כהן, ניטירל. הפינסקאים, שגראיתי אליהם חבוש כובע זה, לא הבידוני, התכוונו להצדיע לפני, רק מלאך אלקים נתן בלבי את המחשבה הזאת. הכובע הזה היה לי לכובע ישיעות, על ידו נצלתי אני ממות ובעזרתו הצלחתי להמציא עזרה ליהודים רבים, כאשר יסופר להלן.

ביום 15 ליולי יצאתי מורשו. בקופה מכרו לי כרטיס נסיעה עד פינסק, אות היא, כי פינסק עוד לא נפלה בידי הבולשביקים. הנני כבר בקרון. אבל לא בקרון של נוסעים, אלא בקרון של בהמה, ללא חלונות וללא ספסלים לשבת. יש לך רשות לשבת על מוורתך אי על בלר, ואם אין לך כאלה, היאילה נא לשבת על הרצפה המטופה והלחה, ישיבת אכזריים.

עפ"י סדר מועדי צאת הרכבות צריכה היתה הרכבת לצאת מירשו בשתי שעות אחר הצהריים. אולם עברה שעה ועוד שעה, כבר אתה ערב, כבר שעה מאוחרת כלילה והרכבת עוד לא וזה. מפריחי שמועות בדים אומרים, כי הרכבת לא תצא כל עקר ואנחנו נתבקש לשוב העירה. היה מצב מדוכא.

בשעה השנייה אחרי הצאת הלילה וזה הרכבת. אוחות היא דרכה לאט, לאט כהולכת על נחונת; לא נסיעה היא זו אלא וחילת הכרטון. עוברת תחנה אחת ועומדת, עוברת עוד תחנה ושוב עומדת. רק ממחרת לפנות ערב הגענו אל בריסק.

שם כבר הנישה קרבת המלחמה. קרונות אין מספר נצטברו על המסלה. רכבות יוצאות ורכבות באות. מהומה ומבוכה. מביאים מן החזות תותחים שבזרים, ערמות, ערמות עגלות שבזרות מרוסקות-אופנים. צבאני צבורים בגדי חילים ומנפים, רהיטים שונים, שלמים ובסולים, אהלי-חילים קרועים, רובים מקולקלים וגם פצוצים לא מעט. פורקים מן הקרונות וטוענים עליהם. ערבוביה משונה.

על הרכבה שלפני בית הנתיבות וגם בבית הנתיבות נופי עימדים ומשוטטים אילך ואילך נוסעים לאלפים בלי נומא. הם מתכים לרכבות היוצאות מבריסק-בריסק היא אם הדרכים ותחתיה: צימת התחנות. דרך תחנה זו נוסעים למקומות רבים. המסלה מתפצלת ממנה בכוננים שונים. גם בזמנים כחקונים נאספים על התחנה הזאת אנשים למאות, רצים ונחפזים, רועשים והומים. ועבשיו. כאשר הרכבות חדלו משמור את מועד צאתן, ומספר הנמלטים לביתם דרך תחנה זו רב מאד, גדלו ההצטופפות וההמולה שבעתים.

והקהל מנומר ומנוון. מעוטם פולנים ורובם מאחינו בני ישראל. כלם נחפזים לשוב לביתם ולמשפחותיהם. המלחמה ההולכת ומתקרבת הסיעה אותם ממקומות מסהרם ומשלח ידם ותנם אותם הביתה, וכלם נתקעו כאן מבלי מוצא. היו ביניהם כאלה, אשר ישבו בבריסק זה יומים. נרננים הם ונרעשים. אסורים כבלא. שופכים הם את שיחם לפנינו, האורחים החדשים, אשר באו להוסיף על ההמון הרב, ולהרבות את האנדרלמוסיה: „מה לעשות?“, „מה לעשות?“, כלום יודעים את מה לעשות? גם את שואלים את השאלה הזאת ומי יתן לנו מענה? יממה תמימה שהינו בבריסק. השבנו. כי דעתנו תסרף עלינו. כל הזמן ישבנו בבית הנתיבות. יראנו ללכת העירה פן נאחר את הרכבת היוצאת לפינסק. מנהל התחנה לא ידע גם הוא מתי תנתן לנו רכבת. לאחרונה הנישו לנו קרונות ויצאו את הנוסעים אל עבר פינסק להבנם אליהם. וראה זה פלא. דוקא כאן נתנו לנו קרונות של נוסעים. בצרתי לי מקום בקרון ותיכף קפצה עלי רוח ששון. ברוך ה', יש כבר תקוה, שאוכה לשוב אל משפחתי: אלמלי היו כבר הבולשביקים בפינסק, או לוא גם היו קרובים לפינסק, לא היתה הרכבת הפולנית יוצאת להתם. הקרון, שבו ישבתי, היה רחוק מאד מן הנקיון. כנראה, לא

טאגא ימים רבים, האיר בו היה מעופש. מספר האנשים שהצטופפו בו היה פי שנים ואולי גם פי שלשה מאשר יכול היה להכיל כלם עציבים ומורגזים. על דבר קל שבקלים הם נכונים לבא בדיב. כל מלה עלולה לשמש נין הנזק לתוך אבק שרפה. יושבים אתנו גם פולנים, ומפניהם הנדר ביותר: הם תיגלו מאו להתעלל ביהודים, לגלח את זקנם ופאותיהם בכסין קשה וגם להשליך אותם מן הקרון בעצם מרוצתה של הרכבת, וכל שכן עבשו בשעת הרום, מהומה ואי סדרים; עבשו הופקר היהודי הפקר נמז, כל פולני יכול לעשות בו כרצונו. והיהודים, נוי קי קי ומבוסה, הצטמצמו ויתגשו יחדו, למען תת מקום מרווח לנאונים. מכריסק יצאנו בצהרים ובאנו אל קוברין (שתי תחנות מכריסק) בחצי הלילה. שם עמדנו עד הבקר, ובשעה השמינית נסענו הלאה. אם הדרך מורשיו עד קוברין היתה קשה, מפני שארכה מאד ושעממה אותנו, היתה הדרך מקוברין והלאה נוראה ומלאה פחדים ואימות מות. פעם בפעם היו נכנסים אל הקרון שוטרים, נידרמים וכל מיני שדים ומלאכי חבלה ושואלים לדרכיות, לתעודות ולרשיונות. התאמצו למצא איזו תנואה ועלילת דברים, אחר כך התחילו בודקים במוזרות, בסלים ובחבילות. ומי שנסה להתנגד להם, אימו עליו שוויצאוהו מן הקרון באמצע הדרך. הם כאן השליטים. מחפשים הם במוזרה או בסל, מתירים את החבילה ובודקים, מיציאים מה שיישר בעיניהם ולוקחים להם. אסור להוביל זה, הם פוסקים, ואתה לך לדון עם התקף ממך. סוד בצהרים.

אני יושב על מקומי ורואה את מעשי החמס; לבי מתחמץ, אולם אני מתאפק ושותק. מודה אני לה, שנתן בינה כלבי לקנות לי את הכובע המזוהב והנוצץ. ובתו של הכובע הזה עמדה לי, דרך ארץ, חמסים! ראו זאת יהודים פינסקאים אתרים, שנבעו אתי בקרון, והחליטו ליהנות מזכותי. מה עשו? הניסו אלי את מוודותיהם ואת הבילותיהם וניחון על הספסל מימיני ומשמאלי, תחת הספסל לרגלי ועל המדף, אשר ממעל לראשי וממול פני, ובעבור רגע והנני מוקף מוודות, סלים וחבילות. סותר בסיטונות! כל אלה שלך הם, אימרים הם ורומזים בעיניהם. בוראי ובוראי שלי הם, מה השאלה?

רואה אני והנה מנישים אלי פכים קטנים וספלים מלאים חמאה. מה זאת? אני תמה. כלום בדאי להוביל חמאה מורשיו לפינסק? אל תתמה על החפץ, מכבירים לי בלתישה, הפכים והספלים הללו תחתיתם מטבעות זהב, שקיניו בורשיו, ומשום מראית העין כסני אותם בחמאה. גם הפכים והספלים האלה שלך הם, כלם שלך, משגנים המה לי, מתרחקים ממני ויושבים מנגד בקצה הקרון.

והחפשים והכזה נמשכים. בכל תחנה עולים בלשים חרשים או סתם בני ברוני ובודקים את החמץ ולוקחים בשכרם את הטוב בעיניהם, אולם אלי אינם קרבים, נפל פחד כובעי עליהם. וכך אני תלכים ומתקרבים אל פינסק.

בתחנה האחרונה לפני פינסק עלה בלש חדש עו פנים לשם בדיקה: עיניו נמשכו אל המון החבילות אשר מסביבי. נש אלי ורצה להתחיל בבדיקה. אני לא נתתי, אלה הן שלי. אמרתי בתקיפות, אין לך כל רשות לבדק בשלי. אני שלוח מאת העיריה הפינסקאית ופקיד ממשלתי הנני, וכל הנוגע בי לא ינקה. הראני נא את תעודותיך, אמר בניחיתא. בבקשה, עיניי והשטמי לו את התעודות. הוא הסתכל

בהן, הפך אותן לכל צד והניע בראשו מתיך אכזבת. הצטער לא מעט על אשר נמלכה הבה מידה נעץ בי עין ועם ויצא מן הקרקן. משברון לב שבה לבדק בהבילותיהם של הנסעים האחרים.

קראתי לבעלי המזודות, ההבילות ופני החמאה ודרשתי מהם, כי יקחו איש איש את שלו, מפני שלא אוכל להבינם אותם אל בית התיבות בפניסק. פקודי בית התיבות מכירים אותי, והם יודעים, כי איני כוחר או חנוני ומחזין לי כל כך הרבה הבילות? הם באו במביכה. עוד הם נועצים מה לעשות והנה עמדה הרכבת. הצענו מן החלון והנה אני כבר בפניסק, אלא שמאניו בבה לא קרבה הרכבת אל בית התיבות, כי אם עמדה במרחק הצי קילומטר ממני. הקדים הקביה רפואה למכה. ירדנו בלנו בשרה ריק ושומם. כל אחד לקח את הבילתו ואת מזודתו והלך לו. אני אחותי דרכי על פני שדות ומהמורות, שלא עברתי בהם מעודי. אלי נעפל צעיר אחד מבירי. הוא נשאל מזהה וזכירה ושני פני "חמאה" הדרך היתה קשה והנמשא כבד. פסם בפעם עמדנו לנות. פתאום שמעתי קול קורא: "עמדו!" לא שמתי לב לזה והמשכתי את דרכי והצעיר נגד אחר. "עמדו!" הרעים הקול שנית, "פן תָּקְרָה!" עמדנו נש אליו קצין בלוי צעיר פולני. מה אתם נושאים? שאל הקצין בכעס. אני עוד לא הבסקתי לענות והצעיר הפולני התערב ויאמר אל הקצין אדוני, הלא זהו פינשטין בלָקִינְק של העיריה ומנהל עבודת הבסקת המון לאוכלוסי העיר. הקצין הדפה ממני ואני הלכנו לדרכנו.

באתי העירה. נכנסנו אל הבית הראשון אשר פגענו. ישבנו לנות. בעל הבית ספר לנו, כי צעיר מהומה. הפולנים נכונים אחר. מן העיר יצאו כבר כל בתי הבקורות, ראשי מטות הצבא והנדודים. נשארו רק החילים הנמישות והנחשלים, והם עושים כל מה שלכם הפך: בוזים, שודדים ושוכים. בשורת טובה!

בן לויתי נפרד ממני ואני אחותי דרכי לביתי. לראשי הבשתי את כובעי האזרחי ואת הכובע המזוהם אחותי בירי. להיתני מוכן לכל צרה שלא תבוא. בראיתי מרחוק חילים פולנים, הסירותי את הכובע האזרחי וחבשתי את כובע השרד, ואחרי עברי על פניהם של החילים והתרחקו מהם, שבתי וחבשתי את כובעי האזרחי: התישתי להקאות לפני מבירי כשאני הבוש כובע השרד. וכך עסקתי בכל הדרך בהכרת כובע זה ובהבישת אחר במקומו. בדרך פנשתי יחידים מעטים. הם מהרו בהליכתם, פניהם הפיקו פחד. כטיפות, כטיפות חילים פולנים שוטטו הנה והנה. פעם התבררו ויכנסו אחד, אחד או שנים, שנים אל הבתים, ופעם נתכנסו יחד כטיפות שלמה ויתפרצו אל איזה בית, לקחו אוכל ואילו חפצים קלי ערך. נולד ברחמים. מצאתי את בני ביתי בשלום. הם שמחו מאד לבואי. היו שרויים בפהר מפני הלוח השלטון.

ממחרת באתי אל העיריה. ישם הפרע השרד. חדרה תקפה את הכלי לא היה כבר כל כפק, כי העיר תפול בידי הבולשביקים. נשתי תיכף לחלק את הבסק שבידי, בשלשת רבעי מליון מרק, לאלה שהניסוהו לשם קנית מכלת, מפני שירעתי, כי אם יפול בידי הבולשביקים לא יוציאוהו עולמית. עבודת החזרת הבסק היתה קשה ומכובדת. יותר מחמשת אלפים מנויים היו צריך היה למצא כספר החשבונות.

את שמו של הבא לקבל את כפפו, לקחת ממנו את שוברו ולהתחילו על קבלה והומן קצר, האויב עומד כבר בשער העיר. נצתי פקידים אחרים מן המחלקות האחרות שבעיריה לעזר למחלקתי שלי. אני נצחתי על העבודה. עבדנו מאשמורת הבקר עד שעה מאוחרת כלילה. העבודה הזאת וענני הדרך הבשילו את כחי ואפול למשכב.

ויציאת הצבא הפולני מן העיר נמשכת. לאט, לאט נתרקנה מהם העיר. נשארו רק מתי מספר. כלילה האחרון לפני הבוס הבולשביקים (זה היה בשמיני למאי) סדרה העיריה שמורה אורחות בעיר: יצו למטה זו מכבי האש המתנדבים. לכל אחד נתנה הנוצרה להועיק בה את השומרים לכל מקום סכנה. לי הוקל מעט ולכן ירדתי ממתני ואכתוב כל הלילה ברהובות. הלילה עבר בערך במנוחה. היו רק גולות אחרות ושני יהודים נהרגו בידי החילים הפולנים. לפי המצב שהיה אז בעיר, היה זה מעבר טוב משלבין לשלבין.

בבקר השכם עם עלות השחר נשמעה שירת חילים מקצה העיר המזרחי, וגיבות רבות של הצבא האדום נכחו העירה. היה זה מין אכסוף. ערב רב של אנשים לבושי קרעים ויחפים. הם הלכו הלך וזמר, הלך והמטיר אלפי עתונים וכרוזים קומוניסטיים. כיצד יוכל אכסוף בלתי מכודר כזה לאכזר מלחמה וגם לנצח?

פרק י"ג

הפחד, שתקף אותנו בימים האחרונים, עבר. ידענו, כי החילים הבולשביקים לא יעזו רעה. המשמעת אצלם חזקה. בשמונה בבקר הלכתי אל העיריה. מצאתי שם יהודים אחרים מאלה שהחזיקו משמר כלילה. נכסתי אחרם בשיחה על מאורעות הלילה. והנה בחורים יהודים הביאו שני צעירים נוצרים, נישאי שקים מלאים, וידועו, כי תפשו כלילה והם הושדים שנבים המה. מפני שבשקיהם יש בנדים וחפצים שונים. במקרה נמצא אז בעיריה עורך דין יהודי. הוא התחיל לחקר אותם מי הם ואיפה לקחו את אשר בשקיהם. ברנע זה נכנס צעיר נוצרי בעל פנים אדומים ויקרא: „מה אתם עושים?“ כפרו לו את אשר ארע. „אין לכם רשות לעשות כזאת“, קרא, „אני הנני הקומנדנט והשלבין בידי. הוא נש אל אחד הנתפשים והרביץ לו מכת לחי ביד רחבת. צוה לחלץ את נעליו ויקחן לו.

אנו יצאנו מן החדר. בינתיים התחילו פקידיו העיריה להתאסף. באו גם אנשים פרטיים. והנה יצא „הקומנדנט“ ויפן אלי בשאלה מה היא תפקידי בעיריה. הנדתי לו. „אם אתה הך לְקִיָּקִי, אמר, תואיל להשיג בשבילי בחצר העיריה חדר, שיוכל לשמש בית כלא.

בחצר העיריה היה בנין קטן בן שני חדרים. הראשון שמש מהסן למכולת. שפקידיו העיריה היו מקבלים פעם בפעם מפקיד הספקת המזון הממשלתי, והחדר השני שמש מהסן למבשרי החשמלית של העיר. בחדר הראשון נמצאה אז חבית דגים מלוחים, חצי שק קמח ושני שקי מלח. היא היה תחת ידי. חלוקת המזון,

שהיה מתקבל מאת הספקת המכולת הממשלתית, נמכרה לי. פעמים אחדות בקטתי את פקירי העיריה, שיקחו את מנתם מן הדגים המלוחים, אבל הם נמנעו, אמרו, כי המלחים אינם טריים. הכנסתי את „הקומנדנט“ אל הבנין הקטן. בעיניו ישר החדר הראשון. צייתי לשימר העיריה, נוצרי מזול, לפנות את החדר, והנה נחפזו ויבואו אחרים מפקירי העיריה והתחילו להפציר בי, שאתן להם את מנתם מן הדגים המלוחים (ידעו, כי בעקבות הבולשביקים בא הרעב). התחלתי למלא את בקשתם, והנה התפרץ „הקומנדנט“ בקילי קולות: „אתה עושה כאן מסחר? הנך נאסר?“ הכברתי לו את הדבר. הוא נח מועצו. החדר נקח. עפ"י מצותו פניתי גם את החדר השני. „אסורים רבים יהיו לי“, אמר, „וחדר אחד לא יכיל את כלם“.

הכנסתי את מעט המזון לרד רעוע, שהיה בחצר. תיכף נטפלו אלי שוב פקירי העיריה בבקשה, שאחלק להם את הדגים המלוחים. מלאתי את בקשתם. והנה בא שומר העיריה ויבקש, שאתן גם לו מנת דגים מלוחים. „הם כבר חלקו לאלה שהקדימו“, אמרתי והראיתי לו, כי החבית ריקה. הוא פנה בכעס וילך לו. כעבור רגע חזר ואמר לי: „הקומנדנט קורא לך. נכנסתי אל חדרו של השליט החדש. הוא שאל, אתה הנך פינשטיץ? כן, עניתי. אתה נאסר, קרא, ומחר בבקר תנדרה. לא האמנתי למשמע אוני. „מדוע ולמה?“ שאלתי. בלי כל שאלות והסברות, אתה נאסר ומחר לתנדרות! מה זאת, שאלתי את עצמי, הנטרפה דעתי של האיש הזה או אולי הוא חימר לצון לז? בשעה זו נכנס אל החדר צעיר אחד ראש מבני האש המתנדרבים. „הקומנדנט“ קרא אלי: „קח את פינשטיץ והכניסתי אל חדר הבלאי. מהו את פינשטיץ? תמה הלו. „אל תעזו לשאל, מלא את פקירתי כרגע, ואם אין תאסר גם אתה“.

כעבור רגעים אחרים הייתי כבר כלוא באותו החדר, שאני פניתי לפני שעה קלה. לא ידעתי אם בהקיץ אני רואה זאת או אולי רק חלום חיוץ לילה היא. בודאי כך נזורה עלי, שאני אחך את בית הבלא הנה. הסתכלתי בחלון והנה מכירי עוברים. פניתי אליהם בבקשה, שיכנסו אל „הקומנדנט“ וידעו מדוע יצא עלי הקצף. הם הבטיחו, אבל נכנסו אל הבית וישבחו לצאת. אחד מהם, שאלי פניתי לאחרונה, נכנס אל „הקומנדנט“ ואתר שב ויאמר אלי: רע מאד, הקומנדנט אמר לי: כנראה, צבור חסובה הוא פינשטיץ, שהכל מבקשים בעדו.

עברה שעה, עברו שעות ואני עודני אסור. מה יהא סופו של הדבר? עומד אני נבה רוח ונרדבה (על מה לשבת לא היה), מביט אני בחלון, רואה אנשים חפשים הולכים ושבים ואני מסולל חופש. גם בימי הצר, בשעת הקוים היותר קשה, לא הייתי אסור גם שעה קלה, ועכשיו בשעת שלטונם של מתקני עולם, הרזנולים בשם הצדק והמשפט, הנני נאסר. ולוא ידעתי למצער את הטאתו ומה יהיה אם באמת יוצאו אותי מהר להריגה? הלא אין מומחים וריוס לשפך דם בבולשביקים, פחד קראני למהטבות האלה.

כאשר העריב היום, התחילו מכניסים אל חדר בלאי אורחים חדשים: אברים מטונפים ומכריחים, נשים חצופות ומופקרות, אספסוף של מזנולים, „בהמות ישרי בצורת אדם“, רובם הלומי יין. חברותא מוכחרה. האויר התעבה. הצחנה מחניקה. הנשימה כבדה. קשה לשאוף רוח. קרבותי אל החלון וישבתי על הרצפה. חשך בחוץ.

אצל מבוא העיריה הדלק פנס גדול ולאורו נראו פנים חדשות. בחורים פינסקאים מזוינים מסתובבים הנה והנה. הם נטורי קרתא עכשיו. פעם בפעם באים חילים רגילים ודוכני סוסים, מתבוננים, מסתכלים, ומסתלקים. בחור יידי אחד, שהעמד לשמר את הנאסרים, מטיל ארובות וקצרות לפני חלון חדר הכלא. אני לא ידעתי מי הוא, אבל הוא הבידני. כנראה, התעוררו רחמיו עלי ותתחיל לספר להילים הנכרים, כי אני סבלתי מאד מתגרת ידם של הפולנים, כי הם רצו להרגני ובאלה. כונתי היתה בודאי להיכיה, כי אני אינני חם ושלום קינטרדיבילוציונר וראוי אני לרחמים. עפ"י בקשתי נתן לי הבחור הזה חיברת למקרא. זה היה נאימו של טרוצקי בנו"ן. נאום יפה ונשגב. הקריאה הפינה קצת את דכאון רוחי.

ליל חירות וענויים קשים היה לי הלילה ההוא. לא עצמתי את עיני ומחשבות משונות התרוצצו במוחי. הנה לך צרה שלא פלתי ולא עלתה על דעתי. וכיצד יודע לי במה מאשימים אותי, למען אוכל להניש את עצומותי ולהיכיה את צדקתי? לא היה לי גם לפני מי להשיח את יעוני. חברת שכורים וחלאת מין האדם כביב שתי עלי. הם ציעקים והימים, פיהם מלא תרפית ונאציות, נביל פה ודברי און, הצורמים את האון ומרזונים את הלב. ואיוו הדרך נפלתי הנה? חידה פתומה, שנלאיתי למצא לה פתרונים. ומה יביא לי יום המחרת? היש לי תקוה להחליץ מן הסכנה או באמת יעלוני לטרדום? ואים כל חברי וידידי, אשר בשבילם העמדתי את עצמי פעמים אין ספורות בסכנה? מדוע אין הם קמים לעזרה לי, מדוע הם מהרישים? אובר עצות היותי. כמעט שהתחלתי להבין למות. וחוזרת טוב איתה השאלה המרה, "מדוע ולמה?" איזה עון מצא בי השליש החדש, ומדוע הוציא עלי משפט מות?

ובחזון על יד חדר כלאי הולך כבר אילך ואילך שומר הדש, והשומר החדש הזה עוטה נאות וגדול לבב. רובתי תלוי לו בין כתפיו ופניו ציהלים. בךיום עלה לנדולה. אתמול היה עוד נחות דרגא. איש לא חשבו ולא שם אליו לב; דומני, כי גם את חברי ה"בונרי" לא נמנה, ועכשיו הוא מוויץ, קרוב לטלטון, ואפשר גם מועמד לקומיסר. צועד הוא בטוחות, מקיש במנפיו על אבני המרצפת וכל תנועותיו מפיקות יודא. בעברו על פני, הוא וורק אלי מבט נאה, וכמדומני גם מעט רחמני. אפשר הוא מכיר אותי ויודע את פעלי לשוכת אחרים? חושבני, כי הוא רוצה להבנם אתי בשיחה, אפס כי הוא מתאפק. מפרק לפרק בא איזה חיל רוכביסוס אל החצר, בודאי לשם בקרת, שואל מה שהוא את הבחור, מקבל תשובה ותולך לו. והלילה נמשך ונמשך. אל אלקי צורי, מתי יבא הקץ לי? אני רוצה לקוות, כי אור היום יביא לי ישע ופדות.

והנה נבקעו עפעפי שחר. המורה האיר. החצר התחילה מתמלאת אנשים. נאסף קהל גדול. קמה תנועה רבה. למה ולשם מה קדמו כל אלה לבוא הנה? היש להם דבר לשליטים החדשים או באי סתם לשם סקרנות גרידא?

בשעה השמינית ראיתי והנה מובד העיריה מסתובב בחצר. קראתי לו ובקשתי ממנו, שידוע לראש העיריה, כי הנני אכזר, וכי אני מבקש ממנו שיסתדרל לשחררני. הוא אמר לי: אל תפחד, עוד מעט תקרא אל הקומנדנט, בודאי יתקרב

וישחרר. הבשורה הזאת אוששה אותי מעט. ואמנם כעבר זמן קצר הומנתי אל הקומנדנט. מצאתיו יושב בראש השלחן וממולו אנשים אחדים ממכירי. בהם ראש העיריה, שני דוקטורים, אחד יהודי ואחד נוצרי, מהגרם העיר ועוד. "הקומנדנט" דרש ממני שאתן לו דין וחשבון מעבודתי בהספקת המזון לאוכלוסין, איפה השגתי את הכסף, שהיה רדוש לזה, מה קינתי. האיך חלקתי. את המזון וכמה כסף נשאר עוד בקופת העיריה מן המפעל הזה. עניתי לו על כל שאלותיו. אחר כך אמרתי לו: איילי תודיעני, חבר, מהו זה צוית? לאכרנו? הוא לא ענה על שאלתי, ציה אחי לשוב אל כלאי וינסף: "עוד היום תירדה, המסיבים תמהו, משכו בכתפיהם, אבל לא אמרו כלום. רק ראש העיריה לא יכול להתאפק ויאמר בהתרגשות: פינשטין יקרה? היתכן? אחיו הביעו גם האחרים את תמהונם. הקומנדנט הבין, כי הנדוש את הבאה וישאל: "אהם מכירים את פינשטין, הוא איש ישר?" בודאי, ענו כלם, ישר ונאמן הוא, משולם לא נמצא בו דבר רע. "ואתם מוכנים להעיר על זה בהתימת ידכם?" בן, ענו כלם. הוא כתב את עדותם והמיה התמו. טוב, אמר הקומנדנט אלי, הנך הפשי היציא מהדר הכלא מה שהטארט שם ושוכה הנה.

כמו רוח הדשה הוצקה בקרבי. לא פללתי, כי כך מדרה יקמו עניי. בשוכי אל הקומנדנט, אמר לי: אני אמצא כך חפץ. הנה בחדר הכלא יושבים אסירים רבים, הם רעבים, לכן עליך להביא להם אוכל. והבסף מאין ימצא? שאלתי. לי אין כסף, ענה. לך וקה כסף מקופת העיריה. פניתי אל הנוכח, לקחתי ממנו אלף מרק והלכתי לבקש להם. לא על נקלה עלה הדבר ביד. היוקר לא רק שהאמיר בן יום אחר, אלא שבכלל קשה היה למצא להם, נמנעו ממכור אותה. כאשר הבאתי את הלחם אל האסירים לא היה יכול לשמחתם. הם התנפלו על הלחם כזאבים רעבים, נלחמו על כל פרוסה. הודעתי לקומנדנט, כי מלאתי את בקורתו. טוב, אמר, עכשיו לך לביתך ומחר בשמונה בבקר תבוא הנה. כנס מן הארי נכתי מאת פניו, הדנשתי, כי באמת הנני חפשי.

כמעט שלא הכרתי את העיר. היא לבשה צורה חדשה. הבחורים הרימו ראש, מלאו את כל הרחובות ופניהם מפיקים ישון. הם אדוני המצב. הולכים הם רומה וכל תנועותיהם מביעות עוז והדרה. על פרשת הרחובות עומדים שומרים מזוינים, הם משגיחים על הבור. על קירות הבתים מודבקים כרוזים ומודעות, פרוקלומציות ופקודות הטלטון. עתונים שונים מתנוללים בכל מקום. "בעלי הבתים" שמחים ונעצבים יחד. עומדים הם הבורות, חבורות ומשוחחים, ופעם בפעם הם מכתכלים מבכיבותם, אם אין איזה כהור שומע את דבריהם. "החיים אינם עוד בסכנה, אבל המזון, הפרנסה? רעב חדש עולה עלינו, רעב עם כל מיני מחלות הבאות בעקבותיו. עלינו מן הזהה ונפלנו בפדי."

פרק שלשים ואחד

ממחרת בשמונה בבקר ואני הנני כבר אצל הקומנדנט. הוא צווי להביא שוב איכל לאסירים. ולא להם לבד. אלא גם איזה דבר ללפת את הלהם, מליחים או גבינה. ובכף? זה אין לו. הקופה הצבאית עודנה בלונטין. צריך שוב לקחת מקיפת העיר, לאמור מן הכסף של האוכלוסין, שהביטו לשם קנית מזון בשבילם, ואשר לא הספיקו לקחתו בחזרה (נשארו עוד מן הכסף שהבאתי מקליש לערך שבעים וחמשה אלף מרק). בקושי עלה בירי להשיג גם הפעם לחם (האופים פסקו לאפות). קניתי גם מליחים אחדים, האסירים שמחים. הם מודים לי. "אלולא אתה, הם אומרים, כי עתה נעשי ברעב".

אעפ"י שאחרי הביאי את האכל לאסירים לא היה לי כל עבודה אצל הקומנדנט, כבדו עצמי עד השעה הראשונה אחריו. בהפדתי ממני צווי לבא גם מחר בבקר. תייתני על כרחי פקיד אצל הקומנדנט. משרה מצוינה לפי טעמי ורצוני ביום השלישי בבקר שוב אתו הדבר: "ספק מזון לאסירים". התלחתי להסתלק מן הענין הזה ויהי מה. אמרתי לקומנדנט כי קודם כל אין לי אפשרות להשיג לחם בעיר. אופים רבים הרלו לנמרי מאפות לחם מהוסר קמה, ואלה שממשיכים לאפות, יש להם לקוחות קבועים ולאנשים צעירים אינם מוכרים להם; ושנית לא יתני לבי להשתמש בכסף של האוכלוסין העניים, שהביטו לשם קנית מזון בשבילם, ומה גם שאני אחראי לכסף הזה. דברי נכנסו אל לבו ויאמר: הנה אני פתחתי בעיר Продком (משרד לכלכלה), תפנה להם בשמי והם ימציאו להם לאסירים.

הלכתי לשם. מצאתי קהל בחורים ובחורות נושאים שלחנות, כסאות ובפסלים, שההרימו כבתים הסמוכים. הומים הם ורועשים. מין אנדרלומוסיה, השמחה במענם, וכו' לקיים מצות החרמת נכסיהם של הבורגנים. ביניהם היה צעיר אחד, שהיה לפני כמה שנים תלמיד. מברתי לו את פקודת הקומנדנט. הוא נעץ בי עינים מביעות תמיהון. "איפה אקח לחם? אנו מסדרים עכשיו את הלשכה שלנו. ראה, את כל הבית הגדול הזה החרמנו. נסדר משרד למופת, טוב, אמרתי, המשרה, נניח, יהיה למופת, אבל שם נועים אנשים ברעב ואתם הנכם שבעים, גם רבים הנכם, בלי עין הרעה, אספי פרוצות לחם ממכריכם בשביל הרעבים ההם, הלא אנשים הם כמותכם. הם השתמטו. פתחתי בדברי כבושין, כיצד יוכלו אנשים להיות כל כך אדישים לענוייהם של אחרים, ואיה הצדק והיושר, שבהם אתם דוגלים? הם התבישו. הבטיתו להמציא לחם לאסירים. חורתי אל הקומנדנט ומסרתי לו את הבטחת הבחורים.

באותה הלכתי הביתה. עוד לא הספקתי לזוז, והנה בא אלי שליח מן האסירים: הם רעבים, מבקשים לחם, המשרד לכלכלה לא עמד בדברו. הטנתי שלט בכרות לחם והבאתי לאסירים. הם נשקו את ידי. אב רחום אני להם. ממחרת ספרתי לקומנדנט, כי אתמול לא הביאו לאסירים לחם ממשרד הכלכלה. הוא אמר לי: מעתה אל תדאג לאסירים, שב כאן, אני אמצא כך חפץ. עבר איזה זמן והנה הופיע איש אחד נבה קומה ובעל פנים שמנים ואדומים, זה היה לנינר, הוא בא מן החות. אמור נא לי חבר, פנה אל הקומנדנט, מדוע

אסרת את פלוני אלמני? מפני שהיא נתפש בנזבת חפצים שונים בליל צאתם של הפולנים מן העיר, ולא עוד, אלא גם התנפל על אלה שתפשוהו באקרה ביד. „אבלי, אמר הלנינר, עליך לדעת, כי היא דרג לפני איוה ומן אציל פולני אחד בעל אחוזה אצל רובנה, ולכן היא ראוי להניחה. טוב, אמר הקימנדנט, היום אשתדר אותי.

למדתי מזה חזק חדש של ספר החוקים המידרני: אם רוצה אדם לכפר עון נזבה, ילך ויהרג בורגני.

אחרי כן אמר הלנינר אל הקימנדנט: כעבר איוה ומן יבוא לפינסק המצביא הראשי וצריך להקים לכבודו שער נצחון. עליך לנסת לעבודה זו בהקדם וגם תשתדל, כי שער זה יהיה יפה ונהדר. עלינו לחלק כבוד למצביאנו זה, הוא הראה נפלאות במלחמה האחרונה. עפוי מצותי של הקימנדנט קראתי לטבנאי של העיר, הלן שרטט על אתר את התרשים של שער הנצחון. הוא ישר בעיני שניהם. צריך לקטט את השער בבר אדום, אמר הקימנדנט אל הטבנאי, ואתה אמר נא לי, כמה אמות בר הרוש לזה? 240, אמר הטבנאי. „לך הבא לי את הבר הדרושי, פנה הקימנדנט אלי. ובסוף? שאלתי. „הלא יודע אתה, כי בכף אין לי, לך ותחרמת את הבר מאת החטונים. נרגזתי עד לעמקי נשמת. מצוים לי להתרים בר מן החטונים העניים, בשביל לקטט שער כבוד למען המצביא של הצבא האדום! סלה, לי, חבר, אמרתי, אני לא אוכל להתרים דבר אצל החטונים העניים, אשר התחוששו וידלו בשנים האחרונות. מעשה כזה אינו עפוי אצוי ואינו מתאים לנילי, מסר את הדבר הזה לאחר. אני נכון למלא את כל אשר תצוה לי, אולם לא זאת. הקימנדנט לא פלל לקבל ממני תשובה כזאת ובטון כל כך מוחלט. הוא התאנף ויקרא: אם כן, נבר לא יצלח אהה. כדברך, חבר, ענית, נבר לא יצלח אני, ומלבד זאת עוד לא הבראתי מן המחלה, אשר עברה עלי לפני ימים אחדים ועלי לנוח ולהחליף כח. אם כן, קרא הקימנדנט, הפשי אתה לביתך.

מרדתי להפדר ממנו וארוץ מלא שמחה לביתי.

פרק שלשים ושנים

ובעיר מרגש שלטון הבולשביקים בכל חוקה. הזקק מאמיר מיום ליום וגם בכסף קשה למצא מבולח. הרעב בכל מוראותיו מתקרב. והבתרים שטים וצוהלים. „הצבא האדום הולך ומתקרב לורשיו, כך הם מוריעים בבקר, בצהרים ובערב, „באשר תפול ורשו, תשתלט הבולשביות בכל פולניה, אחרי כן תעבור הבוס גם על נרמניה ואחריה תלכד גם אנגליה במצודה. זה אנגליה! היא להם כעצם בורן. קוצפים הם עליה קצף גדול, ואת כל המתם הם שופכים על ללוד גירני, קוראים אותו לוד גירניל, כתי של כוז ופחיתות ערך. „אנחנו נראה ללוד גירניל מה אנן, היא לא יוסף לרנן את כל אירופא ולמשך איתה כחטמה. ללוד גירני אינו ניתן להם מנוחה, הוא מקלקל להם את המערכה ואם יפול ביריהם, ידנו אותי כרסוק אברים.

יום יום נאכפות אכפות רבות'עם, מיטיני'ם בלע'ן, על ככר השוק, תחת כפת השמים. על הבמה שהוקמה שם עולים ויורדים נואמים רוסים, פולנים וגם מבני ברית; דשים את הבורגנים כהרז' מחבן במי מדמנה, מלקים אותם בפולסי דנורא, שופכים קיתונות, קיתונות כחי ומאוס על האמונות והדתות. הבמרים ותרבנים הם אבן לעולם, והבולשביים הם בלתי ושמנה של האנושות. והכל במלים מפוצצות, בברקים ורעמים, הי' ירחם.

ומשרדים ממשרדים שונים נפתחים בעיר: משרד להספקת מזון, משרד למפקד העם, משרד לעבודות צבוריות, משרד לבריאות, משרד לזרנספורט, משרד להשכלה ועוד ועוד. בולמוס של סדור משרדים. ובמשרדים מתקבלים פקידים למאות, ושלהנות נערכים ועליהם צורות ניר, דיונות, מספנים, סרגלים ושאר מכשירי כתיבה והכל כותבים בספרים עביר'רש ובמחברות דקות, מריקים מן הריק אל הריק. מין אנדרלמוסיה רחיל, ופקידים שונים באים מהזין לעיר, אינסטרקטורים הם. נותנים הם פקודות: צריך לעשות ככה ולסדר ככה. ומה שזה מצוה בא השני ופוסל ומצוה אחרת, והעובדים מתבלבלים, אינם יודעים מה לעשות, והם מתבטלים לנמרי. באים בבקר, בבקר אל המשרד, יושבים איש, איש על מקומו, מסדרים את הניירות על השלחנות ומפקקים, אז משוחחים חד עם חד על דא ועל הא: משחק ילדים, טרנדיה מעוררת רחמנות וגם צחוק, השתנעו האנשים הללו, דעתם נטרפה עליהם.

והמצב בעיר נעשה קשה יותר ויותר. מעינות הפרנסה נסחמו לנמרי. המסחר שבת. בעלי המלאכה נשארו בלי עבודה, הפועלים בטלים ונושאים רעב. העניים, שהיו מקבלים תמיכה מן הקומיטט האמריקאי, ויתומי המלחמה, שהיו מתבלבלים על חשבון הקומיטט הוה, נוזעים ברעב (לפני הבנס הבולשביקים אל איזו עיר היה בויר הציניט את הקומיטט, מפני שהבולשביקים היו מחרימים את הבספ ואת המכולת של הקומיטט)*. מספר נפוחי הרעב גם בין העובדים והפועלים עלה למאות, ומנייהם, כביכול, לא חלו ולא הרגישו. הם היו עסוקים בסדור מיטיני'ם וכדתפארות בזבורת ימים ונצחנותיהם.

* תרשם נא לזכרון עובדא אחת שהיתה בעירנו, שתוכל לשמש דוגמא למעשי רשע רבים, שנעשו אז בערים רבות אחרות.

חדשים אחרים לפני נפול העיר בידי הבולשביים והקומיטט של ה'וינט עוד היה קים, הופיע בעירנו בר נש אחר. האיש הזה היה יליד פינסק, בן שמש בבית תפלה. לפני שנים רבות נוד בן השמש הוה לאמריקה. שם התעלה ולכן שנה את שם משפחתו ריבוכיץ ל'ריבך. ובכן בא דביץ זה אלינו בחור ציר מאת היהודים הפינסקאים שבאמריקה. הם שלחו על ידו סכום כסף רב לטובת עניי העיר. עמד ריבך ויסד בעיר ועד של תמיכה (רליף בלע"ז) וימסר לו כארבעה מיליונים מרק פולנים. חברי הועד הזה לא נבחרו ע"י האוכלוסין, אלא מונו עפ"י רצונו של מר ריבך, ומפני שהאדון הזה היה סוציאליסטון כביכול, לכן מנה לחברי הועד רק "בונדאס" וסופ"צ. מה שעשה הועד בכסף וכיצד חלק אותו, זו היא פרשה בסני עצמה, שאיני רוצה לעמוד עליה, אבל בשעה שכאר הבולשביים העירה, היה עוד בידי הועד

לא היו ימים מועטים והבולשביקים התחילו להראות את פרוצם האמתי. החלה שורה ארוכה של התרמות. התרימו את הכל, החל בכל מיני מוון ומכילות, שנשארו לפליטה בתנויות, במחנות ואצל אנשים פרטיים וכלה בכל מיני סחורה שיש לה איזה ערך: מזופקטורה, גלטרין, מבשורי כתיבה, רהיטים, כלים וכל מיני מתכת, במלה אחת: הכל אין נקי. שידרו גם הקואופרטיבים. לא רצו להביא בחשבון, כי כסף הקואופרטיבים נאסף מדלת העם, הפועלים ובעלי המלאכה, והמכילות היו שלהם. אנה בא הכסף, הסחורה והמכילות? ספרו מפה לאון, כי כל אלה ידרו אל כיסיהם העמוקים של הקימסרים השונים והפקידים הנהונים, כי מן המשי והארני הטוב הם תופרים שמלות ואדרות לאהובותיהם ולפלישיהם, וכי הם בעצמם מתפטמים כחזירים. בשעה שהעובדים מתפקים בלחם יבש לא לשבעה. אולם מי יאמין לבעלי לשון, בורגנים, הפסילים כידוע לעדות?

את המרקים הפולניים, שהיו אז המטבע המהלכת בעיר, בטלו, כלומר אסרו להשתמש בהם במסחר וקצין (מובן מלבד שוחר, שאותו היו לוקחים במרקים דוקא) ובמקומם ציו לקנות ולמכור ברוכלים סוביטים, שכל רובל נחשב לקופיקא אחת והצי הקופיקא גם כלנינגרד ובמוסקבא. יודעי דבר עשו חשבון, כי מחיר הניר של הרוכל והרפסתי עולה יותר ממחיר הרוכל הנדפס. אפשר להבין איזו מהומה קמה בעיר על ידי הפקידה הזאת. האכזרים חדלו לנמרו ממכר את פרי אדמתם, דרשו דוקא רובלים צריים או מרקים פולניים, שאסור היה להשתמש בהם. אם נמצא כסף

סכום כסף עצום, והועד לא די שלא אחז באמצעים למלט את הכסף מידי הבולשביים. אלא הלך ומפרו בידיהם.

וזה עוד לא הכל.

עוד בימי שלטונם של הפולנים בעיר, קנה הועד 11 פוד סוליות לנעלים ופודים אחדים עור דק. השבו לתפור לימי החורף נעלים בשביל העניים. כל זה הושם בארגונים ונסמנו באדמה מפתח החרמה ע"י הפולנים. המחבוא היה כל כך בטוח, עד שאי אפשר היה למצוא אותו. והנה כמעט שנכנסו הבולשביים העירה, הלכו חברי הועד והודיעו לשלטון את מקום המחבוא והללו התרימו את הכל. זאת הייתה אחרית הכסף, שנאסף מן היהודים הפינסקאים באמריקה, בשביל אחיהם בני עירם האומללים, כלו נפל בידי הבולשביקים.

ועוד עובדא אחת.

כחודש ימים לפני אשר הקיץ הקץ על הבולשביים בפינסק הכרזו גיוס כללי על הגברים מן 18 עד בן 45, ותגדל המהומה בעיר. "הבונדאים" ופוע"צ הערימו והתחבאו בצלם של המוסדות השונים. כלם נהיו לפקידים ולנושאי משרה במשרדים הרבים, לבלתי יהיה עליהם לצאת אל מערכות המלחמה. ולצבא נקראו בני ההמון, אשר לא חנו על דגל מפלגה.

וראשי "הבונד", שהתכישו מפני השלטונות על שם אחד מן ה"חברים" לא התגיס, קראו לאספה את החונים על דגלם וייספו להם מוסר. נרשמו לצבא כעשרה בחורים. תפרו ל"מתנדבים" הללו מגפים חדשים ובגדים. את המגפים והבגדים, אמנם, קבלו המתנדבים. אבל למערכה לא יצאו. השתמשו בתחבולות שונות או פשוט התחבאו.

צדי או מרקיס פולניס בודי מי שהיא היו מחדמים אתם ומכירים את בעליהם לדין. גם נזירות מיתה הוציא על אנשים לא מעט אשר חשדו בהם, כי שרתו בזכנים אצל הפולנים. פסק הדין היה מוצא לא בפני ההון. לא חקרנו ולא שאלנו. אחרונה ובבקר הולכנו להריגה דרך רחובות העיר המלאים עוברים ושבים. בעבירה של העיר היו יורים את הקרבן ושם קברות. הצעירים, שלא נמנו את הקומוניסטים, לא היו בטוחים בחייהם: די היה לבן בריוני לאכל קדצא על מי שהוא לפני הטרובונל הריבולוציוני ובבר הנצא נזר דינו למיתה.

את כל בתי המרקחת ואת הנזירות סמי המרפא התמו בשיטפנקא של השלטון ימים אחרים אחרי נפול העיר בידם. „סמי הרפואה לתם הסי. ניהא, יוא כך, אבל הלא מספר החולים בעיר עצום, — שררו מחלות מרבקות, — והם זקוקים לסמי מרפא. עמדו ופתחו בית מרקחת סובבני: הזקוקים לסמי מרפא יפנו לשם. אולם שבועות עברו ובית המרקחת הוה היה ריק, לא היה בו כמעט כלום, בשעה שבתי המרקחת והנזירות התחזקים היו מלאים רפואות. וכל זה למת? מפני שהחברים החשובים, תופשי השלטון לא ראו להוציא את סמי המרפא מבתי המרקחת והנזירות ההם ולהבינם אל בית המרקחת שלהם וכל הדופקים על דלתיתיו היו הזרים בידם ריקות.

באותה העת חלה בני בדיונטריה. מהלתי היתה אניטה. הרופא כתב לו רפואה. הומנתי את הרפואה בבית המרקחת הסובבני. אמרו לי שם, כי הם חברים שמן קיק הנמוג אל הרפואה. בעמל רב השנתי שמן קיק, ומפני שממכרו היה אסור, שלמתי במחירו פי עשרה. הבאתי את שמן הקיק אל בית המרקחת והנה חברים הם נומי ערבי. אחרי ריצת והפש מחופש השנתי גם אותה. הרפואה הועילה. בני נרפא, אבל כמה מאות חולים מתו בלא עתה, מפני שאי אפשר היה להבינן בשבילם רפואה?

„בד רניו רעיא על ענא עביר לננדיה סמותאי.

ומפקד נעשה בעיר, נשאו את ראש האיכלוסין, לשם מה? אמרו, לשם חלוקת המזון, שהשלטון עתיד להביא. מחקים את הגרמנים, גם המה פקדו את העם לפני החלק לחלק להם לחם. אבל לא היו מפקד הגרמנים כדרי מפקד הבולשביים. לראשונים היה רק סוג אחד של חושבים, לא הפלו בין אחד לשני, ולאחרונים היו בעיר שני סוגים, סוג הפרולטריון, המיוחסים, וסוג הבורגנים, הפחותים במעלה. לסוג האחרון נחשבו הסוחרים, החנונים, הרוכלים, מוכרי הירקות וכו' וצא בהם, גם אותם שכל סחורתם היתה שוה פרומות. לסוג הבורגנים נחשבו גם בעלי המלאכה המעסיקים פועלים. וברטיסי מוון נרפאו בשני צבעים, הצבע האדום, הקדוש, בשביל הפרולטריון והצבע הירוק, החלוני, בשביל הבורגנים. על פי הברטיסים האדומים, אמרו, יתנו מנת מזון שלמה, ועפ"י הברטיסים הירוקים רק חצי מנה. ומודעות הדבקן בעיר, שילבו לקבל את הברטיסים. אפס כי הקהל לא זו ממקומה ידעה, כי אין זאת אלא אחיות עינים ועורבא פרח, מוון לא יתן ונזרת לקיחת כרטיסים למה היא?

ואת הכסף, שהבאתי חזרה מקליט ושהיה שמיר בקופת העיריה, התיימנו,

אעפ"י שידעו, כי של האוכלוסין העניים הוא. מכניכי הבספ התחילו דורשים אותו ממני. לא רצו לשמע את באורי והסברותי. זאת אחראי לוי, אמרו. פניתי אל השלטון, ספרתי את כל הדבר ובקשתי, שיחזירו את הבספ לבעליהם. לא רצו להחזיר. הבספ שיך להם. אַמְתִּי, כי אפנה אל השלטון המרכזי, ואחרי מו"מ ארוך נתנו לי פתקא למנהל הגנן, איש יהודי מכירי הטוב. הוא לא רצה להחזיר לי מרקיס פולניים, אלא רובלים סובייטים, שהיו יפים אך לצור על פי צלוהית. רבתי עמו שעה ארוכה ללא הועיל. הבספ אבד ולא הוחזר לבעליו.

והקומוניסטים משלנו קראו מלחמה על האלקים לא דרך אגב ובאקראי, אלא בכל חומר התעמולה, בהתמרמרות ובעז. ערכו למולו, כביכול, את התותחים הכבדים, אש להבה. היגד להם מאחורי הפרגו, כי הוא, כביכול, קונטר ריבולוצינר ופטרונם של הקולצ'קים, הדניקניצים והפולנים, והחליטו לאסר עליו מלחמה עד ררתו. אוסרי המלחמה היו הכל, הכל לרבות את משויליות של החיטים והסנדלרים, פרחנים, סרבים מהם לא ידעו קרוא וכתוב כהנן. עניים מדעת וריקים מהתפתחות. הם היו רק בקיאים בלקסיקון של המלים הלועזיות של המהפכנים, והשתמשו בהן במקומן ולא במקומן, אך זרק למען הטיל אימה. את תעמולת הבפירה באלקים נהלו בריש גלי ובפרסום רב. איזה נער היה אוסף מסביבו מספר נערים ונערות ומתחיל נושא בחוצפה יתרה ובכטחין נמור, שכל דבריו אמת ויציב, חושב היה נושא כזה את עצמו פרופסור לתיאולוגיה הדורש במכללה לפני תלמידיו חכמים. ומתבל היה את דבריו במלים זרות, שגם הוא בעצמו לא ידע את הוראתן הנכונה. והנערים והנערות היו עומדים וביהם פעור כאל מלקוש, שומעים ונהנים מאד.

פעם אחת התעכבתי אצל כנופיה כזאת מתוך סקרנות. היה לי הרצון לשמוע מה הוא תוכן הנאום. הנאום, עלם כבן 17, המטיר אש ונפירות על האמונה באלקים ועל המאמינים בו. כל הברירה כולה, קרא בהתלהבות. היא יצירת האלקטריה, הצמחים צומחים באלקטריה, השמש, הירח והכוכבים מאירים באלקטריה והאנשים חיים באלקטריה. ובצאת האלקטריה מן האדם הוא מת. הרבנים, התלחב הנאום, אינם יודעים זאת, הם לא למדו כלום, ולכן הם מאמינים, כי יש אלקים בעולם והם מתעים את האנשים להאמין באלקים. אלקים, הרים הנאום את קולו, לא היה ולא יהיה, הרבנים בדו אותו מלבם. הבה אביא לכם ראיה נצחת. שמעו! הוא נטה ידו השמימה ואת עיניו הרים למעלה ויקרא: אלהים! ינחם הרוח כך, באבך ובאבי אביך! הנה אתם רואים, קרא כמנצה אל שומעי דבריו, הוא אינו עושה לי כלום, ומה ראות, כי הוא אינו במציאות כלל וכלל.

השומעים לקקו את אצבעותיהם. הם נוכחו בהחלט, כי אין אלהים.

פרק שלשים ושלשה

"הבונדי, אשר, בבוא הבולשביקים העירה, השב את עצמו כמחותן ראשון על החתונה ויהי בטוח, כי היא יזמן להשתתף בשלטון החדש, ראה פתאום, כי אין מתחשבים בו, אין שואלים בעצתו ואין נותנים לו, בתור קולקטיב, חלק במשרדים השונים, פשוט מבטלים אותו. הוא מצא את עצמו נעלב. האמן כי יסופר? הוא, שהיה מכריו תמיד בקולי קולות על עצמו, שהוא בא הכה היהודי והמיוחד של הפרולטריון היהודי, מרחק לגמרי מן השלטון! הוא החליט לקרא תגר על זה ולערך מהאה, ודוקא באספת יהודים, מכל הסוג, אבל ביצר איספים את היהודים הללו לאספת מהאה? הפתגם אימר: "העירום ערום יערים. ביום השבת לפני קריאת התורה התפרצה בנופא של בונדאים אל בית הכנסת הנדול, ובמעט שנמר החון את הקריש אחרי תפלת שחרית, עלה פתאום בחור אחד על המדרגות של התיבה, הקיש בידו על העמוד והתחיל מרעים בקול על העול שנעשה מצד השלטון החדש, לבונדי. היתכן? "הבונדי" הלא הוא החלון של הריבולוציה, הוא סלל בועת אפיו ובדמיו חבריו את דרך הריבולוציה, היא השתתף בפעילות רבה במטר שלטון היחיד ברוסיה, והנה, אוי לאונים שכך שומעות, הוא מרחק לגמרי מן ההנהגה השליטים החדשים אין שואלים בעצתו ואין נמלכים בו. ואיה הצדק והיושר?

התנעש הנואם והתרנש, קרא חמס, הרעיש שמים וארץ ודרש מן הקהל להביע מחאה נמרצה נגד העול הזה.

הצבור לא הבין מה הפצו ורצונו של הנואם ומשום מה מעבדים לו את קריאת התורה ואת אכילת סעודת הצהרים. תלונה תרישית עברה בין הנאספים; והנואם עומד ומדבר, מסביר ומבאר את השערוריה, שנעשתה בירי השליטים החדשים, טופך עליהם את זעמו וצווק, ודבריו כמים שאין להם סוף. לא כל כך מהרה ינמר את דבריו, הוא מתכוון לערך מיטינו.

נמצאו יהודים אמיצי לב, שהתחילו מקישים על נבי העמודים ודורשים מן הנואם, שיכלה את נבואתו ויצא; אולם הבחורים, שנפוצו בכל בית הכנסת לשמר על הסדר, התנפלו על הקונטרס-ריבולוציונרים ורצו לקרע אותם כדג. לאחרונה הקריא הנואם נוסחא של מהאה ושאל מי נגד זה? מוכן, שאיש לא הרים את ידו; וכך התקבלה המהאה פה אחר, — כן פרשו להם הבונדאים, — והיהודים ברכו בלבם ברוך שפטרני מן המשלחת הזאת.

וכל הדעש והשאון, שהקים ה"בונדי" על קפוח זכותו, היה לשוא. הקומוניסטים לענו ל"בונדי" ולמחאותיו, והוסיפו להתייחס אליו בבטול נמור. ה"בונדי" נשא חרפתו והשלים עם המצב, והיותר זריוזם מתבררו נקשו ויספחו לקומוניסטים.

יומא חרא בא העירה איזה עלם צעיר כבן 18, ציר שלוח מאת מרכז התרבות (Hapopraz). למען ארגן בעיר את עבודת התרבות וההשכלה. הוא אסף את עובדי התרבות: מן המלמדים הפשוטים עד המורים המודרניים, מגדלי הבלורית ולובשי החולצות. נאסף קהל מנומר ומנוון. הצעיר התחיל מבאר בשפה רוסית נלענה כיצר

צריך לסדר את עבודת התרבות לפי השקפת עולמם של הקומוניסטים. דבריו היו חברי תוכן, פטפוט של הכל, נשמע בדבריו הטון של „קבלו דעתי“, כפה הר כניעה, לא נתן למי שהוא לחוות את דעתו ועל אחת כמה וכמה להתנגד לו. דרך אגב נגע בשאלת השפה העברית. בהוצפה יוצאת מן הכלל דבר עליה, בטל אותה כעפרא דאריעא, שפך עליה קתונות של וזהמא, בנהוג. וראה זה פלא: רבים מציצו שלטו מהרו לענות אמן על דבריו. בן ימים מועטים פסקה אתכתם לשפה הלאומית, ולא לטובת האידיש, אלא לטובת השפה הרוסית. אלה, שהתאמרו לנושאי אידיאל גדול, ואשר הבטיחו תמיד, כי הם נכונים לסבל עליו, שנו את טעמם ויזוהו אחרי השקפת עולמם של בעלי השלטון.

אחרי אספות רועשות אחדות נשתתק כל הדבר. עובדי התרבות לא התארגנו, פרוגרמה לא עקרה והכל נשאר כשהיה. המלמדים והמורים הוסיפו להמשיך את למודם כתמיל שלוש, וציר מרכז התרבות נעלם מן האופק ואינו.

בכלל היו כל מעשיהם של הבולשביקים בימי שבתם בפניסק תיזה ופעלם אפס. היה מין ערבוניה של מעשים בלי מטרה, בלי מחשבה וכוון. העקר היה להרבות שאין, לאום נאומים ולהעלות אבק, למען יחשבו, כי הם עושים דבר מה.

מלבד העתונים הקומוניסטיים, שהיו מתקבלים בעיר מן החוץ, קדרה בעיר גם מערכת, שהוציאה עתון מקומי. אבל גם העתונים מחוץ, גם העתון המקומי לא היו נמכרים. היו מדביקים אותם בפנות הרחובות, ומי שרצה לדעת מה נשמע בעולם, היה אנוס לעמר שעה ארוכה ברחוב על רגליו ולקרא אותם. פעם אחת פניתי אל המערכת המקומית ובקשתי, שימכרו לי טופס אחד, אבל השיבו את פני. מדוע? אין טעם בדבר. „כך נהוג אצלנו“.

גם הואר קדר בעיר, והמכתבים נשלחו, ו. א. צריכים היו להשלח, חנם, בלי בולים. „הדואר צריך לשמש את הצבור חנם אין כסף“, כך גזרה הכמתם העליונה של הקומוניסטים. הצבור שמח לקראת החדשה הזאת והתחילו כותבים מכתבים ומביאים אותם אל משרד הדואר, אבל גם אחד מהם לא נשלח לתעודתו, כלם נשארו „ברוארי“. גם מן החוץ לא היו מתקבלים מכתבים עיי הדואר, אלא עיי הודמנויות.

השלטון פתח גם ספריה צבורית בעיר, הקומוניסטים מחויבים להפיץ השכלה. וכבר הודיע טרוצקי חניניה. כי לאור ההשכלה יפרח הקומוניזם וישנשג ומלא את כל הארץ. בשביל הספריה החדשו בית גדול בן הדרים רבים של אחד היהודים העשירים. הכל טוב ויפה. הבית בטבור העיר, הדריו מרווחים ומרווחים יפה, מוסד השכלה מצוין. פעם אחת נכנסתי לטב, רציתי לקרא איזה ספר או עתון חדש. והנה תקפוני שעמום ובחילה. ספרים. מאן דבר שמם, אין גם אחד, ועתונים ישנם רבים מאד, צבור גדול, מובן, טבלם קומוניסטיים, אפס כי העתונים לא רק שאינם מסודרים על השלחת באיזה סדר כל שהוא, אלא פשוט מתנוללים על הרצפה, ורועים הם בכל הבית כאלו בכונה. ספרן אין. צעירים אחדים מחטטים בנל, מחפשים הם איזה עתון, אם לא מן הימים האחרונים, למצער מן השבועות האחרונים, אבל עמלם לשוא. פעמים אחדות בקרתי ב„ספריה“ ותמיד אותה הערבוניה.

בכלל היו סדרים למופת ולתפארת. משני כדרי ההיים הצליחו אמנם להרים ולעקר הרבה, הרבה מאד מן הישן ולמוטט את המשטרים הקודמים, אבל לבנות ולהקים סדרים אחרים לא שמו לב, על כן רבה המבשלה ועצמו הקלקולים.

פרק שלישי וארבעה

יום אחד הדבקו בעיר מודעות גדולות, כי הקהל מזומן לבא למיטיב גדול יוצא מן הכלל, שיהיה על כבר השוק. נאבק המון רב. היום הראשון, פולני בריא-בשר ואדום-פנים, הודיע בשמחה, כי הצבא האדום הקיף כבר את ורשו ובקרוב תפול בידיהם. הבחורים מחזי כף והרישו תרועת נצחון. "הקיץ הקץ על הבורגנות", קרא חגיגת היום השני, "אחרי הקבש ורשו לפנינו, תתבצר הבולשבינות בפולניה, ומשם נערוך התקפה על גרמניה ואנגליה, ולאחרונה יעבר השלטון בכל אירופא לידי הפועלים, והבורגנים יימדו בלה, לא תשאר מהם פרסה. עלה נאם שלישי, איוה בחור רוה ולבן-פנים. הוא אשר אשר גדולה לעובדים. הם עומדים כבר על מפתן נצחונם המלא. נאולת הפרולטריון תבוא מרוסיה, היא תשמש הליוץ לפני צבא העובדים. רוסיה נישאת את הגל התרבות האמתית ועקר תעקר משורש את התרבות הרקובה של אירופא, היא תשתרר את הפרולטריון הסובל ותשיבנו לכסא. הנצחון כבר מוכטח. היום האחרון הודיע, כי מהר או מחרתים תפול ורשו, ואז תסור תהלוכת כבש בעיר עם תזמורת צבאית, והקהל מתבקש להשתתף בתהלוכה זו מקטן ועד גדול. המיטיב נמר לפנות ערב. הקהל התפזר. הכו ברוח נפעמה ליום המחרת. לפי הטון הבטוח של הנאמים לא היה כבר כל ספק, כי עיר הבירה של הפולנים תבקע לפני הצבא האדום. האוכלוסין כלם, היהודים והנוצרים, מלבד מאות מספר של הקימוניסטים, לבשו חרות. נצחון הבולשביקים היה בעיניהם כמבשר רעב, מנפה ואסונת רבים.

ממחרת בבקר יצאתי העירה, דמיתי, כי אמצא כבר מודעות מודבקות על מפלת ורשו. אפס כי כל מודעה לא היתה, ותחת זאת הכרתי בפניהם של הבחורים אשר פגשתי. אי-מטחה ואיוו התעוררות בלתי רגילה. השמחה האתמולית נעלמה וצל של עצב נת על פניהם. "על החיות לא כשורה", ספרו בעיר בלחישת, הצבא הפולני תחת פקודתו של פילסודסקי הרף את הצבא האדום מורשו והתחיל לוחץ אותו. הבחורים התאמצו להחליש את הרושם. "גבורתו של הצבא האדום עוד לא נשתה, וזה רק תבסיס ידוע של צבאנו, עוד מעט יתחיל בהתקפה חדשה ומכרעת". כך הם מתפארים ומנחמים את עצמם.

כעבור ימים אפשר היה כבר להכיר, כי מפלתי של הצבא האדום אצל ורשו היתה קשה. מעבר לונינץ התחילו באים העירה נדודים חדשים. נדודים? אלה היו קבוצות אנשים לבושי קרעים ויהפים. הלכו בלי סדר ובלי קצין ומפקד. עדר נפוץ. ראשיהם נלוויים. אחרים מהם קטפו בנים דלעות. חתכו אותן לשנים, הוציאו מהן את תוכן ויצאו להם שני כובעים, ואותם חבשו לראשם. ורעבים היו החילים

הללו, פשטו ידם לבקש פת לחם. נכנסתי עם אחדים מהם בסיחה. הם ספרו, כי נוסו אותם בעל כרחם ומצוים איתם להלחם את מלחמת הבולשביקים ולא רחם. הסיעו אותם, הם אומרים, ממקומות מושבותיהם בפנים רוסיה, הפרידום ממשפחותיהם, ומבילים אותם לטבח.

כל הגדודים הללו נשלחו ברכבות אל עבר בריסק לחזק את החזית. בימים ההם בא טרוצקי אל פינסק; צריך היה לעודד את רוח הצבא. הוא לא התעכב בעיר, נסע ישר אל החזית. לא זכינו לדאותו, לא כבר אותנו בנאום. הבתורים התכוונו לערך לו קבלת פנים נהדרה, אפס כי תחלתם נכובה. כפרו, כי טרוצקי מורנו מאר, עצביו מתיחוס ופניו נפלו.

וסמועות משמועות טונות נפוצו בעיר; אלה אמרו, כי הפולנים לקחו בשבי רכבות מן הצבא האדום, כי הבולשביקים נסוגים אחור בבהלה ובלי סדר וכי עוד מעט יברחו מפינסק. ואלה אמרו, כי הצבא האדום מחזיק מעמד ואת פינסק לא יעזוב. יש שהוסיפו, כי עתידה לפרוץ מלחמה כבדה ומכרעת בפינסק נופה. השמעה הזאת התריתנו. לא סבחנו עוד את כדורי הנפץ, שהיו הרוסים ממטירים עלינו מן האווירונים והבליסטרות, ומה יהיה אם תתלקח מלחמה בתוך העיר?

עברו עוד ימים אחדים, ימי רוגז וחרדה. בעיר כבר נודע, כי הצבא האדום פנה את בריסק והחזית מתקרבת אלינו. הבולשביקים מוציאים כבר מפינסק את השלל שהחרימו בה. מרגישים אנו את רגשי נסיחתם. וסמועות נפוצו בעיר על ניסוחיו של הנטרל בולק בלבוז'קי, שהתחברו עם הפולנים במלחמתם נגד הבולשביקים. מספרים, כי הניסוח הללו פורעים ביהודים בכל מקום בואם ומכניסם להם מטבח. השמועות היו בלתי ברורות. ידיעות נכונות אי אפשר היה לקבל. כל הדרכים היו סנורות, אין יוצא ואין בא. אפס כי שם בלבוז'קי היה לנו לזוועה. דברו עליו ברחת וברעדה. ספרו, כי בקמין קשירסק טרף בלבוז'קי מאות יהודים חיים. מי יודע למה אנו צפויים עוד?

הגיע יום הכפורים תרפ"א. יציאת הבולשביקים מן העיר היתה כבר בעצם תקפה. לעבודת הטעינה והפריקה של השלל, שהוציאו מן העיר, לוקחו היהודים, הבורגנים, החברים היו רק המצויים והמפקדים. והנה באמצע תפלת מוסף התפרצו חילים אל בתי התפלה ויוציאו יהודים עטופי טליתים וקטלים ויוליכום לעבודה. לא הועילו כל הבקשות והמחאות. המנצחים על ההתעמרות הנוראה בנשמתם של היהודים העלובים, היו הקומוניסטים משלנו. מעשה להבעים. ובאותה שעה, שהיהודים היו אנוסים לחלל את קדושת יום הכפורים ולעבוד מתוך יסורי נפש ואנחות, נקהלו בבתורים בקלוב שלהם ויאכלו וישתו וישמחו ויעלו ויברכו את האלקים.

המעשה החצוף הזה העלה את חמת היהודים. התחילו מונים את הרגעים עד שיזכו להחליץ מן הבנים הסוררים האלה.

ימי י"א, י"ב, י"ג תשרי עברו עלינו במצב של תקוה ופחד. תקוה להחליץ מן הבולשביקים ופחד מפני תקופת חלופי השלטון, שכבר הרגשנו את טעמם פעמים אחדות. וקלא דלא פסוק היה, כי הבולשביקים-הביקריקין מתקרבים אל העיר וכי אנו עתידים למאורעות דמים. אירח מחניקה הרת נוראות אפפה את היהודים. כולם

נהלכו כצל. בפגוש יהודי את אחילוי, היה מפליט שאלה מקוטעה: אפשר נודע לו מה אדות הכלבובצים? הלב נבא אימות ובעתה, ההתרנגות ומתיחת העצבים היו אימות. מתי יתבדר המצב, אימתי יעבור זעם?

בעיר אי אפשר היה להרניש, כי הן הסבות ממטמש ובא, לא הקימו סכות, לא נקי את הכתים, לא אפו ולא הכינו מטעמי יום טוב (אתרוגים ולולבים היו אצלנו בכל יראה ובכל ימצא זה שנים אחדות), קמו לנו ימי ערב תשעה באב אריך. מועקה בשמה, הלחלה ורתת.

בא ערב הן הסבות. מן הבקר עד הצהרים היה הכל כרגיל, לא נראה כל דבר יוצא מן הכלל; יתר על כן העבירו קול, כי הצבא האדום התבצר ולא ייסף להסוג. אחרי הצהרים ראיתי עוד מותהים חומי טלפון חדשים בעיר. לא פללנו, כי כבר בא קצם של הבולשביקים בעירנו. והנה ברנע אחד השתנה הכל מן הקצה עד הקצה. קמה פתאים מהימה ומבוכה. חילים התחילו מתרצצים בבהלה. התענינתי לדעת מה אירע, יצאתי העירה. ברחובות רעש והמולה, מרדנת חפזן של המונים. איש אינו יודע למה ולהיכן הוא רץ, והבהורים שלנו משוטטים אילך ואילך בפנים קודרים ובכרכים כושלות. הדרת אלקים.

רגלי הובילוני אל שפת הנהר. נגלה לעיני מראה משונה. כל התוף מלא ענלות-אברים. אצלו ועליון משפחות שלמות: נכדים, נשים וקף. כלם הדרים ונבהלים. נסים הם מן הכפרים אשר מעבר הנהר, הם נספחו אל הבולשביקים בימים שהטלטון בסביבה היה בידם, תפשו את המקנה ואת התבואה של בעלי האחוות והחרימו לעצמם את רכושם, ועתה הם יראים את נקמת הפולנים וחשים להם מפלט. הם מספרים, כי מעבר הנהר נראו כבר הכלבובצים, בני בריחם של הפולנים. בחצי הלילה נמלטו מכפריהם ויבאו פינסקה לחסות בצל הבולשביקים, אולם אין איש מהטלטון המקומי שם לב להם והם נבוכים, אינם יודעים מה לעשות ואנה לפנות. צאן אובדות.

הלכתי הלאה אל עבר האגם אשר מים לעיר. מצאתי שם המון חילים של הצבא האדום, כשלשת אלפים איש. כלם מוויינים וילקוטיהם על שבמם, אלה עומדים ואלה נושמים על החול. הערדים הם כעלה נדף, מראים באצבע על אנשים בודדים המשוטטים מעבר האגם: "אלה הם הצופים של הניסות הרוסיות".

השתוממתי על המראה: מדוע אין הם פותחים בירה על הצופים? ובכלל מפני מה אין הם מתבוננים לעמוד על נפשם? ואיה קציניהם ומפקדיהם?

עזבתי אותם והלכתי לביתי. בהכנסי העירה אתונתי רעדה. הומה, כי דלקה נפלה בכל העיר. כל הרחובות מוצפים אנשים; רצים כמטורפים, דוחפים ותורפים איש את רעהו, הומים ורוששים, צועקים וסואנים. כאלו הוכו בשנעון, ומרנע לרנע יגדל תרעש ותרב המהומה. אלה רצים ריקם ואלה עמוסים תבילות. נסים גם החילים, הם משליכים מעליהם את אונם ואת ילקוטיהם ורצים בבהלה.

והנה נראו גם אוטומובילים של משא, עמוסים אנשים עד אפס מקום, והם אווזים דרכם לא חוצה לעיר, אלא אל חוף הנהר, מקום הסכנה היותר גדולה. אל מול פני האויב! התבלבלו האנשים והם רצים אל תוך הלהבה. היתה איוו סערת-

ערבוביה, מערבלה, שואת-פרצים, התנוששות של רוחות רעות. כל העיר במרקחה. הכל רותח ונועש. מהול שדים. הדלתות ננעלות והתריסים מונפים. ממחרים להסתר כבתים. נשאתי את רגלי וארזין. באתי הביתה, עמדתי ואחבון בנסים, הכרתי כיניהם את בהדינו. נבוריהתכן, אותם בני הבריוני, אשר תראו קשה את הצבור הדורדי וינהנו את שלטונם ברמה. איה כחם ונבורתם? בורחים כשפנים, ומפני מי? מפני קומין קטן של שונאים (או נכנסו העירה רק כמאתים בלבובצים, מאתים במספר ולא יותר).

פרק שלשים והמשה

בשעה לפנות ערב נתרוקנו הרחובות, לא נראתה נפש חיה. מראה העיר היה כהצר מות. עננת וועה נתלתה עלינו. את תריסי הלונות ביתי סגרתי היטב בכריזים ואעמוד בפתח הפונה אל הרחוב, שקט מסביב. גוע כל בשר. תרחוב הריק והבתים נעלייה-הדלתות-התריסים הטילו עלי אימים.

בין השמשות נראו שלשה חילים רוכבי כוסים ובכובעיהם תקועות נוצות (זה היה הקסם של הבלבובצים). הם עברו על פני. "שלום", קראתי להם. בתור תשובה קבלתי שאלה: "אתה וידאי? כן, עניתי. הסתכלו בי רגע ויסעו הלאה. נכנסתי אל הבית, נעלתי את הדלת והדלקתי עששית קטנה דולקת באור קלוש וכהה. סעדנו לבנו פרוסת לחם. לפקנו בכוס תה ונשב כלנו, כל בני משפחתי, בחדר קטן הפונה אל החצר. שוחחנו בלחש, פחדנו מפני קולנו אנו. מן הרחוב התחילו עולים פעם בפעם זעקות שבר. רעדנו בכל נופנו. חשנו, כי מעשים נוראים נעשים בקרבתנו וידענו, כי הסיקריקין לא יפסחו גם עלינו. היינו במוחים בבקורם, כמעט שחבינו להם. ואמנם בשעה התשיעית נשמע קול דופק בתרים ההלון של החדר הקטן, אשר בו ישבנו, ואהדי הרפיקה קול כמתהנן: "בעל הבית, פתח לנו, אנא פתחי! מי שם? שאלתי. "בולטביקים אנני, היתה התשובה, "פתחה לנו". הסברתי לדופקים, כי לא אוכל לפתוח את הדלת למי שהוא בשעת חרום זו. ותיכף נחמתי על תשובתי: את הבולטביקים שנאתי תכלית שואה, אולם מביון שחייהם עכשיו בסכנה, חיבתי לתת להם מקלט בביתי. קמתי לפתוח להם. והנה ברנע זה התחילו דופקים בכה ברול וקוראים: "מדרה פתחי. ואם אין נשבר את ההלון". הביעתי מי הם האנשים הללו ועייתי נמרצות: אם יש לכם רשות להתפרץ אל ביתי בכה, עשו כרצונכם, אני לא אפתח לכם. הם התחילו שוברים את התרים. הוא היה די חזק. עזבו אותו ויגשו לשבר את הדלת. פלצות אחותנו. שנינו נקשו בפינו. ראינו את האכסן הולך וקרוב אלינו. והבריונים קוראים בקול וטוברים, מכים על הדלת בכלי ברול והוא נאנחת והורגת ממסירותיה. קול צעקה מעורב בכבי פרץ מפי כל בני הבית, הקימונו רעש גדול, קראנו לעזרה. המרצחים עזבו את הבית ואנו שאפנו רות.

צויתי את בני הבית לשכב על מטותיהם ולבלתי הוציא הנה מפייהם אם ישמעו קול דופקים, וגם אם יתחילו לשבר את הדלת, ישמרו מהסוס לפיהם. ואני הנשתי בידים מרתחות שלחן אל התנור ואשב אצלי. יראתי לשבת על יד קיר הבית, פן יירו בי המרצחים מתין. מסביב לעששית הקטנה סדרתי ספרים, למען הכוס את האור לבלתי יפון מסביב, השארתי רק סדק קטן למול פני, כדי שאוכל

לראות כמה שהוא. פתחתי ספר תהלים ואנכה לקרא בו, אבל הקריאה קשתה עלי. הייתי נדהם ולא הבינתי את פשר המלים. כח החושב שבי פסק מעבוד. איזה בלבול של הדעות והתדבקות במחל. לא יכולתי להתחשבן לעצמי איפה אני ומה אתי. הרגשתי רק דבר אחד, כי עלי להיות מוכן לשואה, כי הרי וחי משפחתי בסכנה גדולה, ומי יודע אם הערב הזה איננו האחרון בחלדנו.

עברו שעות אחרות. השעון פָּעַם שתיים עשרה. היתה לי הרגשה, כי הסבנה כבר עברה. רק המש שעות עלי עוד לשמור לבקר. לאור היום, השכתי, לא יעיוז המרצחים להמשיך את תועבותיהם. רציתי לנחם את עצמי, כי הלילה יעבור עלינו בשלום. פתאום התרדמתי הפיקה הוקה בתים החלון, כאלו הבו עליו בקורנם של נפחים. כביתי תיכף את העששית ועל כהונת רגלי נשתי אל מנות בני הבית. הם נעו מקול הדופק וכבר התכוונו לפרוץ בצעקה. שמתי את כפות ידי על פיהם ואלחש להם, כי ידמו. ורעש הדפיקות הולך חוק. ושנית אחת התפוצצה. הרגשתי, כי בני ביתי רועדים כמו בקדחת ואני מעיק בכפות ידי על פיהם. כהמשה רבנו נאנח התרים ויורעז החלון מעצמת הנקישות, שנתבו עליהם בלי חשך, ולכל נקישת ונקישת כאלו נתק דבר מה בלבי. עוד רגע, עוד רגע והתפוצץ החלון והקין הקין עלינו. לאחרונה פָּסַק קול הדפיקות והומית מית השתלטה מסביב: חשבו המרצחים, כי הבית ריק ועוזב מיושביו וילכו. באיתי הלילה וגם בלילות הבאים נעזבו בתים רבים מיושביהם היהודים, הם הלכו להסתתר בבתי הנוצרים מביריהם.

לאט, לאט שבה המנוחה לנפשנו. שבתי למקימי, הרלקתי את העששית ואשב מתוך ציפה לבקר. פָּעַם בפעם נשתי אל החלון הפונה אל הרחוב נמיראון לשמע אם אין אנשים עובדים, ובהשמע קול צעדים, התחלתי רועד. כמה ארך ליל העברות ההוא! השעון מתנהל לאט, הוא קפא. המטוטלת וזה בעצלות. דומה, כי לעולם לא יבא הקין ללילה זה, כי השחר לא יעלה והחשך ישובני לנצח. הבוט הקבר אינו יותר קשה מיסורי המות של אותו הלילה.

אחרי השעה החמשית האיר המורה. השמים הכסופי. אור קלוש חדר הביתה בעד חרכי החרוטים. מה שמחתי לקראת האור! אולם לצאת החוצה לא העזתי, רק כאשר עלה כבר השמש פתחתי את הדלת והבטתי אל הרחוב. כל הבתים כנורים, אין נפש היה נראית. חצר מות ממש. הבתים, הטופים אור שמש הבקר, עומדים כמצבות על נבי קברים. מה נעשה בבתים האלה? מדוע אין איש יוצא מהם? וכי הוצרו כלם לטבח בירי הבנדיטים המרצחים?

בשמונה שעות נראו יהודים אחדים עוברים בחפזם ופניהם מפיקים חרדה. מה נשמע בעיר? טאלתי, שוד ושבר, ענוני וימהרו לדרכם. עבר איזה זמן והנה נערה קטנה בבת עשר רצה בבכי מר. מה לה, ילדה? טאלתי. את אחי הרגו בלילה, היא עונה והדמעות מחניקות אותה. אני רצה להודיע לדודי, אבא ואמא יראים לצאת מן הבית. דברי הנערה ובכיה הלמוני, דמיתי לשמע את נאקת אחיה הנוסם ויללת אביה ואמה. אסור לעמד מרחוק ולהחריש, קרא קול נסתר בלבי, עזרה תבוסה נחוצה, צריך לעצר בעד הרעה. מהרתי וחכשתי לראשי את כובע השרד הפולני ואצא. אשתי ובני נכו לעצרני. אתה מסכן את חייך, אמרו. אולם אני לא

שמעתי להם. אחותי את דרכי אל הלבניק הרוסי, איש ישר מאד, שהיה חוקר דין בשעתו של הצר. בדרך לא פגשתי גם יהודי אחד. הדלתות והתריסים סגורים. שוממה כל העיר. רק בלכובצים מתרוננים מין מתרונצים, כי לא נגעו לרעה, חלקי כבוד לכובעי.

התפרצתי אל ביתו של הלבניק הרוסי, ספרתי לו בקצרה מה שארע הלילה והפצרתי בו, שילך אתי אל הקומנדנט של הבלכובצים. הוא הלך אתי. החלטתי לבקש גם את הלבניק הפולני ומוכיר העיריה, גם הוא פולני, שילוו אלינו. ברגע אליהם. הם הבימו בלי רצון ללכת אתנו. הלבנו ארבעתנו. קראתי גם ללבניק היהודי השני. התייצבנו לפני הקומנדנט, שמו היה נר, ספרנו לו מה שנעשה בלילה ובקשנו ממנו, כי ישים קץ לרציחות ולחמס. הוא הבטיח בשפה רפה. אני בקשתי, שיתנו לי אפשרות לדבר עם הלניזנר של הבלכובצים. נר מלא את בקשתי. הלניזנר היה אחיו של הניזנרל בולק בלכובצ'קי. הביתי זמן קצר. נכנס הלניזנר. ספרתי לו בקצרה את מאורעות הלילה ובקשתי ממנו שיגן עלינו. הוא הסב את השיחה על הבולשביקים. אמר, כי כל היהודים הם בולשביקים, אולם בכל זאת הבטיח, כי יצו לצבא לחלל ממעשי אלמות. נפרדנו ממנו בלב מאב, ידענו, כי אי אפשר לבטוח בדבריו.

אחרי הצהרים בא אלי הלבניק היהודי השני ויספר לי, כי הקומנדנט נר שלח לקרא לו ויודיע, כי אם יתנו לו הצי מיליון מרק תשוב המנוחה בעיר. הלבנו שנית אל נר, ואחרי משא ומתן ארוך הישינו לכת לו מאתיים אלף מרק. הבטחנו להביא לו את הבקש. מחר. נר נתן לנו תעודה, כי יש לנו רשות ללכת כל הלילה ברחובות ובי אסור לנו מאתנו דבר.

בצאתי מאת הקומנדנט היה כבר בין השמשות. היהודים, שכבר נודע להם דבר הראיון אצל הקומנדנט, כשראוני עובר ברחוב, פתחו קצת את חלונותיהם וישאלוני על המצב. התאמצתי להרניע את רוחם. בביתי מצאתי המון יהודים מן השכנים. הם באו ללון אצלי, קו, כי בביתי יהיו שלום מפחד, אנכי אחיה עליהם סתרה. נעלתי את תריסי החלונות ואת הדלתות. על הדלת הפונה אל הרחוב הרבתי פתקא, כי עפ"י פקודת הקומנדנט נר אסור לקחת ממני מה שהוא.

הדלקתי שוב עשית קמנה בחדר אחר וכל הקהל נאסף בו. כלם ישבו צפופים. שוחחו איש עם רעהו בלחש. ספרו את מאורעות ליל אתמול. ספורים נוראים המקפאים את הדם (אחרים מהם יסופרו להלן). בשעה התשיעית התחילו הנאספים מגמגמים, כשהם יושבים מי על כסא, מי על שרפרף, מי על ספסל ומי על הרצפה. לאהרונה עזבו את החדר וישתטחו בשאר החדרים על הרצפה ויישנו. אני נשאיתי לבדי בחדר. השנה נדרה מעיני שב אלי ליל האתמול ועוד בפחד ורערה יותר גדולים. מאורעות הלילה שעבר, שאחרים מהם היו כבר ידועים לי, זעזעוני עד לעמקי נשמת. והנה עלו באוני צעקות-שבר וקריאות לעזרה. והצעקות נוראות, אין אלו אלא צעקות לקיחים למות. המרצחים נגשו כבר לעבודת. דם אחי האומללים נשפך עתה לא רחוק ממני, אחיותי מפרפרות תחת מעניהן וירי קצרה מרמציא להם עזרה.

עליתי על עלית הנג ובעד הסדקים הבטתי החוצה. הלילה היה מואר באור הלבנה המלאה. ראיתי כנפיות, כנפיות מרצחים עוברים, מרברים הם בקול וצוהלים: מלאו את תאונם וגם מצאו שלל רב. מי יודע, אפשר יתפרצו גם אל ביתי ואני כלנו נברע לטבח? רעדה תקפתי. עשתנותי נכזבו. כמו אש להבה נסקה בלבי. עוד מעט ונטרפה דעתי עלי. או קללתי את יום הקלדי יהודי. אצותי את התבל המלאה אבונות ורשעה וגם, לא אחטא כשפתי, נתתי תפלה לאלקים. כלום בחר בעם סגולתי רק למען יהיה תמיד הטה לשולה, כי בניתו תהגלגלה ודמו יהיה הפקר? ואם זהו אלקי אבותי, מה הפלא, כי בכל העתים המירו רבים מישראל את דתם ויבחרו להם אלהים חדשים, הקננים על הקוראים בשמים? אין צדק בשמים כמו שאין יושר בארץ.

היו המחשבות המרות והמאורות האלה. כלום לא הסתתרה בינתי? בכרכים כושלות ובראש מכולכל ירדתי מעל עלית הנג. ישבתי בפנת החרר. פתחתי את כפר התהלים ופתחתי לקרא בו. ונפלא הדבר, הערב הבעותי היטב את הכתוב בו. גם אז לפני אלפי שנים היה כך. גם אז היו הישרים והחלכאים למרמס תחת רגלי הרשעים והבוצעים, גם אז הלכה הרשעה קוממות ואנשי תום ועניים חבוקו אשפות, גם אז נהרנו העניים במסתרים ואלקים עמד ברחוק והעלים לעתות בצרה, גם אז לא נקם ה' במרצחים ומשפטו היה מרום מנגד, ומי יודע, אפשר שמשוררי פרקי התהלים, אשר שפכו מרי שיחם בשרים נשוכים אלו, כלו גם הם ימי עברות ולילות זועות כמונו.

מעולם לא הרגשתי את עמקם של שירי התהלים כמו באותו הלילה. עוד לא הספקתי להרגיע קצת והנה החרידתני טוב ועקת שברי: הציול, הציול. התהלתי רועד בכל גופי. קולות הצעקה נקרו במוחי כחצים שונים. אלו הן צעקות אבא ואמא, בראותם את בנם נשחט לעיניהם או את בתם מתאבדת עם חדל אישים. דמי רותחו. התעורר בי תרצון לרוץ לעזרת האומללים, ארוץ ויהי מה, אולם נשארתי יושב במקומי באפס כח. רגלי נגדו בי ולא יכולתי לזוז ממקומי.

היו הלילה האדור הוא! בשעות אחרות הלבניו שערותי, וקנה קפצה עלי. גם ברנעי חיי האחרונים לא ימוש זכרו של הלילה הוא ומוראותיו מלבי. אתא בקר. יצאתי כמתנב אל החצר. שקט מסביב. המרצחים הלכו לנוח אחרי עבודת הלילה והמשפחות האומללות מבכות את אסונן בלחש, כל אחת בפנת ביתה. שבתי אל הבית. פתאים עלה באוני קול צעקה ברחוב על יד ביתי. יצאתי. והנה שני בלכובצים יוצאים ממטלתא שפלה ורעועה, אשר ממול ביתי, ואהריהם רצה אשה רזה עטופה כחכות ופרועת ראש וצועקת ניראות. אני ידעתי את האשה הזאת, אלמנה אומללה היא, אם לשלשה ילדים קטנים, חלשה וידועת חולי. את נפשה ואת נפש ילדיה פרנסה בכביסת לבנים בלילה ובמכירת ירקות ביום. היא נרה במטלתא חסרת רצפה, שחלוניתיה שבורים, נה הרוס ותקריתה נוטה לנפל. היתה סכנה לשבת במאורת כלבים זו. מה קרה? סאלתי את האשה. היא ספרה, כי שני הבלכובצים כונו ממנה 10 רובלים, כל רכוש. הבלכובצים, בראותם אותי, נבהלו כמעט ויכנסו אל החצר. לקול צעקות האומללה הציצו שכנים

אחרים מן החלונות ובראותם אותי יצאו גם הם החיצה. והאשה צועקת בקולי קולות, סופקת כפיה ומיללת. והנה קרבו אלינו מקצה הרחוב שני קצינים בלבושים רוכבי סוסים. פניתי אליהם וספרתי, כי שני בלבושים נולו מן האשה העניה הזאת את כל אשר היה לה והם נמצאים עכשיו כהצהר. "הוי, וידיים אדומים", קראו, "מיטינג אתם רוצים לסדר ברחוב!?" הם התרחקו בנאות עריצים ואנו מהרנו לשוב לבתינו. בתשע שעות הלכתי לבדך את אוסף כסף השוחד בשביל הקומנדרנט. יהודים בודדים, טנפנטו לי בדרך, כפרו בהרדה על מאורעות הלילה. יש קרבנות אחדים, והשווד הוא כללי. באתי אל העיריה. מצאתי שם יהודים אחדים, שגרו בקרבת העיריה: הם באו להודיע על המצב. בקשתי מהם, שיעזרו לי לאסף את השוחד, הם סרבו, אינם רוצים לשכן את עצמם ללכת ברחוב. מה לעשות? החלטתי ללנות המשים אלף מרק מקופת הקואופרטיב הציוני, למען אוכל להביא לקומנדרנט כמה שהוא. פניתי אל הגובר של הקואופרטיב. הוא לא הסתפק בחתימתי על הפקודה לחלונות את הכסף, אעפ"י שהייתי יו"ר הקואופרטיב, דרש עוד חתימת אחד מחברי ההנהלה. שמתי נפשי בבדי והלכתי אל אחד מחברי ההנהלה. מצאתי את ביתו פתוח. נכנסתי. הבית ריק, הדלתות שבורות, החלונות מנופצים. הארונות פתוחים ועל הרצפה מפוזרים בגדים ולבנים. הטכנים ספרו לי, כי בעל הבית עם משפחתו נמלטו אתמול לפנות ערב מן הבית וכלילה התפרצו השודדים, עקרו את הדלתות, נפצו את החלונות וישכבו את כל אשר מצאו. שבתי בידים ריקות אל הגובר ואחרי אשר אֶמְתִּי עליו, כי אם לא ילוה את הכסף, יטוש דם אחינו על ראשו, נתן לי המשים אלף מרק. אני עם הֶלְבֵנִיק השני הבאנו את הכסף לקומנדרנט. אמרנו לו, כי זוהי המנה הראשונה ואחר כך נביא לו עוד, וגם ספרנו לו את מאורעות הלילה. הוא הרגיע את רוחנו, אמר, כי מעתה תשקט העיר, ואם נביא לו עוד כסף, ידביק מודעות, כי אסור לחילים לפגע ביהודים.

בצאתנו מאת פניו, ראינו המון אכרות מן הכפרים הסמוכים עומדות אצל שורת החנויות של היהודים, אשר על ככר השוק, וביד כל אחת מהן שקים ריקים: הן באו העירה להשתתף בכוח, חבו לפורעים, שיכבאו וישברו את דלתות החנויות. חורנו אל הקומנדרנט וספרנו לו את הדבר. הוא הורו, קרא לשלטה חילים ויחד אתם התנפל על האכרות ויחלק להן במנלכו הבלים כרבעי ויניסן.

בצהריים עבר הקול בעיר, כי חיל הפולנים מתקרב. השמועה הזאת עוררה קצת את רוחנו. אנחנו לא שבתנו אמנם את אשר עוללו לנו הפולנים, בשעה ששלטו בנו, אולם היינו בטוחים, כי הם לא יתאכזרו אלינו כמו הבלבושים. אז נמצאו יהודים, אשר נפוצו בעיר לאסף עוד סכום כסף בשביל הקומנדרנט. ואותם היהודים, אשר קפצו את ידיהם בשעה שנתבעו לתרום להקמת סכתנו הנופלת, פתחו עכשיו את כיסיהם. בשעה קצרה נאספו עוד המשים אלף מרק. אני עם הלבניק השני הבאנו לקומנדרנט את המנה השנייה. הוא קבלנו בידדות והבטיח להדביק את המודעות מהר בבקר. עפ"י בקשתו של הלבניק השני הבטיח לשלוח אל ביתו חיל לשמרו בלילה, ולי נתן בתור קמיע את המונחו טל בולק בלבושיו. הבאתי את התמונה אל ביתי ותליתי אותה כנר הפתח. למען יראוה הנכנסים אל הבית. לבי

אמנם הכני על המעשה הזה, להכניס אל ביתי את תמונתו של הרצח, שידיו מנואלות בדמיהם של אחי; הייתי בעיני כאוחם היהודים, אשר היו מצינים בימי הפרעיות את תמונות קרשי הנוצרים בחלונותיהם, למען יחשבו הפורעים לנוצרים ויפסחו עליהם, אפס רגש ההגנה העצמית הניעני לעשות זאת.

כאשר נטה היום לערוב, נסגר שוב הדלתות והתריסים. הקרימו היהודים לקבל את הלילה מבעוד יום. בביתי נאסף קהל גדול, יותר רב מן הלילה הקודם. הם הביאו כרים וכסתות ויציעו להם משכב על הרצפה. עכשיו היו עוד יותר בטוחים, כי השודדים לא יעזו לבקר בביתי. אני לא פשמתי גם הלילה את בגדי. ישבתי בפנת החדר ונמנמתי. גם הלילה הזה עבר עלינו בפתחים, צעקות וקריאות לעזרה נשמעו פה ושם. אפס כי אנו כבר הרגלנו להן ולא עשו עלינו אותה הדוגם המחריר, כמו בשני הלילות הקודמים.

בבקר באתי אל הקומנרנט. שאלתי אותו מדוע לא הרביק את המודעות. הוא הצטדק, אמר, כי בית הדפוס היה עסוק בהדפסת דבריים תכופים והבטיח, כי אחרי הצהרים תודבקנה המודעות. שבתי הביתה. היתה כבר השעה השתים עשרה. עוד לא הספקתי לטה קצת והנה נפתחה הדלת והיל בלכובצי נכנס. הוא חפס בשרשרת שעוני, שהיתה תלויה על הוית, ורצה לנזול אותה יחד עם השעון. אני אחזתי בידו בבח ואמרתי: את השעון לא אתן לך, הוא נתון לי, מורה הנני. אין לנו חפץ במורים, קרא. את שעון עם השרשרת תן לי, אם חפץ היים אתה. אבל דע לך, כי אין לאיש רשות לקחת ממני דבר, אמרתי, יש לי תעודה מאת הקומנרנט. מה לי תעודה, קרא. את השעון תתן לי. ואם אין אמיך תחתיך. ואני לא אתן, ענית בהקיפות.

באותו רגע נכנס בלכוביץ שני. הוא בונן למולי את רובהו ויקרא: כסף, זהב, שטרות צריים, הכל כרנע על השלחן, יש לך זמן 5 רגעים! אסתי היתה אז במטבת. בשמעה את השאון טקם בבית, מהרה להכנס אל החדר והתהילה צועקת. האורח החדש הבה אותה באנרופו על ראשה מכה חזקה. היא השתעממה. בני הצעיר התחיל צועק: אבא לבניק העיריה, אראה לכם את כובע השרד שלי. הוא הוציא את הכובע מן החדר השני. כראות הבלכובצים את הכובע, הרפו ממני, בקשו סליחה וילכו.

באותו היום לפנות ערב הדבקו מודעות בעיר מטעם הקומנרנט, כי כל מי שיעז לנזל מה שהוא מן היהודים יענש קשה, ואז שבה קצת המנחה בעיר.

פרק שלשים וששה

וכאשר כר מעלינו פחד המות נתתי את לבי לחקר על מעשי הרצח והאונס, השוד והבזה, שעשו הבלכובצים בעיר בשלשת הימים. והנה הוברר לי, כי כמעט כל היהודים נבזו, לא פסחו השודדים גם על בית אחד ומה שלא יכלו לשים בכליהם קרעו וישברו. פוגרום כללי. עני נערות ונשים צעירות רבות מאד, שמסבות ידועות אי אפשר היה לעמד על מספרן, גם הרגו אנשים לא מעט.

אני רושם בזה פרטי שתי מיתות אכזריות ומציב ציונים לקדושים.
 ברחוב נִבְלָנִי ישב יהודי אחד כבן 50, שמו מרדכי יהודה טיינקל. בליל
 התקדש חג הסוכות, בתשע בערב, התפרצו שלשה בלכובצים אל ביתו. טיינקל ואשתו
 נסו, החישו מפלט להם אל בית נוצרי מול ביתם. הנוצרי לא נתנם להבנס. הם
 התחבאו בבית יהודי וקן באותו הרחוב. המרצחים נצלו את בית טיינקל וילכו הלאה,
 לפלס את חמס ירידם בבתיים אחרים. בדרךם סרו אל בית הוקן, שבו הסתתרו
 טיינקל ואשתו. ברגעים אחרים בזזו את כל אשר מצאו בבית. מטינקל גולו את כל
 הבסקף שהיה בכיסו, את שעון זהבו וטבעותיו ומאשתו את כל תכשיטיה. אחר כך
 עז את בתי של הוקן בעל הבית, נערה כבת עשרים, לעיני כל הנמצאים בבית.
 צעקה הנערה, צעקו ויילילו אביה ואמה ואין עיור ואין מושיע. אחרי התיעבה
 הוואת תפסו את טיינקל ואת הוקן, סחבום אל הפרוודור ושם תלום, אולם החבלים
 נתקו והנתלים נפלו לארץ כל עוד רוח היום באפם. או סחבום המרצחים אל
 הרחוב והתחילו מכים על ראשם בנורי עץ. נשי האימללים שמעו את צעקות בעליהן,
 אבל יראו לצאת החוצה. המרצחים חשבו, כי קרבנותיהם כבר מתו וילכו, כעבור
 חצי שעה שבה רוח הוקן אל קרבו ויזחל על ידיו ועל רגליו ויבא הביתה. או
 הסתכנה אשת טיינקל ותצא לראות מה נעשה לבעלה. קצאתו מוטל על האדמה.
 ראשו הפצוע שזחת דם והוא כלו בוער כאש. היא הרימה קול צעקה. יצאה אשת
 הוקן, שתי הנשים לא עצרו כח להכניס את הנוסס אל הבית. הציעו תחתיו בר
 ובסת ותכסניה אותו בשמיכה. הנוסס נשאר כל הלילה בחוץ וכאז הבקר נפח
 נפשו. השכנים הביאו את המת אל ביתו. האלמנה ישבה אצלו ותכבה. כל אותו
 היום לא פסקו בלכובצים מבקר בבית, ובראותם את המת, לא רך לבם ולא
 התעוררו רחמיהם, שדרו ויגולו את יתר הפליטה. בלילה השני והאלמנה צידנה יושבת אצל
 המת (כל אלה שהומתי בלילה הראשון והשני לא הובאו לקבורה עד יום הראשון
 של תהימ סכות, הקברנים יראו לצאת מבתיים בשני ימי החג הראשונים), באו
 שוב מרצחים אל הבית. האלמנה הראתה להם את המת המוטל על האדמה ותבקש,
 כי ירחמו עליה, הם לענו לה וַיֵּצְאוּ עִלֶיהָ, כי ימיתו גם אותה. אם לא תתן להם
 כסף, היא תתחמק מהם ותנס החוצה ותטפס ותעבר את גדר בית העלמין הישן
 הסמוך ותסתתר בין השיחים, אשר על נבי הקברים. השורדים, אשר לא מצאו בבית מה
 שהוא שיוכלו לשים בבליהם, שברו את הרהיטים, קרעו את הכדים והכסתות וַיִּשְׂמוּ
 את כל הבית.

הקדוש השני הוא נחום ליפא ויזכוביצקי, שגר באותו הרחוב. בתי של הקדוש
 הזה ספרה לי בפרוטרוט על מותו הטרגי של אביה וגם פרטים רבים, שקדמו
 למותו. ומפני שמהם אפשר לעמד בכלל על מה שנעשה או בעיר, לכן אני מוסר
 את כל ספורה בהשמטות מועטות לא השוכות.

ימי שלטון הבולשביקים בעיר, פתחה הגברת ויזכוביצקי, היו לנו ימים רעים
 ומרים מאד. הנותנו, חנות המנופקטורה, היתה סגורה, את החמורה, שנשארה
 לנו לפליטה אדרי נולותיהם וההרמותיהם של השלטונות הקודמים, הִטְמַנְנוּ מפני
 הבולשית הבולשכית, ששרדה ובוזה את כל מה שמצאה. סוכני הבולשית הוואת היו

בחורים נבליים מקומיים. מהם גם נזבים מפורסמים, שרצו את עונם בבית האסורים, ובהשתלט הבולשביקים בפיונק, ערו לגדולה וישפכו את ממשלת ודונם על העיר; מפניהם אי אפשר היה להסתיר כלוב. את כל המחבואים מצאו וכל המצפונים נבעו לפנייהם. בהיותם ילדיו פיונק, היו ידועים להם הייהם ומשלח ידם של כל התושבים ואת העשה אצלם בחדרי חדרים. בחצי הלילה היו מתפרצים אל הבתים. מחפשים בחורים ובסדקים, היפכים את הבתים משורש עד אשר מצאו את החורה הצפונה וההרימו אותה. יש שהיו מכפרים את פניהם בשוחד, אולם אהרי צאתם, היתה באה כנפיה הרשה, בלי כפק בעטנם ועפוי היראותיהם של הבלשים הקודמים. ואם הריחו גם אלה מנחה, היתה מופיעה כנפיה שכישית. וכך נצלו את הבורגני ויציעוהו כלי ריק. ולא רק את הסחירה היו מהרימים. הנכבדים, הללו, אלא היו לוקחים בחדא מחתא גם כלי כסף וזהב, תכשיטים וכל חפץ של ערך. כל הנזל הזה נעשה לעיני השמש בעזרת איומי-אקדח. השלטון, אמנם, אסר על הבלשים להתרים מה שהוא בלי צו מיוחד, אבל, כנראה, היה האסור הזה רק למראית עין. הבלשים עשו מה שלבם חפץ וכל התלוות מצד העשוקים על עושקיהם היו לריק ולא הביאו כל תועלת.

מעורר זעזוע ורחמים היה המראה האין הכוהרים מצפינים את סחורתם ואת רכושם. כמעט שטנו צללי ערב היו נסגרים דלתות הבתים ותריסי החלונות; לאור נר קטן וכהה היו הסוהרים, נשיהם ובניהם רוחשים כנמלים ותפרים בורות ושיחין תחת רצפת הבית וטומנים בהם כל מה שאפשר היה להצפין. הכל נעשה בדומיה, לא היו מוציאים הנה מפיהם, ובהשמע בחוץ אושה קלה, היו ממהרים לכבות את הנר, אוספים את נשמת אפם אליהם ושוככים תחתם כאבן דומם. ורק אחרי הנכחם, כי אין פחד לנגדם, היו שבים לעבודתם. יש שהיו הקיטריבולוציונירים נתפשים בשעת עבודתם, ואז לא די שכל רכושם התרם, אלא שמנת חלקם היו מכות ומהלומות, כראוי לבורגנים מברחי נכסים מן הפרולטריון השליט.

בין מברחי רכושם מן השלטון היינו גם אנחנו. טפלנו כזה לילות רבים בפחדרי מות. התחכמנו והטמנו את כחורתנו ואת רכושנו במקומות שונים, אם יבא עשו אל המהנה האחת והכזה, והיה המהנה הנשאר לפליטה. שבועות אחדים עברו ורעה לא אונתה לנו, אבל לאחרונה עברה הכוס גם עלינו.

באחד הימים התפרצו אל ביתנו, חברים אחרים. כואבי ערב נפוצו בכל החדרים לבקש שלל. אני מחינו, דרשנו פקודת השלטון על ההפוש, הם לענו לנו. חפשו בכל החדרים, בעלית הגג ובמרתף, בחצר ובאסם, ברפת ובדיר העצים, חפרו את כל החצר, עקרו את רצפת החדרים וימצאו את כל המטמונים. כאלו איוה מרגל חרש הידיע להם את כל מחבואינו. את כל אשר מצאו לקחו: מנופקטורה, מלבושים, לבנים, נעלים, כסף מזומן, כלי כסף ותכשיטים, במלה אחת נצלו אותנו עד נמירא, בשעה אחת התדלדלנו כלה.

כצאת הילק מביתנו, התבוננו מסביבותינו והנה לא נשאר לנו כלום, יצאנו נקיים מכל מה שרכשנו בעמל-לא-אנוש במשך עשרות שנים. נחרקן עולמנו. אבא

נפעם מאד, היא התנפל על המטה וימדר בבכי. כיצד יוכל לפרנס את משפחתו הנדולה בת 14 נפשות וביריו אין כלום? אהטו כולנו, הנדולים עם הקטנים, התייפחנו בקול, לא מצאנו מלים לנחם את אבא. הבית מלא תאניה ואניה.

אני נתתי אל לבי, כי בחבוק ידיים ובמספר לא נחלץ מן הצרה ועלינו יהיה לנוע ברעב. ומפני שאני הייתי הבכירה במשפחה, מצאתי, כי חובתי לשים עלי את עול הפרנסה. אבל מה אוכל לעשות? התחלתי לשוטט בעיר לחפש איוו עבודה. ימים רבים חפשתי ומאום לא מצאתי.

ובינתיים והרעב בבית גדול וכבד; בכלל היה קשה למצא בעיר לחם גם בכסף ומכל שכן לנו, אשר בכיסנו לא היתה גם פרוטה. שבועות אחדים התכלכלנו במלך, את הלחם לא ראינו בעינינו. נוראים היו השבועות ההם. פני הילדים הקטנים התחילו בצקים מרעב, לא עצרו כח גם ללכת, ועיני אבא ואמא רואות ונמקות. מקץ הימים עלה בידי למצא לי עבודה. הייתי לספרה לחנונים חוערים, שהיו באים מן הסביבה לקנות בדריבוענין, מלה, נפט וכדומה. המסחר גם בדברים קלי ערך האלה היה אכזר. הסוחרים היו מצפינים את סחורתם מפחד החרמה והיו נוהרים מאד במכירתה. המכירה היתה כולל זה לא ישר מן המוכר אל הקונה, אלא באמצעותו של איש שלישי, סוחר, שהיה בא בדברים מצד אחד עם המוכר ומצד שני עם הקונה, והם לא היו יודעים ולא היו רואים איש את רעהו. עבודתי היתה קשה מאד. צריך הייתי להודע עיי תחבולות וערמומיות שונות למי יש איתה הסחורה הדרושה לקונה, לקנותה ולהמציאה לו, והכל בהסתר ובהתבא. וסכנה לא מעטה היתה כרוכה במסחר הזה לא רק למוכר, אלא גם למתקד, לסוחר. אפס כי תחת זאת הייתי באה על שכרי בעין יפה, ומצב המשפחה היטב למדי. התחלתי אוכלים לחם לשובע וגם השכתי סכום כסף הגון ליום רע. דמינו, כי באה לנו רוחה ולא ידענו, כי אכון נורא ואיום צפוי לנו, כי כבר הוחרה התרב על עבודה ראטנו, אבינו היקר.

הדבר היה ביום 26 בפטמבר (ערב חג הסוכות תרפ"א). בבקר יצאתי לעבודה. צריכה הייתי להתראות עם נותני לחמי: חנוני העירות, שבאו העירה לסחורה. בעיר היה עריין שקט. באתי אל חוק הנגר, והנה אחותי הצעירה באה במרוצה, כלה חרדה, ותודיע לי, כי אבא נאסר בידי הבולשית הבולשית: מאשימים אותו, כי יש אצלו סחורה חבויה. רצתי הביתה, ובהודע לי מקום מאסרו, מהרתי להתם. בעמל רב ובהשתדלויות רבות הצלחתי להוציא אותי מידי הטריבונל הדיכולוציוני. זה היה בצתרים. בכל המשרדים של השלטונות עבדו עוד. אבל נכר היה בפני הפקידים הנוהגים, ראשי הלוחין, כי איזה מאורע רע מתרחש ובא: הם היו נרנזים ונרעשים. בלכתי עם אבי הביתה, אמר לי: יש לי התרשנה, כי היום או מחר נפטור מהם, הם לא ישהו עוד כאן. באנו הביתה. אבא התחיל לנקות את החדרים, אמר: „את החיל הפולני הראשון שאראה אבנים אל הבית, הפולני היותר רע טוב שבעתים מן הבולטבי היותר טובי. בארבע אתרי הצהרים קמה פתאום בעיר מדומה ומבוכה, איוו שואה נוראה התחוללה. אלפי אנשים התחילו מתרועעים כעכברים מרעלים, צרורותיהם על שבמם וסלסלים וילקוטים בידיהם. ענלות טעונות משא עברו בחפזן.

חילים מזוינים רצו כמורדפים על ציור ודרך השליבו מעליהם את נשקם. אוטומובילים מלאים אנשים עד כדי להתק מתהוילים בקול שרקה. הדרת מות נפלה על הכל. עורט עומדים ומשתוממים על המראה והנה נראי חילים אחרים ובכובעיהם נעיצות נוצות. הם הסתערו על החילים הבולשביים. פרצה מלחמה. מהרנו ונעלנו את דלתות הבית ומן החלונות הצצנו אל הרחוב: החילים הבולשביים נסוגים אחר בבהלה. במועל כפים הורינו להי חסדו, בי קלצנו מידי המרעים הללו.

אתא ערב. הרחוב נתרוקן. מהלל שם ה, כבר עברה הסכנה. נאספנו כלנו בחדר אחד. יראנו להתבדר. הרגשנו את עצמנו יותר בטוחים, בהיותנו יחד. מפרק לפרק הגיע אלינו הר יריות ממרחק. לסוף נדמו גם הן ודומיה השתלבה. ישבנו ושוחחנו מתוך מנוחה ושלוה. חזינו נקם בבחורים, אשר שרדו את עמלנו, ראשנו נסים בבהלה. כן יאבדו.

בשתיים עשרה שעות שמענו קולות אנשים מדרברים בחצרנו, וכעבר הגיע התחילו שוברים את הדלת של המטבח. אבא קם לפתח להם. אני לא נתתי. נשתי אל הדלת ופתחתיה. לתמהוני נראי לעיני לא חילים פולנים, כי אם שני קצפים ואקדחים בידיהם. שאלחם הראשונה היתה: „פה וידים גרים?” מלים נעתקו מפי למראה פניהם ולמשמע שאלחם. הם נכנסו הביתה ואני נגררתי אחריהם. נצנץ רעיון במוחי, כי צריך להאביל את האורחים הללו ולשכך את חמתם. בידים רועדות נשתי לעבודה. ערבתי להם את השלחן. הם ישבו לאכל ולשתות, כשפיהם מלא קללות וגרופים, איומים והפחדות. כלנו ישבנו כאלמים. פנינו חזרו כסיר ושנינו נקשו בפינו. אני התאמצתי להסתיר את פחד, דברתי אתם בידיות. אחרי אכלם ושתותם, כפרתי את פניהם בסכום כסף. הם קמו ויצאו. נעלתי את הדלת אחריהם. נאספנו שוב בחדר ונשב משמימים ורועדים.

עברה עת קצרה, והנה התפרצה הביתה כנופיה של שודדים. תיכף ננשו להכות אותנו כנצבי הרובים, מבלי הפלה בין איש ואשה, ילד וקלא ימים. מהלומותיהם נתכו עלינו כבד. הבית מלא צעקות ויללות והם מבים והולמים בלי חשך. מאין לאנשים אכזריות כזאת? אחרי אשר ינעה ידם מרוב הבות, התחילו דורשים כסף, תבשטים וכלי הפך. פתחנו לפניהם את הארונות, הארנוים והמונן. הם לקחו כל מה שישר בעיניהם וילכו. נפדינו גם מהם.

היתה כבר השעה הראשונה אחרי הצות הלילה. צפינו לבקר. ספרנו את השעות שנשארו עוד עלות השחר. ישבנו דומם. יראנו להוציא הנה מפינו.

בשתיים והצי אחרי הצות התפרצה אל ביתנו חבורה חדשה. דרשו להם משון. הבנסתי אותם אל המרקלין והנשוני להם אוכל. הם לא ישבו לאכול, התרוצצו כמטורפים בכל החדרים. מה האנשים האלו רוצים? פתאום התחילו צועקים: „באן איזו אספה אסורה, מספר האנשים פה רב מאדי, אמרתי להם, כי משפחתנו גדולה, בת 14 נפש, ולראיה הראיתי להם את פנקס הבָּרִים. הם לא שעו לדברי. אספו את כלנו אל המטבח, טענו את אקדחיהם ויעמדו ממולנו. אני נפוגתי. אמרתי להם, קחו מה שלבכם חפץ, אבל יד אל תשלחו בנו. הם ענו, „עשירים אנחנו מכל הוידים הפינסקאים”. ראיתי, כי אחד מהם מכונן את אקדחו למול אבא. תפסתי

בירו, האקדה ירה והברור נחת ברצפה. הרגשתי במרצח שני, המכוון גם הוא את אקדחו אל אבא. מהרתי ועמדתי בין אבא ובינו, אמרתי, אמות אני תחת אבא. המרצח ירה. ומפני שאבא היה נבזה ממני, פגע הכדור רק בעור שבמי ויחלף וינחת בצוארו של אבא. הוא נפל עלי. צנחתי על הכסא ואבא קרס על ברכיו וראשו בחיקי. הוא מת מבלי הציא הנה. אמא התחילה צועקת בקולי קולות ואחריה כל הילדים. היוצאים כבו את המנורה וינסו. נשארתי בחשך יושבת על מקומי וראשו של אבא בחיקי. אני לא ידעתי עוד אן, כי אבא כבר מת. דברתי אליו, אבל הוא לא ענני. דמיתי, כי התעלף. מה שנעשה בבית לא ידעתי. פתאום שמעתי צוחות אמא והילדים בחצר, הם קראו לעזרה. התחלתי קוראה להם: "אבא חי, הוא מויע, הכנסו הביתה וסגרו את הדלת". הם נכנסו. כלם היו כל כך נדהמים, עד ששכחו להדליק את המנורה. בהשכה עטפו את ראש אבא ואת צוארו במטפחת, חששנו פן יתקרר. מטבעו של אבא היה להיות שופע וזה בהבהלו, ובהיות ראשו בחיקי והרגשתי חום גדול ורטיבות, דמיתי, כי הוא מויע. כאשר העלו לאחריה את המנורה, ראינו את שברנו. מצוארו של אבא שטף זרם דם. אני לא יכולתי להסבין עם העובדה, כי אבא איננו עוד בחיים, סתמתי את הפצע במוך ולחליו הנחתי בקבוקי מים רותחים. והוללות בבית איומות. האם התעלפה, הילדים מרטו את שערותיהם והכו את ראשם אל הקיר ואני ישבתי דומם. מקור דמעותי נשתי, לא ידעתי נפשי.

אבינו היקר מת. הנחנו אותו על הרצפה, הדלקנו נרות למראשותיו וכלנו ישבנו אצלו על האדמה. מבכים אני אותו.

ובנופיות מרצחים אינם פוסקים מבוא אלינו. רואים הם את המת המוטל לארץ, שומעים את צעקותיו ויללותיו וצוהקים. חיתו טרף! הם שדרו ויבזו את כל אשר מצאו, ומה שלא יכלו לקחת שברו. הבית מלא שברי כלים ונפצי רהיטים. את הברים והבסתות שמו בשקים וישליכום בעד החלונות החוצה ושם טענום חבריהם על עגלות ויכעו. "זה עוד לא די", אמרו האבירים, כאשר ראו את אבא המת ואת דמו שהציף את הרצפה, "צריך להמית את כלבם".

האיר הבקר. והמרצחים מוסיפים לבוא. פעם בפעם נונדא חדשה. הם מתקלסים בנו. מפזרים מלח על פצעינו. ברחוב לא נראה גם יתדי אחד. רק הסיקריקון התרוצצו הנה והנה. פעם בפעם נשמעו מן הבתים הסמוכים קולות קוראים לעזרה: "הצילו, הצילו". פונדום כללי.

בצהרים קמתי מעל פני אבא המת והלכתי אל הקומנדנטורה לבקש רשיון להביא את המת למנוחת עולמים. שם ענוני: "קברי אותו בחצר ככלב". לבי התחמץ, לא יכולתי לעצר ברוחי. חי לא יקרו עוד בעיני. התחלתי לרבר קשות, שפכתי את כל מרי שיחי. הרפתי וקראתי חמם. אולם לשוא. רשיון לא נתן לי.

שלשה ימים שכב אבי המת בִּבְתּוֹ, אנהנו ישבנו אצלו ובכינו אותו. דמיונו כי דעתנו תמרף. ובכוא הלילה היו תוקפים אותנו בעותי מות. השודדים הקטלנים היו באים ומתלוצצים ומתקלסים, רצו להמית גם אותנו, אבל לעזוב את אבא ולבקש

לנו מחבוא, לא נקננו לבנו. ביום הרביעי ב' החודש סכות נכנסה העירה פלוגת הילים פולנים, ואז קבלתי רשיון לקבר את אבא*.

פרק שלשים ושבעה

שכ אני אל המשך תאור המאורעות.

עוד לא קרש דם הקרושים, שנשפך בשלשת הלילות האחרונים, עוד לא נשתחקו נאקות המענות ואנחות הסודרים, אשר נשארו בהם כל, והנה קמה צרה חדשה: הכלכובצים התחילו נוזלים לעיני השמש את סוסיהם של הענלונים היהודים. הנזולים באים אל העיריה בבכי וכלילה ומבקשים עזרה. פונים הם אלי ואל תלבינק היהודי השני, מתחננים לפנינו, שנעמד להם בעת צרתם. מה יכולים אנו לעשות? קצרי ידים אני. עוד אני מתחבטים בשאלה זו והנה נתקבלה פקודה לעיריה מאת הקומנדנט, כי יתנו לו 25 סוסים וענלות, הדרושים לו להוביל את הכבודה של מהנה צבאו אל מעבר לנהר, בעלי הענלה בעיר היו כלם יהודים וכיצד אפשר למסור אותם בידי המרצחים? כזה נשלח אותם למות ודאי.

באתי אל הקומנדנט והסברתי לו, כי אין אפשרות לעיריה למלא את דרישתו: את סוסי מכבי האש לא הוכל העיריה לתת מהשש טרפה, ולקחת מן הענלונים את סוסיהם אין רשות לעיריה, וזו נגד החוק, והענלונים יוכלו אחר כך לעורר משפט על העיריה. אם כן, אמר הקומנדנט, אשינו בעצמי את החוק לך. יצאתי מאת פניו והעברתי קול בעיר, כי הענלונים צריכים להסתיר את סוסיהם. הענלונים עשו כך. יש שהסתירו את סוסיהם באורותיהם של מבדיריהם הנוצרים או בכפרים הסמוכים, והיו גם כאלה שהעלו את סוסיהם על עליות הננות.

ממחרת נפוצו החילים בעיר, הפשו הפש מחופש וימצאו 22 סוסים וענלות וביאום אל הקומנדנטורה (את הסוסים והפרות, שנלוו קודם לכן, מכרו הכלכובצים לאכרים, או נתנם לכפרות באתן וזנה). הענלונים, שלקחו מהם סוסיהם מפרנסיהם, צבאו על העיריה בכסיות וכלילות: עניים מדובאים הם, אין להם בבית ואין כסות בקרה, ובהלקה מהם משען לחמם האחרון, יהיה עליהם להשליך את עצמם אל הנור. והעיריה קצרה ידים ממושע, חברי העיריה הפולנים אינם רוצים לנקק גם אצבע לטובת האומללים, ואפשר עוד, כי שמחים הם לאידם של הוידים. החלטתי לפנות בעצמי בבקשה אל הקומנדנט. במשך ארבעת הימים, מן היום שהתועדתי אל הקומנדנט, הספקתי לקנות מעט את לבבו. הייתי מבקר אותו פעם בפעם, הבנתי לו השמל במעונו, גם המצאתי לו שיש בשביל סוסי הצבא והוא התחיל להתיחם אלי בכבוד. ביום השלישי של חוהמים בבקר באתי אל הקומנדנט והבאתי לו עוד חמשים אלף מרק (יותר מזה לא קבל, נשארו חיבים לו עוד חמשים אלף מרק). תארתי

(*) לפני שלש שנים, ז. א. בשנת תרפ"ו, כתבו לי מפינסקי, כי בתו של ז'וכוביזקי הכירה בפינסקי את אותו המרצח שהרג את אביה ותפן אל המשטרה הפולנית. היא אסרה את המרצח, אולם רק למראית עין, אחרי ימים אחדים שחררה אותו.

לפניו את עינים של בעלי העגלה, אשר כהלקח מהם כוסייהם ינעו כרעב. כדברי השתוננו כליותי ואתן חיפשה לפי. אמרתי לו, כי מעשים כאלה מעטים תרפה על צבא הבלבוכים, הלוחמים נגד אכזריותם של הבולשביקים, וחובת הצדק דורשת ממני שירחם על אנשים נדכאים ואומללים. דברי השפיעו עלי. הוא הרגיעני ויאמר: "בעלי העגלה יוכלו בעצמם לנסע בכוסייהם עם החילים שלי. אני אחראי, כי לא יפגעו בהם, ומלבד זאת אתן פקודה, כי באפשרות הראשונה יתנום לחזר עם כוסייהם העירה: בכפרים, שנעבר דרכם, נמצא בודאי כוסיים אחרים. ואם אתה רוצה, אתן תעודה לכל אחד מהם, כי אסור לעשות לו רעה וגם שיחזירו לו את סוסו ועגלתו באותו הדגה שימצאו תלי כוסיים אחרים". הדבר ישר בעיני. בקשתי ממני שיכתב לי את התעודות בסבילם. הוא אמר: "דבר זה בלתי אפשרי עכשיו. ראשית, מפני שאני יודע את שמותיהם של בעלי העגלה, ושנית, מפני שהלבלר שלי עסוק עכשיו מאד: היום אחרי הצהריים אני יוצאים מן העיר, לכן אני ממלא את ידך לכתב לכל אחד מן העגלונים תעודה, וכאשר תביא לי, אחתם עליהן בחתימת ידי ובנושפנקא של הגדוד". בראותי, כי הוא מושך לי חסד וכי בלבו התעורר רגש של רחמים, החלטתי להשתמש בטעם כושר זה. פניתי אליו ואמר:

"אתה, אדוני, תעבר בעירות ובכפרים. שטם יושבים יהודים חלכאים ונדכאים. אשר עני יוסבלו במשך שנות המלחמה מכל שלטון ושלטון, יקמרו נא רחמין עליהם והגן עליהם מפני תגליתך. אני מבין, כי אתה צריך לבוא על שכרך, אחרי שהגך משליך את נפשך מנרג, מתענה וסובל לא מעט, אבל זה יכול להסתדר בלי שפך דם. האמינה לי, אלמלי נכנסת אתנו בדרכים תיכף בבואך העירה, לפני הנולות והרציחות, כי עתה הית מקבל מאתנו בתורה מליון שלם, ומה בצע לך כרם השפוק? אם יש את נפשך, נתן לך מכתב לכל הרבנים וחשובי העדה אשר בכל עירה ובפר, כי יביאו לך מנתה; ובמעט שתבוא אל מקום שיש שם עדה יהודית, תשלח לקרא לרב או לנכבדי העדה, והראית להם את המכתב; ותוכל להיות בטוח, כי לא תשוב מהם ריקם, תקבל מתנת כסף בעין יפה. היודע אתה כמה דם נקי שפכו חיליך בעירנו, כמה אלמנות ויתומים מבכים עכשיו את אסונם, כמה נערות תמימות אומללו לכל ימי חייהן וכמה קברים חדשים נוספו בשלשת הימים האלה בבית הקברות היהודי? לא פללנו, כי אתם, הלוחמים את מלחמת המשפט והצדק תעשו ככה ליהודים חלשים ואומללים.

קולי נהבא מפני הדמעות אשר חנקוני. ידעתי, כי בתוצאות בקשתי תלויים חייהם של מאות אחי בני עמי ובבורן של אלפי אחיותי בנות ישראל. הוא שתק. אחר כך אחז בירי ויאמר: טוב, אחרי הצהריים הביא לי את המכתב והיה בטוח. כי אמלא את בקשתך.

מלא שמחה רצתי אל העירה. ספרתי ליהודים, אשר היו שם במקרה, את סיחתי עם הקומנדנט, גם צייתי לאחרים מבעלי העגלה, סימיהו להביא לי את שמותיהם של בעלי העגלה. אשר לקחו מהם כוסייהם. אמרתי להם, כי אחרי הצהריים אתן לכל אחד מהם על ככר השוק תעודה החומה בירי הקומנדנט, שלא יפגעו בהם וכי יחזירו להם את כוסייהם באפשרות הראשונה, והבטחתים, כי יוכלו לנסע בלי כל

הכל נעשה בהפזון, הוא אין לדרכו. פתאום סאלני: „ואיה המכתב? הלא אני שלחתי אליך עיי' הלבניק השני, עינתי, ואני לא קבלתי, אמר בתרעומת. נודעו עינתי לבי מת בקרבי. לא ידעתי מה לעשות. הוא יצא ואני אחריו. בחוץ חבו לי בעלי העגלות לקבל את התעודות. השלכתי מידי את התעודות לפניכם ואמרת לי להם שיחלקון בעצמם ביניהם ואני רצתי למצא את המכתב. הרחובות היו ריקים. היהודים התחבאו בבתים, יראו להראות בחוץ. רצתי אל העיריה. שם מצאתי צעירים יהודים מפקירי העיריה. צויתים, שירוצו אל הלבניק ויאיצו בו, שיביא את המכתב אל כבד השוק; אני אחבה לו שם. אני חזרתי אל כבד השוק. את הקומנדנט לא מצאתי עוד שם, הוא עבר כבר בעקבה אל עבר הנגר. אתו פלצות עמדות ואביט בעינים כלות לכל רוח. חשבתי, כי לבי יתפקע. והחילים ניצצים בי את עיניהם: הם נכונים לדקרני, כשעה תמימה חביתי, והנה ראיתי את הלבניק הולך לו לאט, לאט, מציג הוא, יש לו נמך. רצתי לקראתו. חטפתי את המכתב מידי ובקעתי בתוך החילים. הם קראו בחמה: „להיכן, וייד ארור? דבר נחוץ לי אל הקומנדנט, עינתי, וארוץ הלאה. עליתי על העברה ועברתי את הנהר. רצתי הלאה בין שורות הכלבובצים. כל רגע יכולתי לנפל חלל בידיהם. במרחק וירסטא מן העיר הדבקתי את הקומנדנט. מסרתי לו את המכתב, נשקתי בידו והשבעתי, כי יקים את הבטחתו. והי הנן עלי ואטוב העירה בשלום.“

נזר עמד בדבריו. בכל המקומות אשר עבר בהם עם נדודו בצאתו מפינסק, לא פגעו חיליו ביהודים. לא רק שלא היו רציחות, אלא גם לא פרעו פרעות. – הרציחות והפרעות, אשר היו בסביבות פינסק, נעשו קודם לכן על ידי נזירים אחרים. – נודע לנו אחר כך, כי בבוא נר עם צבאו אל העירה סטולין, הוזמן אליו את פרלוב הרבי של החסידים, ויראה לו את המכתב. היהודים כפרו את פניו במאה וחמשים אלף מרק, באדרת טובה ובכובע של קרקול וכזה נצלו מפרעות. עפ"י בקשתו של נר חתם גם פרלוב על המכתב. כך היה גם בעירה טורוב ועוד במקומות רבים. הנה כי כן הציל המכתב הרבה נפשות עבריות ממות, את בנותיהם מתרפה ואת רכושם מבוה. ובעלי העגלה הפינסקאים חזרו בשלום עם סוסיהם תיכף אחרי חג הסוכות. קים נר את הבטחתו.

ממתנת צאת נדוד הכלבובצים מן העיר נכנסה העירה פלונה קטנה של הפולנים ובעיר השתלטו שני שלטונות: הפולני והכלבובצי (הכלבובצים לא יצאו עוד לנמרי מן העיר, אילו משרדים שלהם וגם מספר מסוים של חילים נשארו). מקרי הנזלות אמנם מעט, אבל לא פסקו לנמרי, ובין השמשות היו הרחובות מתרוקנים. היהודים יראו לצאת החוצה. כלנו היינו עוד כקדעלים באדי נחלים ובמקצצים מתרדמה ליטרנית. משפחות רבות מככות את חלליהן, והנערות והנשים אשר נטמאו מחבישות לנלות את חרשתן, הן נוטאות את קלונן ואת ינון בדומיה.

(*) המכתב הזה נפל באורח בלתי ידוע לי בידי חיל או קצין בלכובצי. והוא חזר אתו על הערים בפולניה והוציא כספים מועדי הקהלות ומאנשים פרטיים. אחרי חג הפסח תרפ"א בא לביליסטוק והראה את המכתב לוועד הקהלה וקבל מהם 2000 מרק (פרסמתי זאת בהצפירה גליון 98 משנת תרפ"א).

אני הישם כאן פְּרָטִי עוד אחרים מהמן הריצוהו ומעשי תכליתם של הבלבוצים, שעשו בעירנו

אל איש אחד נכבד ונשוא פנים, שגר ברחובי, — את שמו אני מסתיר מטעמים מובנים — באי כלילה הראשון של חג הסוכות שלשה בלבוצים, אחד מהם היה פִּיזר. התחילו דורשים כסף; חפשו בכל הארונות וּבְשָׁרוֹת, ירדו אל המרתף, עלו אל עלית הגג, חפשו וחפשו ולא מצאו כלום. לקחו את בעלת הבית, אישה בבת 40, הבטיסוה אל חדר מיוחד, הפשיטוה ערומה כיום הולדה, באמתלא שמה בסף או תכשיטין בכתנתה. מה שעשו היותו המרתף עם העלובה בוש האיש לנלות לי, אולם מרשמי פניו הכרתי, כי נעשתה תיעבה. אחרי כלותם את המזמנה, לקחו את הבת. נערה בבת שמונה עשרה, הבטיסוה אל אותו החדר והפשיטו גם אותה ערומה. צעקה הנערה ואין משיע. אחר כך אחזו בבעל הבית, הוציאוהו אל האכסדרה והתחילו לענותו. צבתי בצבת את אצבעות ידיו עד זוב דם ואחת מהן תיקעו לנמרי מן הפרק. דרשו כסף. אחר כך שמו עניבה על צוארו ויתלולו וילכו להם במזמנה. במקרה יצאו בני הבית לראות מה נעשה לאביהם וימצאוהו תלוי, תרידוהו מן התליה ויצילוהו ממות. אל מעין סנדלר אחד ברחוב טורקני באי המרצחים כלילה השני של חג הסוכות, שדרו את כל אשר היה לו, הבו מכות מות אותו ואת אשתו והמיתו בירה צעיר אחד בריסקאי, שהתאכסן בבית. כהיות עוד הצעיר טעם, אחזו ברגליו ויסתבירו כסהוב פגר ויסליכוהו אל הסוף אשר על שפת הנדר. יומים היתה נבלתי מושלכת בסוף ואיש לא ידע, רק ביום השלישי הרגישו בו אנשים ואז הביאו איתו לקבורה. בערב חג הסוכות לפנות ערב הלכו מן הכפר הַבְּרוֹבִלִיָה, כארבע וירכשאות מפניסק, יהודי עני אחד עם בנו נער כבן 8 שנים. העני חזר על הפתחים בכפר, אסף כסני פזר בולבוצים וישאם על שכמו העירה לכלכלת בני משפחתו בימי החג. בדרך נלוו אל העני שני בחורים וארבע נערות, שבאו בבקר אל הכפר לקטת מעט מזון בשביל משפדות אבותיהם, ועבשו חזור העירה. והנה לקראתם חמשה בלבוצים רוכבי סוסים. מבלי דבר דבר ירו אל העני וימיתוהו תחתיו. הנער ברה. הרוצחים ירו גם אליו, הוא נכנס אל תוך עדר פרות, שישבו אז מן המרעה ויִּצָּל. ממחרת שלחה אותו אמו לראות מה נעשה באביו, היא בעצמה יראה לצאת מן הבית. הנער מצא את אביו מת ואת שני הבתורים מושלכים מתים זה אצל זה לא רחוק מאביו. קצת הלאה היו ארבע הנערות מוטלות מתות והן ערומות לנמרי.

בספר לי הולד בלשונו התמימה והילדותית את הדברים האלה, נִצְּבֵת לבני כמו במלקחים מלובנים ועצמותי רעדו.

והיא אלקי הנקמות?

סנדלר אחד. אליהו שֶׁקֶן, רחוב שְׁפִיטְלֵין, ספר לי כדברים האלה. ביום הראשון של חג הסוכות נכנס אל ביתי חיל בלבוצי ויאמר לי: לקצין שלנו דרוש סנדלר לתפור לו מגפיים חדשים, לכן שְׁלֵשְׁנִי לקרא לך. אני אינני אלא טלאי, עניתי. לתפור נעלים חדשות איני יודע. אין דבר, אמר החיל, בוא איתי. אחז בידי וימשכני אחריו. הייתי אנוס ללכת. הוא הביאני אל בית זנביל ניידיץ על ככר השוק. הבית היה מלא חילים. יִפְרִישׁוּר אחד פנה אלי ויאמר: אתה הנך בולשביק,

כעבור חצי טעה תִּקְרָה. מי אמר לך, כי הנני בולטביק? שאלתי. במקום תשובה התחיל להכות אותי מכות רצח. באותה שעה הובא אל הבית עוד יהודי אחד. גם אליו פנה היפריטור בהאשמה, כי בולטביק הוא ואֵם עליו כי יִקְרָה. עברו עוד רנעי מספר ואל הבית הובא יקותיאל נלומבוצקי מכירו הטוב. ושוב איתם הדברים: „אתה בולטביק, עוד מעט תוצֵא להִקְרוֹת. טלשתנו יסבנו נדהמים. לא ידענו את אשר אתנו. מה הבריונים האלה רוצים? והחילים אשר בבית רומים, רועשים וצוחלים. ננשים פעם בפעם אלינו ומתקלסים בנו: „בולטביק, טרוצקי. והנה נקרא נלומבוצקי אל חדר אחר. אני והיהודי השני חשבנו, כי הובילו אותנו להריגה, ועוד מעט יגיע תורנו. במחשבתי נפרדתי כבר מאשתי ומבני, והיהודי השני קורא ודוי ומכה על לבו. והנה יצא נלומבוצקי ויאמר אלינו בלחשה: דורשים ממני חמשת אלפים רובלים צריים כפר פדיון נפשי, אני הולך עם היל להביא את הבסף. נלומבוצקי יצא וחיל אחריו. נקרא היהודי השני אל אותו החדר ואחר יצא בלית היל להביא את הבסף אשר היטת עליו. אז נקראתי אני. דרשו ממני חמשת אלפים רובלים וישלחו אתי חיל לקחת את הבסף. אני עם אשתי רצנו אל השכנים להשיג כסף והחיל נשאר בבית וחכה לנו. הצלחנו לאכף רק אלף רובלים. החיל לקח את האלף ודרס עוד. התחלנו שנינו, אני ואשתי, לחזר על השכנים ועל מכירים ללוות עוד כסף, אבל לא השגנו כלום. החיל רצה להתזרני בתוֹק יד אל המרצחים. הילדים ואשתי פרצו בכבי ואני אמרתי לחיל: יש לי פרה טובה, שממנה אנו מוצאים את לחמנו, קחנה ושחררני. הוא מאן: או לתת לו עוד כסף או לשוב אל היפריטור. אחרי תחנונים, בבית ונסיקות ידיו ורגליו של החיל, נתן לנו ארכא עד מחר.

עד כה ועד כה חשך היום. בפחד ובחרדת מות עבר עלינו הלילה. כמעט שעלה השחר עובנו כלנו את הבית ונתחבא בבית קרובנו ברחוב אחר. השכנים ספרו לנו אחר כך, כי בבקר בא החיל לחפש אותנו ואחר בא גם בצהריים, גם בערב. ביום דראשון של חוה"מ שלחנו את שתי בנותינו הקטנות לראות מה נעשה בבית, והנה בא החיל וימצא אותן. הוא דרש מהן, שחראינה לו איפה מתחבאים אבא ואמא, והתחיל סוחב אותן אל מעון הרוצחים. הילדות דרימו קול צעקה. לקולן נקהלו השכנים, או עָקְבָן. הילדות נסו, שבו אלינו וספרו את אשר היה. כלילה באו שני חילים לקחת את הפרה, אפס כי לא יכלו לשבר את מנעול הרפת. ממחרת הודיעו לנו השכנים את הדבר. סבנתי את עצמי, הלכתי והוצאתי את הפרה ואחביאנה. שבעה ימים התחבאנו בבית קרובנו. פחדנו גם לעבר את מפתן ביתנו. כאשר שבתי לאחרונה לביתי, לא מצאתי בו כלום. החילים נצלו את הבל, לא השאירו דבר.

צעיר אחד אדרן ליפשיץ ספר לי את המאורע הנורא הזה. בחזר אחד ישראל בורשטיין, יליד העיר זְבִינקא בקרבת העיר קוברין, בא בחדש אלול אל פינסק ויתאבסן בבית המלון של ניסן ליפשיץ, קבו של המספר. בורשטיין היה עלם מצוין, בן תורה והשכלה, בעל מדות תרומיות ומוג טוב. היה אהוב לכל. ימים אחדים לפני חג הסוכות באו שני צעירים מכריסן וגם הם התאכסנו בבית המלון של ליפשיץ. שלשת הצעירים היו חברים מקודם. כאשר התחילו התרג

והבוה בפנינסק, החליטו שלשתם לנוס מן העיר ולשוב אל עריהם. הם נפרדו מבעל האכסניה ויאמרו, כי יעברו את הנהר וילכו ברגל לביתם, אחרי שבמסלת הברזל אי אפשר להם לנסע, הוא משובשה בחילים. בבוא הבתורים אל תוף הנהר, מצאו שם משמר של כלוכובצים. נסו אל המשמר ויבקשו רשות לעבור את הנהר בעברה. החילים לקחו אותם ויביאום אל הפורוצ'יק, סגר הבית יעקב פורטנוי, לא רתק מבית המלון של ליפשיץ. הפורוצ'יק לא חשב רגע, לא חקר ולא טאל את הבתורים ויצו להמית את שלשתם. הביאו אותם אל שפת האנס ויצוום לברוע על ברכיהם (המספר הלך אחריהם וירא מרחוק את הכל). ישראל בורשטין התחיל מבקש על נפשו, אמר, כי יש לו בפנינסק מכרים, שיפדוהו בכסף. את שני הבתורים הבריסקאים המיתו בירה וישליכו את נבלותיהם אל האנס, ואת בורשטין הביאו אל האכסניה של ליפשיץ, דרשו ממנו עשרת אלפים רובלים. ניסן ליפשיץ, אשר ידע, כי הורי בורשטין הם אמידים, הלוח לבחור עשרת אלפים רובלים. החילים לקחו את הכסף, אבל מן הבחור לא הרפו, הולידוהו אל השטב. עבר זמן קצר, והנה שבו החילים עם הבחור אל בית המלון וידרשו עוד המשה עשר אלף רובלים. בני ביתו של ליפשיץ ופנינסקאים אחרים שהיו בבית המלון רהמו על הבחור, אספו את הסכום הזה ויתנו לחילים. הם לקחו את הכסף, אבל לא עזבו עוד את הבחור. הביולות אל הפורוצ'יק, הלך דרש עוד חמשת אלפים מרק. אמר, כי בעד הכסף הזה יתן לבחור תעודה לנסע ברכבת אל אבותיו בוינינקא. מלאו גם את הדרשה הזאת. הפורוצ'יק כתב את התעודה ויאמר אל החילים. שילכו עם הבחור אל השטב לחתם את התעודה בנושפנקא. החילים הולידו את הבחור, אבל לא אל השטב, אלא אל אחורי בית המרחץ, אשר על החוף. שם חלצו את מנפיו והוריקו את כיסיו. על אצבע הבחור היתה טבעת זהב, קטה היה להסירה. החילים קצצו את אצבעו, אחרי כן רוצצו את נלגלתו בנצבי רוביהם וימיתוהו. בני ביתו של ליפשיץ עמדו מרחוק ויראו את האכזריות הזאת. שלשה ימים היתה נפשו של הקדוש מוטלה בחוץ, רק ביום הרביעי הביאוהו לקבורה. מראהו היה נורא, נלגלתו ממוזמזה כלה, המות נשפך החוצה ואת בשר פניו נקרו העורבים.

מעשי הרצח הללו אינם אלא רק אחוז קטן מאד מכל מה שעשו הקטלנים האלה בפנינסק ובסביבותיה. מספר הקרבנות שבתחום העיר היה רב מאד, אי אפשר היה לעמך על מספרם. בעיר ובכפרים הסמוכים היו אז נודדים רבים, שלא היה להם קרוב או נואל בעיר, ובאכדם, לא הירגש חסרונם ואיש לא חפש אותם. שנה תמימה אחרי מאורעות הדמים, כאשר שקטה הארץ, היו מוצאים נבלות אדם בין הקוצים והשיחים, בתוך הבצות והתעלות. באכבי העלתה המחרשה כמה וכמה נופות של יהודים. יש שהאכרים בעצמם קברום בשרה, ויש שהיו מודיעים לתברת נחשיא שבעיר והם היו מביאים את הקדושים לקבר ישראל.

פרק שלשים ושמונה

אחרי אשר יצא הצבא הבלכובצי מן העיר ואנחנו שאפנו קצת רוח, התחילו באות אלינו ידיעות נוראות מן הכפרים והעירות שבמחוז. המעשים שנעשו שם איומים הרבה יותר מאלה שנעשו בעיר. שואפי הדם בצעו לשם את זממם ביהודים בקנה מדה יותר גדול ובאכזריות פראית שאין הנגמתי. כל הנשים, כמעט בלי יוצאת מן הכלל, הוללו, כל הרכוש שרד ומספר הנהרגים עצום מאוד. היהודים שנשארו בחיים נסו אל היערות ואל הבצית והם מתים שם ברעב ובקור. חורבן נמור.

לא היו ימים מועטים ואל העיר התחיל נהר זרם של פליטי הרב אימללים. אידים מוצלים מאש. כלם ערומים ויחפים, פניהם המרמרות ועיניהם כבדות. מתים חיים. ביניהם הרבה אלמנות חדשות ויתומים הדשים. היו גם באלה, אשר דעתם נטרפה עליהם. נערה אחת אינה פוסקת מצעק: „הצילו, הצילו, שחטים את אבא. רצה היא ברהיבות ומרשת את שערותיה.

והפליטים מספרים נוראות מועזים ומהרדים: פגרי יהודים נטושים על הדרכים וכבצות, עמודי הנדרות עטופים טליתות ולרנליהם מתנוללים תפילין. ספרי תורה נקרעו ונשלו אל המחוראות ובורות האשפה. בבית תפלה אחד הוציאו אנשי הדמים מארון הקדש ספר תורה, פרשוהו על הרצפה ויצו ל„שקצותי“ לצאת עליו במחולות. אבות נהרגו לעיני בניהם ובנים נשהטו לעיני אבותיהם. נערות חוללו לעיני השמש ואחרי כן כרתו את שדיהן. חיל אחד תפש נערה, הכניסה אל אורות ויטמאת, ואחר כך קשר אותה בשערותיה אל זנב סוס ויסחבנה בפגר מובם בכל הכפר. הדם קפא בעורקים לשמע כל אלה והלב התפלק.

ושבח אתה את המתים שכבר מתו מן החיים שהמה חיים עדנה.

ביום 20 לאוקטובר בא אל פינסק כומר פרבוסלבי מכפר קטוב. הוא נס מפני הבלכובצים, שרצו להמיתו על אשר החביא בביתו יהודים אחרים. בחור נקמה נולו ממנו את פתחו ועבשוו הם מתנקשים בנפשו. ומספר הוא על יהודי סטוב, כי הם מתחבאים בחורשות וחייהם תלואים להם מגדר. דרושה עזרה תכופה, צריך להביא אותם אל פינסק. התעוררו יהודים אחדים מחשובי פינסק ויפנו אל השלטון הפולני ויבקשו ממנו עזרה. השלטון נעתר להם וישלח 5 גנדרמים, שיסעו עם היהודים אחרים מפליטי סטוב להביא את האומללים העירה. כעבור ימים שבה המלאכות לבדה, לא הביאו גם פליט אחד: הבלכובצים התנפלו עליהם ויבקשו להמיתם. בקושי נמלטו מהם.

והם הנמלטים העירה מן הסביבה אינו פוסק. נאספו כבר מאות אחרות. צריך לנהל את ההמון הרב הזה בלחם, להלבישם ולהנעילם, למצא להם מטות ומשכב, גם לרפא את החולים. עבודה קשה וכבירה ואמצעים אינם. העשירים הגדולים, שהיו בפינסק מאז ואשר היו קמים על נדיבות בשעת צרה ואכזר, ספו תמו בשנות המלחמה, לא נשאר מהם אחד. כל ההמון התדלדל ויחי חיי צער ותלאה, והקומיטט של הניונוט נסגר כשבועים לפני נפול העיר בידי הבולשביקים. הכסף שנשאר עוד בקופה, חלק ממנו

נפל בידי הבולשביקים והשאר נתמוזזו בין האצבעות של השמאליים. שתפו את הקומיטט, בשעה שהבולשביקים התחילו לוחצים את הפולנים על יד קיוב. השמאליים לקחי להם או קרנים וילבשו חיצפה יתרה: היו בטיחים, כי שלטונם קרוב לבוא, וחברי הקומיטט מן הציונים והבלתי מפלגתיים. שלא רצו לדון עם החצופים הללו, יצאו מן הקומיטט. סוד גלוי הוא, כי סבומים מרובים מכספי הציונות, שנועדו בשביל היהודים החלכאים, הוצאו לעיניים מפלגתיים של השמאליים וגם ירדו אל כיסיהם של "החברים", וכך לא היתה גם פרוטה אחת כדי להמציא עורה לאומללים בשעה נוראה זו. נאספו אחרים מחברי הקומיטט הקודם ויחליטו לנשת לעבודת העזרה. נוסד קומיטט ומני. אספנו כמה שאפשר היה בעיר, גם ליוני סכום כסף: היינו בטיחים, כי עכשיו, אחרי שהטלטלנו כבר לידי הפולנים, ישוב הציונות ויחדש את מפעלו בפנים. במאת אלף מרק נשנו לעבודה.

קודם כל תפסנו בתי תפלה רבים, והכנסנו בהם את הפליטים. האימללים היו יושבים על הרצפה, רק מועטים התקינו להם מושבים מארנונים שכורים או מזורי עץ, שסדרום זה על זה, אצל כל משפחה התגוללו על הרצפה כרים וכסתות בלבים, שארית הפליטה, שנוצתיהם היו מתפוררות לכל יווה כל שהיא, וסמרטושים שונים. הפליטים כלם, כמעט בלי יוצא מן הכלל, היו מוזהמים ומלובלכים. האויר היה מעופש עד כדי להתנק. מתוך רבדוך הנפש לא היו מקפידים על הנקיון. צריך היה לשבור איש מיוחד לטאטא את הבית. כאשר רבה החלאה מאד והיה חשש סבנה שתפרוצנה מחלות קדבקות, התחלנו מכריזים את הפליטים, שישטפו את הרצפה, למצער פעם בשבוע לכבוד שבת, אפס כי כעבור שעות אחדות מלאה שוב החלאה את כל הבית. עניות מטלת.

האפשר להאשים את האומללים? צריך להבין את מצב רוחם של האנשים הללו. הם ראו את המות עין בעין. אבותיהם, אחיהם, בניהם ובנותיהם הימתו לעיניהם באכזריות נוראה. החיים אבדו את ערכם בעיניהם. כלם היו תפוסים סיוט קשה. יש שלא הבינו מה שרברו אליהם. בעינים קמות היו מביטים אל נקודה אחת ומחרישים. תמהין לבב! שעה שנשמת האדם מחכנסת אל תוך עצמה ומצטמצמת, השכל משתקע באיוו תדדמה, והאדם עומד על גבול טרוף הרעת ואין מותר לו מן הבהמה. רק מי שראה את האומללים האלו בימים הראשונים לבואם העירה, יכול היה להבין עד כמה יוכל האדם לדרת במעלות התפתחותו, בבוא עליו אסון נורא ושואת פתאום.

את תבשילם היו האומללים מבשלים בתוך הבית: אספו לבנים שבורות, אבנים וחיל, צברו את כל זה ערמה על הרצפה והיה להם "תנור". על נבי "תנור" זה היו שופכים את קדרותיהם. "תנור" זה נקרא אצלם, צועניי, ותבשילם — מים ומעט גריסין ומלה. אנו הבינו, כי מצב כזה נורא, כי עזרתנו הבל וזי הפליטים נמצאים במצב של נסיסה ארוכה, אבל קצרה ידנו מאפס אמצעים להמציא להם עזרה יותר גדולה. בכסף שהיה ברשותנו קנינו מטות ומשכב לחולים ולחלשים ובגדים ונעלים לערומים וליחפים. לבנים קנינו לכלם. קבענו גם רופאים לבקר את החולים. עשינו מה שאפשר היה בתחום אמצעינו.

עבודת הקומיטט היתה קשה גם מסבה אחרת. בעיר לא היה עוד שלטון קבוע. הפולנים והבלכוכצים שלטו בערבוביה ואנו היינו אנוסים לצאת ידי שני השלטונות. גם המנוחה הצבורית היתה עוד לקויה. וכמעט שאתא ערב היינו אנוסים לנוס מן ישיבת הקומיטט. עברנו בתנאים קשים מאד. ומספר הגמלטים העירה מהרב הבלכוכצים הנלך ורב מאד. עבודת העזרה נעשתה יותר קשה ויותר מסוכנת. הצפיפות בבתי התפלה גדלה ומחלות מרובות פרצו בין הפליטים. נסקפה סכנה לכל העיר. דרוש היה אדם אחראי שיקח את המכשלה תחת ידו. אז נתנו חברי הקומיטט עיניהם כי וימסרו לי את הטפול בפליטים. עברו ימים מועטים ושליחי הנזינט באו העירה וביאו סכום כסף רב בשביל עניי העיר והסביבה. גם כמות גדולה של בנדים, נעלים ולבנים. אז התחילה עבודת העזרה בקנה מדה גדול. שבה בכל היקפה עבודת הסיוע לעניי העיר והסביבה, ונתנה עזרה רבה לפליטים, שמספרם עלה כבר אז לאלפים. הקומיטט פתח בשביל הפליטים שני בתי תמחוי, שבהם היו הפליטים מקבלים לחם, תה עם חלב בבקר ובערב, ותשביל הם בצהריים. התחילו שבים לאט, לאט לאיתנם.

פרק שלשים ותשעה

באחד הימים, באוקטובר שנת 1920, בבקר השכם, הבהילו אותי אל בית החובש פ. מהרתי להתם. אשתי של החובש ספרה לי, כי אמש באו אל פינסק הניירל בולק בלכוכיץ ראש צבא המתנדבים הרוסים הנלחמים בבולשביקים. וכורים ויקטורוביץ פבינקוב, שהיה לשעבר מינסטר בקבינט של קרנסקי, ועכשיו הוא נשיא הקומיטט הפוליטי של הרוסים אויבי הבולשביקים. כאשר נודע לה אתמול, כי הם צריכים לבוא, נדברה עם הגברת מ. ועל דעת עצמן יצאו לקראתם אל הרכבת ותמונה אותם להתאכסן בביתה. והנה בולק מתאכסן בביתה ופבינקוב בבית הגברת מ. היא מציעה, איפוא, שמלאכות מיהורי העיר תתיצב לפנייהם לבקש רחמים על היהודים, הרבר ישר בעיני. סדרתי בהפזון את המלאכות. בה השתתפו 5 אנשים. נאספנו בבית הגברת פ., זה היה בשמונה בבקר. בולק קם משנתו, אכל ושתה. אז הודיעה לו הגברת פ., כי מלאכות מיהורי העיר רוצה להתיצב לפניו. הוא הסכים לקבל אותנו. נכנסנו אליו. לפנינו עמד איש כבן שלשים וחמש. פניו נועמים, מבנה נזק וזק ועיניו מפיצות ערמה ואכזריות. הוא קבל אותנו בעמידה. הוא לא ישב וגם אותנו לא בקש לשבת. נכר היה, כי המלאכות אינה לרצון לו. התחילו מספרים לו על אכזריותם של חילוי פינסק, על הרם הנקי ששפכו ועל החמס והשוד. בולק שמע במנוחת לבב ולא ענה דבר, לא נתן מקום גם להכנס אתו בשיחה. אני החלטתי להשתמש בשעה זו ולבקש ממנו רחמים על פליטי העירות והכפרים, אשר התחבאו ביערות ובבצות וינועו ברעב ובקור (אחרי חג הסוכות בשנה התיא נדל פחאים הקור באופן לא רגיל). פניתי אל בולק ואמרתי:

אדוני הניירל! אינני רוצה לדבר עכשיו על אחינו החללים הנטושים על פני הרכבים והשדות, שהכלבים אוכלים את בשרם ומגרמים את עצמותיהם. נורא הרבר

הזה, אבל אין לו תקנה, המתים לא יחיו עוד, עליהם אין מה לבקש. אני רוצה לבקש על החיים. הוודע הוד מעלתו, כי מאות פליטי חרב מתחבאים ביערות ובכצות והם חמים ברעב ובקור? הוודע הוא, כי יש נשים שהמליטו ילדים ביערות תחת כפת השמים וגם הן וגם ילדיהן הולכים למות? הוודע הוא, כי ילדים לא מעם כבר מתו שם ויקברו בידי אבותיהם בשדות? והאנשים הללו נקיים מעון, כל הטאתם היא שגולדו יהודים. אותם אפשר עוד להציל, הרשה רק עזרת ה' מעלתו. חייהם של האומללים בידי הגנרל הם. יכמרו נא רחמיו עליהם ויצילם ממות.

בולק שתק, לא ענה גם מלה אחת. עוד שתי פעמים פניתי אליו בבקשתי, אמרתי, כי הנני מדבר אליו בתור מפקח על הפליטים מטעם הקומיטט של הנצינט. אולם הוא שמר מהסוס לפיו, לא שאל כלום ולא ענה כלום.

יצאנו מאת פניו נכלמים. לאכזריות ונסות כזאת לא פללנו. נקוטנו בפנינו על אשר השפלנו את עצמנו להתיצב לפני מרצת ואיש תככים כזה. אני החלטתי לנסות דבר אל סבינקוב. נכנסתי אליו בלוית עוד אחד מחברי המלאכות. אני התיצבתי לפניו בתור בא כח הקומיטט של הנצינט, בהיותי מורנו מאד נמרתי בלבי לדבר אליו בלוית. אמרתי לו:

אדוני בורים ויקטורוביץ, רוצה אני לדעת אם אוכל לדבר אליו דברים ברורים בלי שום פוליטיקא והעלמת דברים מפני הגמום המדומה? בבקשה, ענה סבינקוב, דבר כל אשר בלבבך. עליך לדעת, כי בני הוא חצי יהודי, אשתי יהודיה היא. אז תארתי לפניו את מצבם הנורא של הפליטים הנועזים ברעב ובקור, את ענוייהם ויסוריהם של החולים, המוטלים בחורשות על ארמה לחה בלי צל קורה ממעל לראשם ובלי עזרת רופאים, ואת נסיסתם הארוכה של התינוקות. ספרתי לו, כי ילדים אחדים כבר מתו ביערות ואבותיהם קברום בידיהם בשדות. במלה אחת הנדתי לו כל מה שהיה ידוע לי על אסגם של פליטי חרב הכלכובצים, ולאחרונה ספרתי לו, כי על בקשתי מאת הגנרל בלכוביץ, שיתן אפשרות להציל את האומללים ממות, לא רצה גם לענות לי. סבינקוב שמע את דברי בתשומת לב. אפשר היה להכיר בפניו, כי נרנו הוא ממעלליהם של הכלכובצים. הוא נכנס אתי בשיחה, דבר מעומק לבבו, הביע את השתתפותו בצערם של היהודים, והבטיח לעשות מה שאפשר, למען המציא עזרה לפליטים. כל זה היה בידי הגנרל, אמר לאחרונה, "הצבא צבאו, הקצינים נשמעים רק לו לבדו. אני אוכל רק להטפיע עליו, כי ימלא את בקשתך". הוא ישב וכתב מכתב בלכוביץ, בקש ממנו שישלח פלוגה של חיליו עם בא כח הנצינט האמריקאי להמציא עזרה לפליטים. בשולי המכתב הוסיף, כי לפי דעתו צריך לשלח פלוגת חילים של המיור איבנוב, ולי הסביר, כי נדרשו של איבנוב כל אנשים ישרים הם וליברלים, הם השתתפו בהגנה על "ראספה המכוונת" בפטרונרד מפני התקפתם של הבולשביקים. גם האנשים האלה, הוסיף סבינקוב, "אין כל פחד לנסעי".

הודיתי לסבינקוב, לקחתי את המכתב ואשוב אל מעון בלכוביץ. אבל הוא כבר הלך. הגברת פ. אמרה לי, כי בצהרים אוכל להשיג אותו בבית. באתי בצעדים. אפם כי בלכוביץ היה עסוק ואי אפשר היה לי להבנס אליו. באתי בערב, אבל גם אז

לא יכולתי לראות אותו: היתה אצלו מועצה של קצינים. לא יכולתי לאחר לשבת עד שיפנה, מפני שמותר היה ללכת ברחוב רק עד שמונה בערב. אף כי ידעתי, כי המצאת עורה לפליטים היא תכופה ובי כל יום נרם לקרבנות חדשים, בכל זאת הייתי אנוס לדחות את הדבר למחר.

ממחרת בשמונה בבקר הייתי כבר בבית פ. בלזוביץ' ישן עוד. ישבתי וחיכיתי. והנה נכנסה מרת מ. היא אמרה לי, כי סבינקוב כבר קם. נכנסתי אל סבינקוב. הנהתי לו, כי אתמול לא עלה בידי למכר את מכתבו לבלזוביץ'. הוא אמר לי: "חבה כאן, בעבור שעה קלה יכנס הנה הניירל ואז אדבר אתו". ואמנם עוד לא עבר חצי שעה ובלזוביץ' בא. סבינקוב פנה אלי ויאמר: הנה הקומיטט האמריקאי מבקש שתתן לו אפשרות להמציא עורה לפליטים היהודים המתחבאים ביערות ובתורשנות, צריך למלא את בקשתם גם מטעמים הומניים וגם מטעמים פוליטיים (הוא מצמין בעיניו לבלזוביץ'). הלא אנו נלחמים בבולשביקים, ולא ביהודים.

שניהם נכנסו לחדר מיוחד ושוחחו שם הנעים אחדים. בצאתם נתן לי בלזוביץ' פתקא אל המיזר איבנוב בפקודה שישלח עם כא כתו של הקומיטט האמריקאי פלוגת חילים להמציא עורה ליהודים אשר במתחז פוינק. סבינקוב אמר לי, כי את איבנוב אוכל למצא בקלוב של הקצינים במלון ורשבסקי. מהרתי לשם. על המדרכה שלפני המלון ועל המדרגת הנוטרעא עמדו חילים בלזוביצים. הם רצו לדקרני בעיניהם. "ויד אדור, ויד אדור", נורק מפיהם. בפנים הבית שקקו חילים וקצינים. הם תמהו: "מה לויד כאן?" על שאלתי איה המיזר איבנוב לא רצו לענות. התנבנבתי הנה והנה. לא ידעתי מה לעשות. והנה נכנס סבינקוב. אמרתי לו, כי איני יודע איפה נמצא איבנוב. הוא הכניסני אל חדרו של איבנוב. הציני לפניו ויאמר לי, כי עליו למלא את בקשתו של הניירל כהנן. נכנסתי עם איבנוב בשיתה. אמרתי לו, כי הדבר חבוך ובקשתי ממנו, כי לא ירחיק את מועד צאתו. הוא אמר: "אם אתה רוצה, נוכל לצאת מחרתים, אפס כי עליך יהיה להבין צידה בשביל הפלוגה שלי לימים אחרים, מפני שלנו אין מוון מן המוכן לקחת אתנו". רציתי ללכת. אולם הוא עצרני לשעה קלה וישוחח אתי על ענינים שונים. ולפני הפרדי ממנו הביע את רצונו, כי אני אסע אתו בתור בא כתו של הקומיטט האמריקאי.

מהרתי אל משרד הניגוש וספרתי מה שעלה בידי. שם לא ידעו לזמרי על דבר השתדלותי אצל סבינקוב ובלזוביץ'.

התחילה עבודה קרחנית. שברנו ענלות אחדות ונשנו להבין צדה לדרך. צריך היה למחר עד כמה טאפשר. לי היה קשה לצאת מן העיר ולעזב את עבודת העזרה לפליטים הרבים, שהיו כבר בעיר. אפס כי לא היה איש אחר שיואיל לצאת לדרך בשעת הרום זו ולא כל שכן עם חילים בלזוביצים. סבנה גדולה היתה או לצאת מן העיר. כל הדרבים היו משובשות בכנופיות שודדים, שהיו מלסטים את העוברים והשבים. רבים מן האחרים, שנבי אחרי הבולשביקים, היו מתנפלים גם על הבלזוביצים. בכל המהו לא היה שלטון. הפקרות נמורה. הייצא לדרך לא היה בטוח בחייו. בני כריוני, שרצו את ענותיהם בבתי האסורים, שוחררו פעם בפעם בהמיר השלטון, והם היו אורבים על הדרבים וגולים. ויש שהיו גם שופכים דם, ותשקנה הדרבים ותחרבנה.

כל זה היה ידוע לי, בכל זאת קבלתי על עצמי את העבודה. נמסרה לי מאת הקומיטט כמות גדולה של בנדים, שמיכות, נעלים ולבנים להלכס בין הנצרכים ביותר וגם סכום כסף הגון. החלט שצא לדרך בראשון בשבת 24 באוקטובר.

ביום 21 באוקטובר באתי אל מעוזו של סבינקוב, שם מצאתי את בולק ושליש, אדם ישר והגון. פניתי אל בולק וסבינקוב בבקשה, שיתנו על ידי פקודה נדפסה בהתימתו של הנייר, שלא יעזו עוד לפגוע ביהודים ולגזול את רכושם (*). הם הסכימו לזה. השליש הבטיח להבין את הפקודה בטופסים אחרים אחרי הצדדים, ואמנם באותו יום קבלתי את הפקודה כתובה על מבינה. הפקודה היתה כתובה בסנטן תריף; הניירל מנה את מעשי ההמס. הוא נלחם רק בבולשביקים ולא באזרחים. מעשי הפרעות והרציחות מעשים הרפה על הצבא הנלחם להרוג ולשויון. העמים התרבותיים נוטים חסד לצבא המתנדבים הרוסים, אולם הם מתנגדים לכל מעשי אלמות. לאחרונה הוא מאים בענישין קשים על אלה שיעזו לעבר על הפקודה. הבינותי, כי הוא נכתבה בידו של סבינקוב. לקחתי את טופסי הפקודה והלכתי אל משרד הניינט, צריך היה לסדר עוד דברים אחרים לנסיעה. והנה בתחלת הערב בא שליח ויקרא לי אל מעוזו של סבינקוב. הלכתי לשם בלב שלי.

במעוזו של סבינקוב מצאתי אותי, את בלכוביץ ועוד ליונר אחר. כנראה חבו שלשתם לי. בולק פנה אלי ויאמר: הלא רואה אתה, כי אני החלטתי לעבר מקרב צבאי את מעשי החמס והאלמות כנגד היהודים. הוצאתי פקודה לחילי, כי כל מי שיעזו לפגוע בהם או לשור את רכושם יקרה. היום אספתי את הקצינים והשבעתים, כי ילחמו בפגזומים כמו שהם נלחמים בבולשביקים. במלה אחת, אני נכון לעזר ליהודים בכל מה שאוכל, ולכן אני דורש, כי גם אתם היהודים תעזרו לנו במלחמתנו בבולשביקים. עליכם קודם כל למסר לי את היהודים הבולשביקים, הנמצאים בעיר. וגם לסדר בצבאי פלוגה יהודית מיוחדת, שתלהם את מלחמתנו בבולשביקים (**). אם את הרברים האלה תעשו אנכם, כי אין אתם שונאים לנו ואו ... ייטב לכם. דבריו אלה הדחימוני, כלום אפשר למלא אחרי הדרישות המהוצפות הללו? החלטתי לדבר אליו נלזיות ויהי מה.

(*) הקומיטט של הג'וינט קבל החלטה, שלא אביא את המתחכאים בסביבות העירות והכפרים אל פינסק, מפני שלא היתה כל אפשרות למצא בשבילם מקום בעיר, אלא להחזירם אל מקומות מושבותיהם הקודמים. ובשביל זה היתה דרושה לי הפקודה, בכדי שאחרי צאתי עם הפלוגה של החילים מן העירות והכפרים, לא ישובו להתנפל על היהודים.

(**) באותם הימים התהלך בעיר איוה צעיר יהודי, שבא אלינו מעיר אחרת, וינהל תעמולה בין הצעירים היהודים, שיכנסו אל פלוגה יהודית בצבאו של בלכוביץ. הוא הזמין כבר בשביל המתנדבים כובעים מיוחדים מצבע לבן-כחול ו"מגני-דוד" של נחשת מעשה מקשה ממעל למצחה. הוא פנה אל הציונים שיעזרו לו בזה. אנו השיבנו את פניו. או פנה אל הג'וינט, בבקשה שיתמכו בו בכסף למסרה הזאת. הג'וינט, שירא להעלות עליו את קצפם של השלטונות, הבלכובצי והפולני, הבטיח לו תמיכה. אבל דחה אותו מיום ליום. לאחרונה נעלם הצעיר הזה מן העיר. אפשר, כי בשביל זה דרש בלכוביץ מאתנו, שנכונן בצבאו פלוגה יהודית.

אדוני הגניזל, אמרת, כלום חושב הקד, כי אני, היהודים, הגנו כאותי הילד בקטן, אשר אחרי ספנו מלקות ממורנו הוא נכון לשבח את כאבו ועלבוננו ולנטק את השבט, כמעט שמורנו מסביר לו פנים או נותן לו צעצוע? הלא עוד לא קרש דם הבתרים והבתורות, צעירים וישישים ששפכו הילותיהם; עוד האויר ספג אנקת יתומים ואלמנות, צעקות נשים מעונות ובכי אבות ואמהות, והנה אתה דורש כבר, כי נכון פלוגה יהודית, אשר תלהם את מלהמתך, אמנם, הצבור היהודי, רובו ככולו, מתנגד בהחלט לבולשביקים, אבל בצבאך לא יבואו. ולנו אין כל הצדקה להציע את הדבר הזה לפני צעירינו, מפני שנהיה להם לבז. אלמלי באו חילוף העירה בידים לנו, אלמלי ראינו, כי משרתם היא רק להלהם בבולשביקים ולא להרג ולהמית, לנו ולחמם, אז בלי ספק היו נמצאים בתוכנו צעירים, רבים או מעטים, שהיו נספחים אל צבאך; לא כן עכשיו. בדנע אחד לא תמחה כל התועבה שעשו לנו, ולא בהסברת פנים גרידא אפשר יהיה לקנות את לבנו, אלא בשורה שלמה של מעשים. אם הענש את עושי הרשעה כדי רשעתם, אז, רק אז יתחילו אחינו לתת אמין בחילוף. אבל עכשיו אין כל אפשרות למלא את דרישתך. ועל דרישתך הראשונה אוכל לענות לך, כי אין אני יודעים מי הם הבולשביקים בעירנו, מקורם לא ידענום ובעת אין לנו עסק אחס. מלבד זאת אין אני מלשינים ואין לך כל זכות לדורש כזאת מאתנו. בכלל אני תשוב, כי בפינסק אין עכשיו בולשביקים יהודים: אלה שעברו בבתי הפקידות של הבולשביקים יצאו מן העיר יחד עם חילם ולא נשאר מהם איש. בשיחה התערב בנינקוב.

הוא התאמץ להסביר לי, כי אם נגלה את שמותיהם של היהודים הבולשביקים לא יחשב הרבר למלשינות. היהודים מחויבים להסתיר מהאשמה שמטילים עליהם, כי הם נוטים אחרי הבולשביקים, ובוזו נביא תועלת לכל היהודים הנושבים בעירות ובכפרים, שחיל בלבוביץ יכבש אותם בימים הקרובים.

הוא לא כלה עוד את דבריו ובולק הפסיקו ויאמר אלי:

אתה מבטיח, שבפינסק אין עוד בולשביקים, בשעה שאני יודע אתם הוואם יום. יום. הקצינים שלי אומרים לי פעם בפעם: „אבא, השמר, הבולשביקים היהודים מתבוננים להתנקש בנפשך, ואתה רוצה להיות סתרה עליהם.“

אם אתה, אדוני הגניזל, יודע את הבולשביקים שבפינסק ורואה אותם יום, יום, מדוע אין אתה אוכר אותם בעצמך ולמה לך, כי דוקא אני נמכר אותם בידריך, כן, יכול אני לאכרם בלי עזרתם של היהודים, ענה בולק, אפס כי אז ירע לכל היהודים. הקצינים שלי יאמרו: הנה נמצאו בולשביקים יהודים בעיר ומדוע זה לא מקורם היהודים נושאי הפנים בעצמם בידריך? מדוע התאמצו להסתיר אותם? על היהודים, שאין דעתם נוהה מן הבולשביקים, למסר בידיו את אחיהם הבולשביקים. גם האכרים באותם הכפרים שאנו כובשים, מוסרים בידיו את הצעירים הבולשביקים שלהם, וכך גם עליכם לעשות. אולם אני יודע, כי כל היהודים בולשביקים הם, קרא פתאים בקצף, כלכם הנכם שונאי רוסיה! הנה בכבוש חילי את פינסק, פתחו את בית האסורים וישחררו את האסורים, מספרם היה כמאה ועשרים איש, ומהם היו תשעים וחמשה אחוזים נוצרים ורק חמשה אחוזים יהודים. כל המשרדים של הבולשביקים

מלאים יהודים. כלכם הנכם בולשביקים, כך, כלכם! וחילי צורק בשנאתי לכם. צריך לבקר אחרים, לבקר עד נמירא.

אדוני הניירל, אמרתי, כיצד אפשר להחליט כזאת? הבולשביקים רוצים לשנות את סדרי החבל, ואם יעלה חפצם ביום, למי יביאו או תיעלת, ליהודים או לאינם יהודים? לאברים ימסרו את אדמת בעלי האחוות לפועלים את בתי החרשת ולנו, היהודים, מה יתנו? כמה מספר עובדי האדמה היהודים או העובדים בפבריקאות? הלא נער יבתכם, כמעט כל היהודים חיים על המסחר, על החנונות, על הכרסות וכאלה. ובקום מחשבת הבולשביקים, הלא יקרסו כלם ממעמדם, וכיצד יוכלו להנות הבה לבולשביקים? כלום אין בהם תבונה? ועיד החלטתך, כי כל המשרדים של הבולשביקים היו מלאים יהודים, הרשני לומר לך, כי לא נכון הדבר. אני הייתי יוצא ונכנס פעם בפעם, בשני החדשים שהעיר היתה בידי הבולשביקים, בבתי הפקידות שלהם ויכול אני להבטיחך, כי מעט מאוד היה מספרם של הפקידים היהודים, כמעט כלם היו נוצרים.

הנה אביא לך ראיה, כי כל השלטון של הבולשביקים היא בידי היהודים, אמר בלכוביץ. הבולשביקים מחללים תמיד את בתי הוראה של הנוצרים ומתעמרים בבתי הדת הנוצרית, אולם באמונת ישראל הם אינם פוגעים, את קדושים אינם מחללים וברבנים אינם מתעמרים. כך, כל היהודים בולשביקים הם, כלם, כלם.

הרשני נא, אדוני הניירל, לומר לך, כי לא נכון הדבר, אמרתי. הבולשביקים מתנגדים נמירים הם לאמונת ישראל ואין ליהודים כל נקודת מנוע אתם. הנה ביום הכפורים שעבר, היום היותר קדוש לעם ישראל, שבו צם העם ועימד בתפלה ימקה תמימה עטוף בטליתות, היום שבו שבים בתשובה גם רפי האמונה ומפספסים במעשיהם שעשו בכל השנה, ביום הנורא והקדוש הזה, נפשו תילים בולשביקים על בתי התפלה שלטו ויוציאו את המתפללים עטופי טליתות ויובילו לעבודה. היש חלול הקדש והתעמרות באמונתנו גדולה מזו? וכיצד תוכל להחליט, כי הבולשביקים מכבדים את אמונת ישראל?

את הדבר הזה עשו הבולשביקים, כבונה, אמר בלכוביץ, הם ראו, כי אני מתקרבים אל פינסק, ולבלתי יהיה לנו פתחון פה קמו ויעשו את הדבר הזה, למען נחשוב, כי המה מתנגדים גם לאמונת ישראל. אבל למה לי להרבות דברים? אני יודע, כי היהודים כלם בולשביקים הם, כלם, כמעט בלי יוצא מן הכלל, וגם יד היבנים תכון אתם. ומסרת היהודים עמוקה מאד. הבה אספר לך מה ששמעתי בפברואר מפי רב אחד, לין שמו. אשר נשא מדרשותיו בבית הבנסת הגדול לאמרי: אנו היהודים צריכים לשרש את האמונה מלכות הנוצרים ע"י הבולשביות ואחרי אשר תברת האמונה מלבם, נוכל לנטע על לבם את אמונת ישראל. זוהי הפוליטיקא של עם ישראל, פוליטיקא עמוקה מאד, קרא הניירל כמנצח, המה רוצים לפרט את ממשלתם על כל החבל, ואת הבולשביות לקחו להם לנשק, למען הפיק את זממם. נעיתי משמוע את הדברים הנוראים האלה. ראיתי לפני צורך יהודי פשוט במובן היותר שפל של המלה הזאת, ובידו של האיש הזה, חשבתי, מסורים עכשוויהם ורכושם של רבבות אחינו. רעדה חלפה בכל גופי. החלטתי לענות לנבל הזה באולתו.

אדוני הנגיד, אמרתי מסופקני אם נמצא רב שינאם נאום כזה, ואם ישנה או יכירנו מקומו בבית המסוגעים. ברם, אשמות ועלילות כאלה קראנו בזמן בלגיה וקרנטי, בקיובנין ובקייסליין ולא הדעות הן לנו.

הנגיד נעלב. פניו אדמו וישלח ידו אל אקדחו, שהיה חלוי על ירכו. דמית, כי ברנע אירה. סבינקוב נעץ בו את עיניו התורדות, או הטיב הנגיד את ידו מן האקדח ואת פניו הסב מנגדי בכעס.

עברו הנעים אחרים של שזוקה איומה. "מה חירש המרצה עלי?" והנה התחיל סבינקוב לדבר. הוא התאמץ להרד את הרושם הקשה, שעשו עלי דבריו של הנגיד. אמר, כי אי אפשר להיזקק את כל היהודים בגלל חטאתיהם של היהודים הבולשביקים, אבל, הסיף, הרי צריך אתה להיות, כי מספר היהודים הבולשביקים רב הוא ולכן על היהודים הישישים והנכבדים לבער אחרי הרעה ולהוציא אלינו את אויבינו, ואז נוכח, כי דורשי טובתנו אתם.

בשיחה התערב גם הלנינר ומטר של האשמות, איומים והפחדות נתך עלי מכל צד. אני הייתי יחיד בין הזאבים הללו. אנוס הייתי להלחם מלחמת שפתים עם כלם, ולתת חופשה יתרה לפי יראתי. מצבי היה נורא. אבל עמדתי על דעתי, כי אין רשות למי שהוא לדרש מאתנו, כי נהיה מלשינים ואנחנו לא נעשה בשום אופן דבר כזה. ואם רוצים שוב לשפך את דמינו יעשו זאת, אבל ידעו, כי דמנו לא יכופר. עוד יקום נוכל אשר יריב את ריבנו.

בולק התאפק מאד. שמע את אשר לא פלל, וברוב קצפו נתן חופשה לפיו. אני רציתי לעשות שלום עם היהודים, אמר בהתרגנות, ואם היהודים אינם רוצים להשלים אתי ויוסיפו להסתיר את אחיהם הבולשביקים, אחיה חפשי לעשות הטוב בעיני. יש לי כבר תכנית מעובדה לפעלי: "רצת ורם", זו תהיה הסכמא שלי. אנו נגיד על ידי חרב את כל היהודים אשר יפלו בירינו, לא נחיה מהם כל נשמה. אז תקום מהומה בין היהודים, כלם ינסו לשמע קרבותי אל אחד המקומות, יבקשו להם מפלט אצל הבולשביקים. כל הדרכים תהיינה מלאות נמלטים. הבולשביקים לא ידעו מה לעשות בהם. לא יוכלו למצא מקום לפליטים, להאביל את הרעבים ולהמציא עזרה לחלולים. המהומה תלך הלך וגדל. אנדרלמוסיה נראה תקום בתוכם, לא ימצאו את ידיהם ורגליהם. הדררים יפרעו, חיפז המנוחה ינטל מהם, הנמלטים יחסמו את הליכתם ויפריעו את תכסיסי מלחמתם. וורם היהודים הנמלטים ילך הלך ורוב, כלם יפלו למשא על הבולשביקים. אלפי חללים יהיו נטושים בכל הדרכים, האויר יהיה מלא אנחות נוססים, הבולשביקים יסוגו אחר בתנאים קשים וחילי ידריכב מטהה וילך הלך והתנלול אתריהם, עד אשר אבא אל מוסקבה. הבולשביקים ורכבות יהודים ימחו מתחת סמי ה, ואני את מברתי אשינ. אפשר, כי שמי ישאר בתולדות העמים לדראון, רוצח ושופך דם יקראו לי, אבל את רוסיה אציל, אשתחר אותה מעול הבולשביקים-היהודים. או, יוכל להיות, כי עלי יהיה לרדת מעל הבמה ולהניח את מקומי לאחר, אבל את חפצי אשלים. כך יהיה! נמר בלכונין בהתלהבות ועיניו דוצתו באש התפתה.

פלצות אהותני ובכל גופי הלפף צמרמורת, ראיתי לפני רוצח אכזרי, אדסיהיה.
ישבתי על מקומי נדהם ומוזעזע עד היסוד. קרבתו של האיש הזה הטילה עלי אימים.
והרוצח הוסיף:

האמינה, כי כל אוכל. מאות אנשים כבר נפלו חללים בידי. אני אינני נוהן
את תכלי להמית בידיהם את הנאשמים בבולשבינות. אני ידי מוריד אותם טאולה;
חרבי כבר רותה דם אדם ועוד ידי נטויה. כך אעשה, קרא בהחלטה נמורה, והיה
בטוח, כי לא אשוב מפני כל.

Вождь Народной Добровольческой Арміи

Генералъ Булакъ Балаховичъ

אבל את עם ישראל לא תמחה. קראתי ברגש, רבים, רבים קמו עלינו, אבל קימנו לא נכחד ולא נקטר.

כבינקוב ראה, כי הניטרל הפריז על המדה ובי איזמו עברו גבול, והתאמץ להחליט את הרושם של דבריו. הניטרל לא יעשה כזאת, אמר בפנותו אלי, את עקבני תבנית אחרת, תבנית של שלום עם היהודים. אנו יודעים, כי מפלתם של יוגניץ, קולצ'יק ורומיהם היתה מפני הפרעות שפרעו ביהודים. את לא נלך בדרכיהם; אפס כי על היהודים להוכיח, כי הם נאמנים לנו וכי אין בלבם מחשבות רעות עלינו. עליך לקרא מחר לאספה את חשובי היהודים שבעיר ולהניד להם את הפצנתו ומחר בערב תתן לנו תשובה, זכר ואל תשכח.

ושוב שורה ארוכה טל האשמות ובלבולים, עלילות שקר, הפחדות ואיומים. ישבתי כמו על נחלים בוערות. התאמצתי להוכיח למאשימים את טעותם, דברתי בהתעוררות וגם בתהינות, הסברתי, כי אין לנו כל אפשרות למלא את הרישיתיהם. אולם הם עמדו על דעתם.*

עד השעה השתים עשרה בלילה ארכו ענייני. לאהרונה חדלו ממני. נפרדתי מהם בלב כואב ונשבר. בליל חיל שבת הביתה. כל הלילה לא עצמתי את עיני. "מה יהיה אם יקים המרצה את דבריו?"

בבקר השכם הליתי את דבר השיחה ליהודי סגולה. המה התפלצו, אבל נמנעו מחוות את דעתם מה עלי לענות לניטרל. החלטנו רק, כי צריך למחר לצאת לדרך עם פלוגת החילים; הששנו פן יבטל הניטרל בקצפו את הישטת העזרה לפליטים. גמרנו, כי עלי לצאת לא ביום הראשון 24 באוקטובר, אלא בשבת 23 באוקטובר. הרב הרשה לעלונו לצאת לדרך בשבת. אני סררתי את הדבר עם איכנו ובמסך היום הכינו את הכל לנסיעה.

בליל שבת בשעה מאוחרת באתי אל מעוני של סבינקוב. תשובה ברורה לא היתה בפי. כנראה, רחמתי עלי ההשגחה העליונה ותוצאתי מן המצר. באותו יום התקבלו ידיעות מרניות מן החוץ. סבינקוב ובלכוביץ היו מוזרים, ישבו כלואים בחדר ויתעצו. פניתי אל שליטו של סבינקוב ובקשתיו שיוציע לסבינקוב, כי באתי קבלתי תשובה, כי לא יוכל לקבל אותי. נפרדתי מן השליש ואלך לביתי. הידיתי להי חסרו. קמתי עם שחר, סררתי את הכל ובשמונה בבקר יצאתי לדרך.

פרק ארבעים

זה היה ביום השבת 23 באוקטובר. המיזר רכוב על סוס ועל ידו שלשה פרשים עברו בראש, אחריהם פלוגת חילים, עשרים וששה במספר, ומאחור שמנה ענלות עם הצידה והמלבושים. החילים נתנו בשיר קולם. יהודים רבים לוו אותנו עד העברה, שבה צריכים היינו לעבר את הנזה. בעיניהם היה הדבר הוה תמוה:

* השיחה הזאת גם קטעים מן פרקים אחרים דלהלן נדפסו ב"הצפירה" של חדש ינואר שנת 1921.

„הבלכובצים הילכים לעזר ליהודים, היתכן? נטפלו אלי אחרים ממכירי: כיצד אין אתה ירא ללכת עם המרצחים הללו? והנה פנו אלי כהמשה עשר איש ילידי העירות והכפרים הנשמים, שנכו מתוך ההפכה אל פינסק, ויבקשו, שארסה להם להליות אל הסיקה. מהם היו אחרים, שהפצו לבקר את מקומות מוסבותיהם הקודמים, אפשר יוכלו למצא את קרוביהם המתחבאים ביערות ואת אלה שנהדנו ולא באו עוד לקבורה; ומהם היו כאלה, שקמו למצא את שארית פליטת תפציהם, שנשטמו בבתייהם הנחרסים, או שהפקדו אצל האכרים מכיריהם. עפ"י בקשתי נתן להם המיזר רשיון. מכל הנלוים אלינו משך את תשומת לבי נער אחד כבן 10, ניסן פרידמן, שגם אל פינסק לבדו מכל המשפחה, והיא הולך עתה לבקש את אבותיו ואת אחיותיו, ועוד שתי נערות, פרדיל מילוצניק ואסתר לאה, שגם הן הלכו אתנו לשם המטרה הזאת. אל אלקי אבי! כמה צער, כמה יאוש ודממה נשקפו מתוך עיניהם של האימוללים הללו. הם היו כל כך נמוגים מפחד, עד שלא הפצו לשור ממני. התנששו מסביבי ולא עזבוני גם לרגע; חשבו, כי בקרבתי הם יותר בטוחים. בין הדולכים אתנו היו גם כאלה, שקמו למצא את השפון ותפוחי האדמה, שהחביאו בבתי האכרים מכיריהם, ולהביאם לפינסק בשביל משפחותיהם הנמצאות בעיר. אמרו, כי פונט הלהם, שהקוימט האמריקאי נתן לאיש ליום, אינו מספיק להם וסופם למות ברעב.

היום היה בהיר וצח. שמש האסיף חמם קצת את האויר וישפך את זהב אורו על השדות החשופים. כמעט כלנו הלכנו כרגל, לא ישבנו בעגלות. נכנסתי בדברים עם החילים. רובם בולשביקים, אשר אחרי נפלם בשבי נספתי אל חיל הבלכובצים. כשמעם את התועבות הנראות שנעשו ביהודים, התרגזו. ראיתי, כי באנשים האלה אפשר לבטח ואין כל פחד לנגד עינינו. דומה, כי ביניהם יש גם שנים, שלטה יהודים, אלא שאין הם רוצים להתודע אלי. חיל צעיר אחד, כבן עשרים ושתיים, התענין מאד במצבם של היהודים. הוא לא הבין כיצד זה יהיה עם גדול בן שנים עשר מיליונים כל כך הפקר? כיצד זה לא יקום לעמוד על נפשו? כל זה הוא מפני שאין לכם ארץ מולדת, מסביר הוא לי. הנכרי הזה, ילד פלך ולדימיר, הבין בחזונו הברוא, בלי כל פילוסופיות עמוקות ופלפולים נפתלים, את סבת עניונו, עניונו עם שלם. רק בנינו אני, בעלי הפלפול, הפילוסופיה המקלקלה והמוח העקום אינם רואים ואינם מבינים את הדבר הפשוט הזה. בושתי מפני הצעיר הולדימיר, ראיתי את עצמי כנוזף. הסברתי לו, כי גם לנו היהודים יש ארץ מולדת. אשר נקטנו מעליה לפני כאלפים שנה ובעת האחרונה אנו מתאמצים לשוב אליה. כך טוב, כך יפה, אמר. טיחתנו התנלנלה אחר כך על הפוליטיקא, על המלחמה, על הקומונא, עד שלא הרגשתי כיצד עברה כל כך מהרה הדרך.

בשתיים אחרי הצהרים באנו אל קלשצ'ין. בדרך נודע לי, כי אצל האכרים שכפלישצ'ין נמצאים חפצים רבים של היהודים יושבי הסביבה, וחמש פרות (בכפר הזה לא ישבו מעולם יהודים). הודעתי את הדבר למיזר. אצלו היתה כבר תכנית מעובדה של עבודתנו: לקרוא את פקודת הניטרל בלכוביץ לפני וקן כל כפר ולצוות אותם, שיוודיעו לכל האכרים, כי מי

שיש בידו דבר מה מחפצי היהודים, עליו להודיע אודותיו לשלטון, גם להיבנם לעשות הפוסים בבתי האכרים החשודים ולהודיע לשלטון את תוצאות החפוש. נשנו לעבודה. נקרא וקן הכפר. קראו לפניו את הפקודה, החתימו אותו על כתב התהיבות, שימלא את המוטל עליו וידרשו ממנו שיאמר אצל מי נמצאים חפצי היהודים. וקן הכפר, איש ערום ונוכל, נכה בתחלה לבחש, אפר, כי אינו יודע כלום. המיור אים עליו, כי הוא עתיד לתן את הדין. אם לא יגלה את האמת. נבהל הזקן והודיע שמות אכרים אחדים, שאצלם נמצאה בהמתם של היהודים. נקראו האכרים. שלשה מהם הביאו תעודות, כי נתנו לבלכוכצים כוסים תחת הפרות, אחד הצטרק, כי את הפרה הנמצאת אצלו עזבו הבלכוכצים בכפר ותא וכה בה מן ההפקר. אשה צעירה אחת אמרה, כי הפרה באה לידה בתור אחנו. כל הנמצא נמסר למשמרת לזקן הכפר עד אשר יחקר הדבר וימצאו בעליהם. מפלישציין נסענו ללימישביין. לי היה ידוע כבר, כי בכפר הזה נתרנו חמשה יהודים. בקרבנו אל הכפר כבר נטו צללי ערב. הבתים של היהודים עם חלונותיהם השבירים ודלתותיהם הפתוחות הטילו עלינו אימה; בתוך הבתים הללו דומתו לפני ימים מספר אנשים חמימים ונקיים מעון והם קבורים בחצרותיהם, עונו נעדרות ונעשו תועבות נוראות. ועל יד הבתים האלו עומדים בתי האכרים. מהוך חלונותיהם פורן ההוצה אור גדול מעל הכירים וקול מצהלות בחורים ובתולות. במה חטאו הראשונים ובמה זכו האחרונים? טבר נורא של עם שלם נדח ונעזב. נשכה מאל ומאדם, החי חיים של בושה וכלמה, שטוב מהם המות. והעם הזה אינו הוא; לאחריתו אינו מבקש לו הצלה עקרית ושלמה, וממשיך את חיי הקלון. ומה הפלא, כי הוא נתון תמיד למשסה, כי דמו הפקר וכבודו בנותיו מחולל?

החילים מצאו להם מלון בבתי האכרים ואנו, היהודים, נאספנו בבית אחד. המיור, שהתאכסן בבית גדול ויפה של אחד האכרים העשירים, הציע לפני טאלין אצלו. אולם אני החלטתי ללון בבית אחד עם היהודים: המה הפצירו בי שלא אעזבם, הטבו, כי בקרבתי יהיו יותר בטוחים, ומלבד זה רציתי לבא בדברים עם היהודים, שנלוו אלי בצאתי מפינסק, ולהודיע מהם אדות פרטי מאורעות הדמים. היהודים השתטחו על הרצפה ותיכף שקעו בשנה. נשארנו אתי רק ארבעה אנשים. שני בחורים ושתי נשים. הם הסכימו לספר לי את אשר קרם, רצו להשיח לפני את אסונם. הנני רוטם בזה את ספוריהם.

ספורו של העלם נודל נוטלים מכפר אוסובין.

אני נר זה שנים אחדות באוסובין, אבל מפני שבחג השבועות העבר מתו ביום אחד אחותי וניסי, שגרו בעירה פלוטניצה, וישאירו חמשה ילדים קטנים, שהגדול כהם הוא בן עשר, בלי עיור ותומך, לכן עזבתי את אוסובין והעקתי את מושבי לפלוטניצה, למען אוכל להשגיח על היתומים הקטנים ולנהלם בלחם. אבי אהרן שמואל, שגם הוא נר בפלוטניצה, היה זקן בן 60 וחלש ולא יכול לעזר כלום ליתומים. אני הדרכתני את היתומים, מניתי מזרה לילדים הגדולים והתאמצתי להיות להם אב ואם.

ביום השבת די רחוקים נכנסו הבלכוכצים אל פלוטניצה, שרדו, בווז, הכו.

פצעי נגם הרגו אנשים. עד „שמתת תורה נורת המשה עשר יהודים. הבלכוכבים שדרו כל אשר היה לי, לא השאירו כלום. כמעט כל היהודים יושבי פלומטצה (120 מטפחות) נכו אל הערים. אני נשארת בעיר. חסתי על היתומים הקטנים ועל אבי החולה, שלא יכלו ללון בקיר ביער, ולא רציתי לעזובם. בשמתת תורה לפנות ערב נכנסו אל הבית שני בלכוכבים, נגשו אלי וידדשו כסף. אבי שכב או על התנור והמרצחים לא ראוהו. עניתי להם, כי כל מה שהיה לי שרד כבר, אין לי עוד כלום. או התחיל אחד מהם להצליף במגלגל על ראשי, על פני ועל ידי; לא פסק מהמטיר עלי את מכותיו עד שנקרע המגלגל. או לקח מקל והתחיל מכה בו על קצות אצבעות ידי. המכאובים היו נוראים. נשימתי קצרה ולא יכולתי גם לצעק. השודר השני היה עסוק כל העת בחפזים. הפך את כל אשר בבית, קרע את הכרים והכפתות, בקש בחירין ובסרקין, לא מצא כלום. והשודר הראשון, אחרי אשר ינעה ידו מרוב הכוח, כונן אלי את רובהו. אני תפשתי את הרובה בחוקה בשתי ידי. אני יודע מאין באה לי נבירה כל כך רבה; המרצח לא יכול בשום אופן להוציא את הרובה מידו. השודר השני מהר לעזרתו, הוא הבה באקדחו על ראשי. זרם דם שטף על פני ונתונים נתוו על הקיר שמגדו. חושי אברו התחלתי מבקש מאת המרצחים, כי יחרלו מעונתי וידרונני. הם ענו: „אנחנו נרבה את יסורי מותך; מדוע? שאלתי. „זרם, יודי, הרעימו עלי בקולם. היתומים הקטנים עמדו כל העת ויבכו מידה והמרצחים לא שמו לב לזה. אחד כך צוץ את היתים הנחול, שיביא חבל לתלותני עליו. הנער לא שמע להם. אחד המרצחים אים עליו ברובהו, אולם הנער לא זו ממקימו, עמד ואת עיניו הקמות נעץ במרצחים. ציוני שאביו בעצמי חבל. אני לקחתי את חטרת אבי ונתתי להם. אחד מהם עזב עניבה בקצה התנורה וישם אותה על צוארי, הנישני אל הדלת הפתוחה, שם את קצה התנורה בסדק שממעל למשקוף, הניש ספסל ויצני לעלות עליו. מלאתי את מצותי. הוא משך את קצה התנורה ואת הספסל הפך ברנלו. נשארת תלויה. זרם דם פרץ מפצעי ראשי ויצף את פני. התחלתי נוסס. והנה הרפה התלין מן התנורה ואני נפלתי מתעלף לארץ. מן ההביטה שבה רוחי אלי. שמעתי מרצח אחד אומר לשני: „הוא לא ימלט עוד מידני, הבה נקרב אל הוקן. אחד מהם אחז ברנל אבי, סחבהו וישליכהו ארצה מעל התנור, חלץ את מנפיו. אחז בו ויוליכהו. רואה אני בעד הדלת הפתוחה, כי הוא הבנים אחזו אל הרפת. המרצח השני הלך גם הוא לשם. קמתי ואעמוד על רגלי. המחשבה הראשונה שנעצנה במוחי היתה, כי הם תולים שם את אבא. החלטתי לרוץ אליו, אמותה יחד אתו. יצאתי החוצה. מתוך הרפת עלו באוני צעקות אבי. הן היו כל כך נוראות עד שהבנתי בתמהון. לא ידעתי נפשי. התחלתי לרוץ. אולם רגלי נסאנוי לא אל הרפת, כי אם אל בית אחד האכרים, אשר בקצה הרחוב. באותם הרגעים שכחתי את הכל, נמחה מזכרוני כל מה שהיה ורק חפץ אחד היה לי להציל את נפשי. בקשתי מן האכר סמרטוט לחבש את פצעי. הוא נרשני. נכנסתי אל חצר אחת, ישבתי על יד ערמת חשש, שלפתי את מנפי, קרעתי קרע קטן מן הסמרטוטים, שבהם אני תוחל את רגלי, וחבשתי את פצעי. אהרי גוהי מעט הרגשתי, כי הנני נמצא בחצר אכרה אחת מכירתי. נכנסתי אל ביתה ובקשתי ממנה, כי תתני ללון בביתה. היא סרבה. אחרי הפצרות רבות ואחרי אשר

הבטחתי לה, כי אשלם לה בעד זה, נאותה לתת לי מנוח בביתה. עליתי על התנור. המחשבה מה היתה לאבי ומה שלום היתומים הקטנים לא נתנה לי מנוחה, היא נקרה במוחי כמרצע. עברו בשלש שעות. שמתי נפשי בכפי וארוץ הביתה. מצאתי אותו הרוכ, החלונות שבורים, הדלתות עקורות והתנור נתון, נר לא דלק בבית, היה חושך. בחדרים לא נמצא איש. מן הפרוורור עלה באוזני קול נאקות נוסס. הדלקתי נפרור ואראה את אבי. אייה, לו חשבו עיני ולא ראיתי את המראה הנורא הזה. אבא מוטל לארץ. ידו הימנית נדומה מתחת לכתף והיא תלויה רק על עור הבשר, ידו השמאלית שכורה, והוא כלו מתכוסס כנהל דם. כרעתי על כרכי אצלו והתחלתי מדבר אליו. הוא לא עניי. רק נאקותיו קרעו את לב. התבינתי אליו היטב והנה גם ראשו רצין. עזבתי את הנוסס ונכנסתי אל המטבח. שם מצאתי את היתומים הקטנים ויושבים צפופים בפנה ורועדים. בעמל רב היצאתי מפיהם דברים אחדים: „את אבי תלו מתחלה, אחר כך הורידונו מעל התליה חי וביאורו אל הפרוורור, שם קטעו את ידו האחת בסף ושברו את ידו השנית. אחר כך צווהו לעמר על רגליו. הוא קם ונפל. קם ונפל. אז העמידוהו בפנה והתחילו מבים את ראשו פעם אל הקיר האחד ופעם אל הקיר השני. אחרי התקלכם בו, הפילוהו לארץ וירוצצו את ראשו באחריו הקרדוס. דמית, כי בינתי תסתתר. כמטורף עזבתי את הבית ואת היתומים האומללים ואניט שוב אל בית האכרה. שני ימים התחבאתי שם. לא בבית אלא ברפת. קדחת קשה תקפתני. הייתי הוזה מתוך חום. כלילה השלישי יצאתי מן הרפת. מבלי דעת מדוע ולמה. והתחבאתי בערמת חשש. בבקר ראיתי ממקום מחבואי, כי חיל נכנס אל הרפת: הוא בא לבקשני שמה, נערי האכרים גלו לו את מקום מחבואי. רנעים אחדים בקש ברפת. אחר כך יצא ומפתחי פיו נזרקה קללה. הוא ננש אל ערמת החשש ויתקע בו את חרבו. אה! לו נחתה או חרבו בחזי. כנראה לא חפץ הי לקחת את נפשי. התרבו לא פנעה בו. אחרי צאת החיל מן החצר החלטתי לטוס משם. באתי אל בית אבך אחר, הבטחתי, כי אתן לו ענל שמן, שיש לי בכפר אחר. למען יסתירני. הוא נעתר לי. כל אותו היום התחבאתי בבית האכר ההוא. לפנות ערב באה אשת האכר במרוצה ותקרא אל בעלה: „הנה חילים באים, הם יתרגוך על אשר החבאת בביתך את היהודי. חרדה אחותני. האכר מהר ויחביאני בתוך צבור לפת. שהיה צבור בפנת הבית, ובעצמו יצא החוצה לקדם את פני החילים ולעצורם מבוא אל הבית. הוא דבר רנעים אחדים עם החילים והמה הלכו. אל הבית לא נכנסו. אחרי אשר הרחיקו החילים, הוציאני האכר מתוך הלפת ויכניסני אל הרפת. השתטחתי על הקש אשר על העליה ותיכף נרמתי.

ממחרת בבקר כמעט שהקיצותי, ראיתי בעד סדק קיר הרפת פרשים עוברים ברחוב. עכשיו כבר בא קצי, דמיתי. והנה נכנס במרוצה בן האכר ויקרא: נודיל, רר, פרשים פולנים באו להביא את היהודים שבכאן אל פינסק. יצאתי מן הרפת ונכנסתי אל בית אבא. מצאתיו מת. היתומים ספרו לי, כי הוא מת ביום הרביעי בבקר. לקחתי את נזיתו הקדושה וקברתיה בחצר ויחד עם היתומים באתי אל פינסק. בשבוע הזה נודע לי, כי אחי ברוך, שיטב כעת האחרונה יחד עם אמי באוסטין. נהרג גם הוא, ואמי נמלכה משם ואיני יודע איה. הולך אני עכשיו לחפש אותה.

נשתתק העלם מתוך אנהה. רושם מבהיל עשה עלי ספורו. לנגד עיני נצבו אביו הטוב של העלם והמשתתפים הקטנים, שראו את עטוי וקנם ואת מותו ויצטופפו בנותם החסכה שני ימים ושני לילות רעבים ונבהלים. כמעט שנחמתי, על שבקשתי את העלם, כי יספר לי את אשר עולל לו. אפס כי איזה טריו בלתי מובן לי לא נתן לי מנוחה. נמרתי בלבי לשמע את ספורי שאר האימללים, שראו את מר המות לנגד עיניהם ורק באזרה פלא נשארו בחיים.

אני אספר לך, אדוני, את יסורי אני ואת מותו הנורא של בעלי. פתחה אשה אחת בבת שלשים. הבטתי בפני האשה והנה הם הורים כסיד, שערותיה הפכו כמעט כלן לבן. פניה הרושים תלמים, תלמים: עקבות המוראים, שעברו עליה בשלשת השבועות האחרונים. לבושה היא שמלת קיץ דקה, בולה רועדת ומכתי עיניה הועים בחרדה כעיני מנודרה.

פרק ארבעים ואחד

שמי מיכלה קנובובין, מכפר לימיסביין, התחילה האשה, בעלי היה נפח חרוץ וריון, מאז הבקר עד הלילה היה עובד את עבודתי הקשה ומשתכר די פרנסת הבית, גם עשה יקרה. חיינו היו שלווה, לא חכרנו דבר. והנה פתאים בא עלינו הסבר. ביום די אי' דהוהמים עוד היו הבולשביקים בכפרנו וממדתם בבקר נכנסו הבלבובצים. תיכף התחילו ההריונות. באותה שעה היה מאיר בעלי בטחנה אשר בקצה הכפר. טחן קמח בשבילנו. מבתי היהודים אשר בקצה הרחוב נשמעו צעקות נוראות. השתי, כי אסין ממשמש ובא. אספתי מסביבי את שלש ילדותי, שהגדולה מהן היא בת שש שנים, ואשב משמימה. "בוצר אציל את ילדי ומה שלום בעלי?" פתאום נפתחה הדלת בחוקה ואל הבית התפרצו שלשה חילים אחוזי נשק. "הבי זהב, ואם אין תירי, קרא אחד מהם. אין לי זהב, ענית. התחילו לחפש. מצאו את בנדי הטבת של בעלי, ואת שמלותי שלי, הוציאו מן הארנו את כל הלבנים, גם את צפוני הכסות הסירו ושימו את הבל בשק. "עבשיו תני לנו אוכלי, קראו. ערכתי לפניכם שלחן, הנשתי להם לחם, נבית, המאה והלב. גם את התבשיל שהכינותי לארוחת הצהרים לכבוד החג נתתי להם. אחרי אשר כלו לאכול, דרשו ממני צידה לדרך. נתתי להם את כל הלחם שהיה בארון, נבית וספל חמאה. בקשתי מהם, כי ישאירו פת לחם בשביל ילדי, אבל הם נערו בי ויגרשוני. לקחו את הכל ויצאו. אחרי צאתם התחילו קבוצות חילים לבקר בביתי זו אחרי זו. קם פונרום נורא. בוזו, חמסו ונשדדו כל הבא בידם. שברו את הארונות והארונים, נפצו את החלונות. נצתו את התנור, גם את הרצפה הסיעו: חפשו כסף וזהב. אני ישבתי תחת והתאמצתי להשתיק את ילדי הבוכים. והנה נכנסה חמותי אכתר, אשת אברהם שמואל קמי, בוכיה ומורטת את שערות ראשה. מה קרה? שאלתי בחרדה. "אוי, את אברהם שמואל הרגו ברע זה, ענתה מתוך התיפחות. מתחלה בוזו את הכל, לא השאירו כלום, אחר כך לקחו אותו אל חדר מיוחד, שמו על ראשו מחבת ברזל והחזילו מכים עליה בבקבוקים. אויה, מה נוראות היו צעקותיו

של הוקן, לא התפקד כזה. כרתו את ימיו בחרב ולא חדלו מהכותו. אחר כך אספו את כל אשר היה בבית ויצאו את האומלל, שהיה כלו זב דם, שיטען את הכל על עגלותיהם. הוא נשא נשוא והקשל, נשוא ונפול. אחרי אשר נטען הכל על העגלות נפל הוקן על המטה. והנה אחו אחר המרצחים בידו הוציאה מן הבית יוזהר אליו. הוא נפל מת. אויה! אויה! ברנע זה נכנס בעלי אל הבית, למה באת הנה? צעקתי בחרדה. הוא התכונן לבררה. והנה נכנס מן החוץ חיל חדש נכת קימה וישאל: "מי כאן בעל הבית?" אני, ענה בעלי. המרצח אהו בידו, הוציאה אל הפרוודרה, הקרובה אל ארון המזון ויוציא את אקדחו מכיסו. הילדים התחילו בוכים וצוהקים מר. ואני—עיני חסבי ולא ידעתי מה לעשות, האחוץ לעזרת בעלי אי אציל את הילדים? לקחתי את שלשת הילדים על זרועותי ואננס אל בית אכר אהר. שם מצאתי את יצחק ניסן. הוא התחבא טס. אמרתי, אשאיר את הילדים כאן וארוץ הביתה לראות מה היה לבעלי. ברנע הזה ראיתי בעד החלון את בעלי רץ ואחריו רודפים הילים רוכבי סוסים. הוא טפס ויעבר גדר וינס. תיכף נשמעה יריה ואחריה נאקת הלל. הבינתי, כי בעלי כבר הימת. חפצתי לצאת מן הבית לראות מה היה לאומלל, אבל האכרה לא נתנתני. נשארת בביתה עד הערב. או שב האכר בעל הבית מעבודתו ובראותו אותי, האין בי לצאת מביתו. בביתי לפניו, התחננתי, כרעתי על ברביו, נשקתי את שולי גלימתו, אבל לשוא, הייתי אנוסה לצאת. את הילדים החבאתי במנוה של האכר בלי ידיעתו. שבתי אל ביתי. מצאתי שם את אבי הישיש יעקב צורטוק יושב ובוכה. ישבתי אצלו. טנינו שתקנו. יראנו להשמיע קול. בחצי הלילה עלה באוני קול בבי ילדים מאחורי החלון. יצאתי והנה ילדי עומדים. הועדים ובוכים, ספרו, כי האכר הדיש בהם ויגרשם.

כל הלילה ישבנו בבית. ממחרת בבקר התחפשנו כלנו בבגדי אכרים ויצאנו אל השרה. ישבנו אצל הופרי הבולבוסים. עבר היום. בערב רחם עלינו חובש הכפר נוצרי ישר ורחמן, ויאכפנו אל ביתו. נס אשתו של החובש היא טובת לב כמורה. הם הסתירו אותנו ויכלכלונו. אבי הוקן נס אל היער. להתם נסו כל היהודים, אשר נשארו בחיים. ביום אי הושיר באתי אל ביתי לראות מה נעשה שם. מצאתי בו את אבי את ניסתי ועוד נערה אחת; הם שבו לעת קברה מן היער. כלנו כבר קמנו לצאת מן הבית ולשוב אל מחבואינו והנה נכנסו שני חילים. "העודכם חיים?" שאלו. את בעלי המיתו כבר, עניתי. "עוד מעט נמות את כלכם", ענו. מי יודע אם לא היו ממלאים את דבריהם, והנה הרנישו בנערות. אחוז בהן ויסחבון אל הרפת. דמינו, כי הוציאו להריגה. אולם באמת הוציאו לבשת, בשוכם מן הרפת. דרשו החילים מניסתי, שתתן להם את שתי שני הוזה שבפיה, אי אפשר היה לניסתי להוציא את השניים, אמרה להם: הוציאו בידיכם את השניים מפני. הם ענו: "אם נס אליך, לא תשארי בחיים". הניסה נזכרה, כי יש לה מנורת כסף טמונה ברפת, הלכה להביא אותה למרצחים. אחד מהם רדף אחריה ויטמאה שנית. אחרי אשר קבלו החילים את המנורה הלכו. אז הלכתי למצא את נופתו של בעלי. ראיתי מרחוק, כי הכלבים אוכלים את בשרו וחתול רובץ על חוזה. רצתי אל הכומר של הכפר, התחננתי לפניו, כי יצוה לקבר את בעלי. הוא צוה לקבר אותו ואת שלשת הקדושים האחרים, שהתחוללו

עוד בחצרות (בקטובוכין) הימתי שבעה יתירים. אולם שלשה מהם באו לקבורה קודם (לכן) מאחורי בית הקברות של העצרים. האחרים אספו את ארבעת המתים ויניחם זה אצל זה. באו חילים והתחילו מרקדים על הגופים הקדושים, והשקצותי עמדו מנודר ותצחקנה בצחוק פרוץ. האחרים חפרו ביד ויטליכו אל תוכו את הקדושים, בהשליך פניו כלבים, ויכסום בעפר.

ספורת של האשה נפסק פעם בפעם בבכיות וביפיתות, קשה היה לה לעצור בעד דמעותיה. גם אני לא יכולתי להתאפק ואכלע את דמעותי.

האשה, אחרי בכותה רועים אחרים, הוסיפה:

אל תחשבו, כי רק למען הבצע המיתי האכזרים האלה אנשים. הרצה בעצמו היה להם תענוג מיוחד. שמתי לטפח דם יתירים. בכפרנו היתה אשה אחת בת תשעים, חילה ובוזמאה עין אחת, הנה טורקנין שמה. ביום הראשון לבוא המרצחים אל הכפר ישבה הוקנה בחיץ ומפתח ביתה בידה. נגש אליה חיל וישאל: "מאין הוא המפתח הזה?" מביתי, ענתה הוקנה. "שקרי, קרא החיל, הוא מארנו הבסך אשר לך". אחו בה ויסחבנה אחריו. האכזרות בקטונו, כי ירפה ממנה, היא לא שמע לה, הוסיף לשחב אותה. האומללה נכנסה אתו אל מעונה ותראה לו, כי אין לה כלום. היא לא הרפה ממנה, לקח פקעת חוטים, תקעה בפיה ויחנקנה. האכזרות קברוה אצל מפתן ביתה.

דמעות התגלגלו על לחייה הצומקות של המספרת, בכתה חרש, לא רצתה להעיר את הישנים.

הגיע תורו של השלישי.

המספר הוא יצחק גלויברמן מלוצקין. הוא לבוש קרעים. מתיך קרעי נקפצטן הבלה אשר על בשרו מבצבצים קטעי מיד. את הבגד הזה מצא בערמת האשפה בחצר בית אביו וילבשהו: את בגדיו הפשיטו ממנו השוודרים והיא נמלט מידם רק בכותנתו ובחתנתו. ומדבר הוא בקול רפה ונחר, עודנו נפוג ונדכא מאסונו הנורא: אביו ואמו הומתו שניהם כלילה אחד. למרות חילשתו חפץ מאד לספר את פרטי המאורע האיום, ידבר וירוח לו קצת.

הבלבובצים באו אל לוצקין ביום ה' ב' דתיהמים כלילה. בלוצקין ישבו רק שתי משפחות יתודיות, משפחתנו אנו ומשפחת מרדכי יפה. עוד בבקר היום הודא, לפני הכנסם של הבלבובצים, נודע לנו על הרצחות שבכפרים ובעירות הסמוכים. משפחת יפה באה להסתר בביתנו, שהיה רחוק קצת מן הדרך. קוה, כי כאן לא ימצאו השוודרים. בבית היו: אבי יוסף, בן ששים, אמי פיניל, בת חמשים וחמש, אני, אחי אברהם, מרדכי יפה ובתו. בחצי הלילה התפרצו המרצחים אל הבית. דרשו כסף וזהב. לא היה לנו מה לתת להם. התחילו העניינים. את כל הנמצאים בבית הבו בלי חמלה, רמסום ברגליהם. הבו את ראשם אל הקיר ויפצעו. אחר כך הפשיטו אותי את בגדי, הפילוני ארצה וילקוני חמשים מלקות במגלב. כאשר הרפו ממני קמתי ואנס. המרצחים הרפו אחרי ויורו, אולם בחשכה החטאו את המטרה. אני ברחתי אל השרה והתחבאתי. כל הלילה שכנתי ערום. בבקר שבתו אל הבית לקחת את בגדי, מצאתי את אבי ואת אמי מתים. נשאר בחיים רק אחי

אברהם, היא ספר לי את פרטי הרצח: „אחרי אשר הפלו הרוצחים את מכות קרבנותיהם, צוים לצאת במחולות ולזמר, והם עמדו ויתלוצצו ויתקלכו בהם. אחר כך לקחו את אבא ויתלוהו, אולם תיכף הורידוהו מן התליה, הקריבוהו אל הקיר, הוציאו את לשונו מפיו וידביקוה במסגר אל הקיר. האומלל התעלה, לב המרצחים לא רך, התחילו מכים אותו בנצבי הרובים ואחר כך ירו אליו וימיתוהו. אחרי אשר מת כבר רוצצו את נלגלתו. אז נגשו להתעלל באם. חמשה עשר חילים ענוה. היא לארץ ומעיה נשפכו. אני ואחי קברנו את אבינו ואת אמנו בחצר. את חצי ראשו של אבינו עם מוחו לא מצאנו עוד. הכלבים אכלו אותם. מכל אשר היה לנו נשארו רק שש פרות. בשבת בראשית באו חילים ויקחו את הפרות, את הכרים והבסתות ואת שק⁰ הקמח שנשאר עוד. אז התחפשנו בבגדי אכרים וננס אל פינסק.

ולמה אתה הולך עכשיו עם השִׁנְרֵה? שאלתיו.

„להוציא את אבא ואמא מקבריהם, להביאם פינסקה ולקברם בקבר ישראל“.

הנערה חנה יפה מלופטין ספרה לי מה שארע לה ולאביה.

משפחתה יסבה כל הזמן בפינסק, רק לפני המלחמה עברה ללופטין. בשתי

השנים הראשונות של המלחמה מתה אמה ושני אחיה ותשאר רק היא ואביה. אחרי

האכזר הזה התחילו להם שעות עוני. פרנסתם לקחה ויחיו חיי צער.

ביום השני של הזהמים כלילה באו הכלוכוצים ללופטין. תיכף התחיל השוד.

היא עם אביה התחבאו בבית יוסף גלויברמן. בחצי הלילה באו המרצחים לשם.

אביה התחמק וינס והיא נשארה, אי אפשר היה לה לנוס. התחילו עניינם נוראים, הכו,

פצעו, רמזו ברגלים והלקו. צעקת המוכים ובכים יכלו להרך גם לב אבן. המרצחים

לא שמו לב לזה. הם נִהְנוּ ממעשה אכזריותם, הכו והתלוצצו, הכו וצהלו. ביותר

נתכו מכותיהם על יצחק בן בעל הבית. הוא נשא את רגליו וינס. אז התחילו לענות

את יוסף אביו. בשעה שהיו עסוקים בו התחמקה גם היא וחברת. רצה אל אשר

נשארה רגליה. באה אל היער ותשכב תחת עץ אחד. והנה שמעה בקרבתה קול

צעדי אנשים. הבינה, כי בלכוכצים הם. וחלה על ידיה ורגליה אל עמקי היער.

הרגיעה קצת רק אחרי אשר נָבֵם קול הצעדים. הקור אָכְלָהּ: על בשרה היונה רק

שמלה דקה. כל יצוריה רחפו. התחיל מטפטף נשם. הטפות הקרות חדרו אל בשרה

ותדקדנה אותה במחטים. היא הצטנפה ותשכב בלי נוע. המית הרוח בין ענפי העצים

נרמחה לה כקול צעדי אנשים. חדרה תַּקְפָּתָה. כאשר האיר היום, הלכה לבקש את

אביה. עברה צעדים אחדים ותצנח לארץ, עברה עוד צעדים אחדים ושוב צנחה:

פחדה פן ירגישו בה האכרים, שהיו באים יום יום אל היער. בשתי שעות נדה אילך

ואילך וכאשר כלו כחותיה, שכבה על הארמה הלחה. כתנתה ושמלתה התיבשו ויחם

לה קצת. לפנות ערב אספה עלים יבשים שנשרו מן העצים ותשכב עליהם. צברה

עלים גם מימינה ומשמאלה לבלתי יחדר אליה הקור. ואמנם כלילה השני לא הציק

לה הקור כל כך. הסכינה עמו. אף כי לא אכלה כבר כשתי יממות, בכל זאת לא

חשה רעב. רק כחותיה רפו מאד. מוחה התבלבל ורעתה חדרה מהיות צלולה.

השנה תקפה אותה. שכבה תחתיה כמתעלפת. לא יכלה להניע יד ורגל.

ביום השלישי מצא אותה אבר אחד מלופטין, מכירו של אביו. היא רצה לקחת אותה אל העיר, אבל היא ידעה להזיז להחזיר להם. האבר הביא לה הכילת תבן למצע, שמלת אברה ללבש ואדרת ישנה להתכסות. פעם בפעם היה מביא לה גם להם ונבינה. לאט, לאט התחילו כחיתיה לשוב אליה. שבוע המים היתה ביער. לא ידעה איה אביו ומה היה לו. מקץ שבעת הימים יצאה מן היער, ולבושה שמלת אברה באה ברנל אל פינסק. בהשתדלויות רבות הצליחה למצא שלשה חילים פולנים, שנאותו לנסע אחה ללופטין למצא את אביו. מצאה אותו ותביאנו אל פינסק כל עוד נפשו בו. ביער היו נפוצים עוד יהודים, שנמלטו לשם מכפרים אחרים. היא בקשה את החילים לאסף גם אותם ולקחתם לפינסק, הם מאנו, לא רצו להתמהמה ביער מפחד הבלבוכים, אשר שוטטו שם למאות.

ואבי האומלל, סימה הנערה, חשוב כמת, מראהו משחת מאיש. עינו האחת נכתמאה. כלו עור ועצמות. מביט הוא בעינים תועות ורועד בכל טפו. אי אפשר להציל מפיו מה שארע לו ביער. מסופקני, אם אפשר יהיה לחלץ ממות נפשו. והנה הקיצו אחרים מן הישנים. קמו, שפשפו את עיניהם וישבו אצלנו. גם להם יש מה לספר. החלה שורה של ספורים מהרירים. מעשיות בתליות, בגלגלות רצוצות, בבטנים רטושות, בנערות מחוללות, בנסים מעונות ועוד ועוד. אינקביוציה, אם לא גרועה ממנה. הקטלנים ענו את קרבנותיהם בכל מיני עשויים ויסורים שבעולם. מעשה בנערה אחת, אשר אחרי שהחללו בה לעיני השמש, קשרוה בשערותיה אל זנב סוס ויטחבוה כמעט ערומה ברחובות עד שנתרסקו אבריה; מעשה באם פצועה, שנמלטה עם ילדיה אל היער אדרי אשר נהרג אביהם, ובלכתה למצא מים, למען שטף את פצעיה, תעתה מן הדרך ולא יכלה לשוב אל ילדיה. כמטרפה רצה הנה והנה ביער כחצי יום ובשובה לאהרונה אל ילדיה, מצאה אחד מהם מת מקור ומרעב.

אל אלקים, הבלה אתה עושה לשארית עמך?

פרק ארבעים ושנים

הניעה הטעה השנית אהרי הצות הלילה. הערים הלכו לישון. נטשו על הרצפה ונרדמו. אני לא יכולתי לחת שנה לעיני. משמע אוני הדחימי ויבלבלני. ישבתי, ולאור מנורה קטנה רשמתי לזכרון את אשר ראיתי ושמעתי. כמעט שהאיר הבקר יצאתי לראות את המהפכה. שורה ארוכה של בתים מנופצי תלונות. נכנס אני אל אחד מהם. חורבן ושממה: הרלתות מקעות, התנורים נתוצים, הרצפה שבורה וחפורת במקומות רבים. בחוך הבית אין כלום, מלבד שרידי רהיטים מנופצים. על נבי הרצפה מפוררים עלים של סדורים ותמיסים קרועים. עוצב אני את עיני בראות את החרס, יוצא מן הבית הוה ונכנס אל השני. מראהו כמראה הבית הראשון. שאיה ושממה. כך אני עובר בכל הבתים. באחדים מהם נראים עוד עקבות החרס, גם אני מן הבתים האלה כמורדף על צוואר. פוגש אני באבר אחד ונכנס אתו בדברים. הוא יודע את מקום קבורתם של שבעת החללים: ארבעה מהם

נקברו מאחורי בית הקברות של הנוצרים ושלשה במקומות שונים. מחליט אני להוציא את הקדושים מקבריהם ולשלחם לקבורה לפינסק. — בכפר לימיטיבין אין בית קברות ליהודים ואת המתים בכפר הזה מובילים תמיד לקבורה אל פינסק. — בעמל רב עלה בירי להטות את לבו של המיור, כי יסכים לזה. פונה אני אל וקן הכפר, כי ימצא אניה להוביל בה את המתים אל פינסק. הוא מסרב. רק אחרי אשר צוה המיור למלא את הפצי, השיג אניה. השקטים דרשו בעד התובלה (מרחק 15 וירסטאות) אלף רובלים. ההתנאות, כיצד דורשים שכר רב כזה? מדבר אני על לבם, כי יפחיתו מן השכר. מסביר אני להם, כי המה מחויבים לעזר לי לחלק לקדושים הללו את כבודם האחרון, אחרי אשר התיצבה נעשתה בכפרם, אולם הם אינם מבינים את דברי. נראה, כי הם שבעים רצון, שהימתי הוידים, ואפשר כי הם גם שלהו ידם בבוה. עוזב אני אותם וננס להוציא את המתים מקבריהם. עומדים אנו וחופרים את קבר האחים של ארבעת הקדושים, הקבורים אחרי בית העלמין של הנוצרים. חופרים בוהדות לבלתי פגע באת בנופים. והנה נראתה כף רגלו של אחד הקדושים. הסירונו לאט לאט את העפר מעל המת הראשון. אל אלקי אבי! האלה הם פני אדם? אינו חתיכת בשר ממזמזמה ומרוסקת, רק הזקן הלבן נראה. מסתכל אני היטב והנה קצה הזקן נשרף. אני משתומם על המראה. נערה ניצורת מסבירה לי, כי אחרי אשר נהרג הקדוש (נסע לירוק, וקן בן ששים והמש) שפכו המרצחים נפט על וקנו ויציתוהו. מוציאים אני את המת הזה מקברו והנה מתחתיו עוד מת, בן יצחק קטובובץ. המת הזה יחף. „מגפים חדשים היה נעולי, מספר לי אבר אחר, וישלפום המרצחים מעל רגליו אחרי מותו. כך עשו גם לשאר ההרוגים, רק את אדרותיהם המלוכלכות בדם לא הפשיטו מעליהם. הוצאנו את ארבעת הקדושים, שמנו אותם על ענלה ונלך למצא את קברותיהם של שלשת החללים הנשארים. לקראתי אבר צעיר. שואל אני אותו, אפשר הוא יודע את מקום קבורתם של שלשת החללים. הוא יודע ונכון להראות לי. הולכים אנו יחד. מה היה יחסם של היהודים לאכרים? שואל אני אותו. „יחס טוב מאד,“ הוא עונה, „היהודים שבכפרנו כלם ישרים. הרכה אני מצטער על הפונרום. בלעדי היהודים קשה לחיות בכפר. ומדוע זה עמדתם מנגד ולא השתם להצילם? שואל אני. „יראנו, עונה האבר. „מקנא אתה ליהודים? שואל החיל הבלכובצי ומכוון את רובהו לעומתך. „מה לעשות? צריך לחשות.“

„הנה הבית של אבא נלויברמן, קרא פתאים האבר. „איש ישר מאד היה היהודי הזה והנה קמו עליו ויהרגוהו. נכנס אני אל הבית. כלו הרום ודיק. על הרצפה מפוזרים „שמות“ של סדורים ומהוורים. עיני נמשכו אל עלת אחד מלובלך בדם. מרים אני אותו. לנגד עיני מופיעות השורות הראשונות של הפיוט למוסף של יום ראשון לשבועות: „אתה התחלת תורה לעמך ובאב את בן אותם יסרת. כאב את בן? אל רחום, כלום כך מיסר אב את בנו? „אם כבנים אם כעבדים. אבל גם את העבדים אין עונשין כך. ורגש קשה מהול במחשבות של כפירה תקפני. שאלת הנביא „איה אלקי המשפט? מנקרת במוחי וקורעת את לבי לאלפי קרעים. רגעים אחדים אני עומד מטומים ונדהם. מכליג אני על ינוני ונס מן הבית. פגיש אני אברה

זקנה. הגידו נא לי, סבתא, מי כזו את שארית הפליטה, שהשאירו הבלבוכים? "שלנו, עונה האבירה. "לקחו את הרהיטים, את הבלבוכים, את התכונות, את הכלי. אנה נסו היהודים אחרי ההרגה? שואל אני. "אל היער, עונה האשה, מתענים הם שם בקור וברעב. הלילות כל כך קרים עכשיו, לא כמו בכל שנה. קוצף אלקיכם עליכם וישלח בכם את ההרב, את הרעב ואת הקור; הנה בשבוע העבר מת ילד אחד ביער בקור ואמו קָבְּצְתוּ בידיה אחריו המזונה, אשר בָּהֵנָה המזוכה.

עובר אני לפני בית הבומר. נכנס אני אליו, מתחיל שואל אותו: מה הוא יחסם ההרדי של היהודים והאכרים? "איני יודע, עונה הבומר, "היהודים יושבים בקצה הכפר מזה ואני בקצה השני. כמה עסקו היהודים? "נפחים, וסנדלרים, יש ביניהם גם נגר אחד, אולם יכולים להשתמש בבגלי המלאכה אשר בפינסק, העיר אינה רחוקה מאתני. כמה משפחות של יהודים נרו בכפר? "לפני המלחמה היו ארבעים משפחות, בבוא הגרמנים הנה נרצו 22 משפחות ושמונה עשרה נשארו. הבומר מתיחס בשיוון נפש לרצח ולפרעות, אינו רוצה לנלות את מחשבותיו.

אבל הן מבצבצות מתוך תשובותיו.

עד כה ועד כה הוציאו מקבריהם את שלשת הקדושים הנשארים, את כל המתים הנחתי בסירה. פניתי אל המיור וספרתי לו, כי השיטים דורשים אלה רובלים בשבד הובלת המתים לפינסק. הוא התרנו. קרא לשיטים ויצום לקחת בשכרם רק שש מאות רובלים. נתתי לשיטים פתקא אל הקומיטט האמריקאי בפינסק. הם הפליטו. המיור הזמין את זקן הכפר, קרא לפניו את פקודת הניגורל ויצוהו לחתם על התחייבות, שיודיע לאכרים על דבר השבת הרכוש של היהודים. הוקן נסה לסרב, אבל אחר כך חתם ויצא מתוך כפיפת ראש.

כבר היתה השעה הששית לפנות ערב. יצאנו לדרך. דרכנו היתה אל הכפר ווויין דרך הכפר מיסיטיין. המיור אין אל ווויין ולא רצה להתעכב במיסיטיין. במיסיטיין, אמר, לא יוכל למצא לו בית גדול ללון, תחת אשר בוויין ימצאנו. לי נודע, כי במיסיטיין נמצאים חמשה דוונים. החלטתי להוציא גם אותם מקבריהם ולהביאם לקבר ישראל. פניתי בבקשה אל המיור, כי ישאיר אחדים מחילו לשמר אותנו עד שנוציא את הקדושים. הוא ענני, כי אין לו רשות לחלק את פלוגתו. נכנסתי בדברים עם חיל צעיר, כבן עשרים, שהכרתיו לטוב לב ורהמן, ובקשתי ממנו שישאר אתי במיסיטיין שעות אחדות, עד שנוציא את המתים. הוא נאות.

בשמונה בערב באנו אל מיסיטיין. המיור קרא לזקן הכפר, צוהו, כי מחר בבקר יבא אל ווויין לחתם על התחייבות, ואדרי כן אחז דרכו הלאה. אני פניתי אל בעלי העגלה ולהיהודים, שנמפלו אלינו בצאתנו מפינסק, ובקשתי, כי ישארו אתי במיסיטיין. הם הבטיחו. אולם בעשתי רגה והנה התחמקו כלם ויסעו עם כל הפלוגה. נשארו אתי רק החיל הצעיר ושלושה בעלי עגלה. נשנו לעבודתנו. שני קדושים, מאיר נוטליב ושאר בשרו איסר נוטליב, היו קבורים בחצרו של הראשון. פתחנו את שני הקברים, אולם תיבה נוכחנו, כי בחשבת הלילה לא נוכל לכלות את מעשנו. חפירת שני הקברים ארכה שלש שעות. כבר הגיעה השעה. השתים עשרה ועלינו היה עוד למצא את קברותיהם של שלשת הקדושים האחרים.

החלטנו ללון במיסיסייפ ולכלות את מעשנו מחד בבקר השכם. כשינו את שני הקברים בקרשים ונכנסנו אל בית אבד זקן ללון שם.

נכנסתי בדברים עם האבד. הוא ספר לי, כי עד המלחמה היו בכפר הזה 40 משפחות של יהודים, בפרוץ המלחמה גורשו כלן בפקודת השלטון הצבאי לסטולין. לא נשארה בכפר גם נפש יהודי אחת, רק לפני שנה, אחרי הכרת ברית השלום בין הגרמנים והבולשביקים, שבו אל הכפר המש משפחות ובארבע מהן יש קרבות של הכלכובצים, רק משפחה אחת נצלה. היהודים היו בשלום ובירידות עם האכרים. כל היהודים היו ישרים מאד ואדוקים באמונתם. להמש המשפחות היה גם בית תפלה יפה. בערב, בערב היו נאפים גם היהודים, גם האכרים אל ביתו של מאיר נוטליב הנחרט. מאיר היה כבר בן 73 שנה, איש יודע את התכל וחכם. מה נעימים היו דבריו ושיחותיו. את כל האכרים היה מנהל בעצתי וממך ביניהם בכל רוב ומדון. האכרים היו מכבדים אותו ולא עשו כלום טרם ישאלו בעצתי. גם קרובי איבד היה אהוב לכל. עלם חכם וזריו היה, אוהב עבודה ומעורב בין הבריות. צר מאד על היהודים הישרים האלה, מוסף האבד מתוך אנחה, מרגישים אני, כי בלעדי היהודים קשה יהיה לנו לחיות.

ומה אתה יודע על מותם ועל פרטי הרצח? אני טואלי.

בחדר בכפרנו מפי עוברים ושבים על הרציחות שבכפרים הסמוכים, מהרו הצעירים היהודים להמלט, נשארו רק הזקנים לשמר את רכושם, חשבו כי לזקנים לא יעשו רעה, אולם שנו. המרצחים לא נשאו פנים גם לזקנים. כחיות רעות התנפלו עליהם ויהרגו, אחרי שרדס מהם את כל אשר היה להם. למאיר נוטליב היו 4 בנות, 2 ענלים, סוס, מאה פוד בולבוסים, שאסף מנו, אשר עבד אותו בידיו מבלי שים לב לזקנותו, ושפון; את הכל טרדו השודדים. גם את הכסף המזומן שהיה לו לקחו ואת הרוטיו נפצו כלה. מאיר ואשתו נסו בשעת הפרעות אל הכפר סולומיץ הקרוב ויסתתרו בערמת שחת בשדה. שם מצאו הרוצחים את מאיר וידרשו ממנו כסף, לא היה בביסו כלום. הוא הלך אחם אל סולומיץ ללות כסף מאת מכיריו, אולם לא השיג מאום. אז קטרוהו האכרים אל זנב סוס ויסחברו ויכניסוהו אל בצה ושם חנקוהו. נותו היתה מושלכת בבצה שני ימים. אבד אחד מכירו מצאהו בבצה, הוציאו ויטמנוהו בערמת חשש. כאשר שקט קצת, יצאה אשת מאיר, ניטיל שמה, ממחבואה ותשב אל מיסיסייפ, שם נודע לה שבעלה נרצח. היא שכרה אבד להביא את המת אל מיסיסייפ. מפני שלא היה לה כסף, נתנה לו בשכרו את ארון המוון, שנשאר לפליטה. האלמנה קברה את בעלה בידיה בחצרה. וקרובו איבד, אשר התחבא בבית אבד שכן, יצא ממחרת ממחבואו ויכנס אל חצר מאיר לראות מה נהיתה שם. מצאהו רוצח ויכתי בסיף על ראשו, חצי ראשו הותו והוא מת מתוך יסורים קשים.

כן, אכורים נוראים המה, הכלכובצים, נמר האבד, אין רחמים כלבם, נרועים הם מן החיות אשר ביער. עורנו משוחחים והנה נשמע בקצה הכפר קול יריה. רעדה אחותנו. גם החיל נבהל. בעיני פחדים הבטנו זה אל זה. כעבר עת קצרה נכנס זקן הכפר ויאמר: "הנה ארבעה כלכובצים באו אל

הכפר וידרשו מאשתי שבולת שיעל בשביל סוסייהם. אני לא הייתי בבית. אשתי אמרה, כי אין לה שיש. או הכוה מבה רבה וגם ירו באייר למען הפחידה. לקיל צעקית אשתי שבתי אל ביתי ובעמל רב מצאתי בשבילם שבולת שיעלי. כנראה, בא הזקן להזהירנו, כי נבקש לנו מפלט, אולם לא הוציא את הדברים מפיו. החיל שלנו אמר: אני לא אנוס מכאן. אם למות, אמות מות גבורים.

ובעלי הענלה התמלאו עלי: „מדוע עצרת אותנו כאן? צריכים היינו לעשות דרבנו יחד עם פלוגת החילים“. התאמצתי להרגיע אותם, אולם גם לבי מלא חרדה ופחד. „כנראה, יתוספו הלילה עוד ארבעה חללים אל מאות היהודים שהומתי במקומות האלה“. אבל הרי שליח מצוה אני, הפצתי לנחם את עצמי, והשליחי מצוה אינם נוזקין, אולם כלום בתקופת דמים זו אפשר לבטוח במאמרים כאלה? צריך להבין למות. במהשכתי נפרדתי ממשפחתי.

בבונה עצרתי את זקן הכפר עד חצות הלילה והרביתי אתו שיחה. בצאתו, הוציעו לנו משכב על הקרקע. בעל הבית ומשפחתו שקעו מהרה בשנתו, אולם אנחנו היהודים לא קתנו שנת לעיינו, התהפכנו מצד אל צד ונשוחת בלאם.

כמעט שהאיר המזרח קמנו ונתפלל, ומבלי סעור את לבנו, נשטנו לעבודה. הוצאנו בתחלה מן הקבר את נזית ר' מאיר נוטליב. אי אפשר היה להכיר אותו. כבר עלה רקב בבשרו. הנחנו אותו על ענלה ונכסדו בתבן. אחר כך הוצאנו את נזית איסר קרובו. הוא היה ערום לנמריו ומושלך בקבר כטפניו למטה. מראה המת הפיל וועה. מכל ראשו נשארו רק הלסתות עם השנים. התחלנו מתפשטים בקבר את ראשו ולא מצאנו. אברה וקנה אמרה לנו, „אל תחפשו, הבלטוכצים אכלו את ראשו“. שמנו גם את נזית הקדוש הזה על הענלה ונסע הלאה. באנו אל חצר שלמה גולדברג. הוצאנו מקבר אחד את נזית שלמה, זקן בן שמונים, ואת נזית מאיר בריסקין, בן 70. שניהם היו קבורים בבור אחד מכא רפש. מראה שני הקדושים הללו היה איום. בשרם כבר נתמומו. באחו בורעו של בריסקין, למען עזור לבעל הענלה להוציאו מן הבור, נקרע שרוול בגדו והעיר יחד עם הבשר קפסוט מן העצם של הזרוע. שמנו גם את שני הקדושים האלה על הענלה ונסע הלאה. בדרך מצאנו קרעי ספרי תורה ומוזוות מפוזרים, אפסנום בשקים ונסימם על ענלה מיוחדת.

באנו אל מטלתא דחוויה, בנויה לבדה בקצה הכפר. המטלתא הזאת נעובה מבעליה, כי מטה לנפוק, ובה מצא לו משכן משה מאיר סלובין, זקן בן שמונים. שהיה חוזר על הפתחים, המרצחים תלוהו ויקברוהו על יד המטלתא. פתחנו את קברו, הוא היה קבור יושב, על צוארו היה עוד החבל, שעליו נתלה. עם המשא הקדוש הזה, חמשה חללים עמוסים עד שתי ענלות, יצאנו לדרך אל ווויץ.

פרק ארבעים ושלשה

בצאתנו ממיסיטיץ נטפל אלינו יהודי אחד יעקב גולדברג, חתנו של הקדוש מאיר בריסקין. בדרך ספר לי מה שקרה לו ולמשפחתו:

אל כפר מושבי נכנסו המרצחים ביום השני של חג הסוכות אחר הצהריים. משפחתי היתה בת שבע נפשות: אני, אשתי, ארבעה ילדים, שהגדול מהם הוא בן 14, והקטן בן שנתיים, וחתינו מאיר ברוסקין. כלנו היינו או בבית, מלבד חותני, שהיה בבית התפלה. אנחנו היינו שלווים. לא ידענו, כי אסון נורא מתרחש ובא עלינו. פתאום עלי באונינו צעקות איזמות מן המטלתא, אשר בקצה הכפר, מעונו של משה מאיר סגלוביץ. המרצחים כדבו חבל על צווארו ויתלוהו. אשתו הוקנה רצה כמטירת ותצעק בקולי קולות. קמתי לצאת החוצה והנה ששה מרצחים. אחד מהם יפריטור, התפרצו אל המטבח, שם היתה אשתי לבדה, אני עם הבנים ישבנו בחדר. שמעתי את המרצחים שואלים את אשתי: „איה בעל הבית?“ אשתי קראה לי. נכנסתי אל המטבח. המרצחים פנו אלי: „האתה הנך בעל הבית?“ לא, עניתי, בעל הבית איננו עכשיו. עוד מעט ישוב. שורר אחד תפש בחותי, קרעה מעלי והתחיל מחפש בכיסים. הוציא את הכסף שהיה בהם ויקרא: „הבה עוד!“ הוא האין בי? „מהרה ותן“, „מהרה לצאת ממנו. הילדים התחילו צועקים ובוכים בקול. המרצחים אימו עליהם בחריכותיהם, צוים שישתחקו. פתחתי את השדרה והארון. הם הוציאו את הלבנים והבגדים ויחלקים ביניהם. דרשו עוד כסף. הוצאתי 2500 רובלים צריים, שהיו שמונים בארון הבגדים, ומסרתי להם. דרשו זהב. זהב אין לי. עניתי, תוכלו לשאל את שכני הנוצרים, אם יש לי זהב. הם התחילו מכים אותי באכזריות. נתתי להם את כל המכולת שהבינותי לימי החורף: טפון, קמח חטים, שעועית ודוחן, גם חמש ברווזות ושש תרנגולות. המתם עוד לא שכבה. נתתי להם גם ארנו זנוניות לחלונות, שהיה טמון אצלי בפרוורדור. בני הגדול אמר לי: „אבא, למה הראית להם את הזנוניות?“ רוצת אחד סטר על פניו בכח נגזב את דמו, ושנים אחריו כי ויאמרו: בוא אתנו והראה לנו מה טמון אצלך בחדר. יצאתי אתם. אחרי יצאו גם אשתי ובני. כעשרים מרצחים הקיפוני. נכנסתי אתם אל הרפת והראיתי להם את הנניות שלי. הם הוציאו ממנה מיהם. מרובה, מנורות ואנן, כלם נחשת, גם שני שקי מלח. את הכל לקחו, לא השאירו כלום. בצאתי מן הרפת, באו לקראתי ארבעה מרצחים ויאמרו: „תפשונו בבית זהב ולא מצאנו. איפה ננות את הזהב?“ נתתי קולי בכבי ושחותי לנשק לאחר מהם ואז הבני מרצח אחד בחרב בערפי. מן הפצע התחיל זב דם. „זהב תן!“ קראו כלם. והילדים עומדים למולי ובוכים ומיללים, רועדים הם כאחותי קדחת. לבי חשב להתפוצץ, לא יכולתי לראות את עניייהם. „הצפיני אותם“, קראתי לאשתי, אבל המרצחים לא נתנוה למוש ממקומה. ושוב נחץ עלי מטר מכות אכזריות, הכוני בקחי הרובים ובחרבות. לא יכולתי לעמד על רגלי ואפול והמה מוסיפים להכותני נקבו בראשי 3 חורים. פני כוסו דם. חיל אחד כונן אלי את רובהו, ולאשתי צוה, כי לא תזוז ממקומה, פן תומת כרנע. הילדים נתקו מאמם, התנפלו עלי ויכסוני בנופותיהם. צעקותיהם בקעו רקיעים ואשתי התחילה מורטת את שערות ראשה. חיל אחד קרא אל הלו שכונן אלי את רובהו: „בן כלבים! מדוע אתה רוצה לקחת את נפשו? אפשר אין לו זהב? נש, נול מידו את הרובה וישליכהו לארץ, או הרפו ממני. נשארתי מוטל על הארמה. חשתי, כי קרוב קצי, לא יכולתי להזיז אבר. אשתי

ננשה אלי ואמרה: "יצחק, מה לך? אני הבינותי את דבריה, אבל לא יכולתי לענות, הדבר לא היה בפי, רק עיני נגרו דמעות. רמותי לה, כי תשטף את הדם מעל פני. המרצחים ישובו על הקצו ויצחקו.

שני צעירים נוצרים, בני שבני, יחד עם בני הנדול הרימוני וישאוני אל הבאר אשר בחצר השנית לקריח את הדם מעל פני, אבל האכר בעל החצר נער בהם וינרשם. נשאוני הלאה. אשתי רצחה ללכת אחרי, אבל המרצחים צווה להשאר במקומה. כאשר העבירוני הנושאים אותי על יד מעונו של משה מאיר סינלוביץ, ראיתי בעד החלון הפתוח את סינלוביץ תלוי על חבל, פניו כחולים ולשונו משורבבה ותלויה מפיו. הרוח טלטל את הגויה הנה והנה. נדמה לי, כי היא קורא לי. פלצות בעתתני. התאמצתי להתיק את עיני ממנו, אבל לא יכולתי. והיא ריזמו לי וקורא, ריזמו וקורא. דמי קפא בעורקי ועיני חשכו. הצעירים הביאוני אל ננה, הורידוני על ערמת חשש, כשו את כל נפי ואת פני בחשש, לבלתי ירנישו בי, וילכו. יראו להשאר אצלי. פתאום שמעתי קול אשתי צורחת מר (זה רק נדמה לי) וברנע נאטמו אוני. חדלתי מהרניש. הקיצותי רק בלילה בבוא אלי בני, כאשר אספר הלאה.

בהשאר אשתי עם שלשת הילדים הקטנים בחצרי. התנפלו עליה המרצחים והתחילו סוחכים אותה אל הבית. על זרועותיה היתה הילדה הקטנה בת השנתיים. הילדה היתה יחפה. אשתי הורידה אותה על האדמה וכשתי ידיה לפתח את הנדר. המרצחים סחבוה, טלטלוה, הכוה מכות רצח, אפס כי לא יכלו להזיזה ממקומה, היא אמרה: "הרגוני תחתי ואל הבית לא אכנס". הם התחילו חובטים את הילדה אל האדמה. צועקת הילדה, מתיפחת ומיללת, אשתי בוכה לעומתה, אולם את מקומה לא הניחה. המרצחים ננשו להסיר את עניליה מאזניה. עניל אחד נפתח, אולם את השני אי אפשר היה לפתוח. באיתו הרנע נכנס בני הנדול אל החצר: בא לראות מה נעשה לאמא. הוא ננש להסיר את העניל מאזנה והנה קבל מכה אנושה בקתה של הרובה. "קדע את העניל יחד עם ראון", קראו המרצחים. סוף, סוף הצליח הנער להסיר את העניל ויתנהו להם. המרצחים שלפו מעל רגלי אשתי את נעליה וגרביה, הפשיטו מעליה גם את הניקט והיא נשארה רק בשמלתה לעורה ויחפה. הם רצו להרג את בני. היא התחמק מהם וינס. הם רדפו אחריה. השתמשה אשתי בשעת כושר וז, חטפה את שלשת הילדים ותנס. היה כבר ערב, הלכנה עוד לא עלתה. היא הפתתרה באורות אכר. כאשר עלה הירח, הלכה עם הילדים אל הכפר סילומיץ, מרחק וירסטא והצי ממיסוטיץ, ושם התחבאו.

ובני נמלט מידי רודפיו ויתחבא על עליה הנג של אכר ובלילה בא אלי. מצאני מתעלף. התחיל מטלטל אותי הנה והנה. פקחתי את עיני. הוא הביא לי מים ולאור הלכנה רחץ את פני וראשי.

שני ימים הפתתרתי עם בני בתוך החשש. ואף כי בשני הימים האלה לא בא אכל אל פינו, בכל זאת לא הרנשו רעב. לפעמים היינו שותים מעט מים, טבני היה מביא בלילה מן הבאר.

ביום השני של חורמים לפנות ערב באו חילים לקחת חשש מן הערמה. הרנישו בני. חפצו לשלף את מנפי מעל רגלי. קשה היה לשלפם. מנפי כאלו דבקו

לעורר. היל אחד אמר: "צריך לקצץ את רגליו של הויד הוה". החיל השני לא נתנה: סוף, סוף, סוף את מנפי אני ואת נעלי בני. בתוך הוספה לקחו את הפירוקה שלי. הם הלכו מבין שנבעה מצפוני, יראנו להטאר שם. כאשר השך היום, קמנו והלכנו אל סולומיץ. הקור נבר ואני היינו יחפים וכמעט ערומים, כיצד עצרנו כח ללכת, רק הי בשמים יודע. "הארם חלש מן הובוב וגבור מן הארץ". באנו אל סולומיץ, והנה בלכובצים משוטטים אילך ואילך, האכרים לא נחטנו להכנס אל ביתם: פחדו מפני המרצחים. שבנו אל השדה. מצאנו ערמת חשש. בה היה בעין מאורה. התכנסנו ונדרקנו שנינו אל תוך המאורה. הרגשנו את עצמנו פחות או יותר בטוחים. תיכף שקענו בשנה. כאשר עלה השחר, ראינו לא רחוק מאתנו בלכובצים משוטטים, הערמה היתה ליד הדרך. נדחקנו הלאה אל עמקי המאורה והנה איש שוכב שם. התקרבו אליו והנה הוא מאיר נוטליב. הוא היה מת בלי מנפים ובלי בנדים. רק חלוקי ותחתוניו כמו את מערומיו. פניו היו טבולים ברפש והפיקו זועה. מהרני ויצאנו מן המאורה וננס אל הכפר לזקין. שם התחבאנו בחורשה הסמוכה ובערב נכנסנו אל הכפר. אכרי הכפר הזה אנשים ישרים הם. האכילנו והשקינו, נתנו לנו סני זוטת נעלים של ניקא ולבנו נתנו גם נלימא. אני כמעט שהייתי בטוח, כי אשתי ושלשת ילדי נהרגו כבר, ומה גדלה שמחתנו ברודע לנו, כי גם הם נמצאים כאן (הם באו מכולומיץ אל לוסיקי). בבכי ובדמעות שמחה נפגשנו. שמונה ימים היינו בלוסיק. מן המכות שהייתי ומאכרן דמי חלשתי מאד. החלטנו לנסע לפינסק. מצאנו ספינה הנילכת פינסקה ובהשכת הלילה ירדנו בה. בבקר באנו אל פינסק. שלשה שבועות שכבתי בבית החולים עד אשר נתלמתי.

והחתי, שהיה בשעת כניסתם של הבלכובצים אל מיסיטיץ בבית התפלה, כששמע את הרעש והמהומה שקמו בכפר, מהר ללכת הביתה. בדרך פגשוהו השוודים ויגולו ממנו את כל אשר היה בכיסיו. הוא ברח מהם, בא אל השדה ויתחבא בערמת שחת. היה שם שלשה ימים. ביום הרביעי הריגשו בו המרצחים. תפשוהו, שמו עניבה על צוארו, סחבوهו וביאורו אל הכפר. דרשו ממנו כסף. אמר, כי אין לו כלום. "ואיה אשתך?" שאלו. היא מתה. "ובניך איים?" אין לי בנים רק בת אחת. "מה שמה?" חיה. צוהו לעבר בכפר ולקרא "חיה, חיה". "היא תבא", אמרו, "ותפדה אותך ממות". הוא הוליך אותם אל הבית. כל מה שהיה בבית שודר, מצא שם רק את הטלית ותתפלן שלו ויקחם אתו. המרצחים התחילו להכותו, מושכים אותו בחבל ברחוב ומכים. הביאורו אל חצרו של שלמה נולדברג. שם היה שלמה מוטל מת. — הוא נהרג ביום השני של חג הסוכות ועדיין לא נקבר. — הראו לו את המת ואמרו: תן כסף, ואם אין תהיה אחריך כמוהו. הוא התחיל מבקש על נפשו והם באחת, "הבה כסף". הוציאו מביתו של שלמה קדרות ברזל והכוהו בהן על ראשו. הוא נפל. הם לא הרפו ממנו, הסיפו להכותו. הוא אסף את שארית כחו, קם על רגליו, התעטף בטליתו והתחיל קורא ודיו וכידו הבה על לבו. המרצחים תקו את מעשהו בקול צחוק פרוע. האכרים מכירנו ראו את הכל. רחמיהם נכמרו עליו, אבל פחדו לבקש עליו רחמים. המרצחים צוו להם להתרחק מן המקום. מרצח אחד ירה אליו פעמים, כדור אחד נחת בחוהו והשני בראשו, הוא נפל מת. המרצחים צוו לאכרים

לקברו בו במקום. הם חפרו בור רחב בחצר ויקברו בו את שני החללים, את חותני ואת נולדברג.
את כל הפרטים האלה ספרו לי האכרים, ובדברם נתלו רמעות בעיניהם.

פרק ארבעים וארבעה

שתי וירסטאות לפני ווויץ עברנו דרך הכפר בוריציביץ. אני לא ידעתי אם בכפר הזה יושבים יהודים, הוא גם לא נכנס ברשימת המקומות שעלי היה לבקר בהם. בבז' פניתי אל זקן הכפר בשאלה אם נרו יהודים כאן. כובע השרד הפילני, שהיה חבוש על ראשי בכל עת הנסיעה, הטיל אימה על הזקן. מתחלה נמנם ואחר כך אמר, כן, היו כאן יהודים.
והרונים יש?

כן, יש הרונה אחת, ענני, אני יודע גם את מקום קברה.
הלכתי אתו לראות את הקבר. תל עפר בחצר הקרושה. נכנסתי אל הבית. הוא ריק, אין בו מאומה. החלונות מנופצים והתנור נתון. על פני הרצפה מפוזרים נוצות ו"שמות". זקן הכפר מספר: אשה ישרה היתה בעלת הבית הוה, אסתר ריוזל טטרמן שמה. היתה בידירות עם האכרים. באו הבלכובצים. בנה של אסתר ריוזל עם משפחתו נסו אל היער. היא נשארה. היתה כבר זקנה, בת ששים. שני חילים תפשו אותה, סחבוה בשערות ראשה אל השרה, שם, אומרים, התעללו בה, אחר כך החזירוה אל הצרה וימיתוה. "שקנו" קברוה בארון. ימים אחרים הסתתרו היהודים יושבי הכפר ביער או באחו, עבשו, כנראה, נסו אל פינסק.

ובכן, אין כאן עוד יהודים? שאלתי.
הזקן נמנם שוב, הבינותי, כי הוא חפץ להסתיר סוד. אמרתי לו, כי לא באתי לעשות רעה ליהודים, כי אם לעזר להם, שלית הנני מן הקומיטט האמריקאי.
דברי הרניעו אותו ויאמר:

יש כאן יהודיה אחת, בילה סולומיץ; בעלה גם אל פינסק והיא עם ארבעת ילדיה הקטנים מתחבאים ביער. רק היום שבה אל ביתה לשעות אחרות ובערב תשוב אל היער.
תליכני אל ביתה, אמרתי אל הזקן.
טוב, ענה.

הלכתי אחריו. בדרך הראה לי את הבתים של היהודים. אני לא הייתי זקוק לזה. בית הרום, חלונות מנופצים ועלי ספרים קרועים העירו, כי כאן היה מעונו של יהודי. קרבנו אל מענה של סולומיץ. הזקן הולך בראש, החיל אחריו ואני באחרונה. נכנסתי אל הבית ופחד אחוני. אשה רזה כשחוף עץ עומדת נשענה אל הקיר. עיניה נטויות למול החיל ולמולי. פניה חזרים כפני מת והיא רוערת כמו מקדחת. עוד מעט ותפול. "חוסו, רחמו, נמנמה האשה בשפל קול, ילדים קטנים לי, חוסו. הבינותי, כי היא חושבת אותנו לבלכובצים. והנה תתפרצו מן החדר השני

ארבעה ילדים קטנים יחפים ולבושי קרעים. הם התנששו מסביב לאמם כטלאים המבקשים להם מפלט מפני חיתו טרף, והתחילו בוכים בקול. מראה פני האשה והילדים הדהימני; מלים נעתקו מפי ולא ידעתי מה לעשות. החיל קרא: „אל תיראיי, אמא, לא באנו לעשות לך רעה“. האשה נעצה בנו את עיניה התועות ולא חדלה מרעור בכל נופה. ננשתי אליה, אהותי בידה. הושבתיה על כסא והתחלתי לדבר אליה אידיש. רוחה שב מעט אליה. הפצה לדבר, אולם שניה דא לדא נקשו ודבריה לעו. כאשר הרניעה קצת ספרה לי, כי אכרי הכפר אנשים טובים מאד, וכן הכפר, אלכסנדר בוריצ'בסקי, הציל אותה ואת ילדיה ממות, הסתירם בביתו ויכלכלם. אהרן בעלה גם ברנל אל פינסק והיא היתה מוכרחה להשאר כאן עם ילדיה הקטנים, מפני שלא יכלו ללכת מרחק י"ב כזה ברנל. כאשר אי אפשר היה עוד להתתר בכפר, נסה עם ילדיה אל היער. נשאה רעב וקור. והיום בבקר שבה אל ביתה להתחמם קצת. היא בקשה אותי, כי אקחנה עם ילדיה אל פינסק. הסברתי לה, כי עכשיו כבר עברה הסכנה; נתנה פקודה מאת הניירל לבלו פנוע ביהודים. היא לא האמינה, חשבה, כי אני מרמה אותה, רק אחרי הסברות ארוכות הרניעה. אז קרבו הילדים והתחילו מתכוננים בי. לטפתי אותם ואקחם על זרועותי. „מדוע נהלחם מפני? שאלתי אותם, וכי לא הברתם בפני, כי יהודי אני? גם בין הבלוכוצים, אומרים, יש יהודים, עתה האשה.

כלמה כסתה פני לשמע הדברים האלה. מתוך דמעות נפרדתי מן המשפחה הזאת, אחרי תתי לה סכום כסף. את זקן הכפר צייתי ללכת אתי אל ווויץ לשמע את פקודת הניירל ולחתם על כתב התחיבות. הוא לא סרב וילך אתי. באחת עשרה בבקר באנו אל ווויץ. את המיור מצאתי בבית הבומר. הלכתי לבקר את פליטת היהודים שנשארו בכפר. קבצתים בבית אחד. הם ספרו לי את אסונם: כלם נשרו, הוכו בלי חמלה, וגם את ניהם השמו. יש בכפר גם שני הרוגים: אהרן בורמן ומשה פנברג, שניהם בני 55. חצי יושבי הכפר נסו אל פינסק והחצי נשאר כאן. סובלים הם הרבה מאד. שני שבועות התחבאו ביער, רק בימים האחרונים חזרו אל הכפר: לא יכלו נשוא את הרעב והקור. כלם התחננו, כי אקחם אל פינסק. הסברתי להם, כי יותר טוב לפניהם להשאר בכפר לשמור את בתיהם מהרס נמור. חלקתי ביניהם תמיכה ואשוב אל בית הבומר.

התגלגלה השיחה על היהודים. הבומר אמר, כי היהודים תושבי הכפר כלם ישרים. לא היה ריב ביניהם ובין האכרים. את היהודים, הוא אומר, שרדו הבולשביקים. בתחלה, בשעה שהכפר היה תחת שלטונם, היו יוצאים ונכנסים בבתי היהודים וידעו את כל מצפניהם, למי יש כסף, למי תפצים יקרים ולמי בנות יפות. עכשיו עברו הבולשביקים הללו אל מחנה בלכוביץ ויבאו אל הכפר ברשימה ערוכה ויבזו ויגזלו וימיתו ויענו. חשבתי למותר להוכיח לו את טעותו. מציע אני לפניו שאלה, מדוע לא עשה כלום להציל את היהודים מגזל ורצח? הוא עונה: אנכי הייתי כל כך נבהל מתעלולי הבולשביקים והבלוכוצים עד אשר לא ידעתי נפשי. יום, היו באים פלוגות חילים בולשביקים או בלכוכוצים לביתי, אוכלים, שותים ולוקחים מכל הבא בידם. הייתי שרוי כל העת בכחד. בכל זאת לא עמדתי מנור

אסונם של היהודים, לנמלטים מפלוטניצה אל פוינסק נתתי מלון בביתי וכלכלתי אותם. כלילות, כלילות היו מכעירים אש בחצרי לחמם את הנקפאים. יותר מזה לא יכולתי לעשות בשבילם.

יצאתי אל היהודים, שאלתי על יחס האכרים והבומר להם. הם אמרו, כי יחסי האכרים היו לא טובים ולא רעים, אולם הבומר הוא נדיב לב ורחמן, אשתו עוד יותר טובה הימנו, הרבה עזרה להקל את נורלם המר של הנמלטים. גם הבומר שבסביב הוא נפש יקרה, הוא רב עם הכלבובצים, הפציר בהם שלא יעשו רעה ליהודים. חמש עשרה משפחות יהודיות הסתיר בביתו וינהלן בלחם. גם שמר את בהמת היהודים ובשביל זה אברה פרתו. בכלל אין מה להתאונן על הבמרים שבסביבה.

בווויץ נודע לי, כי בכפר טריבוביץ, במרחק שש וירסטאות מווייץ הצדה, נמצאו משפחות יהודיות אחדות וכפי הנשמע הן מתחבאות ביער.

גם הכפר הזה לא נכנס ברשימת המקומות, שעלי היה לבקר בהם. עפ"י סדר הדרך צריכים היינו לנסע מווייץ ישר אל פלוטניצה. אולם לבי לא נתנני לבלי להמציא עזרה ליהודי טריבוביץ. פניתי בבקשה אל המיור, הסברתי לו עד כמה גדולה הסכנה ליהודי הכפר הזה המתחבאים ביער בימי הקור האלה. המיור הסכים לבקר בטריבוביץ, אולם לבלי נתמהמה הרבה יסע לשם רכוב על סוסו בלית שלשה פרשים ואני אצא בענלה. —

בשעה השלישית יצאנו לדרך. פלוגת החילים עם בעלי הענלה והיהודים, שנלוו אלינו בצאתם מפינסק, נסעו אל פלוטניצה.

את דרכנו עשינו במהרה. כעבור שעה קלה באנו לטריבוביץ. עמרנו באמצע הכפר. המיור שלח לקרא לזקן הכפר. אני פניתי אל אבר זקן אחד בטאלה אם יש כאן יהודים. האבר נמנע מתחלה לתת לי תשובה ברורה, אבל אחרי אשר אמרתי לו, כי יהודי אני, אמר: הנה שם בהצר יש יהודי. אחוזי דרכי להתם. בשער החצר עמד אבר צעיר לימים, לעולם לא הייתי מאמין. כי יהודי הוא. לבוש הוא גלימה של אכרים, על ראשו כובע עור כבשים גדול, הורד עד אוזניו, ורנליו נעולות נעלי גומא. אתה יהודי? פניתי אליו באדיש. הוא נבהל רגע ואחר כך ענה, כן יהודי אני. ואיה כל היהודים של הכפר? ביער, ענה. רוע מדרה וקרא להם, צייתו. הצעיר נשא את רנליו וירץ ומתוך מרוצתו קרא: שם במטלאת שמנדר יש יהודיה. היא רמז לי בידו על המטלאת. הלכתי לשם. נכנס אני אל המטלאת והנה אשה צעירה כבת עשרים וחמש נחפזה ומתרוצצת הנה והנה, כמבקשת לה מפלט, ואשה זקנה קוראה לה: נסי, אני אסמר את ילדך, אל תפחד, קראתי לצעירה אידיש, יהודי אני ולא באתי לעשות לך רעה. ואלה רוכבי הסוסים מי המה? שאלה ראשה, כלה נרגזה ורועדת. הם נשלחו להמציא עזרה ליהודים המתחבאים ביערות. ואני דמיתי, כי בלכובצים המה, אשר באו להמית אותנו, ענתה הראשה ותתן בבכי קולה. חשבת, כי כבר בא קצי. אני עם בעלי וכל היהודים מתחבאים כל העת ביער, רק את ילדי זה, בן 4 חדשים, השארתי במטלאת של האברה הזקנה הזאת. יום, יום אני באה כמתננבת אל הכפר. מיניקה את הילד בשדי הצימקים

וממהרת לשוב אל היער. גם היום באתי הנה להניח את התינוק. רואה אני בעד החלון פרשים נוסעים. בלכובצים המה, אומרת אני לבעלת הבית, אויה לי, התחלתי לבקש לי מפלט והנה נכנסת אתה.

וכיצד אתם יכולים לשבת ביער בקרה כזאת? שאלתי.

ביום אנו מבצעים אש ומתחממים כנגדה, ובלילה אנו מכבים את האש לבלתי ירגישו בנו. בהשמע מרחוק שעת סוסים או צעדי אנשים, אנו זוחלים אל תחת הסידים העבותים ומתחבאים. יש שהאכרים מביאים לנו פת להם או בולבוסים מבוסלים, ויש שאנו צמים כמו ביום הכפורים. בודאי גדלו אשמותינו, כי הפניע הינו את הרעה הזאת.

בודאי גדלו אשמותיכם, יהודים אומללים, אתם החוטאים ואלה המרצחים. שופכי הדמים, צדיקים. ומה אות, כי היושב בשמים מופיע על עצתם ואת שיערי השמים שחם מעבור תפלתכם.

בעבור עת קצרה באו היהודים מן היער. הם עשרים ושתיים נפש. המיזר בא אהם בדברים. הם ספרו לו את אסונם וישפכו לפניו את מרי שיהם. הוא נחם אותם. אמר להם. כי יהיו אל בתיכם, ואת זקן הכפר צוה לשמר את היהודים, ולאשר את הבלכובצים, שיעזו לפנע בהם.

בין 22 הנפשות היה בחור אחר חולה מסוכן. הבחור הזה הוא בר אורין, למד בישיבת טלו. קנה גם השכלה עברית וכללית. הבלכובצים מצאוהו בכפר ויכוחו ויפצעוהו. בהתחבאו שלשה שבועות ביער, הצטנן ויחלה מחלה אנושה וחיו בסכנה. התלסתי לקחת אותו אל פינסק. המיזר חפץ כבר לנסע לפלוטניצה והנה ברנע האחרון נודע לי, כי בכפר אוסמרוז, מרחק שלש וירסטאות מטריבובין, ישבו משפחות יהודיות אחרות ועכשיו הם מתחבאים ביער.

שוב פניתי בבקשה אל המיזר והוא נעתר לי. ואף כי השעה היתה כבר מאוחרת, נסעו אל אוסמרוז. כאשר באנו שמה כבר היה ערב. מכל היהודים יושבי הכפר מצאתי רק שני יהודים זקנים, איש ואשתו, שאר היהודים היו ביער. שלחתי אבר לקרא להם. כלם מהרו לבוא. לא אנשים היו אלה, אלא צללים קודרים, כפופים ותלושי כח. המוראים שעברו עליהם והישיבה הארוכה ביער בקור וכפון הבשילו את כחם וכל עוד נפשם בם. שאלתים על המאורעות שארעו אותם. ספרים ישנים ונוסחא ישנה: באו הבלכובצים, שדרו, גולו, פרעו, הכו ויענו. באיזה מקרה יוצא מן הכלל לא נהרג איש בכפר בשעת הפרעות, אולם בשבוע שעבר נפל גם קרבן. וכך היה הדבר:

בין אלה שהסתתרו ביער היתה גם משפחת יוסף קוונץ. ולו אשה וארבעה בנים, שהגדול מהם היה בן 16 שנה. כלם נשאו רעב. פעם בפעם היה אחד מבני המשפחה בא כמתנבא אל הכפר, תור על פתחי האכרים, אוסף מעט בולבוסים ופרוסות לחם ומביא לכל המשפחה. כך התפרנסו שלשה שבועות. לפני השבת הלך הבן הגדול להשיג אכל בשביל המשפחה. כאשר יָטַב עם מעט המזון, טרם יקרב אל היער, מצאוהו שני בלכובצים. "אנה תלך?" הנער החרשי. "בודאי להביא אוכל לאבך או לאמך, הראנו את מקומם. הנער לא ענה. התחילו מכים אותו בלי חמלה. הנער

הרים קול צעקה, אולם את מקום מחבואם של אבותיו לא נלה. בני המשפחה שמעו את צעקות הנער (זה היה רק במרחק מאה צעדים ממחבואם), לאזניהם הניעו גם שאלות המרצחים ודרישתם, בעיניהם הנמקות ראו את מטר המהלומות, שהמטירו הרוצחים על ראש האומלל, אולם פהרו למוט ממקומם. האכזרים הטיפו להבות את הנער ובראותם, כי לא יוכלו להציל מפיו דבר, רוצצו את גולגולתו בסיף. הנער נפל שדוד. בלילה יצאי אבותיו ויטאורו ויבואורו אל הכפר ויקברורו.

המיוז קרא לזקן הכפר, צוהו לשמר את הידועים וההתמידים על כתב ההתחיות. מפני שבתיהם נהרסו כמעט כלה, צוה המיוז לאכזרים לתת ליהודים משכן בבתיהם הם. חורנו אל טריבוביץ. שם לקחתי אתי את הבחור החולה ונצא אל פלוטניצה.

המיוז עם פרשיו טטפו כמרוצחם ועלמו מאתנו וענלתי התנהלה לאטה. נשארנו בלי כל מנין. פחד נפל עלינו. ביותר ירא בעל הענלה ולקול עלה נדף התהיל מקלל את יום צאחו מן העיר לנסיעה מסוכנה כזאת. כשתי שעות נסענו בחסכה בין יערות וטחנים ולא פגשנו איש. מורא ובלחה מסוכנה. ההאמצתי להפיג קצת את פחדו של בעל הענלה ונכנסתי אתו בשיחה. הבחור החולה התעטף באדרת הכבשים שתן לו אביו וינמנם.

פרק ארבעים וחמשה

אני הנני בעל ענלה זה עשרים וחמש שנים, מספר לי איש שיהי, כל הדרכים הללו נהרין לי כרהובות עיר מולדתי. מאות פעמים עברתי בהן. יודע אני כל נדף ונבע, כל מהמורה ופחת. אה! מה טובים היו הימים ההם. וסוסים היו און, נשרים ממש. מרחק עשרים וירכטאות הייתי עובר בשעה אחת. בכל כפר וכפר היו אכסניות של יהודים. הכוס היה יודע כבר בעצמו את מקום הפונדק, קרב אליו ועומד. אני יורד, סוער לבי עינת הבש, נומע כוס יין שרף והלאה לדרך. שורות, שורות של ענלות טעונות סחורות טונות נמשכות על כל הדרכים. ערבא טבאי, שנה טובה, שמחה וששון. אין כל פחד, כמו בעיר מנורך. ועכשיו, נשמו מסלות, אין עובר אורח, ישמה וטאיה. בראותך מרחוק ענלה נוסעת, תאחזך פלצות: מי יודע אם לא חית פרא ברמות בן אדם לקראתך. בכפרים אין נפש יהודי. רע ומר מאד. שנים עשרות תעברנה עד אשר ישבת הכל והעולם ישוב לקדמותו, ועד העת ההיא מי יודע כמה רדינות, כמה רציחות, כמה פרצות ואסונות עור יבואו עלינו. אני ואבוי.

הוא עצר את דבריו וישקע במחשבותיו.

ומה טובים היו בעלי האכסניות היהודים, הטיפף אחרי רגעים אחדים. יש שהייתי בא בחצי הלילה בעצם ימי החורף עד אכסניה של יהודי. קפוא אני כלי ורועד מקור. רופק אני על הדרלת. תיכף היא נפתחת ואני נכנס אל הבית. הום צח ואור נעים. כרנע והנה בעלת הבית מכינה לי תה, מבשלת בולבוסים, יושב אני אל השלחן, נן עדן ממש. וכסף? כמה שתתן יקחו ממך, אין עומדים על

המקח, ואם אין לך עבשיו, אין רע. יש שאני בא אל פונדק יתירי עם שירה של בעלי ענלה בערב שבת עם חשכה, דומה, כי ביום השבת נרעב כלנו, פחד שוא. מנישים לנו גם פת לבנה, גם דגים ממולאים, גם בשר מצומק וגם לפתן לא יחסר, הכל כיר המלך. וייתכן שמה בכל אות נפשך, המוג לא יחסר, וכן גם בסעודת הבקר, ולסעודה השלישית שוב דגים עם חזרת או מלפפונים חמוצים, אבל וינעם לך. ובמוצאי שבת הנך יוצא לדרך מתוך שמחה והרוחה. ועבשיו בעונותינו הרבים חסרנו כל אלה, אוי ואבוי.

שבע רצון אני, כי בעל הענלה שכח את פחדו ויפתח את סגור פיו. למצער פסק לקלל את יום צאתי אתי לדרך.

באחת עשרה בלילה באנו אל פלוטניצה. את שבעת הקדושים העמוסים על שתי ענלות הבאנו אל אסם ואנו מצאנו לנו מנוחה במטלחא של אכר אחר.

פלוטניצה היא עיר הדרנה במלא מוכן המלח. יותר משלשים חללים נפלו בה, והם קבורים ברחובות, בחצרות ובשדה. מכל מאה ועשרים המשפחות שיטבו בה (כשמונה מאות נפש) לא נשאר בה איש. מספר הנשים המחוללות כרפתים, על עליות הגנות וגם בחוצות לעיני השמש רב מאד. העירה הזאת מצתה את קבעת כום התרעלה עד תומה. יהודי העירה הזאת היו כמעט כלם אמידים, היו ביניהם גם עשירים, ועבשיו נדלדלו כלם; בתייהם נהרסו, רכושם ובהמתם היו למסרה, אין להם כלום.

רוצה אני לדעת את פרטי המאורעות. נכנס אני בשיתה עם האכר בעל המטלחא. הוא משתמט מענות. נראה, כי צורך היהודים הוא. הנגר לי, כי השתתף בבוה והרבה מהונם של היהודים נפל בידו. שני אכרים צעירים מכפר רוקוביץ הסמוך, קרוביו של בעל הבית, שהיו נוכחים בשעת השיחה, אין דעתם נחה מן הפרעות, מתרננים המה על מעשי החמס. אחד מהם פול בוקוביץ, מספר לי: ברוקוביץ היו שש משפחות יהודיות, כלם אנשים טובים וישרים, חיו בשלום עם האכרים, לא עשו רעה לאיש. שלמים היו כל העת. והנה התפרצו המרצחים אל הכפר, נולו כסף, חפצים וסחורה, שדדו את כל הפרות. מאשה אחת, אשת טוביה סושניק נולו 3000 רובלים, ועוד אנוסה היתה ללוות 5000 רובלים ולתת להם כדי לפדות את עצמה ממות. גם את הברים והבסות לקחו השודרים. הם לא המיתו איש, אבל עטו נערות קטנות בנות עשר ושנים עשרה. הזברים נסו אל היער. הגערות, הנשים והילדים התחבאו בבתי האכרים; הקור היה גדול ולא יכלו להיות ביער. הן חלפו את שמלותיהן בשמלות אכרות לבלתי יכירון. הבלכובצים אימו על האכרים, כי ימיתום אם ימצאו בכיתם יהודים, אולם האכרים לא שמו לב לזה. נערה אחת (המספר קרא בשמה) הלכה לבקש את פרת אביה ביער. היתה לבושה שמלת אכרה, תפסוה הבלכובצים. שלשה היו, «את יהודיה? כחשה. הביאוה אל זקן הכפר. הוא לא היה בבית. אשת זקן הכפר אמרה, כי הנערה אכרה. אימו עליה, כי יהדטה, אם ירע, כי שקרה. הובילו את הנערה הלאה. שאלו, הכל אמרו, כי היא אכרה. לא האמינו, הבניסוה אל רפת ויעטה, שלשתם ענוה, זה אחר זה. עשרה ימים התענו היהודים ביער, והנה באו נזירמים פולנים מפינסק להציל את היהודים.

הוא, בזהמקא, רץ אל היער לבשר ליהודים את הבשורה. מה גדלה שמחתם. נפלו על צואריו וישקוהו ויבכו. גם הוא בכה אתם. עכשיו נמצאים כלם בפינסק. ברוקוביץ לא נשארה נפש יהודי אחת.

מפיהם של יהודי פלוטניצה נודעו לי דברים נוראים ומועזים, אשר לשמעם סמרו שערותי. המרצחים התאמצו להרבות את יסורי מותם של הקרזשים. קצצו ידים, כרתו אזנים. שפכו נפט על אנשים וישרפום חיים. שמו אנשים תחת מרישים עבים ויחנקום. תלו אנשים ברגליהם וראשם למטה עד אשר נועו ביסורים איומים. קצצו אנשים לגורים. צוו את האומללים לומר ולרקד ואחר כך המיתום. לאיש אחד אהרן שמואל נוטליב, זקן בן 65, שברו את ידיו ורגליו ואחר כך תלוהו. את יוסף ליב פִּיכובוֹז סחבו בחצי הלילה אל בית הכנסת ושם תלוהו על יד ארון הקדש. את בנימין לוין, זקן בן 80 שחטו. יהודי זקן אחד בן שבעים הלך בבקר אל בית התפלה להתפלל, נשא אתו תיק הטלית והתפלן. ברחוב תפסוהו החילים. מתחלה שרפו את קונו הלבן ואת פאותיו הארוכות, אחר כך הקריכוהו אל הקיר למען המיתו בירה. הוקן בקש, כי יתנוהו להתורות לפני מותו. מלאו את בקשתו. הוא התעטף בטליתו והתחיל לומר ודוי. שעה ארוכה התורה ומרצחיו עמדו לגודו ויתקלסו בו. לאחרונה תלש הוקן ציצית אחת מטליתו ויאמר: "הנני נכון". ירו אליו האכזרים וימיתוהו.

אשה אחת (את שמה אני מעלים) ספרה לי לאמר:

הבלכובצים התפרצו אל מעוניה. שם היתה היא עם ילדתה בת 11 שנה. הכות, פצעה ויקחו ממנה את כל אשר היה לה. חפצו להתעלל בילדתה. אולם באורח פלא נצלה מידם. בעלה של האשה לקח לצבא בסנט 1914 ויאבד, בטרסה נפל חלל במלחמה. יחד עם כל יהודי פלוטניצה נסה עם ילדתה אל היער. ביום ר' אסרו חג הסוכות יצאה מן היער עם עוד אשה צעירה אחת לשאב מים מן הבאר שבשדה. לקראתן באו שני בלכובצים רוכבי סוסים. אחד מהם תפש אותה, את המספרת, והשני את חברתה. סחבוהו אל תחת העצים ויעטן. שתיהן חלו במחלת הזמה.

פרק ארבעים וששה

עלם אחד יליד פלוטניצה, פיזיל נוטרמן, ספר לי דברים האלה. אבותיו היו עשירים. בשעת חלוק השלטונות היינו רגילים להבין סעודה שמנה לתופשי השלטון החדש. זה טמש לנו תמיד חרים בפני הפורענות. כך עשינו גם הפעם. הבלכובצים באו אל ביתנו, התחילו קַרְאִים אותנו. הפצרנו בהם שישבו לאכול. הם נעתרו. ערכנו לפניהם שלחן מלא מאכלים טובים. לפני צאתם נתנו לנו תעודה, כי אנשים ישרים אנו וכי לא ינעו בנו לרעה. כעבור רגעים אחדים באו בלכובצים אחרים. הראנו להם את התעודה. הם קראוהו וילכו. אחרי צאתם בא פודפורוצ'יק עם חילים אחרים. הראינו גם להם את התעודה, אבל הם לא שמו לב לה. לקחו אותי ואת אבי ויוליכונו אל רפת. שם מצאנו יהודים רבים. הם ספרו לנו, כי

הבלבוכים אומרים לטרפס חיים ברפת, אם לא יתנו מאת אלק רובלים, המרצחים נועצו רעים אחדים, לקחו את כלנו ויוליכונו אל הסטב. שם הפשיטו מעלי את בגדי החדשים ויחלצו את מנפי הטובים. מכיסו של אבא הוציאו שש מאות רובלים. כל זה נעשה לעיני הקצינים. היהודים אמרו, כי אין להם סבום מאת אלק רובלים במומנים, והם נכונים לתת עשרים פרות טובות, שמחיר כל אחת חמשת אלפים רובלים. שלחו עם כל יהודי חיל להביא את פרתו. גם לי ולאבי נתנו חיל. כאשר עברנו אצל ביתנו, נכנסו אליו והנה אין בו איש, כל בני משפחתנו נסו. החפצים היקרים כבר נשדו, וחצרנו הפורה כלה: המרצחים הוציאו כל מה שהיה טמון בארמה. אבי נשאר בחצר ואני הלכתי עם החיל אל המרעה. מצאתי את פרתנו ואובילנה אל הקומנדנט. היה כבר בין השמשות. שם נדע לי, כי בעירה הומתו כבר יהודים אחדים. התחמקתי ואני. התחבאתי ברפתו של יהודי עני וקן לא רחוק מביתנו. לא ידעתי איה אבא. אמא, אחותי וסבתתי הם התבדדו ויתחבאו במקומות שונים והאחד לא ידע איה השני. כל יום המהרת יראתי לצאת מן הרפת. כצהרים הביא לי אבא פת לחם: לו נודע מחבואי, הוא אמר לי, כי הלילה הבא יהיה נורא מאד ויצוני ללון ברפת ולבלי לצאת ממנה. בחצי הלילה שמעתי קול צעקות אבא בחצרנו: חילים הבו אותו וידרשו ממנו כסף. אבא בבה ויתחנן לפניהם, כי ירפו ממנו. כשעה תמימה הבו את אבא מבת בלתי סרה. אחר כך שמעתי קול אבא אומר: יש לי עוד דגרי זהב אחרים טמונים בארמה, אוציאם לכם ובלבד שתרפו ממני. כנראה התבלבל אבא מרוב המכות, כי לא מצא תיבה את המקום, ששם היו טמונים דגרי הזהב. החילים חשבו כדאי, כי הוא מרמה אותם ולכן הוסיפו להכותו. כעבר עת קצרה שמעתי, כי החילים מחלקים ביניהם את הדגרים. אחר כך דרשו מאבא חפצים יקרים ותבשילים. הוא נתן להם את שעונו עם שרשרת זהב, שהיו טמונים במקום אחר. הם לא הסתפקו בזה, הוסיפו להכותו. צעקותיו הנוראות הדהימוני, רעדתי בכל נפוי. והנה נשתתק אבא, קולו לא נשמע עוד. רמיתי, כי המרצחים הרפו ממנו. פתאום נפתחה דלת הרפת. נכנסו חילים אחדים ומנורה בידם. באותה הרפת התחבאו גם שלש נערות. אותן מצאו ראשונה, עשו אתן מה שעשו. אני הייתי מכוסה בחשש ולא ראיתי. אחרי מעשה הזמה שבו לחפש בחשש. ראיתי, כי לא אמלט מידם, קמתי ועמדתי לנגדם. תיבה התחילו מכים אותי וקוראים אל חבריהם אשר היו בחיין: "הנה מצאנו עוד ויד אחרת אחוזי וישליכוני ארצה מעל עליות הרפת ומטר מהלומות בניצבי הרובים ובאקדוחים נתך עלי. שן אחת מפי הפילו. שאלתי: מה אתם רוצים, כסף או את נפשי? אנו חפצים לקחת את נפשך. אמרתי, אני הנני בנו של אותו היהודי, אשר מסר לכם זה לא כבר בחצר הסמוכה את כל כספו, הם לא ענו דבר. ויסיפו להכותני. התחלתי מפציר בהם, כי לא ימיתוני ואני אתן להם חמשים אלק רובלים. "ביצר תתן לנו כסף, שאלו. הלא אביך כבר מסר לנו כל מה שהיה לכם? אמנם, עינתי, אין לנו עוד כסף. אבל מפני שהכל נואמיים לי, לא יקשה ממני ללוות מאברים אחדים חמשים אלק רובלים ולתת לכם. לא האמינו לי והוסיפו להכותני. על עליות הנג של אותו היהודי, אשר ברפתו התחבאתי, היתה טמונה סחורתנו. עליתי אתם ונתתי להם את הסחורה. הם לא הרפו ממני. אמרו, "בוא אתנו, נראה לך איזה דברי. אחוזי בידך

ויביאני אל חצרנו. הניטוני אל דלת האסם ואמרו לי: הביטה וראה. לפטתי את עיני ולאור המנורה אשר ביד המרצחים ראיתי כעין כסת לבנה על האדמה. מה ואת? סאלוני. איני יודע, עניתי. ציוני להתבונן היטב, טחלתי והנה זעה הכסת, וקול נחרה, כנהרת שור טבות, נשמע ממנה וזרם דם פרץ מתוכה. עיני חשכו. לנדרי היה מוטל אבי, ונלגלתי רצוצה ממול ערפו.

החם אתה על אביך? שאלו המרצחים בלעג.

בודאי, עניתי מתוך בכיה.

ציוני להסגן אחר שלשה צעדים. ראיתי, כי קרוב קצי ואמרתי: איני חס על אבי, היא כבר איש זקן (כן 46 היה). אם כה ואם כה תירה, קרא אחד מהם. הלא מוטב לכם לקחת המשים אלף רובלים ולהטאירני בחיים, קראתי בקול תחנונים.

חשבו רגעים אחדים ואחר אמרו: לך אתנו ונמצא את הכסף אשר אמרת. נכנעתי אתם אל ביתנו, קייתי למצא שם דבר מה מחפציו היקרים. לא הברתי את הבית, החדרים מלאים אכרים יושבי עירתנו. הם צברו את הכל בשקים. קראתי להם: אחים, פדוני ממות, עד עולם לא אשכח את הסרבם. הם נם לא פנו אלי. אחד החילים הכה אותי לחי וקרא: האכרים בקשו מאתנו, כי נמית את אביך ואתך ואתה מבקש מהם הסד? (אחר כך נודע לי, כי נכון הרבה. בתחלת אותו הערב הרגיש אבא באבר אחר, שנשא שק הפצים מביתנו, הוא נגש אליו ויחטף את בובעו מעל ראשו. למען תיות לו ראיה, כי היא השתתף בבוזה. הלך האבר, קרא לבלוכוכים ויבקש מהם שימיתו את אבי). אני בן יחיד לאבותי, אמרתי למרצחים. אחרי מותו שייכת כל נחלתי לי, אלך ואמכור את הנחלה הזאת לעיני שני עדים ואת הכסף אתן לכם. תחנוני ובכיי הרבו מעט את לבם. הם הלכו אתי. נכנעתי בתחלה אל בית היהודי הזקן אשר ברפתו התחבאתי. שם היו מלבד בעל הבית ומשפחתו עוד שלש נשים וקנות, שבעליהן התחבאו במקום אחר. ספרתי להן, כי אבי נהרג כבר ואותי מובילים למיתה. ובקשתי מהן שתתנסנה עלי והלכו אל האכרים ללוות כסף בשבילי. קראתי לפניהן את שמות האכרים, שאוכל לקנות, כי ילדו לי כסף. אחרי תחנונים רבים נעתרו לי. החילים נשארו אתי בבית. הם התרו בי, כי יותר לא יחבו: הם רואים, כי אני רק יבין ענין. עברה עת קצרה. הנשים שבו והביאו ארבע מאות רובלים. החילים נתנו בצחוק קולם: במקום המשים אלף הביאו להם ארבע מאות. את הכסף לקחו בכל ואת ואותי הקריבו אל הקיר ליהייתי. הנשים והילדים שהיו בבית התחילו צועקים ובוכים. בקשו מאת החילים, שיחכו עוד חצי שעה. בעל הבית הזקן אמר אל החילים אני אערב את העלם הזה, כי מחר יביא לכם את הכסף אשר אמר, ואם אין תמיחוני תחתיו. החילים לא נאותו, דרשו כסף תיכף. אמרתי להם: לבו אתי אל בית אבר אחד מכרי, אמכור לו את הבית ואת הכסף אתן לכם. אחרי הפצרות רבות נעתרו לי. הלכו אתי. דפקתי על חלון בית אבר אחד והעירתי אותו משנתו. הוא פתח אתי החלון. ספרתי לו, כי אבי כבר נהרג ועכשיו רוצים להמית גם אותי, לכן יקנה את בית אבי ובכסף אפרה את נפשי ממות. האבר נרשני בנייפה.

כבר הגיעה השעה השלישית אחרי חצות הלילה. החילים התקצפו מאד, הכונו שלש פעמים בקתה של רובה ויצווני להתרחק שלשה צעדים. חיל אחד כונן כבר את רובהו למולו. בשארית כחי אחוזי בקנה הרובה, התנפלתי לרגלי החיל ואמרתי: אם המיתני, תכרית את כל משפחתי. אבי כבר הומת, אמי חולה, סבתי זקנה מאד ובלי כל ספק תדרנה אחרי אבלות שאולה. החילים חשבו רנע ואחר אמרו: „נקומה נלכה אל שכונת היהודים, אפשר המצא שם כסף“. הלכתי אתם. כל הבתים היו הרוסים, לא היה בהם איש. בבתים אחרים היו מוטלים מתים מתבוססים בדם. האבורים לא האמינו, כי מתים הם ויטלשלום הנה והנה, אפשר עודם חיים. הביאוני אל בית התפלה. צווי לעלות על עליית הגג, אולי יש שם יהודים. לא מצאתי שם איש. החילים אמרו: „הובילנו אל השכונה אשר שם יושבים יהודים עניים, תאמר להם, כי את אביך כבר הרגנו, קצצו אותי אברים, אברים ואותך מובילים להריגה, לכן יתנו כופר פדיון נפשך ואם אין נהרג אותך ואתהם“. הייתי אנוס למלא את דרישתם. עניים אחרים נתנו למרצחים את שארית הפליטה שהייתה להם ואת אלה אשר לא היה להם מה לתת רצו להרגו. נשבעתי למרצחים, כי האנשים האלה עניים הם, אין להם כלום. הם הרפו מהם. יצאנו מן השכונה ההיא. כל תקוה אברה לי, התכוונתי למות. בדרך אמר לי אחד החילים בלחש: „מצא כסף, ואם אין תומת, אולם לא כיריה, הם יקצצוך אברים אברים, ויסורי מותך יהיו נוראים“. אני נשקתי לו ואמרתי: הלא אתה רואה, כי לא אוכל להשיג כסף, ועתה עוצה לי מה לעשות. העצה היחידה היא, אמר, כי אני אכנס אתם בשיחה ובאשר יסירו דעת ממך, תתחמק ותנוס. יראתי לשמע לעצמתי. ידעתי, כי בשום אופן לא יעלה בידי להמלט מהם. לאהרונה הקריבוני אל קיר ורצו לירות אותי. התנפלתי לרגלי אותו החיל אשר המית את אבי (לי נודע בדרך מי הוא) והתחלתי לחבקו ולנשקו. הוא הדפני מעל פניו בקצף, העמיד אצלי חיל לשמרני והחילים הנשארים נטו הצדה. דומה, כי נכמרו נחומיהם עלי. הם נועצו מה לעשות אתי. והנה קרבו אלי ויאמרו: „בן כלבים, ברח אל היער או אל הבצה, פן תומתי, ואחר אמר: „סלח לנו, כי הרגנו את אביך, לא בנו האשם, כי אם באכרבים!“

יראתי לרוץ דרך הרחוב, מפני שכלכובצים רבים שוטטו בו הנה והנה. בקשת י את החילים כי ילווני. החיל, אשר יעצני לנוס, רחם עלי ויוליכני אל בית היהודי הזקן, שברפתו התחבאתי. בהכנסי אל הבית, פרץ קול שמחה מפי היושבים בו, הם היו בטוחים, כי נהרגתי כבר. בעלת הבית אמרה, כי היא נדרה לחלק לעניים הי רובלים וכבר לחם, אם אשאר בחיים. כמעט שנכנסתי התעלפתי. בעמל רב השיבוני לתחתיה. נחתי מעט. אחר כך אמרתי לבעה"ב, כי עלי לנוס היערה. הצעתי לפניהם, כי גם הם ינוסו. לא הסכימו: „זקנים וחלשים הם וביער ימותו בקור“. איה אמי, אחותי וסבתי לא ידעתי. שלש הנערות אשר התחבאו אתי אמש כרפת באו לראות מה שלומי. קמנו ארבעתנו וגנס אל היער. יום תמים התחבאנו באהו. גם פרוסת לחם אחת לא היתה לנו. לא רחוק מאתנו ישבה קבוצה של יהודים. הקור היה חוק, צרב את הבשר. אספנו קיש וקנים, הבערנו מדורה והתחממנו. עברו שלשה ימים, כיום השלישי אחרי הצהריים ראיתי והנה יהודים רכים רצים נבהלים על פני

הבצה. "מה היתה?" שאלו בחרדה. האכרים הביאו לבאן בלכובצים להמת אותנו, עני הנסים. התחברנו אליהם וננס גם אנו. הבלכובצים ירו אתרינו ושנים מן הנסים, מלכה רהל קושניר ונער אחד בן משה אוסובסקי נפלו חללים לעינינו. החרדה היתה נוראה. הנשים רצו לעזוב את ילדיהן בכצה, למען יקל להן להמלט. אשה צעירה אחת השמיטה מידה את ילדה בן 6 חדשים ותכרה, אולם אשה אחרת הריפתו ותצילנה ממות. עת רבה רצנו על פני שלוליות מים, כצה ואהו. בא הערב. קרבנו אל חוף הנהר. מצאנו ספינה ונרד בה. החלטנו להפליג בה אל פינסק. משוטים לא היו לנו. מצאנו מקלות והפלגנו מן החוף. אחרים מאתנו אמרו, כי גם על פני הנהר נמצאים בלכובצים ולא נמלט מן המות. באנו כלנו לירי ההלטה, כי אם יפגשו בלכובצים, נקפץ כלנו המימה, נטבע, ובידיהם לא נפול. בספינה היו כשלושים איש. כלם ערומים, רעבים וקפואים. התנשנו יחד למען יחם לנו קצת. באפלה ראינו סירה שטה לקראתנו ובה שני אנשים. השתטהנו כלנו על קרקע הספינה, לבלתי ירגישו בנו. שני השיטים עברו עלינו מבלי דבר דבר. אולם אחרי אשר הרחיקו קצת קראו: "יהודים, לאן אתם נוסעים? למצא את המות?" אני הברתי קולו של אחד מהם, זה היה זקן הכפר רובין. מורעי מכבר, הקרבנו את ספינתנו אל הסירה, למען הועץ את השיטים ההם מה לעשות. השיטים היו דינים. הם אמרו לנו: "בנסיעה כזאת בלי משוטים לא תבואו לעולם אל פינסק, עלו מן הספינה והסתחרו. ולי אמר הדין מכריז: "אותך אני נכון להחביא אצלי". ענית לו, כי לא אוכל לעזוב את שלש הנערות, אשר התענו כל העת אחי. אחרי הפצרות נעתר לי להחביא גם את הנערות. ארבעתנו עברנו אל סירתו ושאר האנשים עשו דרכם בספינה אחרינו. הדין הביא אותנו אל אי קטן, ששם היתה סוכת הדינים שלו. הוא הכניס אותנו אל הסוכה והסיקה, ושאר היהודים התחבאו כסוף לא רחוק מן הסוכה. היינו רעבים מאד. אמרתי לדין, כי יביא לנו אוכל ואני אשלם לו במנופקטורה שנסארה עוד צפונה אצלי. נערה אחת הבטיחה לתת לו כסף כמה שישית עליה ושתי נערות, שלאביהן היתה טחנת קיטור, הבטיחו לטחן לו קמח כל הימים חנם. הדין הבטיח לנו עזרתו. בשני הימים הראשונים הביא לנו מעט לחם וחלב. זה עלה בירו בקשי. מפני שאשתו היתה מרשעת וצוררת היהודים ועליו היה לנכח ממנה את הלחם ואת החלב בשבילנו. שאר היהודים התכלכלו בערמונים.

עברו שני ימים והדין פסק להביא לנו לחם. היינו צפויים למות ברעב. השלכתי את נפשי מנגד, יצאתי ממהבואי ובאתי אל הכפר. זה היה בבקר השכם. מצאתי בכפר נערים ונערות יהודים לבושים בנדי אכרים, תרמילים על שכמם והם חוזרים על הפתחים לבקש לחם. והאכרים נערים בהם וקוראים: "הלאה קומוניסטים", "הלאה בולשביקים מצורעים". נכנסתי אל בית הדין. הוא רמו לי, כי אפנה בבקשה אל חותנו הוקן. עשיתי כך, אמרתי לוקן, כי עודני עשיר, מפני שכל הין אבי קבור בארמה, ואם יצילני ממות ברעב, יבוא על שכרו שבעתים. אחרי בקשות ותחנונים רבים נתן לי הוקן ככר לחם ומעט בלבושים. שבתי אל הסוכה שמה. כל אותו היום בקשנו עצות מה לעשות, כאשר יתם הלחם הזה. עצה לא מצאנו. היאוש תקף אותנו. צריך להכון למות.

ממחרת בבקר באו שְׁקִיצִים אל הבצה הקרובה אל האי ויודיעו, כי חילים פולנים באו לבקש את היהודים המתחבאים. היהודים יראו לצאת ממחבואם, אמרו, כי מרמים אותם. אני שמתי נפשי בכפי ואלך. נלכו אלי עוד יהודים אחדים אמיצי לב. באנו אל הכפר. שם היו חילים פולנים. הם אמרו לנו, כי נשלחו לעזר לנו. לשמחתנו לא היה נבול, בינתים שבו כל היהודים מן המקומות שהתחבאו שם. כלנו באנו בלויִת החילים אל פלוטניצה.

בבית מצאתי את אמי ואת השבתא. אחותי לא היתה. נפלנו איש על צווארי השני ונבך. האם שאלתני: "איה רחל?" (שם אחותי) ענית, כי אינני יודע – האחות נשארה ביער אחרי אשר נהרגו האשה קושניר ובן אוסובסקי. היתה יתירה, כל היהודים ברחו משם. שלשה ימים ושלשה לילות תעתה ביער בלי לחם ובלי מים. אחר כך יצאה מן היער, נכנסה אל בית אבר אשר בכפר ותתחבא שם ואנחנו לא ידענו – בקשתי את האם והשבתא שתלכנה יחד אתי ברגל אל פינסק. הן מאנו ללכת בלי האחות. נסתי לבדי אל פינסק והן נשארו לתכות לאחותי. כעבר ימים אחדים מצאו הבלכובצים את השבתא ברחוב (גולדה שמה, היתה בת תשעים), תפשוה והכוה מכוח רצח, היא מתה תחת ידם. בפלוטניצה לא היה אף יהודי אחר מלבד אמי ואחותי (היא כבר יצאה ממחבואה ותושב הכיתה). שתיהן קברו את השבתא, האחרים לא רצו לתת עולה לרוביל את המתה אל בית העלמין. האם והאחות מצאו שני אופנים עם ציר עולה, סדרו עליהם לוחות ו"בעולה" הוצאת הביאו את השבתא למנוחת עולמים.

העלם נמר אח ספורו מתיך אנחה עמוקה. טרגדיה מרה ונוראה! יכולה היא לשמש חומר לדומן שלם. ובתקופת הרציחות האחרונה אין הספור הזה, אלא אחד מהרבה, הרבה ספורים איומים, דומים במעט או בהרבה לספור הזה. אוני לא הספיקו לקלוט, מוחי להבין וידי לרשם את פרטי המאורעות של ימי הדמים הללו. אני הספקתי לבא בדברים רק עם אומללים מעטים ולרשום מיהם את אשר עבר עליהם, בשעה שמספר המעונים, השודדים והאומללים עולה לאלפים. כל האויר בעירות ובכפרים ההם מלא סוד נורא ומחריד. מתוך המית הרוח יגיע לאוזניך קול אמות מבכות את ילדיהן. צעקות נערות תמימות מפרפרות תחת מעניהן ואנקות וקנים וזקנות ברנעי נכיסתם. הנך עומד בניה הרנה נדול, גדול מאד ופלצות תאחוך בהעלותך על לבך, כי כלו זרוע נופות קדושים של ישישים וישישות, צעירים וצעירות, עוללים ותינוקות, שנפלו הללים בידי חיות אדם על לא עוין, ומתעורר כך הרצון לברוח אל מקום ציה ושממה, להתיחד שם עם יונק, לשאת קינה על שבר בת עמך הגדול כים ולככות בדמעותיך את שלהבת השנאה לחבל ולאבדוריותיה. המרעילה את דמך והמלכת את מוחך ולשד עצמותיך.

פרק ארבעים ושבעה

יהודי אחד מתושבי פלוטניצה שפך לפני את מרי שיחי:

את ביתי הרסו, את רכושי גולו, את כרי וכסתי קרעו, את רהיטי שברו, הציגוני בלי ריק. אולם כל זה הוא באין. לא על אלה ידוע לבני, אלא על כבוד שלש בנותי המחוללות הנני כוכה יומם ולילה. ועיני לא תחדלנה מהוריד רמזות עליהן עד אשר יבסה עלי עפר קברי. בנותי היו יפות ועדינות, חמדת כל עין, והנה באי המרצחים ויאמללו אותן לכל ימי חייהן, לו המיתן לעיני, כי עתה הייתי נושא את אכוני ברומיה, רבים הם הללי הרב בעירתנו ובכל הסביבה, אולם חללות תאוה־סוסים, מה נורא הדבר! ומעשי התכלית הללו נעשו בידי אנשים הטשאים, כביכול, את הנל ההטבלה, המיתורים באהבת אדם.

שני דוקטורים באו אל ביתי. בראותם את כתי הבכירה, בת עשרים, הוצתו עיניהם באש של הנהיגום. אני הרגשתי כזה כרגע, ראיתי, כי אסון צפוי לבתי. לא הספקתי עוד לקרא לה, כי תנום, ושני המרצחים התנפלו עליה, סחבנה אל חדר אחר ושם התחילו הענויים הנוראים. צעקות בתי נקרו את מוחי ויכוני בשנעון. נאבקה בתי, נאבקה וצעקה. לאחרונה נשתתקה. המרצחים יצאו. מדרתי אל החדר הנורא. בתי שוכבת כמתה. שמלותיה קרועות והיא כמעט ערומה. על שאלתי לא ענתה דבר, עיניה תועות כעיני מטורפת. כעבר עת קצרה באו שני קצינים, כנראה ספרו להם הבלים על יפיה של בתי, הם התפרצו אל חדרה, סטרו את הדלת אחריהם. בתי לא התנגדה. שכבה כאבן דומם. אחרי צאת הפראים הללו קמה בתי והתחילה מתרועעצת בחדר הנה והנה, כופקת כפיה ומורטת את שערות ראשה. דעתה נטרפה עליה. אחר כך התחילו פקודי צבא שונים מבקרים בביתי. בתי השנית, בת שמונה עשרה, שלא הפצה לעוב את אחותה המטורפת, היתה גם היא למרמס לפראים האלה. אותה טמאו שמונה נבלים זה אחר זה. לאחרונה שחתה גם בתי הקטנה בת חשע את כוס אחיותיה.

אוי, בנותי, בנותי, צעק האב האימלל. בנותי, בנותי ואני דמית. כי לבי יקרע לגורים. מדרתי לצאת מאת פני האב.

ליל נדודים זוועה היה לי הלילה ההוא. לא יכולתי להסית דעתי מכל מה ששמעתי. ביותר הרגיוני פני האב האומלל. בבקר השכם יצאתי לראות את החורבן. כל הבתים היו ריקים. גם הרהיטים לא נשארו. יש בתים שנחרסו לגמרי. מעי מפלה. התצרות — שדה חרוש. השודדים חפרון ויוציאו כל מה שטמנו היהודים באדמה. בהכנסי אל בית אחר, עלה באוני קול אנחה מאת הפנות. ננשתי לשם. לעיני נראה מראה מבהיל. על הרצפה בתוך ערמת תבן מוטלה נייט בן אדם. הורעועתי. שחותי והנה אשה זקנה כבת שבעים מבווצה ועטופה סמרטוטים לנגד עיני. „מי את?״ שאלתי בלב חרד. היא ספרה לי, וקולה כאוב מארץ, כי אחרי נס כל היהודים מן העירה נשארה לבדה, לא עצרה כח לנוס. כל העת היא מתחבאת בערמת התבן. מקורם היתה יוצאת פעם בפעם ומוצאה פרוסת לחם בבתי האכרים,

אולם לפני יומים תקפתה מהלה ואינה יכולה למוש ממקומה. היא שוכבת ומצפה למות. בעמל רב הוצאתיה הכנסתיה אל אחד הבתים, הושטתי לה עזרה ואכל ובדרך שובי לקחתיה אתי והבאתיה אל פינסק).

באותו היום הבאנו לקבר ישראל את שבעת הקדושים שהבאתי ממיסיטין ומווויץ. קברנום בקבר אחים*. ברמעות עצורות מתוך דומיה עמוקה הורדנו למנוחת עולמים. אחרי סתימת הנולל קרא אחד מאתנו קריש וכל הנמצאים בחצר בית הקברות נעו בכבי אחרי הקדיש קראתי את תפלת „אב הרחמים“. וינקום נקמת דם עבדיו השפוקי דובבו שפתי. אולם היש נקמה ושלומים לדם האנשים הנקיים הללו? איה הוא הסרדיוט, טיובל להשיב לרשעים האלה כנמולס? ומי הוא נואל הדם, אשר יתנו לבו לעולל למרצחים, כאשר עוללו לקרבנותיהם? אוי לו לעם, אשר אין לו גם רצון לקחת נקמה משופכי דמיו. מן העת שחדלנו להיות עם חפשי בארצנו למדנו לסבל ולסלה, להתענות ולמחול, ובקשת הנקמה אינה אלא אונאת דברים ופסומי מלין בעלמא.

מתוך שתיקה של צער עמוק עובתי את בית העלמין. צריך לעשות איוה דבר כשכיל החיים. המיור קרא לוקן העירה ולשוטרים ויצום להודיע לכל האכרים, כי ישיבו את הנולה שגולו בעצמם או אשר באה לידיהם לא במשפט מאת אחרים. הפקודה הזאת הטילה שאון בעירה. הרבה מרכוש היהודים הבוזים הוטב להם במשך הזמן הקצר שעשינו בעירה.

לפני צאהנו מפלוטניצה בקרתי בשלשת בתי התפלה אשר בהם גם הם הרוסים. החלונות מנופצים, הדלתות נסעות. ספרי תורה קרועים מתגוללים על הרצפה, יש ביניהם גם מטופפים. עבודת פראים מנוולים. בבית תפלה אחד מצאתי את ארון הקדש פתוח וספר תורה אחד מגולל, חציו עודנו בתוך הארון וחציו תלוי ויורד על הרצפה. מראה נורא. בעזרת היל בלכובצי אספתי את כל ספרי התורה, השלמים והקרועים, אל שקים, לקחתים אתי והבאתים אל פינסק.

כלב כואב עובתי את עיר הדרנה. את עשרים ושנים הקדושים שנקברו בחצרות, ברחובות ועל פני השדה לא היצאתי מארמת קבורתם ולא הבאתים לקבר ישראל. רחקה עלי הטעה.

* זהו תאור קברם של הקדושים :

צפון

	ר' אהרן בורמן מכפר ווויץ	
	" שלמה גולדברג " מיסיטין	
	" מאיר בריסקין "	
מזרח	" משה מאיר סגלוביץ "	מערב
	" הכחור איסר גוטליב "	
	" ר' מאיר גוטליב "	
	" משה סנדברג ווויץ "	

דרום

מפלוטניצה עשינו את דרכנו לִסְטֵבּוֹב. עלם אחד יליד סטובוב, שנולד אלינו בדרך - אליהו קֶצֶמֶן שמו - כפר לי:

הבלבובצים נכנסו אל סטובוב בהושיך בבקר. כמעט כל היהודים היו אז בבית התפלה. החילים התפרצו אליו. אחד מהם ירה באוויר ויקרא: היהודים אתם מה היא הסממא שלנו? „הבו את היהודים הצילו את רוסיה“. על המהפכלים נפלה הרדה. לא ענו כלום. והחיל קרא: עליכם לתת תוכף מאת אלף רובלים. החילים שמו עניבות על צוארי יהודים אחרים והתחילו מחנקים אותם. היהודים נתנו לחילים כל מה שהיה בכיסיהם, ואז נתנה להם רשות לצאת. אחר כך התחילו החילים מהוירים על הבתים; הבו בלי חמלה ויבזזו כל מה שמצאו. היהודים עזבו את בתיהם וינכסו אל היערות הסמוכים. אחרים התחבאו בבתי האכרים. אני התחבאתי בחשש בחצר אבר אחי. לא ידעתי מה היה לאמי הוקנה, לאתי ולאחותי היהודה. בערב יצאתי מתוך החשש ועליתי על עליית הנג של רפת, מצאתי שם עוד יהודים אחרים. הם הגידו לי, כי אמי ואחותי מתחבאות בבית הבומר. הבומר הוא איש טוב מאד, הוא הציל ממנו יהודים רבים, החבואם, האכילם וישקם. כאשר באו הרוצחים אל בית הבומר וידרשו ממני כי יוציא אליהם את היהודים, מפני שיש להם פקודה מאת הניגורל להמית את כל היהודים, ענה: „ולי יש פקודה מאת אלקים להציל אנשים ממות“. הוא רב אתם בחוקה ויטרטם. שני אחי, הגדול, יויט שמו, בן 14 והקטן יעקב בן 9 שנים, התחבאו בבית אבר אֶיִן וְרֵיִן. בבית ההוא התחבא עוד עלם אחד יוסף פלדמן בן 18. בערב באו המרצחים אל וְרֵיִן לבקש חלב. ראו את הנערים, הבידו, כי הם יהודים, מתחו את יוסף פלדמן על הספסל ויכווה מכה רבה במקל עד אשר נטבר. האברה התחננה לפני המרצחים, כי ירחמו עליו, אבל לשוא. צו את האברה להביא חבל לתלות עליו את הנער. היא סרבה. אימו עליה, כי יתרגוה, אם לא תמלא את דרישתם. האברה הביאה להם חבל. לקחו את הנער, הנישוהו אל הדלת ויתלוהו. אחרי אשר מת, הירידוהו מן התליה וישליכו את גויתו בפרוזדור. כל זה נעשה לעיני שני אחי יויט ויעקב. אחר כך צו את יויט לשאת את החלב שלקחו מן האברה אל בית וקן הכפר. בכוא הנער שמה, צוהו המרצחים לכרוע על ברכיו. הוא מלא את פקורתם, ובאותו הרגע ירו אליו וימיתוהו. אחרי מותו תקעו מקל בפיו. ויעקב הקטן גם הוציאו והוא יחף וערום, רק כתנתו לעורו. כל הלילה, ליל שמיע, עמד הילד בחוץ. בבקר, בפתחה האבר את דלת ביתו, ראהו ויביאנהו כל עוד נפשו בו אל ביתו. בעירה לא נשאר גם יהודי אחד. כלם נסו אל היערות. האכרים הלכו עם המרצחים ויראו להם את מחבואם של היהודים. את הנכרים הבו בלי חמלה ואת הנערות והנשים טמאו. מכפרן עולה לחמשים ויותר.

בין המתחבאים ביער היתה אשה אחת מלכה רִיקְסֵל. בשית כרעה ללדת. הלכה חמותה בתישבע לבקש ביער מילדת. מצאה את המילדת בוכיל בִּקְקִיִן. בקשה אותה ללכת איתה אל היולדת. כת בוכיל, ניטל בת 18. לא חפצה להפרד מאמה וחלץ אחריה. פנשו אותן בלבובצים. הם הלכו עם האבר סֶטֶפֶן אֵיִבּוֹב וְרֵיִן לבקש יהודים. בתחלה הבו סכה רכה את בתישבע ויגולו ממנה כל אשר היה לה. אחיב התנפלו על הנערה, חפצו לטמאה. הנערה נאבקה אתם. הם פצעו

את ידיה בסיף. האם דברה על לב הנערה כי תבנו. היא נשמעה לה. אחרי הנבלה התחילו ידורשים כסף מאת בוביל, וכאשר לא היה לה מה לתת להם, המיתיה בידה. אז פנתה הנערה אל המרצחים ואמרה: אם הללכם את כבודי והמתם את אמי, למה לי חיים? ירו גם אליה וימיתוה וישטפו דמה על דם אמה.

ומלכה דיקסל ילדה את הילד כיער בלי עזרת מילדת. בערב, כאשר נודע דבר מות האם ובתה, נסו כלם מן המקום ההוא אל מקום אחר. היוולדת לקחה את בנה בן שלשה שנים בידה האחת ואת התינוק על זרוע ידה השנית ותכוא אל הבכר. מצאה צבור חשש ותחבא בו. כלילה מת התינוק והאם קברה אותו בכקר בידה ותנס מן המקום הנורא ההוא. מצאה לה מטלאת נופלת וחרבה בקצה הכפר ותתחבא בה. ישבה בתורבה חמשה ימים רעבה וצמאה, וכאשר שקט מעט שבה לביתה.

בצהרים באנו אל סטוב. סרטו אל בית יהודי אחר. עד מחרה נאספו שם כל היהודים שהיו בעירה. פניהם נוראים, עיניהם מכוסות בדררה. יראים הם מקול עלה נוף. כלם לבושים קרעים. את בנדיהם שדרו הכלבוכצים או נגבו האכזרים בשעת שהמה התחבאו ביערים. מפייהם נודע לי, כי בעירה נמצאו 46 משפחות, 325 נפש. ביניהם היו 2 נפתים, 4 סנדלרים, 2 נגרים, 10 חיטים, 2 מורים, 5 קצבים. שאר היהודים הם דינים ורובלים. היו ביניהם גם כוהני יערות. עד פרוץ המלחמה היו היהודים יושבי העירה כמעט בהרחה. אולם בשעת המלחמה ירד מצבם הכלכלי, כבין לא יכחו להתאמין על נורלם. עכשיו הם בצרה גדולה. התדלדלו לנמרי. מכל אשר היה להם לא נשאר כלום. השודדים לקחו מהם את כספם, את מקניהם, את מוונם, את בנדיהם ואת כל רכושם. עליהם עכשיו לשים על שכמם ילקוט עניים ולחזור על הפתחים. למען תלצם מצרותיהם דרוש להם הון רב, והכסף מאין ימצא? הרי לא יתידים הם באסונם. עוד מאות כפרים ועירות נשכו בכביבה. "הושיעה, הצילה", מבקשים הם ממני, כאלו יש לאל ידו לעזר להם.

נכנס זקן הכפר, אבר צעיר לימים. בלב מורחת ובקול נחנק מרמעות היא מספר לי מה שורה בבית הכנסת בהישיר. הוא ראה בעינו את יסוריהם של התלים. היא ככה לפני המרצחים, נשק את ידיהם, בקש רחמים על היהודים. הם הקשתו את לבם, רצו להמית גם אותו. "מנן הזיידים אתה", הם אומרים ומכוונים את רוביהם. בפעם הראשונה אני רואה נוצרי רחמן וישר כזה. אני מודה לו על טובו. הוא נעלב. כלום תודה הוא מבקש? הוא ממלא את חובתו. האיש הזה יצק נשפי נחומים בכום היוגונים שלי. עוד לא תמו אנשים ישרים גם בין הנוצרים. בתוך אפלת השנאה לישראל, שבה אנו שקועים, היה לי האבר הזה כקן אור וכניצוץ מבריק.

אחרי הנישי לוקוקים ביותר תמיכת כסף ובנדים, נפרדתי מהם ומן זקן הכפר ורציתי לשוב אל פלומיניצה, והנה נודע לי, כי לא רחוק מן העירה יש עיר כפר אחר, שבו ישבו יהודים. שם הכפר הזה אוסובן. עשיתי את דרכי לשם.

באנו אל אוסובן לפנות ערב. זה היה עשיק. "היש כאן יהודים?" שואל אני את האבר הראשון שנודמן לפני. אין, הוא עונה. "ובתיהם אים?" הוא תלך להראות לי את הבתים: שלש מטלחות בנויות זו אצל זו. קטנות הן כמאורות כלבים. מתוך כפיפת ראש נכנסתי אליהן. הכל שכור וקרוע. הפורעים התריכו את כל מה שהיה.

ו"יטבי" הבתים' האלה איס? שואל אני את האבד. נכו אל סטולין, "והרונים יטז" כן, שלשה תרונים, שני בחורים ואשה אחת. שני הבחורים הים שאקים, ממשפחת נטליב, שם האבד יהודה וטם השני ברוך (זה אחיו של גודיל נטליב, שספר לי על מותו הטרגי של אביו בפלומיניצה). שני הבחורים נהרגו על אם הדרך בין סטוב ואוסובין. הם נכו מאוסובין למלט את נפשם, מצאים הכלבובצים וימיותם. הם קבורים בקצה היער, לא באו לקבורת ישראל. האבד הולך אתי להראות לי את שאר הבתים של היהודים, הם בנינים בקצה הכפר. נס בכתיים האלה אין כלום, חורבן ושממה. האבד מספר: באו הכלבובצים, שדרו, בונו, הכו והרסו את הכל. היהודים נכו אל היער ואל הבצה. אשה זקנה כבת 65, הידיל צפורין, לא הספיקה לנוס, רפת כח היתה, תפשוה המרצחים והתחילו מכים אותה במגלבים וברזבים. צעקה האשה, התחננה, נשקה את ידיהם, בקשה, כי ירחמו עליה והם מכים ומכים. נפלה האשה והתעלפה. המרצחים עוביה וילכו. שני ימים התענתה האומללה. יסוריה היו נוראים. כל נופה מלא פצעים ובהרות כחולות. רוחה לא שב אליה. אבדו הכפר לא ידעו מה לעשות. רופא אין בכפר. כעבר שני ימים נפחה נפשה. הוא, האבד המספר לי, קברה על יד ביתה. היא מראה לי את קברה. תל עפר נמוך. "בשמלותיה קברתיה", אומר האבד, "אי אפשר היה להפשיט אותה, הן רבקה אל בשרה, היו ספות דם פצעה. ישרה ואדוקה היתה תודל, צריך להביא אותה אל קבר ישראל. בעלה עכשו בסטולין. הוא היה כאן לפני יומים, השתמח על קברה ובכה, ואת ראשו הטיח על גל הקבר. אנחנו האכרים כבינו אתי. הוא בקש, שאנו נביא את המתה אל פלומיניצה לקבר ישראל. הוא ירא להשאר כאן, השתטח שוב על הקבר ואחר שב אל סטולין."

ומה שם הכפר הקרוב? שואל אנכי את האבד.

אוסובה שמו.

ויהודים יש שמה?

כן, שתי משפחות.

אני נוסע אל אוסובה. כבואי להתם כבר אתא ערב. האכרים הראונו את מעונותיהם של שני היהודים. נכנס אני אל הבית הראשון. זה ביתו של יעקב פֶּרְצוב. הבית ריק, יש בו רק שלחן, ספסל ומטה רעועה. על השלחן דולקים שני נרות השבת. הבית נקי ומכובד. את כל אשר היה לבעל הבית לקחו: את כספו המעט, את פרתו היחידה, את בנדיה ומגפיה. הפשיטו גם את בנדי ילדיו הקטנים, ומכות לא חשבו מכלם. אחיו את התינוק כרגליו ויטוהו את ראשו אל הרצפה. הצליפו את האשה, בעלת הבית, במגלבים באכזריות, אהר כך הלכו. האכרים יושבי הכפר ישרים וטובים הם, הסתירו ימים אחרים את המשפחה הזאת ומשפחת היהודי השני, היותו וחותנתו של יעקב. עכשו שבו לבתיהם. נודע להם, כי הכלבובצים כבר אינם בסביבה זו.

מבקר אני גם בבית המשפחה השנית. היא בת שתי נפשות וקנות, איש ואשתו. בבית כבר חשך. נרות השבת כבר תמו. לאור הכהה, שחרר מן החוץ בעד החלונות, ראיתי שלחן קטן ומטה מלאה תכן. "את כל מה שהיה לנו לקחתי", אומרת בעלת

הבית הוקנה, גם את הכרים והבסותות בזה, עכשיו אנו ישינים על תבן, אין גם שמיכה להתכסות, קר מאוד, אולם מהלל טע ה', כי נשארו בחיים. ספרו לנו, כי הרגלים רבים יש בכפרים אשר בסביבה, כן, מהלל שם ה', יש לנו בית, מטה ושלחן. די לנו, מהלל שם ה'.

פרק ארבעים ושמונה

שבנו אל פלוטניצה. שם שבתנו את השבת. ביום הראשון בבקר יצאנו שוב לדרך. צריך הייתי לבקר עוד בכפרים רבים. עשינו את הרבנו לרוז'ק, מהלך שתי שעות מפלוטניצה. ברוז'ק נמצאות שלש משפחות של יהודים, בלן סבלו הרבה, אולם את מקומן לא עזבו. אחד מבני המשפחות האלה, אהרן בליוזיבסקי, שב ימים אחדים לפני בואם של הבלכובצים הכפרה משבי הבולשביקים ממינסק. אכרי הכפר הלשינו עליו, כי הוא קונטר ריבולוציונר, אכזהו הבולשביקים ויובילוהו למינסק. שם עמד למשפט לפני המריבוטל. זה היה ביום הכפורים, חפצו להוציא עליו משפט מות. באורה פלא נצל: אחר השופטים הפך בזכותו. החלט להשאירו בחיים תחת השגחתה של הבולשית עד אשר תאכפנה עוד הוכחות וראיות לחובתו. במוצאי יום קמה מהימה במינסק מפני נצחונותיהם של הפולנים, אז עלה בידו להתחמק ממינסק. שב אל ביתו ברוז'ק. בחוזהמים באו בלכובצים אל הכפר. ברילה התפרצו אל ביתו חפצו להמיתו. „בולשביק אחרי, קרא, כרגע הנך נתלה, הוא נתן להם כל מה שהיה לו, ואז הרפו ממנו, אולם מן המכות שהכה באותו הלילה לא נרפא עד עכשיו.

„יאמר נא לי מר, הוא פונה אלי בלעני, אפשר יודע מר מה אני, בולשביק או קונטר ריבולוציונר?

יהודי אתה, ענית, שעיר לעזאזל, מפגע לכל ועתיד תמיד לצרה ואסון. מרוז'ק באתי אל רציצק. כפר יפה בנוי על נבעה. כמעט כל יהודי המקום נשארו במקומם. רק אחדים מהם נסו בימי הפרעות. רובם אל פינסק ומעוטם אל בטולין. בכפר נרו 18 משפחות, בהן 92 נפש. ביניהם נגר אחד, נפה אחד, היטים שלשה, סנדלרים שלשה, סגר אחד ומורה אחד. יתרם רוכלים. כל מה שהיה ליהודים שדר, מבעלי המלאכה לקחו גם מכשיריהם. חיים הם עכשיו במצור ובמצוק. עובר אני בבתים, דרם וחורבן, מחוה ישן.

באחד הבתים, יפה ונרול מכל בתי הכפר, מצאתי הויטים יקרים, אפסקלדיה מלוטשת גדולה, מזון יפה, מטות של ניקל וכסאות מרופדים קטיפה. כלם שבורים. נכנסה אחרי אשה צעירה, דלת-בשר וקמוטת-פנים, זקנה קפצה עליה בלא עת. כמעט שעברה את המפתן פרץ מפיה קול בכי נורא, כקול מבכים את המת.

וזהו ביתו של פרפלקמינה העשיר, שהיה מפורסם בכל הסביבה. אני ידעתי את האיש הזה, הוא היה בא פעם בפעם אל פינסק להנלי מסתרו. עשיר היה האיש. היו לו יער ואחוזה יפה, היה מכובד על הבל. לפני שנת'ם, כאשר התחוללה המלחמה במקומות האלה בין הפולנים והבולשביקים, בזו הפולנים את כל רכושו, לקחו את כוסי, את

פרותיו ואת שפעת עצי ההסקה שלו. נזקו עלה להון עצום. וזכורני, כי בבוא המלאכות האמריקאית תחת ראשותו של מורנגטוי אל פינסק לשם הקירת הדרגה שהיתה בעיר, בא גם פרפלאמיוז להתיצב לפני מורנגטוי. אני הייתי נוכח, בשעה שספך את מרי שיחו לפני מורנגטוי. לא רק בממונו לקה או בידי הפולנים, אלא גם בנופו, ועכשיו נפל האיש הזה חלל בידי הבלכובצים.

והאשה, בתו של הקדוש, מספרת ומתיפחת, מדברת וקולה נפסק רגע, רגע ביללת תמרורים.

בחורמים התפרצו המרצחים אל הכפר, שדרו, נולו ויפצעו, אבל לא המיתו איש. יושבי הכפר נסו אל היער. גם היא עם בעלה נסו. אביה הוקן, בן 65 היה כבר, נשאר בכפר. בהנשיר שבו יהודים אחדים מן היער אל הכפר לבקר בכתייהם, גם היא עם בעלה שבו. היהודים התפללו ב„מנין“, אמרו השענות. אחרי התפלה רצו לשוב אל היער, פרפלאמיוז לא נתנם. „נכסת בה“, אמר. „רעה לא תאונה לטי“. בני המשפחה ישבו לאכול, זה היה בשעה האחת עשרה בבקר. פתאום התפרצו שני מרצחים אל הבית: פלונת חילים חדשה באה אל הכפר. המרצחים נשנו אל אביה הוקן והתחילו מכים אותו במלביהם. אה, מה נוראות היו המכות האלה. אכא התפלץ והתכוץ, רעד בכל גופו והם מכים ומכים על הפנים, על הידים, על השוקים ועל הצלעות. כבר כסו פניו פצעים וחבורות, דמו שחת על זקנו הלבן, עינו האחת נקרה והם מכים ומכים. אין רחמים, אין חמלה. „מאין תוכל להיות אכזריות כזאת אצל בני אדם?“ „מאין?“

נכנס בעלי אל החדר. התחיל מבקש רחמים. אחוז בו הפילוהי לארץ, גלו את חוזה, פורו עליו אבקת שרפה והדליקות. התפרצה אש נוראה, טלהבת. מתפלץ בעלי ואני בני המשפחה מיללים, מתיפחים, מתעלפים, צועקים. לשוא. הכו גם אותנו. אין רחמים. „מאין אכזריות כזאת לבני אדם?“ „מאין?“ שבו אל אבי, הוציאותו החוצה. מוסיפים להכותו בנצבי הרובים ובמקלות. הוא נפל. התחילו רומסים אותו ברגליהם. אחר כך תרימוהו והקריבוהו אל הקיר, אחד מחוץ אותו לבלי יפול והשני מבה ומכה. אין רחמים. אין חמלה. כל אותו היום הבהו. כבר אבדו חושיו של אבי האומלל, עיניו קמו בחזירה, נונח הוא ונאנה והם מכים ומכים. לוא המיתוהו תחתיו! לא, הם חפצים להרבות את יסוריו. „מדוע ולמה?“ אין מענה. אני מסרנו למרצחים את כל מה שהיה לנו. ארבעים אלף רובלים, שארית הונו של אבא, שהיו טמונים באדמה. הם שמו את הכסף בכיסם ושבו להכות במטחה לאט, לאט. כאדם הבוקע עצים. „אוי! כיצד יכולתי לראות זאת בעיני ולבלי פרוץ נפשי בכפי?“ „כיצד?“

עד חצי הלילה, לאיר מטרה דולקת, הבהו, אחר כך עזבוהו. נכנסו אל הבית, שברו כל מה שהיה בו וילכו. ננשתי אל אבי. הוא שכב על הארץ. לא חברתי אותו. כל פניו נתמזמוז, תערוכת בשר מקוצץ ודם. רק פעם אחת התאנח אבי ונפח נפשו. הרימותי בעזרת אחותי השנית את בעלי מן הארץ. על חוזה פצע נורא. לא פצע אלא חור עמוק. נשרף כל הבשר. שמו תחבושת מים קרים על חוזה. אחוזו בורעותיו וננס היערה. לא נסנו, כי אם שרכנו את דרכנו לאט, לאט, „שרפה, דלקה בחוץ, קורא אישי האומלל ונופל מתעלה. רק לאור הבקר באנו אל היער. את ניות

אבי השארנו בחוץ. כעבור יומים שבנו מן היער. פניו של אבא לא היו עוד, החזירים כרסמום, כך, החזירים! את אבא היקר, את אבא הישר באדם, את אבא שומר המצוה! אוי ואבוי, מדוע ולמה?

ובוכה האשה, בוכה ומילללה, מתיפחת ומורטת את שערותיה. מכה ראשה אל הקיר. נשען אני אל קיר הבית ובוכה אתה. למה נכנסתי אל הבית הזה לעורר את פצעי האשה האומללה הזאת? גם אני כמורדף על צוואר מן הבית וקול בכיה של האשה רודף אחרי. הוא מנקר את מוחי, מבני בשגעון, והדמעות מחנקות אותי. ממחר אני לחלק את החמיכה לעניים ביותר ויוצא מן הכפר. אוירו מדעיל אותי. ובהזויתי כבר רחוק מאד מן הכפר, צלצל עוד באוני קול בכיתה של האשה, נוסעים אנו הלאה. באים אל הכפר נְרִיבְקוֹבִיץ. עוברים משם הלאה. מראות ישנים. בכל חורבן ושממה. חמת הי נחבה על היהודים. בכל מקום הרג ואכזר. אוי מה היה לנו.

בדרך נלוו אלי שני פליטים מרוֹבֶלֶה, מחוז חורסק. שם האחד ישראל נחום ושם השני אהרן, שניהם ממשפחת דוכצין. הם מספרים לי מה שארע בכפרם: בכפרנו, הם אומרים, נמצאות 110 משפחות של יהודים, לערך 800 נפש. רובם בעלי מלאכה: נפחים, נגרים, בנאים, חיטים, סנדלרים וכאלה. חנונים רק ששה ורוכלים שלשה. היהודים מצאו את פרנסתם לא בצמצום. לא יכלו להתאונן על נורלם, והנה בא עלינו פתאום השור. עוד בחוזהמים הגיעו אלינו שמועות רעות על מעשיהם ורציחותיהם של הבלוכובצים. נבהלנו, אבל קיוונו, כי ננצל מהם. בשמיעי באו אל כפרנו עשרה בלכובצים. תיכף התחילו הזורים על הבתים ומצוים את היהודים, כי יתאספו על ככר בית הספר של הנוצרים. נאספו שמה כארבעים יהודים. הבלכובצים סבו את האספים והוליוסם אל מעבר לנהר, שם הדיעו להם, כי על יהודי הכפר לתת להם כסף ענושים מאתים אלף רובלים, וכי המה, הנאכרים, הנם בני חערובת עד אשר יביאו את הכסף. בחרו בחמשה יהודים מן הנאכרים, שילכו לאסף את הסכום הזה. הרוצחים אמרו, כי אם ינתן להם הכסף לא יעשו רע ליהודים ואם אין ימר להם. היהודים אספו שמונה עשר אלף רובלים וביאו להם. השודדים לקחו את הכסף, חלצו מן היהודים את מנפיהם הטובים וילכו להם. היהודים הטבו, כי כבר עברה הסכנה. שבו מעט למנוחתם.

ממחרת בשית בצהררים פשטה השמועה בכפר, כי נזורה חרשה של בלכובצים מתקרבת. הפחדנים מדרו לנוס אל היערות או להתחבא בבתי האכרים, ואמיצי הלב נשארו בכפר. לא עברה עת קצרה ואל הכפר באו שלשה עשר בלכובצים, אחד מהם אמר, כי הוא לגיונר. ברנע הכנס ירו פעמים אחדות באויר ויוריעו, כי על היהודים להתאסף בבית המדרש הגדול. הבלכובצים פשטו בכפר ויאיצו ביהודים ללכת לאספה. בדרך התעמרו ביהודים. את הרכ משה חיים הכסמן צוו לרקר ברחוב, ואת מגדיל נוסנצ'וק, וכן בן ששים, הרנו. אימה וחרדה נפלו על היהודים. התחילו בורחים מן הכפר. כביהמיד נאספו כחמשים יהודים. הלגיונר דרש, כי יתנו לו מאתים אלף רובלים. היהודים ענו, כי אי אפשר לאסף סכום רב כזה. הלגיונר רשם את שמות כל הנאספים בביהמיד ובצדו של כל אחד רשם את סכום

הכסף, שעליו לתת. מאחר מהם אהרן צבי רובצין בן 30 שנה דרש עשרת אלפים רובלים. הוא אמר, כי אין ידו משגת לתת סכום רב כזה. הלניור צוה להמיתו. החילים היציאותו תיכף אל הפרוורור וימיתוהו. אחר כך דרש הלניור משלום בוך אלף רובלים. בכיסו של בוך לא היה הסכום הזה. המיתו גם אותו. הלניור פנה אז אל יהודה רובצין, דודו של אהרן צבי המומת, וידרש ממנו חמשים אלף רובלים. בכיסו לא היה הסכום הזה. צוה הלניור וישימו הכל על צוארו ויעלוהו על הבימה לתלותו. בקש האימלל, שירשוהו ללכת להפדר ממשפחתו. נתנו לו חיל ללכת אתו אל ביתו. אשת האימלל ובניו, בראותם, כי חיו בסכנה, פשטו בכפר, נתנו כעבט לאברים כל מה שהיה להם, אכפו חמשים אלף רובלים ויפדוהו ממות. ישראל נחם (אחר מן השנים שכפרו לו הכל) התחבא בבית אבר ובהודע לו, כי אחיו אהרן צבי נהרג, יצא ממחבואו ויבא אל ביהמ"ד לראות מה נהיתה תפשו גם אותו וידרשו ממנו שלשת אלפים רובלים. הוא היה אנוס לתת את הכסף הזה. אתר כך שאל את הלניור: "מדוע מהרת להרג את אחי? הלא גם הוא היה פודה את עצמו בכסף". הלניור ענה, כי לא יוכל לחכות הרבה. הכלכוכצים התנדבו למלחמה למען אסוף להם עושר, והיהודים, אם לא ימיתם, לא יתנו כלום. שאר היהודים, שהיו בבית המדרש פרו את עצמם בסכומים, אשר שת עליהם הלניור. כל אלה שנתנו כסף קבלו שובר מאת הלניור בחתימתו (שמו קפלִיִּקְסִין) גם תעודה, כי אכור לפנע בהם. אהרי כן בא הלניור עם סננו סמירטוב ועם הפורוציק אַקֶרֶייב בלויית החילים אל בית יהודה רובצין, שפדה את עצמו בחמשים אלף רובלים. ושם עשו להם סעודה שמנה. בשעת האכילה אמר הלניור, כי הבסף שאסף מעט מאד וכי צריך לאסף בשבילו עוד עד סכום מאתים אלף. דרש שינתנו לו רשימת כל יהודי הכפר העשירים. בעה"ב ענה. כי לא יוכל לתת לו רשימה כזאת. פנה הלניור אל החילים ויאמר: "חזרו על בתי היהודים ומי שאין לו שובר, כי שלם את כסף הענושים, תחוו את כל מה שיש לו ואותו תהרגו". בני הבית כרעו לפני המרצח, נשקו את ידיו ויבקשו ממנו רחמים. אז אמר, כי הוא יוצא עכשיו עם חילו ומחר בשתים עשרה בצעדים ישוב, ועד העת ההיא על היהודים לאסף למענו עוד חמשים אלף רובלים. היא הוסיף, כי יקבל גם מרקם פולנים, גם דולרים אמריקאים וגם שטרות הדינר בני אלף רובלים. את המרק יקבל בשלטים והמש קופיקות, את הדולר בשבעים רובלים ואת שטר הדומה בן אלף רובלים במאתים רובלים, יקח גם דינרי זהב בני 10 רובלים במאתים רובלים הדינר. בעה"ב התהייב למלא את הפקודה. אחרי חצי הלילה יצא הלניור עם הנוגדה שלו מן הכפר. כרנע התחיל קבוצ הכספים. אספו חמשים אלף רובלים, אלה שלא היה להם כסף נתנו כעבט כל מה שהיה להם.

ממחרת בשתים עשרה בצעדים באו ששה בלכוכצים וידרשו מן היהודים עשרים אלף רובלים. היהודים התחילו מבקשים את השודדים החדשים. כי יחבו מעט — חפצו להמשיך עד שוב הלניור עם חילו —. ביתנים ערכו שוב סעודה בבית יהודה רובצין לכבוד האורחים החדשים. את חמשים אלף הרובלים שאספו ראו להחזיק בבית, פן ימצאום השודדים החדשים, לכן שמו אותם תחת גוויותיהם

של הקדושים, שהיו מוטלים בבית המדרש. השורדים החרשים לא נתנו מנוחה, הרשו כסף. נתנו להם פעם אחת אסף מרק, פעם שנית ארבע מאות רובלים ואחרי עוד מאתים רובלים.

עד כה ועד כה שב הלנינר עם חיליו. היהודים שמחו לקראתו. יהודה רוכצין בכה לפניו ויאמר: "הנה באו חילים אחרים, ודרשו כסף, מה היינו עושים לוא לקחו את הכסף, שאספנו בשבילך בעמל כל כך רב?" הוא ענה: באשרכם, כי הצפנתם את הכסף, אני לא הייתי מקבל בהשבון מה שהייתם נותנים לאחרים. הוא שלח לקרא לששת החילים ויצום לצאת מן הכפר. קבל את המשיס אסף הרובלים והתרעם, כי מעטים דינרי זהב. למען פיס אותי נתנו לו עוד טבעת זהב ויבקשהו, כי ישאיר בכפר חילים אחרים משלו לשמר את היהודים מחילים אחרים. הוא נעתר, השאיר חמשה חילים ונתן ליהודה רוכצין תעודה בדברים האלה:

אני מצוים לכל החילים, שיבואו מאוזה מקום שהוא. כי לא יקחו מיהודי הובלה כל כסף ענושים. הממרים את פקודתנו ימסרו למשפט השדה. תתימים הלנינר קפלינסקי והפורוצ'יק אנדרייב.

אחרי כן נתן רשיון להוביל את המומתים אל הדרדוק לקבר ישראל. באותו הזמן שדרו ששה החילים ההם את רכוש היהודים בקצה הכפר השני, ואחרי זאת הלנינר התחילו גם חמשה החילים, שהשאירם לשמר את היהודים, לשלח בבוזה יריהם וגם לטמא נערות ונשים צעירות. או נמלטו כל היהודים מן הכפר; עזבו את בתיהם ואת כל אשר בהם וינסו מנוסת חרב. הם חשו מפלט להם אל היער. החילים שדרו כל אותו היום וכל הלילה, בווז בגדים, כרים ובסחית וכל אשר מצאו. לא השאירו כלום.

בלילה באו מרצחים חדשים, וכראותם, כי בכפר אין יהודים ובבתים אין מה לקחת, פשטו לבקש את הנחבאים. בכפר הקרוב מצאו את השוחט חיים בהן, אב לחמשה ילדים קטנים. זה היה בבקר. הוא היה עטוף טלית ותפלין ויעמד בתפלה. אחוז בו, הציאוהו מן הכפר ויהרגוהו. באותו היום מצאו ביער את אריה לייב בוקוב, בן 50, אב לשבעה בנים, ומכלי דבר דבר המיתוהו. בבית אבר אחד מצאו את הבהיר משה לפקין בן 18 והוא נפל חלל ביריהם. כל העת עני נשים ונערות, הדבר הזה ארך עד היום הרביעי של השבוע השני. היהודים היו כל העת ביער. ביום הרביעי, כאשר הונח מעט בכפר, בא יהודי אחד נחום פטלמן, מלמד בן 45, אב לשבעה ילדים קטנים, אל ביתו לראות מה נהיתה בו. התפרצו המרצחים אל הבית. הוא עלה על עליית הגג להתחבא, מצאותו שם ויתלוהו.

מצב היהודים עתה נורא. מכל עמלם לא נשאר כלום. בתיהם הרוסים, בלם ערומים ויחפים. כליון נמור. מספר המתללות מניע לארבעים, יש גם אנוסות בנית שלש עשרה. כחמש עשרה נערות תמימות חלו במחלת הזמה. שהנבלים הדביקו בהן.

ישורת הספורים הנוראים אינה פוסקת; לומה שלא יהיה להם סוף. כל אימלל רוצה לתנות לפני את צרותיו. והספורים מה איומים הם! האחד יותר מתדיד מן

השני, ולשמעם מתפלץ הלב, הרם קופא בעורקים והמוח מתכלכל. דמעות המספרים צורבות את נשמתו, מרעילות את דמי ומכות איתי בשנעון.

עד כאן! לא אוכל עוד נשוא. חש אני, כי עוד מעט אברע תחת נטל יטני, כי דעתי תטרף עלי ובי לבי ישבר בקרבי. כבר יותר מדי טובע אני בים של דמעות. צלם של המימתיים ידריכני מנוחה, והלילות, מה נוראים הם! מתאמץ אני לחת שנה לעיני, להסית דעתי מכל מה ששמעתי וראיתי, לשכח את הכל. לשוא. שנתי תרד מעיני והנני מתהפך מצד אל צד אחוז וועה ובעתה. צריך לטם מבאן, לברח מעמק הבכא ומניא ההרגה, כך, להמלט ולנוס.

כלה ונחרצה! עוד עלי לבקר בכפרים אחרים, אשר בהם ישבו אחינו האומללים, אפס כי הנני מסתלק מזה. אני יודע מראש, כי גם בהם יש הרגזים, פצועים ואטוסים ולי אין עוד כח לשמע טוב ספורים מהירידים ולראות את קברותיהם של הקדושים.

עושים אני את דרכנו אל פינסק. הדרך ארוכה וקשה. החילים נתנו בשיר קולם, גם להם היתה כבר הדרך לורא. מראה עיניהם הטיל אימה גם עליהם, והם שמתים לחור אל ניהם.

אני מתחיל לשכס את כל איתם היגשות, שהיגשתי בימים האחרים הללו, ולהביא בחשבון כל מה שראיתי, ומה נורא כך הכל! עם שלם מתבוסס בדמו. קברים לנו, הרג ואבדון. אין די דמעות לבכות את התרבוץ הנורא. אינקביוציה אינמה במלא מובן המלה. ימי הבינים בכל מוראיהם שבו אלינו. וזה באירופה הנאורה במאת העשרים. אמנם התרוממה רוח האדם, נכרה האנושות בעולם, אולם רק ביחס לאחרים ולא ביחס לעם מפוור ומפורד. „מאור יום יאיר לכל, אבל לא לעי.“ מחאותיהם של העמים הנאורים כנגד טופכי דמינו אינן אלא מן השפה ולחין. לבם, גם של חסידי אומות העולם, אינו נשבר באמת על טברנו, אסינו הנדול אינו מרתיה את דמם ואינו מעורר אותם לפעולות ומעשים; הם אינם אלא אבות הורגים לנו ועורתם הכל. — ומה בצע במליוני הדולרים. טאחינו באמריקה מכובדים לטובת האומללים? כלום יחיו בהם את המתים, ינחמו את היתומים והאלמנות וישיבו את כבודן של בנותינו אשר חוללו? הם באים להציל את שארית הפליטה, אולם מי יערב לנו, כי כעבר שנות מספר לא ישנו מאורעות הרמים הללו והאימללים לא ישובו לשתות את קובעת כוס התרעלה? ואחינו המאושרים, הממציאים לנו עכסיו פדות ורוחה, מי יודע, אם אחרי עבוד שנים רבות או מעטית לא חסוב הבוס עליהם והם יהיו זקוקים לעזרה? אני בונים על תל, למעשינו אין ידים ולפעלנו אין יסוד. יתם לריק כחבם וזהו הקללה היותר נוראה. כל חיי עמנו מינו אבדו את חופשתו המדינית הם שלטת ארוכה של פנעים ויסורים. היגות ורציחות, דם ודמעות, בבי ואנהה. מוכים אחינו בארץ זו, באים יידי ארץ אחרת לעזרתם, ואחרי עבוד תקופה קצרה או ארוכה יהיו העוורים למוכים והם זקוקים לעזרה. זהו גורלו של עם, שאינו דוא: לאתרתיו ומסתפק רק בתיי שעה, חיי עבדות ושפלות, חיים של בוסה ובלמה, חיים שהמות טוב מהם.

אולם הרי לא מוכיח ומטיף מוסר אני. רצוני רק להכניס אל נאד הרמעות

והיכודים של עם מחצבתי את האסונות המהרירים, שמצאו את אחינו בפסיבות עיר מולדתי. והיו מאורעות הרמים האלה לזכרון לדורות הבאים. וקראו אותם והודיעו והתפלצו. וספר עליהם אב לבניו וסבתא לנכדיה עם דמדומי בין השמשות בצאת השבת, ושמעו הבנים והאזינו הנכדים ואחו בשרם פלצות ובכו גם הם את הללי אחיהם ושבר עמם.

פרק ארבעים וחשעה

שבור ורצון מתלאות הדרך ונדכה ומדוכך ממראה עיני ומשמע אוני חורתי אל פינסק. ממהרת שוכני יצאו כל הבלכובצים מן העיר, לא נשאר מהם אהר. עם החיל יצאו גם בלכובין וסבינקיב ואנהנו לא הוספו לדאותם. לא ארבו הימים והבלכובצים הוכו מכה רכה במלהמה. ניסותיהם נפוצו; מהם נפלו כרצנים אל הבולשביקים ומהם לוקחו בשבי. השלטון בעיר עבר כלו לפולנים.

אני שבתי לעבודתי בטפול בפליטים. מספרם הלך ורב. נמלטו אל פינסק פליטים לא רק מן העירות והכפרים אשר מעבר לנהר, אלא גם מן המקומות אשר מעבר העיר מזה. התעורר בלבי הרצון להודיע מפייהם על הפרעות והרציחות שארעו אצלם. נכנסתי אהם בדברים וגם הם ספרו לי הרבה, הרבה ספורים מזועזעים. אני רושם אתרים מהם. ראויים גם המה להכתב לזכרון וכדאים הקרבות שיצבו להם ציונים. חיים שקליר, נער בן 15, ספר לי בדברים האלה:

אבי מת ביהודי בן עשר. משפחתי היתה אחרי מית אבי בת 5 נפשות. אני, אמי חשה בת 55, אחי שמשון בן 21, אחותי חנה בת 17 ואחי שמחה בן 12. ישבנו בעירה ליבישי. גם בהיות אבי בחיים היו חיינו קשים, ומה גם אחרי שנתינתנו. עברה אמי, עבר אחי ועברה אחותי היחידה ומכל עמלם היה לנו רק לחם צר. לפני יוהביפ שנת הרפאי נפוצה השמועה בעירה על ההרג הרב, שעושות הניסות הבלכובציות כסביבה. יהודים רבים נסו מן העירה ויפוצו במקומות שונים. אחי הגדול שמשון ברה אל היער הסמוך לאוקרין. ואני, אמי, אחותי ואחי הצעיר — אל הכפר פוזוין. ככפר ההוא היה נוצרי אחד בעל אחוזה, שאבי ויל היה עושה אתו מסחר וקנין בחייו, והנצרי הזה היה איש ישר. הוא קבל אותנו בידידות ויחביאנו בביתו. ביוהביפ נכנסו הבלכובצים אל פוזוין, פחד נפל עלינו. במוצאי יוהביפ בבקר יעצנו בעל האחוזה, כי נצא יחד עם פועלותיו לחפר בולבוסים בשדה. בשדה, אמר, תהיו יותר בטוחים מפחד. עשינו כך. בצהרים באו אל השדה שני בלכובצים. אחי שמחה נבהל מאד, בראותו אותם, נפל ויתעלף. כלנו התחלנו לטפל בו. היונו עליו מים וטלטלנו אותו הנה ונהה. הוא פקח את עיניו. הדבר הזה משך את תשומת לבם של המרצחים. הם נגשו אלינו. אחד מהם הכה את אחי בתחתית רובהו ואחר ירה אליו וימיתו תחתיו. אמי נעתה בבכי והתחילה מורשת את שערותיה. המרצחים המיתו גם אותה. כל זה נעשה כרגעים אחדים. אני לא הבינתי מה שארע, עמדתי נדהם, הייתי כמבולבל. המרצחים נגשו אל אחותי, אחוזה בה והתחילו סוחבים אותה. אחותי נאבקה עמם, התנפלה לארץ, הכתה בידיה וברגליה

וצעקה מר, והם לא הרפו ממנה, סתמו את פיה והיסיפו לסתב אותה; למען הפחידה ירו בידה ויפצעוה. ורם דם פרין מן הפצע, והיא היסיפה להאבק, אמרה: "המתם את אחי ואת אמי האלמנה, לא טובה אני מהם, הִמִּיתוּ נָם אוֹתִי ואתכם לא אֶלְכִי. אני עמדתי מרדוק ורעדתי בכל נופי, יראתי לנשה אל אהותי. המרצחים נסו טוב לסחוב איתם, הרימוה מן הארץ, אבל היא שבה ותתנפל, נאחזה בידה בארמה, נשבה בשניה, בעטה ברנליה וצעקותיה בקעו רקיעים. ירו אליה המרצחים וימיתו נָם אוֹתָהּ. שלשת המתים התכוססו בדמם זה אצל זה. אז קרבו המרצחים אלי. רצו להמית נָם אוֹתִי. אמרתי להם: הנה המתם את אמי, את אחי ואת אחותי, נשאירתי רק אני לבדי מכל המשפחה, אל תשמידו את הוֹצֵר האֶתְרוֹן. הנה בליבישי יש לִּי אֶרֶץ מלא הפצים, היא טמון בארמה, לכו אתי ואמסרנו לכם. הם הלכו אתי. מסרתי להם את הארצו, נָם עזרתי להם לשים אותו בסירה. הם דרשו ממני, כי ארד אל הסירה ואפליג אתם. התחלתי מפציר בהם, כי ירפו ממני. הם אמרו, אנו נשאיר אותך בחיים, אם תבטיח לנו, כי תמיר את דתך ובכל יום ראשון תתפלל בבית חפלת הנוצרים. טוב, אמרתי, כך אעשה. הם עזבוני לנפשי.

להשאיר בליבישי יראתי. כל העירה התרוקנה, לא נשאר בה נָם יהודי אחד. חזרתי לפוזוֹנָה. באתי לשם לפנות ערב. בעל האחוזה לא נתנני להבנס אל ביתו: "הבלכובצים אסרו עלי להבנים יהודים אל ביתי, אמרו לי, כי אם לא אמלא את פקודתם, ימיתו נָם אוֹתִי". הלכתי אל השדה, ישבתי אצל ההרונים ובכיתי, כל הלילה בכיתי. מלבדי לא היה איש בשדה, יחירי הייתי. בבקר נשקתי את הגויות הקרות, הרטבתי בדמעותי ואחר הלכתי אל הכפר בוצין. שם היו עוד הבולשביקים. ספרתי להם את הכל. הם אספוֹנִי. לילה אחד לנתי אצלם ובבקר הלכתי אל הכפר אודרוֹוִין. ביער הסמוך לאודרוֹוִין מצאתי את שמשון אחי. יחד אתו התחבאו שם שתי מטפחות סל יהודים מאודרוֹוִין. כאשר שמעו מה שארע למשפחתי, עזבו את מקומן ותרחקנה אל עמקי היער, נָם אני ואחי נלוונו אליהן.

באודרוֹוִין היו יהודים אחרים, שלא באו להתחבא ביער. כהודע להם אסון משפחתי, ברחו לִנְעוֹבָה, ואלוֹנו, אל היער, באו להתחבא בחורים אחרים. בינובה היו עוד הבולשביקים ולכן יראו לנוֹם לשם, פָּן יניסו אותם לצבא. שני שבועות התחבאנו ביער. מקץ שני שבועות בא אל היער יהודי אחד יצחק חיים פומרנץ עם חיל פולני לבקש את בנו. שָׁם הוא התחבא אתני. אז הלכנו כלנו לִנְעוֹבָה. שם כבר היה שלטון הפולנים. כאשר שקטה הארץ, הלכתי עם שמשון אחי אל פוזוֹנָה. מצאנו את ההרונים והבאנו אותם לקבורה בליבישי.

שמואל סבוליר מסר לי מה שנודע לו על השחיטות שבסביבות כפר מושבונ בשני בשבת, 4 מניא, באו הבלכובצים אל הכפר מוקרה, מהזו ברודניצה. עשו בכפר ער יום הששי 8 מניא. כל העת התנהגו ביושר. ביום האחרון נכנסו אל בית ויסקינד רובינשטיין ויאמרו לי: יש אצלך אקרה ורובה. — רובינשטיין היה בשעתם סל הרוסים מחזיק הדואר במוכרה והיה לו נשק ברשיון הממשלה להגן על הדואר מפני שודדי דרכים. — הוא ענה, אנאם לפני המלחמה היה לי נשק, אבל בפרוץ המלחמה לקחוֹרִי ממני. אסרו אותו והביאוֹהוּ אל רפת. שם היו כמעט כל יהודי

הבפר, גם הנשים והמק, הליטנט טרסקא דרש מן הנאצרים חמשים אלף רובלים. הם עני, שאין להם כסף רב כזה. טרסקא הפחית לשלשים אלף. גם את הסבים הזה אי אפשר היה לתת. התחילו מציאים את הנאצרים אחד, אחד מן הרפת. דראשון היה ישעיה נוטליב, סוחר עורות, איש כבן 70, פליט מליבישו. הכניסוהו אל אסס, עובד עניבה בראש חבל ויאמו עליו, כי יתלודה, אם לא יתן כסף. אחר כך הפשיטוהו את בגדיו וילקוהו במדוכים. אהריו הציאו את שאר הנאצרים וילקו. טרסקא עמד כל העת יקבע את מספר המלקות, והמלקה היה אדוב. אחרי חים פרשת המלקות, לקחו את ויסקינד רובינשטיין, את בתי חשה רבורה, בת 22, ואת אחיו יצחק וויבוליס בדרך ההילכת ליטובה. את הנערה עם יצחק הודה היבוליס בענלה וויסקינד הלך ברנל אחרי הענלה. אצל הבפר קווליצין הבירה איתם אברה ותקרא: "אוי, אלה הלא אלה הם היהודים שלנו, מדוע מענים אותם?" טרסקא אמר, אם שלך הם. תני שלשים אלף רובלים ואז אשתחר אותם. הלכו הלאה. כל הפלוגה של הבלכובצים הלכה אתם. עם הפלוגה נסעו שני בעלי ענלה יהודים, שהבריונים להיביל את הבבורה שלהם. אחד מהם היה אהרן פישקה, תושב הבפר מוכרה, והוא ראה את הכל. במרחק שתי וירסטאות מן הבפר קווליצין הורידו את הנערה ואת יצחק הודה מן הענלה. את שלשת הנאצרים הוליכו ברנל: את האחים רובינשטיין אל היער שלצר הדרך ואת הנערה למקום אחר.

ממחרת הלך משה שמואל בנו של ויסקינד רובינשטיין, בחור כבן 25, לבקש את אביו, את אחותו ואת דודו. בא אל ינוקה. לא מצאם שם. בינובה היו גנדרמים פולנים. היא פנה אליהם ובקש עזרה. שני גנדרמים הלכו אתו לחפש את האבירים. בדרך מצאו את פלוגת הבלכובצים. זה היה ביום השבת תשעה באב לפנות ערב. באיתו הרגע התכוננו הבלכובצים לטבע בנהר את הרב מינובה ואת משפחתו. אשר תפשום בבקר ויביאום להתם. הגנדרמים הצילו אותם ויחזירוהו לינובה. הבתור שאל את הבלכובצים איזה אביו, אחותו ודודו. עני, כי אינם יודעים. פנה הבתור אל הקפיטן ניוק ויבך ויתחן: לפניו, כי יאמר לו את כל האמת. הוא ענה: הם קומוניסטים. לכן שלחתם אל השטב בקוברין. הבתור הבין, כי ניוק משקר. שב אל ינובה ויבקש עזרה מהקצין הפולני. הלן שלח אתו חירגוני אל ניוק בדרישה, כי יבוא לינובה. ניוק בא. ראש הגנדרמים עם ניוק נכנסו אל חדר מיוחד. מה שדברו שמה לא שמע. והנה יצא ראש הגנדרמים ויאמר אל הבתור, כי הנאצרים נשלחו לקוברין. הבתור הלך, חקר ודרש את האבירים אשר בבפרים בסביבת ינובה, אולם לא נודע לו כלום.

ביום ג' 12 מניא עובד הפולנים את ינובה והבולשביקים נכנסו. או התגברו יהודים אחרים וילכו לחפש את האבירים. כעבר יומים מצאו את הנערה במרחק שלש וירסטאות מינובה בין שרשי ערבות. פניה נאכלו עיי הבלבים, רק נפח נשאר. מקן עור שני ימים מצאו את האחים רובינשטיין בהורשה בבור מקבה ערבות. שניהם שכבו חבוקים יחד. אבירים ספרו, כי עז את האחים עניים קשום ומרים כל כך, עד שבלכובצים אחרים אמרו, כי אסור לענות ככה אנשים.

באותו הזמן, בתחלת חרש מניא, נכנסו הבלכובצים אל הבפר קווצקה-הז'ליה. שדרו מן היהודים כל מה שהיה להם ואת הנשים עני. והנה נתקרבו הבולשביקים.

או נכנסו הבלבובצים אל ליבישי. אחר כך יצאו הבולשביקים מקוביצקה וזוליה והבלבובצים שבו. הם תפסו את הסנדלר יעקב סורצוק, הוציאוהו אל אמצע הכפר וימיתוהו ואת אשתו ברינדיל, שלפני ימים אחדים ילדה ילד, ענו 10 הילים זה אחר זה.

בחדש אלול התחילה ההתקפה החזקה על הבולשביקים. הם ננפו לפני הפולנים אצל רשיו והחלו להבזי על כל החיות, והבלבובצים, עוריהם של הפולנים, שהיו מקודם במצב של נסיגה, התחילו גם הם לוחצים את הבולשביקים ומדריכים אותם מנחה. הם הגיעו עד קמין-קשירק. שם עשו ביהודים הרג רב. שרפו אנשים חיים. ספרו מעשים נוראים על הטבח שהבינו שם ליהודים, אבל הפרטים אינם ידועים לי. מקמין-קשירק באו אל הכפר פינינה, כעשרים וירסטאות מקמין-קשירק, הרגו בו 13 יהודים. ידועים לי רק שמות שנים מהם: כולימא וצורטוק. כולימא שב לפני איזה זמן לפינינה מאמיריקה. הבלבובצים תפשוהו וידרשו ממנו דולרים. ענתו והביאו באכזריות כמה עד שנטרפה דעתו עליו. הם הרפו ממנו, אבל הוא לא רצה לסור ממעניו. הלך אחריהם הלוך וצעוק. לקהוהו המרצחים, השליכוהו אל בור ויקברוהו חיים. וצורטוק, אשה בת 70, חללה כמה וכמה פעמים והיא מתה תחת מעניה. כל הנשים והנערות טמאו. בתים אחדים נהרסו לנמרי, הפשו כסף וזהב בתטורים, בקירות ותחת הרצפה. היהודים נמלטו ויהחבאו ביערים ובבצות (בפינינה היו 83 משפחות יהודיות). ממחרת נהרגו עוד שני יהודים, יודיל רובכא בן 36 ואשת השוחט אבא בקרמן. בת 40. רובכא התחבא בבצת יחד עם שאר היהודים, והנה נמלך לבא אל פינינה לראות מה נהיתה שם. היהודים שהתחבאו אתו לא נתנו להלכת, אפס כי הוא לא שמע להם. בלכתו אל הכפר, פגשוהו בלבובצים, ירו אליו וימיתוהו. אשת בקרמן התחבאה בערמת שחת בקרבת המקום ההוא. כשמעה את קול היריה, הוציאה את האשה מן השחת. הרגישו בה המרצחים וימיתו גם אותה.

מפינינה באו אל הכפר דרבוק. 19 וירסטאות מפינינה. דרבוק ישבו 31 משפחות של יהודים. שם הרגו 4 יהודים: משה פֶּרְצוק, ונג בן 70, יוסף ליוֹבִינֶר בן 75, סומא שתי עיניו, את אשתו בת 70, ועוד יהודי אחד, שמו אינו ידוע לי. שאר היהודים נסו ויתחבאו בבצות. היו שם שני שבועות.

באותו הזמן באו הבלבובצים אל ביכוב מתוו ליבישי. שם היו 16 משפחות יהודים. בכפר הזה הרגו את שמריהו בלומברג בן 60 ואת בנו יוסף בן 30. בכפר הקרוב ציר, בו היו 25 משפחות יהודיות, הרגו את חתנו של יונה פישבין, בן 30. וכך היה הרב: היהודים, יושבי ציר, בשמעם, כי הבלבובצים מתקרבים, עזבו את בתיהם ויתחבאו בבצות. חתנו של פישבין התחבא בבית אבר. הבלבובצים מצאוהו, לקחו אותו אל הבצת ויצוהו לקרא בשמותיהם של היהודים יושבי ציר. הוא היה אנוס למלא את פקודתם. אולם היהודים הבינו את הערמה ולא עשו. או ירו אליו הבלבובצים וימיתוהו.

בשבת טובה לפנות בקר נכנסו הבלבובצים אל לויביו בפעם השנית (הפעם הראשונה היתה בחדש מניא). שם לן יליון בולשביקים בן 800 איש, אשר באו להתם לתקן את הנשרים. מכפר הבלבובצים היה רק 70 נפש. הבולשביקים נכחלו וינחו

את נשקם וכלם הלכו בשבי. אז שמו הבלכובצים פניהם אל היהודים. נכנסו אל בית ברוך שטיינר תופר פרוות, בן 38, תפשוטי, הוציאוהו התוצה ועל מפתן הבית המיתות. נכנסו אל בית אחר. שם נרו יואל הלמן ויקותיאל פלצוק עם משפחותיהם. הרגו את הלמן ואת בתו. נערה בת 18, ואת פלצוק ושמאאל בנו, בן 19. ברחוב פגשו את קופל איזנברג בן 22, דרשו ממנו כסף, הוא נתן להם 800 רובלים, שהיו בכיסו, את הכסף לקחו ואותו המיתו. הם לקחו מן הכפר 3 יהודים לנה: את הבקר, אשר נולד מן היהודים, והם: ישעיה שליפמן בן 35, אחיו וולף בן 25 ויוסף דודינק, נער בן 16, בן יחיד לאבותיו. בדרך הרגו את שלשתם.

בלניזן הבולשביקים, אשר לקחו בשבי, נמצאו יהודים אחדים. את כלם המיתו. ביניהם היה צעיר אחד מפונסק, שם משפחתו שמיר. הוא כחש, אמר, כי הוא נוצרי. בדרוקה וימיתוהו.

ככפר סוצ'ה, הסמוך לליבישי, תלו את חיים סודצ'וק, זקן בן 75.

פרק חמשים

האלמנה חשה רחל עפלביום מכפר ליובני ספרה לי לאמר: משפחתי נרשה בשעת המלחמה מליובני אל פולניה. שם מת אישי ואני נשארת אלמנה עניה עם 8 ילדים. חיינו היו קשים מאד, סבלנו גם רעב, גם קור וכל מיני עניים ויסורים. קבלתי את הכל באהבה. „לא טובים אנו מכל היהודים“, הודיתי לה, כי כלנו נשארו בחיים.

בחדש אלול נפלה שיחה בכפר, כי גזירות של בלכובצים הילכות ומתקרבות אלינו. ספרו, כי הבלכובצים הם קטלנים אכזרים, לוקחים את הנפש עם הרכוש. אספתי את מעט „הדלות“ שלי וטמנתי באדמה, לחי אני לא דאגתי, חרדתי רק לחיי ילדי הקטנים ולכבוד של בתי הבכירה בת 20. היא פסקה ללון בבית, היתה לנה בבית אבר אחד מבירנו.

בליל שבת טובה נשמעו ריחות אצל הכפר: הבולשביקים נלחמו עם הבלכובצים. בבית הייתי רק אני עם שבעת ילדי הקטנים. בתי לנה בבית האבר. כל הלילה לא עצמתי את עיני, שמרתי את הילדים, לפנות בקר עיפתי מאד. תמכתי את ראשי על השלחן ונמנמנתי. פתאום הקיצוטי לקול איש אחד, שקלל ב„אמא“, הילדים הקיצו וינטפו. ילדה אחת בת 13 ירדה אל באר, שמימיה נשתו. מצאה שם נער אחד, אשר קדם לדרת אל הבאר להתחבא. בתי השנית, ילדה בת 11, הלכה הלך ובכה. שמע הנער בכאר את בכית ויאמר אל בתי: הנה אחותך בוכיה, צריך להכניס אותה אלינו. היא מאנה. אמרה: אם נצא לרנע מן הבאר, יתנפלו עלינו ויהרגונו. הילדה נסה אל הכפר חוששין, הסמוך לליובני. להם נסו עוד ילדות אחדות. האכזרות רחמו עליהן, ותאספון אל ביתן. עוד שתי ילדות שלי התחבאו על עלית גג של בית אבר אחר, שם ישבו שעות אחדות. כאשר פחדו פן יגלה האבר לבלכובצים את מחבואן, ירדו, לבשו „נויית“ ותכרחהנה גם הן לחושטשין. לשם נמלץ גם בני, יעקב

בן 15. נשארו אצלי רק שני ילדי הקטנים. הבלבובצים לא עשו לע כלום. קללו, הרפו ויצאו.

בצהרים לבשתי גם אני, גוייתי, לקחתי את שני ילדי והלכתי למצא לי מחבוא. האברות לא נתנו להכנס אל ביתן. הורתי לביתי. איה שאר ילדי לא ידעתי. לא היתה לי אפשרות ללכת לבקש אותם. עם דמדומי הערב יצאה ילדתי מן הבאר ונכנסה אל הבית. שמחתי מאוד לקראתה. שאלתי: אפשר היא יודעת איה שאר הילדים. היא לא ידעה. ישבה קצת אצלי ואחר התעטפה בנלימת אכרה ותלך ללון בבית אכר. נשארת עם שני הפעוטות. ישבתי ובכיתי בלחש. לבי נטבר בקרבי. יותר מכל דאגתי לבתי הבכירה. מי יודע מה אירע לה. שני הפעוטות שאלו אותי: "אמא, למה תבכי?" התחילו בוכים גם הם. סתמתי את פיהם בכפות ידי. יראתי פן ישמע קול בכים בחוץ. חשבתי, כי אבה בשען. רציתי ללכת לחפש את ילדי, אבל לא יכולתי לעזוב את הפעוטות.

עבר הלילה. כמעט שהאיר הבקר נכנסו שני בלבובצים. על שכמם רוכבים ובידיהם הרבות. "איה בעלך?" קראו. הוא מת, עניתי. לא האמינו. אמרו, כי הוא מתהבא. התחילו להכותני. והילדים צורחים מר ומתפודים. אחוז בהם המרצחים ורצו לשחט אותם. הוצאתי את הילדים מידיהם, לקחתים על ורועותי ואמצתי אל לבי. חשכתי, כי לבי יחפקע, עוד מעט ואמות, והמרצחים מוסיפים להכותני ודורשים, כי אמר להם איה בעלי. לקול צעקותינו נכנסה האכרה, בעלת הבית, ותשבע למרצחים, כי אלמנה אנכי, או הרפו ממני. שרדו כל מה שהיה בבית, מצאו גם את, "אוצרי" שבמנתי באדמה, לקחוהו וילכו.

המחשבה המרה איה ילדי לא נתנה לי מנוחה. יראתי לצאת החוצה לשאל עליהם את האברים. בכפר היתה מהומה, נשמעו צהלות הבלבובצים וצעקות היתורים הקוראים לעזרה. "מי יודע אם לא אחד מבני הוא בין הצועקים האלה?" או היו כבר בכפר שמונת קרבנות: יואל הלמן ובתו רחל. יואל ברית מביתו ונדרג בחצרי. את בתו טמאו ואחר כך המיתוה. הרגו גם אב יחד עם בנו, שנמלטו לליוביו ממקום אחר, ועוד אברך אחד, שגם הוא נמלט לליוביו להציל את נפשו וימצא כאן את מותו. מאב אחד לקחו את שני בניו, שם האחד ישעיה ושם השני וולף לנהג את הבקר, שנולדו מן היהודים. הם לא חזרו. אחים מצאום דרונים. כך ארע עוד לצעיר אחד, יוסף שמו, בן יחיד לאבותיו, גם אותו הבריתו לנהג את הבקר ובדרך הרנוהו. בליובו היו 23 משפחות של יהודים וכלם נשרו, הם נשארו בעירום ובחשך כל האברים הראו לבלבובצים את המקומות, שבהם נגזרו היהודים את רכושם ויחלקו אתם את השלל. כיצד עבר עלי היום ההוא איני יודעת. מותי פסק מעבור. הייתי כשקועה בתרדמה. כבי שני הפעוטות הרגיוני. הייתי נכונה לחנק אותם. בערב שבת רוחי קצת יצאתי לחפש את ילדי. שאלתי את האברים, אפשר ראו את ילדי ואת בתי, אולם לא הצלחתי לקבל מהם תשובה ברורה. לקחתי את הילדים על ורועותי והלכתי לבוא לינובה. כחי עובני ורגלי כנרו בי. פעם בפעם ישבתי על האדמה הקרה והלחח לנות. אולם תיכף התנשאתי והלכתי תלאה. דרגשתי, כי עוד מעט אפול לבלי קום עוד, אבל היספתי ללכת. הראגה לשני הפעוטות הוסיפה לי כח. הסתתי כבר את

דעתי משאר הילדים, כל חפצי היה להציל את השנים האלה, שארית הפליטה של משפחתי. ידי חלטו, כמו נטל עופרת הוצק בהן. יראתי פן תשמטנה ורועותי והילדים יפלו לארץ. הרכבתי אותם על כתפי אחד מזה ואחד מזה, צויתים להאחו בראשי ואני התוקתי ברנליהם והמשכתי את דרכי. הקור חזק, נשם התחיל מטפטף, אני לא הרגשתי את הקור, הם היה לי, חם מאד, אבל הילדים רעדו והתכוונו, „אמאינא, קר“, „אמאינא, קר“, רמעות נתלו בעיני. דברי הילדים פצעו את לבי. מה לעשות?

והנה חבר בלכובצים לקראתי, כמו מן הארמה צנו, „יהודיה, עמדי!“ עמדתי. אחד כונן אלי את רובהו. הייתי כמאובנה, הנה רגעי חיי האחרונים. „אמאינא, אמאינא“ נא! התחילו הילדים קוראים בקול גדול! „אמאינא! אמאינא!“ ומן החורשה הסמוכה נשמע שוב „אמאינא“, „אמאינא“, והקול חזק מאד. מובטחני, כי קול היתומים הקטנים בקע רקיעים ויגיע עד לפני כסא הכבוד. ובראשי כמו הולמים בפטיש, הוא סהרהר והעינים הולכות וככות, נדמה לי, כי אישי המת עטוף תכריכים עומד למולי: הוא בא להציל את יתומיו הקטנים. כל זה ארך רק שנים, שלשה רגעים.

רואה אני והנה הוריד המרצה את רובהו, „לבי, יהודיה, אחרינו“. עשיתי כאשר צויתי. בדרך התחילו חוקרים אותי מאין אני באה ואנה אני הולכת, אם יש בליביו יהודים עשירים ועוד ועוד. לאן הם הולכים לא ידעתי, יראתי גם לשאל אותם. נגרדתי אחריהם ורגלי כושלות, לא אוכל כבר לשאת אותן. „אבי יתומים, חוקני“.

בחצי הלילה באנו אל כפר. הם נכנסו אל בתי האכרים ואני עם הילדים הצטמצמנו ברפז. השתטחתי על הקרקע ושני הילדים מימיני ומשמאלי. רעבים היו יתומי האומללים, אבל לא בקשו אכל. התננשו ונלחצו אלי, שמו את ראשיהם הקטנים בחיקי וצפצפו בקול נחנק מרמעות „אמאינא“, „אמאינא“ ואני, — לבי נמוג בקרבי, מלטפת אני את גולגולתי, מהבכת ומנשקת אותם ובוכה בלחש, בלחש, והלב—עוד מעט והתפוצץ. מובטחני, כי מלאכי השרת העלו את דמעותי ואת צפצופם של היתומים עד לפני הדום רגלי השכינה וצלו של אישי המת עמד על ידנו והגין עלינו.

באשמורת הבקר יצאו הבלכובצים לדרך ואני עם ילדי אחריהם. רגלי כבר בצקו. קשה לי להגיע אותן והם מאיצים בי ללכת אחריהם ולבלתי החשל. „לאן הם מובילים אותי ומה הם רוצים לעשות אתי?“ שני ימים הוליכוני אחריהם. עברנו בכפרים רבים. את רעבוננו שברנו בפת לחם קבר, שנתנו לנו האכרים. הילדים קבלו לפעמים מעט חלב חמוץ. ביום השלישי באנו אל יטובה, שם הרפו ממני. ביטובה מצאתי את כל ילדי. כלם באו לשם להפש אותי. רבת שבעה נפשם עניים קשים בשלשת הימים האלה, אבל נשארו בחיים.

ובתי הנדולה? מוטב שלא תשאל. היא שתתה את כוס התרעלה עד תומה. כבר שאלתי ברופאים רבים ומזור אין לה. אוי ואבוי לאמא.

המספרת נשתתקה. איזה פצע נורא נשתר בלבה והתחיל שותת דם. היא כסתה את פניה בכפות ידיה ותת הצדה ומשם עלה כאזני קול בכי נחנק, בכי אם רחמינה מבכה את בתה האומללה והדוויה.

פרק המשים ואחד

עבודת הטפול בפליטים היחה קשה מאד. מספרם עלה לאלף ומאתים. מהם היו מרחנים, עֲצֻבִים וְתַקְעִים, אי אפשר היה למלא את כל דרישותיהם. המצב הסניטרי בבתיים, אשר בהם ישבו, היה רע מאד. צריך היה להלחם בהם בגלל אי-הנקיון, ימי ההדף באו וקרנש מחסור בבגדים, בלבנים ובנעלים בשבילם. הניזונת המרכזי שלה אמנם כמות גדולה של מלבושים ונעלים, אבל אין הקומץ משיע. ולמרבה הצרה התחילו האמצעים שהיה הניזונת נותן בשביל הפליטים פוהתים והולכים. וזה הדבר.

אחרי אשר שבה כמעט המנוחה בעירות אשר בסביבות פינסק, נוסד בכל אחת מהן "קומיטט אמריקאי". והקומיטטים הללו נוסדו יחד ויפתחו בפינסק קומיטט מרכזי, שנקרא בשם "קומיטט מחוזאי". וכך היו בעיר שני קומיטטים, עירוני ומחוזאי. מלבד זאת היה בעיר סניף הניזונת המרכזי שבפולניה. בסניף הזה היה משכן כבודו של פקיד הניזונת, או כמו שקראו לו "צירי", דָּלָנֶט בלעז. שעל פיו ישק כל מעשה העזרה. ומזכיר היה לו "צירי" הזה ופקידים ולבלרים ועוזרים סתם. ואוטומוביל עם נהג היה מוכן תמיד לשרותו. ופקידים, ומפקחים, ומנהלים, ואמרכלים וסגנים וסגני סגנים היו באים פעם בפעם מן הניזונת המרכזי שבוורשו. לשם מה? בודאי כך צריך להיות. ולא ברכבת היו כל האדונים הללו באים, אלא באוטומובילים. לשם מה? למען הרבות בהוצאות. וה"צירי" שבפינסק היה גם הוא מטריח את עצמו מוזמן לזמן ומתרוצץ באוטומוביל, מעוטי דמעוטי לבקר בעירות אשר בסביבה, ורובא דרובא לשם טיול תענוגים, לברו או עם בנות החן, שהספיק להתודע אליהן או שהספיקו להתודע אליו. ויהי "הַפְּרֶסְקִי" גדול, הטאון והרעש מרובים. וההוצאות? אל תשאלו. אמריקא היא ארץ שעפרה זהב והדולרים בה, כשקמים אשר בשפלה לרובי, ו"הצירים" של הניזונת, אשר עובו את אמריקא, נן העדן התחתון, ויבאו אל פולניה, ארץ המאפליה, הלא לא להתענות באו, הם צריכים לראות את עולמם בתייהם. הפרעות, השחיטות וההריגות, אשר נתספו בהן אתיהם, הלא מרת הדין נותנת, שהן צריכות לשמש מכשיר לתענוגים לעומדים אצל ההנה של העזרה. צריך להשתמש בשעת הבושר. מי יודע מתי ישנו מאורעות דמים כאלה? "חטוף ואכל, חטוף ושתה" וזה חטפו ואכלו, הטפו ושחו. חשבו ומצאו, כי שני שלישים מכספי הניזונת יצאו על המנגנון של העזרה ורק שליש אחד על העזרה נופה. ועל השליש הזה רבו הקופצים. כאשר אמרתי, היו בעיר שני קומיטטים, עירוני ומחוזאי, ובין שני הקומיטטים האלה קמו חבוכים ומדנים. כל אחד דרש מן הקופה מנה אחת אפים. "עניי העירות מרובים", התלהב הקומיטט המחוזאי, "הם סבלו יותר מן הפורעניות, הם דוויים, סחופים ומרודים, וזכות יתרה להם לקבל מקופת הניזונת ששים או גם שבעים אחוזים". שקרי, צעק הקומיטט העירוני. "עניי העיר רבים ועצומים מעניי העירות, הם סבלו יותר, התדלדלו למדי, וגם צרכיהם מרובים יותר. רמת החיים בעיר יותר גבוהה. פרעות והריגות היו גם בעיר. הקופה מפרנסת את פליטי העירות, מוציאה עליהם

סכומים מרובים ואת הסכומים הללו צריך לנכות מן התקציב של הקומוניסט המחזאי וכו' וכו', ולטענות ותביעות אין קצה, והציר של הסניף הפיסקאי מתבלבל, אינו יודע כיצד להכריע. למה האנשים הללו ממררים את חייו ושוללים את מנוחתו? ועל הכסף של הנוניט נמצאו עוד בעלינים: מחזיקי בתי הספר העממיים באו גם הם לחבע את חלקם. והם דורשים לא רק כסף, אלא גם מכולת ומלבושים. הנוניט היה מהלק לאוכלוסין העניים גם מכולת: קמה חטים אמריקאי משופרי דשופרי, שמן מובחר, אורז, חלב משומר, בשר שמורים וכדומה, גם הלכשה: הליפות, מעילים, שמיכות, לבנים, נרבים ונעלים, וצריך לקבל מכל הטוב הזה בשביל התלמידים, ודרך אגב גם בשביל עצמם. "הבונד", המתנגד היותר גדול ל"כללי-ישראל", שכח פתאום את תורתו והתחיל תובע בחזקה ובחוצפה מכסף הנוניט. מן המכולת ומן ההלבשה. "כללי-ישראל" טרפה, אבל כספו, מקלתו והלבשתו כשר. ראו זאת פועיץ ויפלו על המציאה, קמו ויאספו להם מספר ילדים וילדות ובן לילה צין בית ספר חדש בעיר. ויבאו מחזיקי "בית הספר החדש", מנהליו ומוריו ויתנוצצו לפני הנוניט ויאמרו: בית ספר לנו, תנו כסף, תנו מכולת, תנו בגדים ונעלים. צרו בזה שתי ארנובות כאחת: התיינה משרות ל"חברים" ותהיה מכולת, הלבשה והנעלה בשביל התלמידים ובשביל עצמם.

וציץ, שהיתה להם זכות יתרה על כספו של "כללי-ישראל", על אחת כמה וכמה שהם צריכים לקבל מכל אלה בשביל בית הספר שלהם. וכל אלה התאגדו ותהי להם חיות מאוחדה כלפי הסניף של הנוניט. וכלם לא פסקו מלצעק "הב, הב", והוצפה כלפי שמיא מהניי, מלא ציר הסניף את דרישתם בין בכסף, בין במכולת ובין בהלבשה והנעלה. ויאכלו המורים, המנהלים וכל המקורבים אליהם מן המכולת, שנתנה בשביל התלמידים, וישבעו וגם מן ההלבשה והנעלה לא משבו את ידם. שמחה וישון.

"הבונד" עוד הרחיק ללכת. הוא רצה לפתח גם "בית יתומים" מיוחד. ובאמת מי ראוי והגון לחנך את היתומים, שאבותיהם מתו מות קדושים, יותר ממנו? אלא מכיון שקצרה ידו לעשות זאת, הערים לתפש אתה משני בתי היתומים שהיו בעיר. מה עשה? עמד והבנים "חברים" אחדים שלו אל הנהלת "בית יתומים" אחד. "החברים" רוצים לעורר להנהלה? מי יוכל להתנגד לזה? ומכיון שנכנסו "החברים" אל הנהלה, התחילו מקנטרים באופן שיטתי את שאר חברי הנהלה מן ה"ציונים הכלליים", מ"צעירי ציון" ומן הבלתי מפלתיים ולהעליב אותם פעם בפעם. הנעלבים הדלו מבקר את הישיבות. או קמו והבריו, כי "בית היתומים" הזה שלהם הוא, "בית יתומים של הבונד". לא היו ימים מועטים ו"החברים" החלו להנהיג ב"בית היתומים", שלהם את סדריהם. גילים היו היתומים להתפלל במנין יום, יום ולומר קדיש ביום מותם של אביהם או אמם, קם "הבונד" ובטל את התפלה. אסרו על הילדים להוציא מלה עברית מפיהם ולשיר את השירים העבריים, שלמדו בביה"ס ושהיו שגורים על פיהם. אסרו עליהם לבקר ב"תלמוד התורה" ובביה"ס מיוחדים של ציץ. שלמדו בהם מקודם, ויכריחום להכנס אל ביה"ס שלהם, כלומר של "הבונד". השליכו שקוצים באוני היתומים הקטנים על תורת ישראל. דברו דברי נאצה על

ארון הקדש, שנמצא בחדר התפלה של "בית היתומים", הכל עפ"י תורת ההפקרות של "אמר נבל אין אלקים. את הילדים, שלא רצו לקבל את התורה החדשה. סגרו בחדר לכל היום והרעילו אותם. "דיקטטורה של הפרולטריון". הגיע הרבר לירי כך, שבבקר כהיר אחד השכימו היתומים עם שחר ויעזבו את הבית ויבואו אל "בית היתומים" השני בבקשה שיתנו להם מחסה בו. הקיצו המשיגה והמנהל של "בית היתומים" של "הבונדי" בבקר והנה הבית ריק, נפוצו הצאן! קמה מהומה. "החברים" כלם "קמו על רגליהם", בלעם הוצא מפיחם! הצאן איננה והצמר מאין יבוא? התחילה סדרה של איזמים והפחדות: "החברים" יתנפלו על "בית היתומים", אם יעזו לאסוף את המורדים, ויפרעו בו פרעות, ולמנהל ולכל הציונים יראו את נחת זרועם! מובן, שבוו וילענו ל"בונדאים" ולאיומיהם, והיתומים אפפו אל "בית היתומים" השני. מה עשה "הבונדי"? קם והתרים את כל מה שהיה בבית היתומים. שליו: קמח חטים, קמח שפון, סכר, גריסין, שמן, שעועית, ארני, בר, מטות, שמיכות ועלים. שדרו גם את הספריה של הילדים וצעצועיהם. שבע עגלות טעונות הוציא "הבונדי" מבית היתומים, והגיוונט המרכזי ראה און ולא התבונן.

ויותר משמאלותם של "החברים" גדלו היוצפתם ועזותם, אלמותם ו"בריונותם". נשכחו ההגיון ומדת הצדק והיושר. הכל בשבילים ובשביל "המוסדות" שלהם. אי אפשר היה לעמד בפניהם. את השרץ התאמצו לטהר בקין טעמים, ידעו את האמת והתכונו למרוד בה ולטשטש אותה. ופחדם נפל על "ציר" הגיונטי, הוא פשוט ירא מפניהם. ולא עוד אלא גם "הצירים", שהיו באים מן המרכז, יראו מהם ויכנעו מלפניהם. ידעו "הצירים" ההם, כי קופה של שרצים תלויה להם מפנים ומאחור ונוהרו מבוא בריב עם עוי הפנים הללו. פן יקומו לחטט במעשיהם, שההסתר יפה להם, ולכן מלאו את תביעותיהם. היה מעשה ואל פינסק בא ציר הגיוני דיר לוי לבקר את מעשה העזרה של הסניף הפינסקי, ולוי זה היה דוקא איש ישר ובעל רוח נקייה, ובהודע לו מעשיהם של השמאלים, הרחיק אותם מן הקומיטט העירוני וימסר את עניניו לשאר החברים מן הציונים והבלתי מפלגתיים, אולם כמעט שנפע הדיר לוי, התחילו המורהקים לבא אל ישיבות הקומיטט ולהפריע את העבודה, ולא עוד אלא קמו ותלו מנעולים משלהם על מחסני המזון והמלבושים, וכך תפשו שוב את הכל בידיהם.

ומכיון שמספר "הסחבים" מקופת הגיוניט היה רב, לכן התחילו קודם כל לקפח את חמיתם של הפליטים, ומצבם נעשה קשה. ואז החלט להתור אותם אל ניהם במושבותיהם הקודמים. עפ"י השתדלויות נמכרו לי למטרה זו המשים אלה מרק. ואז התחיל משלוח הפליטים שְׁפָרוֹת, שְׁפָרוֹת אל מולדתם. הרבר הזה ארך כחדש, ובסוף ארר נסגרה מחלקת העזרה לפליטים. ומכיון שהפולנים השתלטו כבר בעיר בתוקף והסדרים הושבו על מכונם, לכן שבתי אל משרתי בעיריה.

אם בתקופה הראשונה, לפני הכנס הבולשביקים אל פינסק, היתה עבודת ההגנה בעיריה על האינטרסים של היהודים קשה, הנה עכשיו קשתה שבעתים. הפולנים כבר כרתו ברית שלום עם הבולשביקים ויראו את עצמם אדונים ושליטים בכל חבל הפסר. המעצמות הגדולות משכו להם חסר על אשר הצליחו לשבר את

נאון עוזם של הבולשביקים ולידות את קרנותיהם, ולכן אשרו את שלטונם בכל המקומות אשר בכשו, ובשביל זה התחילה נושבת רוח שהצנית וגאווה לאומית קיצונית בכל פולניה. האַנְדְּקִים (הלאומיים הקיצוניים) תפשו את השלטון ביריהם. את הפקידים הליברליים המעטים שהיו בארץ, הרחיקו מן השלטון, החליפו אותם בפקידים ההונים על דגלם הם, והשנאה לישראל גדלה מאד. התאמצו להצר את צעריהם ולהשפילם. ואז מונה לסטרוטמא (מעין שר הפלך) בפּינסק אַנְדֵּק מובהק, שהתחיל להציק ליהודים בכל אשר יכול. הוא הביט בעין ועם על העיריה בגלל המספר הרב של היהודים במועצה, וביחוד עַן אותי, מפני שאני לקחתי חלק רב בגלוי אשמתי של השלטון הפולני בהריגת 35 היהודים והפרתי את עצת המלאכות. שפנתה אל הסיום בבקשה לספק את פּינסק לפולניה. הוא חשב אותי לשונא פולניה, וכך גם התבטא לפני יהודים אחרים. האנדרק הזה התייחס בשנאה גם לראש העיריה על ישרו כלפי היהודים ויקומם כנגדו את האלמנטים הפולנים, שהיו שונאי ישראל מושבעים.

והנה בתחלת שנת 1921 התקבל בעיריה מכתב מאת הסטרוטמא, כי הוא אוסר עלי לעבד בעיריה. זה היה נגד החוק. אין כל רשות לסטרוטמא לפטר מן העיריה איש שנבחר מאת האוכלוסין, ולכן לא שם ראש העיריה לב לזה, וגם העלים ממני את דבר המכתב, אולם במקרה נודע לי הרבר ולכן הדלתי מבקר בעיריה, וכלבי ברכתי ברוך שפטרני. ראש העיריה פנה אלי במכתב ויבקשני, שאמשיך לעבד בעיריה, אפס כי אני לא נעתרתי לו. זה כבר רצייתי להמיש את צוארי מן העול הזה, ומה גם שהסטרוטמא שלח להודיע לי, כי אם אוסיף לעבד בעיריה, יגרשני מן העיר באורח אדמיניסטרטיבי. וכך נפטרתי מן העיריה.

רצייתי לשוב להוראה, אולם ההסתדרות הציונית התחילה מפצירה בי, שאקבל על עצמי את הנהלת בית הספר למלאכה שבעיר.

בית הספר הזה נוסד לפני כארבעים שנה ע"י יק"א. ביסודו השתתף הצבור היהודי הפּינסקאי בסכומים די גדולים. גם בכלכלתו של בית הספר לקח חלק הצביר היהודי ע"י תרומות חברים וגם ע"י תקציב שנתי מקופת מכס הבשר. ביה"ס היה בבית גדול בן שתי קומות. למדו בו מסגרות ונפחות. לאט, לאט התפתח בית הספר והעמיד תלמידים רבים. לפני הכנס הגרמנים אל פּינסק הוצאו ממנו בפקודת הממשלה הרוסית כל המכונות והמכשירים ויובלו לדרום רוסיה. הגרמנים הפכו את הבית לאורות סוכים. הרסו את התקרה, שברו ועקרו את הדלתות והחלונות, הרסו גם את הכתלים הפנימיים. אחרי צאתם של הגרמנים ושלטון קבוע לא היה בעיר, התחילו הנוצרים, שגרו בקרבנות, להרס קיר אחר חיצוני, וה"בונדי" החל לפחם ממנו לבנים לִבְדֵּק בית הספר שלו. וכן היתה צפייה לבית מפלת והרס גמור. הציונים עמדו על הקלקלה הזאת ויחליטו להציל אותו. אספו בין החברים כשבעת אלפים רובלים ויתקנו את הבית: הקימו את הריסותיו. הציבו את דלתיו ואת חלונותיו וישיבוהו לקדמותו. קנו גם מספר מכונות ומכשירים ויפתחו את בית הספר. מאז התחיל הבית משמש מרכז ציוני. בתי המלאכה היו בקומה התחתונה, ובקומה השניה היו לשבת, ההסתדרות הציונית. לשבת "קרן הקימת", לשבת "קרן היסוד", "המשרד הארץ-ישראלי" וסניף "תרבות". היה בו גם אולם גדול לאספות ולהרצאות. קנאו "הבונדאים" בציונים והתחילו

מחפשים כל מיני החבולות להוציא את הבית מידי הציונים. מלבד זה היו עיני בית הספר בכלל ינעים. הוא טקע בחובות רבים וחפרו עוד מכונות נחוצות. צריך היה לחלצו מן המצר והמבשלה הזאת נתנה תחת ידי. לאט, לאט שפר המצב, סלקו החובות גם נקנו מכונות חדשות ובית הספר התבסס, ההתקפות מצד הבונדאים הושבו אחור ועצתם סכלה, מלבד מלאכה למדו בבית הספר גם למודים כלליים: עברית, אפסר הקדש, פולנית, טבע וחשבון. שפת ההוראה, מלבד בפולנית, היתה עברית. אפסר לומר, כי זה היה בית ספר למלאכה היחיד בנלות, שנשמע בו צלצול השפה העברית מפי התלמידים, ואשר רוח התחיה הלאומית מלאה אותי ותפקה בו בעיו. הדבר הזה היה למורת רוח לבא כח יקיא, שהתחילה לחמך בבית הספר. הוא מצא, כי למוד השפה העברית מיותר הוא בבית ספר למלאכה, ועל אחת כמה וכמה למודי טבע וחשבון בעברית. מלבד זה לא יכול נטוא, כי המשרדים הציוניים נמצאים בבית, והתחיל לאים, כי יפסיקו את התמיכה לבית הספר. אם לא נבטל את למוד השפה העברית ולא נוציא מן הבית את המשרדים הציוניים. אפס כי כל ההתקפות האלה נפצו אל סלע המרץ והעמידה עליהם שטר של ההנהלה. בית הספר נשאר כלו ברשות ההסתדרות הציונית. רוח הלאומיות פעמה בו בכל תוקף, והבית הוסיף לשמש מרכז של העבודה הציונית בכל הקפה.

אחרי הפסקה ארוכה של שנים אחדות, שהיו היו תלונים בלי לחלוצות של אידיאל לאומי, שבו אלי ימי זוהר ועונן רוחני, ימי עבודה לאומית רכה וענפה. טבלתי ממש בפלני חיים אידיאליים, חיי נשמות, מאז הבקר עד אשמורה בלילה. שנות האושר הן משנת תר"פ עד סוף שנת תרפ"ד, שאז זכיתי לעלות לארץ-ישראל לחונן את עפרה ולראות בבנינה, לא תשכחנה מלבי עד כוא חליפתי.

מלבד העבודה בהסתדרות הציונית, בקרן היסודי, בקרן קימת, בסניף "תרבות" ובהוצאות ציוניות מפרק לפרק, קבלתי על עצמי בתחלת תרפ"ב את הנהלת "המשרד הארץ-ישראלי המתווך", שנפתח אז בפינסק*. השאיפה לעלות לארץ-ישראל נברה אז מאד בין אחינו. הכל רצו לעלות. הכל, לרבות גם אלה אשר עמרו עד הימים ההם רחוק מן הציונות ומן הציונים. השאיפה הזאת לא היתה כלה קדש. רצו לעלות אנשים, אשר מצבם החמרי התמוטט, ויקו, כי בארץ-ישראל יוכלו למצא להם פרנסה טובה וקלה. שאפו לעלות צעירים, שמורא המקרא לצבא עלה על ראשם. היו גם כאלה, אשר סבלו מאד בימי הפרעות והשחיתות בתגרת ידם של הפולנים והבלטובצים וחפצו לנחם, אל אשר תשאו עיניהם, ומכיון ששערי "ארץ הדולרים" נסגרו לפניהם בשבעה בריחים, ושמועה שמעו, כי בארץ-ישראל יש שבר, לכן השתוקקו לעלות אליה. כלם נהפכו פתאום לציונים: קנו שקלים, תרמו גם מעט ל"קרן היסודי" והיו מבקרים את ההוצאות הציוניות. "גרי אריות".

ויום, יום מן הבקר עד אשמורה בלילה היו צרים עלי: הבה סרטיפיקטים, תן לנו אפשרות לעלות. מדריכים אותי מנוחה. מה לעשות את ההמון הרב הזה? * יורשה נא לי להעיר, כי בעד עבודתי הלאומית בין בקרן היסודי, בין בקרן הקימת, בין בסניף "תרבות" ובין במשרד "ארץ-ישראלי" לא קבלתי שום שכר. הן כלן היו עבודות מתנה. לא נהניתי מהן אפילו באצבע קטנה.

מספר הסרטיפיקטים, שהמשרד הארצי המרכזי בפולניה מסר בשביל פינסק והמחוז, מונבל מאד, לא למעלה מחמשים, והדרשים—מאות. אני מסביר לצובאים עלי, כי אין לי כל אפשרות למלא את רצון כלם, כי ארץ-ישראל דורשת אנשים הנכונים לסבל ולהתענות ומן ידוע בארץ עד אשר יבואו אל המנוחה, וצריך לבחור את היותר מתאימים, והם אינם רוצים לדעת זאת. אכזר אתה! — הם אומרים, — אינך ניתן ליהודים לעלות, סוגר אתה את שערי הארץ. ויש שמתנפלים עלי בחרפות וגם באיומים: כלילה יארבו לי ויהרגוני. אובר עצות אני. גם נוצרים באים לבקש סרטיפיקטים: חולים הם והרופאים יעצום לנסע לפלשתינה לשם רפואה. אין מוצא. למה קבלתי עלי את הנהלת המשרד הזה?

הרבה אפיוורים מענינים יש לספר על הימים ההם, על תכונות נפשם של אותם „הציונים החדשים“, שרצו לעלות לארץ-ישראל, על ערמומיותיהם והתחכמיותיהם * , אלא שזה לא מעניני עכשיו. אני ארשב כזה מאורע אחד, או ביתר דיוק, ספורו של יהודי אחר, שבא גם הוא לבקש סרטיפיקט. מפני שלספור הזה יש שגיכות ל„מגלת פורעניות“.

פרק חמשים ושנים

באחד הימים בבקר השכם, כמעט שקמתי משנתי, עוד לא הספקתי להתלבש. נכנס אל ביתי יהודי כבן חמשים. מן הרגע הראשון עשה עלי האיש הזה רושם יוצא מן הכלל: הוא בעל צורה, רזיו ומלא היים. קמטי פניו מעידים, כי הרבה סבל, אפס כי מבלי שים לב לזה תנועותיו מהירות, ומרבה שיחה הוא, מדבר בהטעמה, קולו מושך את הלב, תמימות יתרה נשמעת בדבריו ומתעורר הרצון לשמע אותם.

יושב הכפר מיסקוביץ הוא, לא רחוק מפינסק. בכפר הזה נולד, שם נשא לו אשה ויולד בן ובת. מנעוריו הוא עובד אדמה. בבחרותו עבד לכהן אחר חתונתו עזרה לו אשתו, וכשגדלו הבנים, לא ישבו גם הם בבחוק ירים, עזרו על ידו. ומפני שהרוצים היו כלם, אוהבים את העבודה ושונאים את הבטלה, לכן עשו להם עושר. גם עכשיו יש להם נחלה הנונה: בית וחלקת אדמה, פרה טובה וצמר סוסים משופרי רשופרי וגם ציור כסף במוזונים, ברוך ה'.

לפני שלש שנים, הוא אומר, טרם בקקונו בוקקים, היה לו הון רב, אבל רב, עשרת אלפים רובלים טבין ותקילין, ולא בשטרות שהיום הם כסף עובר לסוחר ומחר יצלוהו רק לצור על פי צלוחית, אלא במטבעות זהב בנות 5, 10, וגם 15 רובלים. כן, כן, אל תתמה, הסיף בראותו אותות תמהון על פני, עשרת אלפים רובלים בזהב היו לי. ולא במסחר רכשתי לי את כספי, גם לא זכיתי בגורל או מצאתי מציאה.

* היו כאלה, שרצו להשיג סרטיפיקטים בשחד. אנשים ונשים וקנים בני 70 — 80 אמרו לי כי הם רוצים לעלות בתור „חלוצים“ ו„חלוצות“. השם „חלוצים“ שמש לרבים קמיע וסגולה לעליה.

אלא בעבודתי אני ובעבודת אשתי ובני. אין לך פרנסה טובה מעבודת האדמה, אם רק אינך עצל ואינך חובק את ידיך. עובד אתה אמנם עבודה קשה מאד הבקר עד בוא השמש, אין אתה נח, ויש שאינך מספיק גם לאכול לחמך: עבודה כשרה וכננה, ברפת ובאורוה, כלול העופות וכנוק, וגם מהובלת עצים של הסוחרים מן היער אל הוף הנהר אין אתה מושך את ידיך, הכלל עובד אתה כחמור נרם, אבל אתה כך הנה שכרך לבניך: הרי שפון, הרי בולבוסים, הרי גם חנה, גם שיש לסוסך ולגריסים למאכל משפחתך, גם שעורים לעופות וגם ירקות: כרוב, נור וסלק; ענל נוסף ברפת, סיה באורוה, פרגיות כלול, ובכיסך מטבע מזומנה, ברכת ה'.

והשנים שנות ברכה, השתגעו האנשים והתחילו הורנים זה את זה. קראו זה בשם מלחמה, צר להם מקומם ורוצים לנשל את השני ממקומו ולרשת את נחלתו. האכרים הצעירים גיסו למלחמה, והאבות והאמות נורשו ממקומותיהם ויצאו למרחוק. ותעוב האדמה ותשם וירעב העם ללחם. ועובדי האדמה, אשר נשארו במקומם ויוסיפו לעבד את אדמתם, מכרו את יבולם במחירים טובים, מאי משמע טובים? מהירים יקרים מאד. הקופצים רבים, אין עומדים על המקח, קח כמה שאתה דורש. כל אשר לו יתן האדם בעד נפשו. אני ראיתי את הנוכח. מכרתי את תבואות שדי ונחתי, רפתי, אורותי ולולי במטבעות כסף וזהב, ואם שלמו לי בשטרות, מהרתי והמירותים בזהב. הבינותי, כי בשטרות אין ממש: מכיון שמתירם אינו קבוע, פעם עולה ופעם יורד, אין להם תקנה. וכך אספתי לי במשך שנים אחדות עשרה אלפים רובלים, רובלים ממש. האמינה לי, כי זהו אמת ויציב. מה לי לשקר? עשיר הייתי לפני שנתים, גם עכשיו אינני עני הלילה. האדם שאינו מתעצל צומח מתחתיו. אבל בני ובתי ...

הוא נאח: פתאום וישתתק. עננה כסתה את פניו ואת ראשו הוריד לארץ. ההריש רגעים אחדים ואחר פתח שוב: אמרתי בני ובתי ושכחתי לנמרי את אשתי שנסתמאה, נשתתק שוב. התכלבל.

פתאום אמר: לשם מה באתי אליך? אני ומשפחתי רוצים לעלות לארץ ישראל. אחרי האסון שקרנו, החלטנו לברח מכאן, למכר הכל ולברח. לא ידענו להיכן, עכשיו אנו יודעים כבר, לארץ ישראל. זו היא החלטתנו, כלומר החלטתי אני והחלטת אשתי. בני ובתי אינם יכולים להחליט, פלג נופא הם, אל אשר יובילום ילכו; ואולי ירחמני ה' וזכותה של הארץ הקדושה תעלה להם ארוכה. ה' ה' תקצר? כאן אין להם תקוה, דרופאים נואטו מהם. אומרים, כי מי שיש לו 300 פונטים יוכל לעלות לארץ ישראל, וסכום זה יהיה לי. אמכר כל מה שיש לי בחצי חנם. הוי, אלולי האסון יכולתי להביא לארצי הון רב. אז גם לא השכתי על ארץ ישראל, היה לי כאן ארץ ישראל. בודאי כך הוא רצון המקום, כי אביא לאי רק את שארית הפליטה. גם בארץ ישראל אעבד את האדמה, גם אשתי תעבד ואולי יעשה לי גם וגם בני ובתי יוכלו לעבד.

דבריו היו כמעין המתנבר, תוך הרפור נקי ומצלצל. דומה, כי הוא קורא מתוך הספר. אני שערתי, כי בנו ובתו, שהוא מעיד עליהם שהם פלג נופא, תולים אנושים הם, ואולי נרוע מזה, דעתם נטרפה עליהם ובכן אין לאיש הזה כל תקוה לקבל סרטיפיקט בשבילם, לכן שתקתי ולא עניתי דבר. והוא הוסיף לדבר, קולו

לא השתנה, היה ברור כמקודם, ברם נשמע בו איוה צליל של יגון וכאב, וכדוך נפש ומרירות.

אם אתה רוצה, אמר, אספר לך בפרוטרוט כיצד ארע לנו האסון, תדע כמה ראויים אנו לרחמים. רק העליה לארץ תוכל להקל את יסוריני.

אני הנשתי את כסאי אליו ועשיתי כולי הקשבה. בעיניו ישר הדבר הזה והמשיך את דבריו, כשהוא מביט ישר אל עיני.

"הגדולים" היו אז במיסקוביץ, הלא אמרתי כבר לך, כי מיסקביצאי אני. כיצד נכנסו "הגדולים" אל כפרנו, זה אינו נוגע לענין. היו מהומות, היתה גם תגרה קטנה בכפר. הפולנים יצאו ו"הגדולים" נכנסו, אני ומשפחתי לא סבלנו מהם. אנשים כשרים היינו בעיניהם, עובדי אדמה. בפוליטיקא לא התערבנו, והשלטון-יהיה מה שיהיה: ניקולי, פולנים, "גדולים", אחת היא לנו. ובכן שלטו אצלנו "הגדולים". הם לא עשו לנו כלום. שהו אצלנו רק כשבועים. היה ביניהם קצין אחד יהודי, זה היה חדוש בעינינו. קצין יהודי! פרי חדש, צריך לברך עליו "שהחינו", ואותו קצין התודע אלי, היה יוצא ונכנס בביתי. יש שהיה סוער אצלי. היהודי הוא יהודי, מתקרב הוא אל היהודי אחריו.

יום אחר בבקר השכם נכנס אלי הקצין הזה, כלו נרנו ונבחל. מה ואה? תמרתני. "אני יוצאים מכאן", הוא אומר, "באתי לתקן אתכם בעצה טובה, שתצאו מן המקום, הוא בחוקת סבנה". עצתי היתה תמוהה בעיני. לצאת מן המקום ועל מי אטוש את תבואתי, את כוסי, את פרותי, את עופותי וכל אשר לי? ולהיכן לצאת? אנו לא נצא. ענתי בהחלט, אין אנו מפחדים, לא עשינו רעה לאיש ומדוע זה יעשו רעה לנו? הקצין נפרד מאתנו בחפזון ויצא.

רואה אני והנה "הגדולים" נסוגים, מאי משמע נסוגים? נסים בבהלה, משליכים את נשקם ובורחים. יצאתי מן הבית ונכנסתי אל גנתי. התחלתי מטפל בכרוב שלי. אצלי עמד זקן הכפר. אשתי ובתי היו בבית ובני הלך אל אשר הלך. רואה אני והנה שטה פרשים עוברים, כאלו מן האדמה צאו. אלה היו בלכוכבים. אני חשבתים לפולנים. הם קרבו אלי. "היש כאן זיידים עשירים?" שאלו, אין. ענתי. עברו הלאה. רואה אני שנים ירדו מעל סוסיהם ונכנסו אל ביתי, שומע אני אותם שואלים את אשתי "איה בעלך?" ואתרי השאלה קול צעקותיה. צרה קרובה, חלפה מתחבה במותי. בקשתי את זקן הכפר, שיכנס אתי אל ביתי, הוא מאן. נכנסתי לבדוי צריך להציל אותה או לקהקנה אותה. רואה אני אשתי עומדת מבוכלבלה והם מכים אותה. מיד התנפלו גם עלי. אחד כונן את אקדחו למול פני ויקרא: "כסף תן!" הוצאתי מן הארנו צרור כסף ונתתי לו. "הבה עוד!" הוא קורא ואינו פוסק להכות. מכותיו הממוני. בתי היתה לבושה "נויית", לא הכירו בה שהיא יהודיה. היא שאלה מדוע אתם מכים את היהודים? "את, סורי הצרה", קראו בקול. אחד הוסיף להכות את אשתי. מכות רצח באקדחו על פניה. רואה אני והנה זרם דם פרץ מעינה האחת של אשתי. היא נפלה לארץ וצעקה נוראה בוקעת רקיעים פרצה מפיה. האכזר שחת את עינה. נסתמאה האומללה. גם חייה היו בסכנה, אולם ה' רחם עליה והיא נשארה בחיים. אבל סומאה עין אחת. המרצח השני הוציא מכיסו חבל, שבקצהו היתה כבר עניכה

מוכנה, שם את העניבה על צוארי והתחיל מושך אותי. נכנס בני, גם הוא לבוש „נויית“, נלימה וכובע שעיר. המרצחים חשבו גם אותו ל„גוי“. הוא אמר להם: הוא יחדי ישר, מדוע אתם סוטים אותו? באותו הרגע התנשאה אשתי מעל הרצפה והתחילה צורחת: „ילדים, המה רוצים לתלות את אבא? הנה גם אתם וידיים, קראו בקול צללה אל בני ובתי, ומיד עוכו אותי והתנפלו עליהם. אחר מכה את בני והשני את בתי. והמכות נוראות, יש בהן כרי להמית, ודוקא על ראשם. נתכוננו להמיתם, ולא בכדור מות אלא בנשק קר, בקתה של האקדה. לכל מכה ומכה השבתי, כי לבי יתפוצץ, הבית מלא צוהות וצעקות. הרצפה מוצפה דם. בית משכחים. ואני עומד והחבל על צוארי. לא נתתי את דעתי להסיר אותי, הייתי מבולבל. מדוע לא מהרתי לעזרת בני ובתי? הלא רק שנים היו הקטלנים וכתי היה אתי לחלק להם הבליים, רביאונים הייתי או וגם בני היה נבור חיל, „השקצים“ היו מפחדים מפני תנופת ידו. איזו בעתה תקפה אותנו. בודאי כך ננורה עלינו. מכים אני בעינים קמות, איני יודע את אשר אתי. והנה נפל בני לארץ כעמיר מאחרי הקוצר, גם אשתי שבה ותפל, ודמם שותת ושותת. שיות טבוחות. רק בתי עודנה עומדת והמכות נחכות עליה כבדר. פתאום זנקה ממקומה ותנס הרוצה. מרצת אחד ררף אחריה והשני קרב אלי. אהז בחבל וימשכני אחריי. הלכתי כשה לטבת. הוא הקריבני אל עץ לא רחוק מכית היראה של הנצרים, הפשיל את קצה החבל אשר בידו על ענף חזק והתחיל מושך. לצוארי הושם מחנק. נעה אני כשור, מפרפר ברנלי, וכידי אני מחזיק בעניבה לבלתי תחנקני כבה.

רואה אני והנה אכרים יוצאים מבית היראה שלהם. הם קרבו אלי והסירו את העניבה מעל צוארי. „המלט“, הם אומרים אלי. ורוצח סר הצדה. לא רצה לתגר בהמון האכרים. נשאתי את רגלי ואנום. באתי אל הצרו של אבר אחד מכרי בקצה הכפר. שם היה בור עמוק, קפצתי לתוכו. בעל הבית כסה בחפזון את הבור בלוחות, ביתדות ובענפים יבשים ועליהם שם סוכך של חוטי ברזל דוקרים. חושי לא אבדו, אעפ"י שבראשי היו שני חורים שותתי דם. „מה היה לאשתי ולבני? להיכן נמלטה בתי? הנצלה ממות וקלון? לא מצאתי פתרונים לשאלות הללו.

פתאום שומע אני קול בני אומר: „אמא נוססת, אבא איננו, האחיות אבדה, את כל אשר בבית שסו. לא נשאר כלום“. הוא דבר אל עצמו. התחלתי קורא לו מתוך הבור. הוא נגש והסיר את החבל מעל פי הבור. עליתי ממנו. רואה אני והנה ראשו של בני חבוש סמרטוטים מלוכלכים בדם. עובתי אותו ורצתי כמשוע למצא את בתי. לא שמתי לבי לסכנה. מצאתיה בשדה שלי בתוך הקמה כמעט ערומה. שמלותיה נקרעו, על ראשה פצעי דם קרוש. מדבר אני אליה והיא אינה עונה. שוחקת כדג. אויה לי, דעתה נטרפה עליה. יש שהיא מתחילה נעה כשור ויש שהיא צוחקת. הכנסתיה אל בית אבר אחד מכרי ורצתי לביתי. מצאתי את אשתי מוטלת על הרצפה ובני יושב אצלה. הבית ריק. שורד כל כספי, שהיה נזון בסמרטוטים מאחורי התור, שורדו גם שתי צרות טובות גדולי אני, שהיו שופעות חלב, נסחו גם העופות. הצינוני כלי ריק.

להשאר בכפר אי אפשר היה. צריך להמלט. את אשתי לא יכולתי לקחת אתי.

מצבה היה מסוכן. הכנסתיה אל בית אכר מכרי המוכן הוא הכטיח לי להשנית עליה ולהביא לה פעם בפעם רופא מן העירה הקרובה. אני, בני ובתי לבשנו „גויית“ ונמלט אל פינסק.

כעבור חדש ימים נרפאה אשתי, היא רק נסתמאה בעין אחת, אולם פאת צדתי לא מלאה עוד. מלבד בתי, שדעתה נטרפה עליה, התחילה רוח רעה מבעתה גם את בני. האכרים אומרים, כי שד נכנס בו. בחור רענן ועליו, חסון, מלא מרץ וששון־חיים היה, ועכשיו פנתה שמחתו, קומתו הומכה, עיניו שקעו ופניו קודרים. יש שהוא יושב שעות אחדות על מקום אחד ומהרדר, כאלו שנה תקפה אותו. מין טרוף משונה. יש שהוא עובד כבן אדם ומרבר כבן אדם ויש שהוא מתחיל לפטפט מלים מוזרות, עיניו נהפכות והוא מתנפל פתאום לארץ, מכה בידיו וברגליו ומפרפר בכל נופו. הרופאים אומרים, כי זוהי מחלת הנכפה. אולם מה לי השם? אני יודע שהוא פלג נופא, חצי בן אדם, מת חי.

ובתי, אללי לי, נשתענה לנמרי. קוראה היא תמיד: איני חפצה לחיות, רוצה אני למות, הנה המרצח! היא מחנק אותי. פעם אחת השליכה את עצמה אל הנהר, בעמל רב קשוק מן המים. צריך לשמר אותה ולא לגרע ממנה עין. אי ואבוי לשברי. כך אומללתי יום אחד. אמרתי אנוס מכאן, אעלה לארץ־ישראל, אשתטח על קבר רחל אמנו ועל קברם של הצדיקים, אבקש רחמים על בני, אולי ירחמי ה' וישלח להם רפואה. אנה רחם עלי, תן לי סרטיפיקט, תוכה במצוה גדולה, תחיה משפחה שלמה.

לבי לא נתני להונות את רוחו הנכאה ולומר לו, כי אין כל תקוה לבניו לעלות לארץ. אמרתי לו, כי אשתדל בשכילי. הוא נפרד ממני מלא תודלת. עוד פעמים רבות בקרני בכיתי. מפעם לפעם גדל עצבו. יש שלא יכול להתאפק ודמעות היו נוזלות מעיניו בדבריו אתי, ואני דחיתיו מיום ליום, קשה הית לי לצער את האומלל ולעקור מלבו את תקותו האחרונה.

פרק חמשים ושלושה

למען הפיץ אור על היחס האכזרי של השלטונות הפולניים לקרבנות ה' ניסן ועל קשיות לבם ואי רצונם להודות על האמת, הנני מוצא לנכון למסר בכאן את שתי העובדות דלקמן:

ביום הזכרון השני של השחיטה (ה' ניסן תרפ"א), בהיותי בורשוי באספת חברי המועצה המפלגתית של הציונים הכלליים, הדפסתי בהצפירה גליון 85 רשימה זו: לזכר קדושי פינסק.

„ושוב אני עומד על קברכם, אחים יקרים וחביבים, ראשי מורד לארץ ודמעות רותחות נוזלות מעיני ונופלות על גל קברכם. ממעל לראשי שמים אפורים ומעוננים ונשם דק מטפטף ומטפטף. האילנות הוקנים־רמי הקומה מניעים את צמרותיהם ואושח חרישית עולה באוני. האין זה לחש נשמותיכם הקדושות, המספרות זו עם זו ושואלות את השאלה הנוראה שאין עליה תשובה: מדוע ולמה?

זכורני, בימים ההם לפני שנתים, שלשה ימים אהרי השחיטה, בשעה שבעותי השאול עוד אפפוני והרב מלאך המות עדיין היתה נטויה ממעל לראשני; בשעה שהעלילה הנוראה והנתעבת, כי אתם, אחים חביבים, בנרתם במלכות, עוד היתה בעצם חקפה; בשעה שאהינו יראו להראות בחוץ ועל אחת כמה וכמה לנשת אל קברכם; באתי כמתנבב אל תל עפרכם זה, לא הליכה ישרה הלכתי, על ידי ועל רגלי והלחתי, לבלתי ירגישו בי. ידעתי, כי הנני מסתכן בנפשי, וכי אם אתפש בכף אשתה גם אני את כוסכם, אפס כי רגש לא ידעתי שחרו הניעני לראות את קברכם הרענן ולנסוך עליו נסך דמעותי. נשתי אל קברכם, השתטחתי עליו מלא קומתי, דמיתי, כי אמסה אותו בדמעותי, כי אנהותי תפרוצנה כסער מתחולל, אולם, מה נורא הדבר, לבי התאבן, מעי חמרמרר, וכמוכה תמרונו שבכתי דומם. גם אנהת אחת לא פרצה מלבי, גם דמעה אחת לא נגרה עיני. נסתם מעין האנחות, יבש מקור הדמעות, לא ידעתי נפשי. קנאה גדולה קנאתי או בכם, אחים יקרים, נקוטותי בפני על אשר פדיתי את עצמי ממות ולא הלכתי אתכם לשחיטה. פתאום נצנצה מחשבה בראשי: צריך לנקות אתכם מן ההטא הכבד, אשר תפאו עליכם, צריך להוכיח לאלה אשר עיניהם לא נסתמאו, אזניהם לא נאטמו ולבם לא התאבן, כי נקיים אתם מעון, כי לא למען קשור קשר נאספתם ביום המר והאיום לאספה וכי נפלתם הלל על לא חטא. ועל קברכם הרענן נשבעתי, כי לא אשקוט ולא אתן מרגוע לנפשי עד אשר יצא כאור צדקכם. ואז שבה המנוחה לנפשי.

ואת שבעותי קיימתי, עדים אתם בי. בנפש בכף אספתי לאחד אחד את פרטי השרגרירה הנוראה ואת ההוכחות של צדקתכם. בעד ממחר התיצבתי לפני כל אלה שרצו לגלות את המסכה הנסוכה על התועבה שנעשתה; עשיתי כל מה שהיה באפשרותי למען הסיר מעליכם את חרפת עלילת השקר; ועמלי עשה פרי, צדקכם יצא לאור, וגם המלאכים הרעים אנוסים היו להודות, כי מתם מות קדושים וישרים, ועכשיו אני עומד שוב על קברכם, אחים זכים וטהורים. זכורני כמה נקרוחם בצרת אתכם התלכאים, אשר התענו מיום פרוץ המלחמה העולמית, כמה נפקותם למראה מאות נפוזי הרעב האומללים וכמה רבתה שמחתכם, בדראות ניצוץ תקוה מתוך החשבה, כאשר באה אלינו התמיכה הראשונה מאחינו שבאמריקה. ביום השבת עם המדומי השחר ננשתם לסדר את מעשה העזרה; במרץ קדחתני קרבתם לעבודת הקודש, יצאתם לחזור על ידתי העניים למען עמוד על מספר הרעבים הוקקים לתמיכה, אש קודש. שלהבת יה נוצצה בעיניכם הטהורות ומי יכול לדעת, כי עד בוא הלילה תכבינה העיניים האלה, כי יחד עם שקיעת ההמה ישקע גם אור חייכם, וכי מן העבודה הקדושה, עבודת הצדקה תוכלו לטבוח? מי מלל כזאת ומי פלל? ואני ראיתי ממחרת ליל העברות את נחל רמכם הקדוש על יד קיר המנוח. ראיתי, ועיני לא הוכו בעורון ודעתי לא נטרפה עלי; ראיתי -- ולא שלחתי יד בנפשי ואת ראשי לא נפצתי אל כותל-הקטל. וחורי כדורי המות, שקפדו את חייכם, עודם קימים גם עכשיו והם מציצים כעיניים קמות וקובלים על הרצח הנורא. ומי שלא השהו אלקים לב מרגיש, שומע גם היום אצל הכותל הזה את אנות הנוססים, ואנקות ההרגונים.

אחים חביבים! היודעים אתם מה ארע לנו בשתי השנים האלה אחרי מצאכם מנוחת עולמים בתלקת אדמה זו? היודעים אתם כמה יהודים נקיים וטהורים כמוכם נפלו חלל בשנתים האלה בידי מרעים? היש מי שישא ראש המעונות והמחוללות, אשר נטמאו תחת בשר חמורים ואשר יקר להן מחייהן? היודעים אתם כמה קרבנות חדשים הקרבנו על קדוש השם בעת הקצרה הזאת?

עלינה, נשמות חביבות וטהורות, לפני כסא הכבוד ושאלנה את אדון הצבאות: השופט כל הארץ לא יעשה משפט? כלום עשית את דברך פלסתר? „שליחי מצוה אינן נזקין“ והאם היו בעולם שליחי מצוה יותר קדושים מכך? ומדוע זה לזקחתן מתוך קיום המצוה הנדולה, מצות פקודת נפשות, ותובלנה לשבח? מדוע נבלתן לפני בני עולה? מדוע ולמה?

ימתקי לכם רנבי עפרכם, אחים קדושים ויקרים. עד עולם לא יסוף זכרונכם מלבנו, ובתוך רבבות הקדושים, שנפלו חלל במשך גלותנו הארוכה, ישאר גם שמכם לתהלה ולתפארת.

והנה אעפ"י שצדקתם של ההרוגים היתה כבר ברורה לכל, ועליה הודיעה גם הועדה הסימאית, בכ"ו החרימו השלטונות את הגליון, שבו נדפסה רשימתי והפסיקו את הוצאתה של „הצפירה“ לשני שבועות, ולא עוד אלא שצננוש, שר העיר ורשויה הוציא עלי עונש מאסר לשלושה חדשים, ורק בהשתדלותו של מר אלשונוגר, שהיה אז עורך „הצפירה“, בטל אנוש את פקודת המאסר ואני נהלצתי מן הצרה. מאורע דומה לזה היה בשנת תרפ"ד.

בשנה ההיא בתחלת חודש ניסן בא אל פינסק מר ל. יפה לסדר מנבית ל„קרן היסוד“. לשם תעמולה הוצאנו עלון חרפעמי באירית בשם „עתידנו“. אני הייתי העורך האחראי של העלון הזה. מפני שהעלון הופיע בה' ניסן הדפסתי בו רשימה בשם „ה' בניסן“, שזהו תרגומה.

„מנוחה שלמה ושקט שוררים על קבר האחים של קדושינו. נדר דלה מקיפה את גל העפר, המכסה את העצמות היקרות והחביבות. אין מצבה או ציון על הקבר. רק האלמות הזקנים בני מאות השנים, שהיו ניכחים בשעת הטרנדיה הנוראה, עומדים כמצבות חיות מסביב. יש ומבין ענפיהם נשמע ציון, האין זאת שיחת נשמותיהם של הקדושים המספרות זו עם זו ושואלות במרירות „מדוע ולמה“?

שקט ומנוחה מסביב, אפס כי מדי עברך על ד' בית העלמין הישן פורצת מלבך אנהא עמוקה ותמונות מחירדות ומוזעזעות מתיצבות לגנר עיניך; הן משילות עליך אימה, מרעילות את דמך ורטט עובר בכל גופך. רק פעם אחת בשנה, באותו יום הזכרון האיום, שלא ישכח לעולם, תפרע שם המנוחה. אלמנות ויתומים, אבות ואמהות אומללים באים לבקר את הקבר; הם משתטחים על האדמה הלחה והקדושה, ובכי ויללה, המתפרצים מלכות נשברים, ממלאים את האויר. דומה, כי השמים בוכים, האלמות מזירדים דמעות וכל העיר שוקעת בעצב עמוק וביגון קודר. עם אומלל חלכה.

דרך ארוכה של אלפים שנות עוני ויסורים, ספוגה דם ודמעות של בחירי בניך ובטתיך, משתרעת מאחריך. כל כדור הארץ רטוב בדם התמצית שלך, הניך

ופרי עמלך, חיך ודמך, כבוד בנותיך ואחיותיך הגם הפקר בכל העתים והזמנים ובכל הארצות והמדינות. לכל ועווע קטן או גדול בחברה האנושית, לכל תנועה חדשה בעולם: תהי ואת לרגלי שאיפה לאור או לחושך, להתקדמות או לנסיגה לאחור, לחרות או לעבדות, לקלירקליות או לכפירה באלקים, תמיד, תמיד הנך השעיר לעזאזל. על נבי גופך החלש והכואב תפל המסלה של האנושיות כלה ואתה הנך למרמס ולמכוסה. קדוש הנך ונֶקֶק, טהון ומרוסק בלי רחמים והנינה.

יזכירו נא הקרבנות של ה' בניסן ליהודים הפינסקאים את הזבתם לעמם. יהי נא הדם השפוך של מכתר בניהם, אשר שאפו להשתתף בנאולת עמם מרובדד היסורים מאפלת הגלות, ופתאום עלה הכורת עליהם ולא זכו לראות בעיניהם את השחר הבוקע ועולה על ארץ אבותינו, יהי נא דמם זה לטל של תהיה על לבות האבן ויעוררם, שיעזרו גם הם לחשל את עתידנו בארצנו הקדושה, ארץ ישראל. וזו תהיה מצבת הזכרון הכי יפה והכי מתאימה לבנים היקרים, אשר נסחו מאתנו באופן כל כך מרגי באביב ימיהם ובעצם פריחתם.

העלון כבר נדפס, צריך היה להפיצו בעיר. והנה קם השלטון והחרים אותו: „אסור להזכיר את מאורע ה' ניסן. לא הצטערנו כל כך על הכסף אשר השקענו בהדפסה, כמו שהתרגנו על העלבון הגדול וההתקלסות החדשה. ל. יפה התרגנו, חברי הועד של „קרן היסודי“ חפו ראשם, לא ידעו מה לעשות. אני פניתי אל שר השוטרים, אולם הוא אמר, כי בשום אופן לא ירשה להפיץ את העלון בגלל הרשימה „ה' ניסן“, או נכנסתי אל הסטרוסטא, דברתי אתו רבות וקשות, אמרתי לו, כי את כל האחריות לרשימתי אני לוקח על עצמי ואם יחרים את העלון, אודה אנוס לדרוש את משפטי עיי המועצה הלאומית שעל יד צירי הסיים היחודים, וסוף סוף קבלתי ממנו רשיון להוציא את העלון מבית הדפוס ולהפיצו בעיר.

נעילה

ת"ר: מי כתב מגלת תענית? חנניה בן חזקיה
וסיעתו, שהיו מחבכין את הצרות. אמר רשב"ג
אף אנו מחבכין את הצרות. אבל מה נעשה.
שאם באנו לכתוב אין אנו מספיקין. ד"א אין
שוטה נפגע. ד"א אין בשר המת מרגיש באומל.
שבת י"ג.

טורה ארוכה של הזכרת נשמות, נשמות זקנים וזקנות, צעירים וצעירות, שנרצחו ברחובות, על הרכבים, בעליות הגגות וברפתים אפלות; ספורים מהירידים על נשים כשרות ונערות תמימות, שעונו ונטמאו לעיני השמש. האוסף לספר על האכזריות הללו? האכנים במגלה זו את כל מאורעות הדמים הרשומים בפנקס? יש לי הרצון להציב ציונים לכל הקדושים, אשר שמתיהם, פרשת ענייהם ופרטי מותם ידועים לי, אבל מה אעשה, שאם באתי לכתוב אין אני מספיק, והצבור היהודי כלום איננו לבשתנו בבחינת "אין שוטה נפגע" ו"אין בשר המת מרגיש באומל"? קחו הרגשות, נטמטמו הלבבות, וקול דמי אחינו הצועקים מן האדמה, אינו מועזע אותנו ואינו מטיל עלינו אימה. היו רציחות ושחיטות נוראות, רכבות אחים ואחיות נפלו חלל בידי מרצחים ואנו מהרנו לשכוח הכל, להסית דעתנו מכל המוראים הללו ועברנו לסדר היום. וזה בתקופה, שאנו מעזים לכוותה בשם תקופה של זקיפת קומתנו וישר נבנו. ומתעוררת השאלה אם אין אנו נופלים מאחזינו שבימי הבינים. בימי החשך ההם היה מזדעזע כל העם בכוא עליו אסון וקמה התעוררות כבירה ומרצה. ראשי האומה היו קובעים תעניות צבור והסופרים היו שופכים את מרי שיחו של כל הצבור היהודי בתפלות ובפזמוני-אבל. שלהבת הנקמה קדחה בלבם, ומדותם קצרי ידים ונטולי אפשרות לעשות נקמה במרצחים, היו מוסרים דינם לשמים; היו פונים בתפלה לאלקי הגשמות, כי יריב את ריבם וישיב לשופכי הדמים גמולם בראשם. בקשת הנקמה פרצה מעמקי נשמתם. "דרך פורה ונצחם יוהי", "רודה רודף באף תכלה, שנת שלומים לריב ציון תגלה", "עין פקח ונקם קח" ועוד פסקאות רבות כמותן היו קוראים אחינו בימים ההם בלב מורתח. מתוך זעקת השבר של האומה על קשי נורלה ואכזרה אנו שומעים גם את שאיפתה העמוקה לנקמה, והדבר הזה מעורר בלבנו רגשי כבוד והערצה לאומללים ההם. נכח הומך,

קמתם נכפפה, אבל נשמתם היתה וקופה ורוחם לא שפלה. אנו מרנישים, כי הם היו אנשים טבעיים, מפני שהנקמה באויבים היא טבעית וחלק בלתי נפרד מן החיים. ואנו, המכריזים תמיד, כי חדלנו להיות עבדים וכי אנו שבים לתהיה, המתפארים בריסנסה הלאומית שלנו, אנו מרכינים ראש. מנמיכים קומה, משקיעים את עצמנו בין השפלות, נושאים מתוך שתיקה את חרפת העם כלו ואין אנו מתעוררים לכפר את הדם השפוך בדם שופכיו. הגה שבו אלינו ימי נורת תיח באמת מדה עוד יותר נוראה, דם רבבות אהינו הציף את כל מורת אירופא, מאות קהלות עבריות נמתו מתחת השמים, הורבן וכליה באו על חלק גדול של עמנו, השכר גדול כים ואיה ההתעוררות הלאומית הגדולה שלנו? תעניות לא נקבעו, תפלות לא נתחברו, הלא דור של השכלה אנו, דור שדברים כאלה אינם עפיי הנסחא של חיינו והשקפתנו, אבל הלא לשאיפת הנקמה יש דרכים אחרות יותר ממשיות, ואיה השאיפה תואת? כלום קמו בתוכנו בנים נאמנים, אשר דם רבבות אחיהם השפוך וכבוד אחיותיהם המחולל ירליקו בקרבם את שלהבת הנקמה והנמול למרצחים הידונים ויעוררום לתבוע את עלבון האומה? אים „אחינו בני בניהם של המכבים, ניני האריות שב„אב הרחמים“ וזרע הקדושים? „ואל לבם חביט והנו מדבר ציה, וכי תצמח בו חמת נקם, לא תחיה ורעי. וההלינים האכזריים, שידיהם מנואלות ונכתמות בדמי אהינו ואחיותינו, מטילים להם במנוחה ובשלוה בבירות אירופא ושכט הנקמה לא ישינם. וכי אפשרי דבר כזה אצל עם אחר? כלום לא יקימו גם הם לנאול את דם אחיהם וקלון אחיותיהם? ושפלותנו זו כלום לא תשמש מופת למרצחים חדשים, שיקומו בודאי כעבור זמן קצר או ארוך, כי אין אנו אלא צאן למאכלת של הטובח וכי יוכלו לעשות בשה פוורה ישראל ככל העולה על רוחם? ועוד יותר מזה, כלום אנו מתיחסים בכבוד ובהערצה לאהר או לשנים מבנינו, אשר מלאו את חובתם לעמם ויקחו נקם מן הקטלנים? כלום מבינים אנו, כי נבורי האומה הם ושליחי מצוה? רעדה התקפנו למראה הרקבון הפנימי וטמטום הרגש האנושי אשר אפפנו. „אין בטר המת מרניש באומלי“, „ערר אדוני צאן קדושים הנונו, הארץ הוא כמזבח לפנינו ואנחנו השת לעולה נקדנוי, תאסין הלאימי תזה נורא שבעים ושבעה מאסון השחימות וההריות ומאפיל על מאורעות הדמים הנוראים והאיומים.

ההתקן תעורר הקשמי כספר הוהב (מספר התעורה תשכ"ח, ג').
שם הנרס: אברהם אשר בן ארי' דוד מינשטיין מפניסן.
לואת הכרת תורה עמוקה על עבודתו הפורית במשך ארבעים שנה
וציוני וביחוד על עבודתו בזמן המלחמה, שכללה העמיד את נס
נרסם ע"י הצבור העברי מפניסן ביום עלותו לארץ-ישראל, כ'

תקון טעיות

עמוד	שורה	מ ו ד ס	צ ר י כ ל ה י ו ת
5	22	שהיו נסוכים על	מעל
9	11	הבולשות	הבולשית
14	17	התכוננו	התכוננו
20	28	שידי רבים מהם	שרבים מהם
36	21	אנדרלמוסיא	אנדרלמוסיה
41	38	הרו כלה	טהרו כלה
44	22	נלידי קרח	קרעי קרח
45	12	נלידי הקרח	קרעי הקרח
"	30	בנינו ובנינו	בנינו ובנינו
49	13	נם אני לקחתי אזור אחד	מקום הפסקא בסוף שורה 9
52	27	לענוינו	לענוינו
57	22	הנברים, הוקנים	הנברים, הוקנים
60	17	שומר עליהם	שומר אותם
61	19	המלקות	המלקיות
65	2	בצאתי מן חדר ההמתנה	בצאתי אל חדר ההמתנה
72	26	הבין את ערמתי	הבין לערמתי
74	24	המספר הכלל	המספר הכללי
75	13	לרנלי הידיעה	מפאת הידיעה
87	36	אי אפשר היה לי	אי אפשר היה לו
89	33	קידם לכו	קידם לכן
"	35	חיכקן	חיכקן
"	37	מי יעמר לו	מי יעמר לו
91	20	למען היום	למען היום
93	37	הוא צוה את ש	הוא צוה את שר
106	24	כנס מן הארי	כנס מפני הארי
133	12	הוקיעו	הקיעו
136	30	כעבור ימים	כעבור ימים
138	11	לאלפים	לאסף ומאתים
159	20	הבלכוכצים אכלו	הכלבים אכלו
160	32	מוסיפים להבותי	מוסיפים להבותי
182	24	בני תערובת	בני תערובת
"	38	הלנינור רשם	הלנינור כתב
207	25	צאן קרלשים	צאן קרשים

Date	Time	Location	Remarks
1721	0800	1000 ft	Clear
1722	0805	1000 ft	Clear
1723	0810	1000 ft	Clear
1724	0815	1000 ft	Clear
1725	0820	1000 ft	Clear
1726	0825	1000 ft	Clear
1727	0830	1000 ft	Clear
1728	0835	1000 ft	Clear
1729	0840	1000 ft	Clear
1730	0845	1000 ft	Clear
1731	0850	1000 ft	Clear
1732	0855	1000 ft	Clear
1733	0900	1000 ft	Clear
1734	0905	1000 ft	Clear
1735	0910	1000 ft	Clear
1736	0915	1000 ft	Clear
1737	0920	1000 ft	Clear
1738	0925	1000 ft	Clear
1739	0930	1000 ft	Clear
1740	0935	1000 ft	Clear
1741	0940	1000 ft	Clear
1742	0945	1000 ft	Clear
1743	0950	1000 ft	Clear
1744	0955	1000 ft	Clear
1745	1000	1000 ft	Clear
1746	1005	1000 ft	Clear
1747	1010	1000 ft	Clear
1748	1015	1000 ft	Clear
1749	1020	1000 ft	Clear
1750	1025	1000 ft	Clear
1751	1030	1000 ft	Clear
1752	1035	1000 ft	Clear
1753	1040	1000 ft	Clear
1754	1045	1000 ft	Clear
1755	1050	1000 ft	Clear
1756	1055	1000 ft	Clear
1757	1100	1000 ft	Clear
1758	1105	1000 ft	Clear
1759	1110	1000 ft	Clear
1800	1115	1000 ft	Clear
1801	1120	1000 ft	Clear
1802	1125	1000 ft	Clear
1803	1130	1000 ft	Clear
1804	1135	1000 ft	Clear
1805	1140	1000 ft	Clear
1806	1145	1000 ft	Clear
1807	1150	1000 ft	Clear
1808	1155	1000 ft	Clear
1809	1200	1000 ft	Clear
1810	1205	1000 ft	Clear
1811	1210	1000 ft	Clear
1812	1215	1000 ft	Clear
1813	1220	1000 ft	Clear
1814	1225	1000 ft	Clear
1815	1230	1000 ft	Clear
1816	1235	1000 ft	Clear
1817	1240	1000 ft	Clear
1818	1245	1000 ft	Clear
1819	1250	1000 ft	Clear
1820	1255	1000 ft	Clear
1821	1300	1000 ft	Clear
1822	1305	1000 ft	Clear
1823	1310	1000 ft	Clear
1824	1315	1000 ft	Clear
1825	1320	1000 ft	Clear
1826	1325	1000 ft	Clear
1827	1330	1000 ft	Clear
1828	1335	1000 ft	Clear
1829	1340	1000 ft	Clear
1830	1345	1000 ft	Clear
1831	1350	1000 ft	Clear
1832	1355	1000 ft	Clear
1833	1400	1000 ft	Clear
1834	1405	1000 ft	Clear
1835	1410	1000 ft	Clear
1836	1415	1000 ft	Clear
1837	1420	1000 ft	Clear
1838	1425	1000 ft	Clear
1839	1430	1000 ft	Clear
1840	1435	1000 ft	Clear
1841	1440	1000 ft	Clear
1842	1445	1000 ft	Clear
1843	1450	1000 ft	Clear
1844	1455	1000 ft	Clear
1845	1500	1000 ft	Clear
1846	1505	1000 ft	Clear
1847	1510	1000 ft	Clear
1848	1515	1000 ft	Clear
1849	1520	1000 ft	Clear
1850	1525	1000 ft	Clear
1851	1530	1000 ft	Clear
1852	1535	1000 ft	Clear
1853	1540	1000 ft	Clear
1854	1545	1000 ft	Clear
1855	1550	1000 ft	Clear
1856	1555	1000 ft	Clear
1857	1600	1000 ft	Clear
1858	1605	1000 ft	Clear
1859	1610	1000 ft	Clear
1900	1615	1000 ft	Clear
1901	1620	1000 ft	Clear
1902	1625	1000 ft	Clear
1903	1630	1000 ft	Clear
1904	1635	1000 ft	Clear
1905	1640	1000 ft	Clear
1906	1645	1000 ft	Clear
1907	1650	1000 ft	Clear
1908	1655	1000 ft	Clear
1909	1700	1000 ft	Clear
1910	1705	1000 ft	Clear
1911	1710	1000 ft	Clear
1912	1715	1000 ft	Clear
1913	1720	1000 ft	Clear
1914	1725	1000 ft	Clear
1915	1730	1000 ft	Clear
1916	1735	1000 ft	Clear
1917	1740	1000 ft	Clear
1918	1745	1000 ft	Clear
1919	1750	1000 ft	Clear
1920	1755	1000 ft	Clear
1921	1800	1000 ft	Clear
1922	1805	1000 ft	Clear
1923	1810	1000 ft	Clear
1924	1815	1000 ft	Clear
1925	1820	1000 ft	Clear
1926	1825	1000 ft	Clear
1927	1830	1000 ft	Clear
1928	1835	1000 ft	Clear
1929	1840	1000 ft	Clear
1930	1845	1000 ft	Clear
1931	1850	1000 ft	Clear
1932	1855	1000 ft	Clear
1933	1900	1000 ft	Clear
1934	1905	1000 ft	Clear
1935	1910	1000 ft	Clear
1936	1915	1000 ft	Clear
1937	1920	1000 ft	Clear
1938	1925	1000 ft	Clear
1939	1930	1000 ft	Clear
1940	1935	1000 ft	Clear
1941	1940	1000 ft	Clear
1942	1945	1000 ft	Clear
1943	1950	1000 ft	Clear
1944	1955	1000 ft	Clear
1945	2000	1000 ft	Clear
1946	2005	1000 ft	Clear
1947	2010	1000 ft	Clear
1948	2015	1000 ft	Clear
1949	2020	1000 ft	Clear
1950	2025	1000 ft	Clear
1951	2030	1000 ft	Clear
1952	2035	1000 ft	Clear
1953	2040	1000 ft	Clear
1954	2045	1000 ft	Clear
1955	2050	1000 ft	Clear
1956	2055	1000 ft	Clear
1957	2100	1000 ft	Clear
1958	2105	1000 ft	Clear
1959	2110	1000 ft	Clear
2000	2115	1000 ft	Clear

נ ד פ ס ב א ר ק י ש ר א ל
Printed in Palestine

הספר מכיל: שלושה-עשר גליונות דפוס וארבעה צלומים

המהירים:

מיל 170	מעוטף	בארץ ישראל
" 200	מכורך	" "
דולר 1	מעוטף	בחולל
" 1.20	מכורך	"

כתבת המחבר:

א. א. פינשטיין
תל-אביב, שכונת צ'ינוק
PALESTINE